

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1970

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1971

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	5
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personlige forhold	6
B. Personaleforhold	6
C. Inspektioner	6
II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1970:	
A. Statistiske oplysninger	7
B. Kritik	10
C. Henstillinger m. v.	11
D. Andre sager	11
III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
Beretningen for året 1969:	
ad 21. Polititjenestemænds udtalelser vedrørende valg af forsvarer	13
ad 24. Besvarelse af klager fra forvarede	13
ad 25. Underholdshjælp til værnepligtiges hustruer	14
IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af mere almindelig interesse:	
1. <i>Flytning af børn ved omlægning af skoledistrikter</i>	15
2. <i>Ferieregulativ for ansatte i KTAS</i>	20
3. <i>Afskedigelse af overenskomstansat assistent</i>	21
4. <i>Fjernsynets dækning af Europa-mesterskaberne i atletik</i>	25
5. <i>Løntilbageholdelse til dækning af skat</i>	25
6. <i>Lugtgener fra svineslagteri</i>	26
7. <i>Afbrydelse af en værnepligtigs sergentuddannelse</i>	28
8. <i>Habilitetsspørgsmål i lejevurderingssag</i>	30
9. <i>Fejl i eksamensopgaver</i>	34
10. <i>Aktindsigt i skattesag</i>	35
11. <i>Hjælp til kiropraktorbehandling</i>	36
12. <i>Støjbegrænsende regler for Kastrup Lufthavn</i>	38
13. <i>Gyldighedsområde for gas- og vandmesterautorisation</i>	51
14. <i>Bopælskrav som betingelse for tildeling af lejlighed</i>	53
15. <i>Københavns Universitets behandling af sag om emnekredsopgaver</i>	55
16. <i>Almenhedens adgang til private skove</i>	63
17. <i>CF-værnepligtigs ansøgning om at måtte bo hjemme</i>	66
18. <i>Udbetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse</i>	69
19. <i>Politiets afhøring af en 12-årig dreng</i>	72
20. <i>Udtalelser til pressen om tjenestemandssag</i>	75
21. <i>Ændring af adoptionsbevillings retsvirkninger</i>	77

	Side
22. Offentlighedens adgang til <i>varemærkeregisteret</i>	79
23. <i>Undervisningsministeriets</i> sagsbehandling	83
24. <i>Aktindsigt</i> i børneværnssag	86
25. <i>Aktindsigt</i> i skattesag	91
26. <i>Dispensation</i> fra fristen for indsendelse af <i>refusionsbegæring</i>	92
27. <i>Desertører</i> som politiske flygtninge	95
28. <i>Bopælskravet</i> i børnetilskudslovgivningen	98
29. <i>Boligministeriet</i> er <i>klageinstans</i> i henhold til lejelovens § 72	100
30. <i>Statsbanernes</i> beregning af <i>samordningsfradrag</i>	102
Sagregister til beretningerne 1955-70	105

Til Folketinget.

I medfør af § 10 i loven om Folketingets ombudsmand, lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961, afgiver jeg hermed beretning for året 1970.

Afsnit I (s. 6) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 7) findes statistiske oplysninger m. v. angående de i 1970 indkomne sager. Afsnit III (s. 13) indeholder supplerende oplysninger om 3 sager, som er omtalt i tidligere beretninger. I afsnit IV (s. 15) redegøres der for 30 sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., eller som i øvrigt er af mere almindelig interesse.

København, i september 1971.

STEPHAN HURWITZ

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personlige forhold.

Den 25. november 1970 meddelte jeg Folketingets formand, at jeg i overensstemmelse med de almindelige regler for aldersgrænsen ved offentlig ansættelse agtede at fratræde min stilling som Folketingets ombudsmand, når jeg den 20. juni 1971 fyldte 70 år. Jeg erklærede mig dog villig til at fungere efter denne dato, indtil Folketinget havde valgt min efterfølger.

Den 30. marts 1971 afgav Ombudsmandsudvalget indstilling om, at direktør for fængselsvæsenet Lars Nordskov Nielsen vælges til Folketingets ombudsmand fra den 1. juli 1971, og den 2. april s. å. vedtog Folketinget enstemmigt udvalgets indstilling.

B. Personaleforhold.

Sekretær Karoly Laszlo Nemeth fratrådte med udgangen af februar måned 1970 sin

stilling hos Folketingets ombudsmand. I hans sted ansattes den 1. marts 1970 cand. jur. Claus Korsgaard Knudsen som sekretær.

Sekretær Dan Christian Harild fratrådte med udgangen af maj måned 1970 sin stilling hos Folketingets ombudsmand. I hans sted ansattes den 1. august 1970 cand. jur. Klaus Sell som sekretær.

Fuldmægtig Mogens Carl Lerhard fratrådte med udgangen af november måned 1970 sin stilling hos Folketingets ombudsmand. I hans sted ansattes den 1. januar 1971 fuldmægtig Erling Nøhr Hansen.

C. Inspektioner.

Der har ikke i beretningsåret 1970 været foretaget inspektionsrejser.

II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1970.

A. Statistiske oplysninger.

I 1970 blev der registreret 964 sager, hvoraf 124 vedrørte den kommunale forvaltning. 11 sager blev optaget af egen drift, heraf 4 vedrørende den kommunale forvaltning. Nedenfor er sagerne fordelt på de enkelte måneder i 1970, og til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1968 og 1969.

	1970	1969	1968
Januar	102	141	124
Februar	92	116	127
Marts	94	111	101
April	77	91	89
Maj	76	77	96
Juni	66	71	78
Juli	73	63	72
August	72	101	72
September	72	115	87
Oktober	91	91	131
November	74	88	118
December	75	65	63
	964	1.130	1.158

Sagerne er i den følgende statistik delt i to hovedgrupper, nemlig 1. Afviste sager og 2. Undersøgte sager. En sag er henført til gruppe 2, når der er taget stilling til sagsbehandlingen eller til sagens realitet.

1. Afviste sager.

Af de i 1970 registrerede 964 sager blev 680 afvist, fordi de af de nedenfor under a-h anførte grunde ikke kunne behandles af ombudsmanden. Af disse sager blev 210 oversendt til andre myndigheder. 118 af de afviste sager angik den kommunale forvaltning, og i den nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført i parentes, dels anført under c).

De 680 sager blev afvist af følgende årsager:

a) Klagen var for sent indgivet (2)	34
b) Klagen angik domme eller dommeres embedsførelse	81
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke henhørte under ombudsmandens kompetence	49
d) Klagen vedrørte andre forhold uden for ombudsmandens kompetence, herunder lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o. lign.	145
e) Klagen kunne indbringes for højere administrativ myndighed (61)	255
f) Tilbagekaldte klager (1)	23
g) Forespørgsler m. v. uden egentlig klage (5)	37
h) Andre henvendelser, herunder anonyme og åbenbart grundløse	56
	680

I de under c) nævnte 49 sager afvistes klagen af følgende årsager:

Klagen angik den samlede kommunalbestyrelse	14
Klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed	35
	49

2. Undersøgte sager.

Pr. 1. juni 1970 henstod 2 af de i 1968 og 14 af de i 1969 til behandling optagne sager som uafsluttede.

Den 1. juni 1971 var behandlingen af 1968-sagerne, 13 af 1969-sagerne og 274 af de 284 i 1970 til realitetsbehandling optagne sager afsluttet, således at sagsrestancen pr. 1. juni 1971 udgjorde 11 sager.

Nedenstående oversigt omhandler herefter 289 sager, heraf 7 vedrørende den kommunale forvaltning. I de tilfælde, hvor sagen har vedrørt mere end én myndighed, er den henført under den myndighed, den i det væsentlige har vedrørt.

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
1. Ministerierne:				
Arbejdsministeriet	1			1
Boligministeriet	19		1	18
Finansministeriet:				
Finansdepartementet	2			2
Skattedepartementet	12	1		11
Tolddepartementet	2			2
Fiskeriministeriet	1			1
Forsvarsministeriet	3		1	2
Handelsministeriet	4			4
Indenrigsministeriet	11			11
Justitsministeriet:				
Departementet	89			89
Direktoratet for Fængselsvæsenet	7	1		6
Kirkeministeriet	1			1
Landbrugsministeriet	6	1		5
Ministeriet for Grønland	2			2
Ministeriet for kulturelle Anliggender	5			5
Ministeriet for offentlige Arbejder	4	2		2
Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen	5			5
Socialministeriet	16			16
Undervisningsministeriet	12	3		9
	202	8	2	192
2. Politiet og anklagemyndigheden:				
Politiets virksomhed med straffesager	7	1		6
Politiets virksomhed i øvrigt	2			2
	9	1		8
3. Andre statsmyndigheder:				
Amter	5	1		4
Ankenævnet for Invalideforsikringsretten	4			4
Amtsligningsinspektorer	1	1		
Arbejdsdirektoratet	1		1	
Bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorg	1	1		
Civilforsvaret	1	1		
Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet	1			1
Direktoratet for Statshospitalerne	2			2
Direktoratet for Toldvæsenet	1			1
Direktoratet for Ulykkesforsikringen	1			1
Forsikringsrådet	3			3

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
Invalideforsikringsretten	2			2
Kildeskattedirektoratet	1	1		
Kommissariater	1			1
Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorg	3			3
Landsskatteretten	19	1		18
Meteorologisk Institut	1	1		
Momsnævnet	2			2
Overfredningsnævnet	1			1
Revalideringscentre	1			1
Rigsombudsmanden	1			1
Sessioner	1			1
Statens Ligningsdirektorat	1			1
Statsbanerne	4	1		3
Sundhedsstyrelsen	1			1
Udvalg	1			1
Ulykkesforsikrings-Rådet	3			3
Universiteter	1			1
Vejdirektoratet	6	1		5
Ialt	71	9	1	61
4. Kommunele myndigheder:				
Børne- og ungdomsværn	1	1		
Magistrater	1			1
Skattemyndigheder	1	1		
Skolemyndigheder	1	1		
Sundhedskommissioner	1	1		
Vejmyndigheder	1			1
Vurderingsankenævn	1			1
	7	4		3
Ialt	289	22	3	264

Følgende oversigt belyser de forhold, som de 289 sager i det væsentlige vedrørte:

	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansættelse, afkedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden, udtalelser m. m.	Ialt
Ministerierne	17	132	14	15	23	1	202
Politiet og anklagemyndigheden	2	2		3		2	9
Andre statsmyndigheder	2	43	8	10	7	1	71
Kommunale myndigheder	1	3		2		1	7
Ialt	22	180	22	30	30	5	289

B. Kritik.

En del af de sager, der gav anledning til kritik, er ikke medtaget i afsnit IV, idet de kritiserede forhold var rene ekspeditionsfejl eller af mindre væsentlig betydning.

I sag nr. 1 (s. 15) udtalte jeg, at jeg under hensyn til de i sagen fremhævede særlige omstændigheder ikke kunne anse en skolekommissions afslag på en faders ansøgning om, at hans søn kunne fortsætte skolegangen på sin hidtidige skole, for rimeligt begrundet, selv om jeg ikke fandt det godtgjort, at afslaget havde været motiveret af usaglige hensyn.

Afskedigelsen af en overenskomstansat assistent i Kildeskattedirektoratet gav på forskellige punkter anledning til kritik (sag nr. 3, s. 21).

I sag nr. 5 (s. 25) kritiserede jeg, at en kommune hos en skatteydere arbejdsgiver havde foranlediget løntilbageholdelse til dækning af en skatterestance med større beløb end tilladt efter kommuneskattelovens § 42. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Efter de foreliggende undersøgelser og udtalelser fandt jeg det godtgjort, at nogle lugtgener fra et slagteri var så væsentlige, at de faldt ind under § 30 i sundhedsvedtægten for Grindsted kommune. Sundhedskommissionen burde derfor have givet slagteriet pålæg om at nedbringe lugtgenerne, ligesom Indenrigsministeriet som klageinstans havde haft rimelig anledning til at omgøre sundhedskommissionens afgørelse (sag nr. 6, s. 26).

I sag nr. 9 (s. 34) udtalte jeg, at det var beklageligt, at meddelelsen til et trykkeri om trykning af en skriftlig opgave ved eksamen i virksomhedsøkonomi ved Handelsskolernes statskontrollerede Specialkursus ikke var givet på en sådan måde, at uddannelsesnævnet havde sikkerhed for, at det var den rigtige opgave, der blev trykt.

Anset det for en beklagelig fejl, at en skatteyder, der overfor Landsskatteretten havde fremsat begæring om aktindsigt, ikke fik lejlighed til at gøre sig bekendt med en af Statens Ligningsdirektorat afgivet udtalelse, før der af Landsskatteretten var truffet afgørelse i sagen (sag nr. 10, s. 35).

I sag nr. 12 (s. 38) udtalte jeg, at det var beklageligt, at Ministeriet for offentlige Arbejder overfor mig havde udtalt, at en fast kabelforbindelse til et fotorekorderingsanlæg

ved Kastrup Lufthavn ikke havde kunnet etableres, da anlægget lå på lejet grund, når forholdet i virkeligheden var det, at kabelforbindelsen kunne etableres, men at Luftfartsdirektoratet blot havde undladt at gøre det, fordi anlæggets placering ikke var endelig. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Anset det for tvivlsomt, om en af Ministeriet for offentlige Arbejder afgivet vejledende udtalelse om gyldighedsområdet for en autorisation til at udføre vandinstallationer var rigtig. Det ville have været ønskeligt, om ministeriet udtrykkelig overfor vedkommende klager havde gjort opmærksom på, at dets udtalelse alene var vejledende (sag nr. 13, s. 51).

En af det teologiske fakultet ved Københavns Universitet og Undervisningsministeriet behandlet sag gav på forskellige punkter anledning til kritik (sag nr. 15, s. 55).

I sag nr. 17 (s. 66) udtalte jeg, at jeg fandt det ukorrekt, at korpslægen uden nogen egentlig lægelig vurdering overfor Civilforsvarsstyrelsen havde udtalt, at der ikke var lægelig grundelse for at tillade en værnepligtig at bo hjemme om natten. Det var endvidere beklageligt, at Civilforsvarsstyrelsen fastholdt og Indenrigsministeriet tiltrådte det af Civilforsvarsstyrelsen givne afslag under henvisning til manglende lægelig grundelse, uanset at det burde have stået styrelsen og ministeriet klart, at korpslægens indstilling ikke var afgivet på et tilstrækkeligt grundlag.

Kriminalpolitiet i Varde burde ikke have medtaget en 12-årig dreng til politistationen til konfrontation med anmeldere og eventuel yderligere afhøring i en sag om tyveri, når børneværnet ikke forinden var blevet underrettet herom (sag nr. 19, s. 72).

Afskedigelse af en skoleleder under Statens Åndssvageforsorg gav ikke grundlag for kritik, men jeg fandt det ønskeligt, om nogle af forsorgschefen til pressen fremsatte udtalelser i forbindelse med sagen var blevet undladt (sag nr. 20, s. 75).

I sag nr. 23 (s. 83) udtalte jeg overfor Undervisningsministeriet, at jeg ligesom ministeriet måtte finde det meget beklageligt, at der var gået godt 10 måneder, inden departementet besvarede min anmodning om en udtalelse vedrørende en klage.

I sag nr. 24 (s. 86) udtalte jeg, at det var beklageligt, at børne- og ungdomsværnet i Tårnby ikke straks, men først efter henstilling

fra Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen imødekom en begæring om aktindsigt fra en af parterne i en sag om forældremyndighed. Det forhold, at et fra en kredslæge modtaget brev først var modtaget efter sagens afgørelse, kunne ikke medføre, at brevet ikke var et dokument i partsoffentlighedslovens forstand. Der fandtes iøvrigt ikke at foreligge sådanne modhensyn til private interesser, at der var grundlag for at henvføre brevet til undtagelsesbestemmelsen i partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1. Hjørring og Sorø amters behandling af sagen gav ligeledes anledning til kritik.

Amtsligningsinspektoratet for Århus amt burde have gjort en skatteyder, der havde begæret aktindsigt i sin sag, bekendt med en skrivelse fra Århus skattevæsen og vejledt ham om, at han ved henvendelse til skattevæsenet kunne få lejlighed til at se et dokument, som havde foreligget for amtsligningsinspektoratet ved dets behandling af sagen, men som ved skatteyderens henvendelse på inspektoratets kontor var sendt tilbage til skattevæsenet (sag nr. 25, s. 91).

I sag nr. 26 (s. 92) udtalte jeg, at det ville have været ønskeligt, og iøvrigt bedst stemmende med en af Landbrugsministeriet i en tidligere sag meddelt dispensation fra fristen for indsendelse af begæring om refusion fra Ægffonden, om ministeriet, da det fastholdt et tidligere meddelt afslag, havde dispenseret fra fristens overholdelse, idet alle relevante oplysninger om de ganske særlige omstændigheder, der havde bevirket begæringens for sene indsendelse, da forelå for ministeriet.

Overfor Boligministeriet udtalte jeg, at jeg måtte finde det tvivlsomt, om ministeriet havde fornødent grundlag for sin opfattelse, hvorefter ministeriet ikke anså sig for beføjet til at tage stilling til de af politimestrene (i København magistraten) i medfør af lejelovens § 72 fastsatte regulativer og de i henhold hertil truffne afgørelser (sag nr. 29, s. 100). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 30 (s. 102) udtalte jeg overfor Generaldirektoratet for Danske Statsbaner, at det var meget beklageligt, at Statsbanerne havde beregnet en pensionists samordningsfradrag forkert. Derimod fandt jeg ikke at kunne kritisere, at Statsbanerne havde krævet det for meget udbetalte tilbageholdt i den pågældendes fremtidige pension.

C. Henstillinger m. v.

I en del sager fandt jeg anledning til at rette henstillinger og lignende til vedkommende myndighed enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. Nogle af sagerne gav også grundlag for kritik og er derfor tillige omtalt ovenfor i afsnit B.

I sag nr. 5 (s. 25) anmodede jeg Roskilde byråd om at overveje at tilbagebetale en skatteyder, i hvis løn der var foranlediget tilbageholdt større beløb end tilladt efter kommuneskatteloven, det for meget tilbageholdte.

Anmodet Forsvarsministeriet om at overveje, om det ikke ville være rimeligt, at befalingsmandsskolerne opbevarede oplysninger om elevernes præstationer i nogen tid (sag nr. 7, s. 28).

I sag nr. 12 (s. 38) henstillede jeg til ministeren for offentlige arbejder, at arbejdet med løsningen af støjproblemerne ved Kastrup Lufthavn blev intensiveret, således at forholdene for de borgere, der rammes af ulemperne fra lufthavnen, bliver så tålelige som muligt.

Nogle af de forudsætninger, der havde ligget til grund for Arbejdsdirektoratets og Arbejdsnævnets afgørelse, hvorefter arbejde som tækkemand ikke kunne anses for lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand, viste sig at være urigtige, og jeg henstillede derfor til Arbejdsdirektoratet at tage sagen op til fornyet overvejelse (sag nr. 18, s. 69).

I sag nr. 29 (s. 100) anmodede jeg Boligministeriet om at tage op til fornyet overvejelse, om det var i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper, at ministeriet ikke anså sig for beføjet til at tage stilling til de af politimestrene (i København magistraten) i henhold til lejelovens § 72 fastsatte regulativer eller de i medfør heraf truffne afgørelser.

D. Andre sager.

I afsnit IV er der yderligere medtaget nogle sager, som ikke har givet anledning til kritik eller henstillinger, men som skønnes at have en mere almindelig interesse.

Ved afgørelsen af, om et i henhold til ferieloven udfærdiget ferieregulativ stiller de ansatte ringere end ferieloven, anlægges der en helhedsvurdering. Direktoratet for Arbejdstilsynets og Arbejdsministeriets vurdering af K.T.A.S.'s ferieregulativ gav ikke grundlag for kritik (sag nr. 2, s. 20).

I sag nr. 4 (s. 25) omhandles spørgsmålet om, hvorvidt Radiorådets beslutning om ikke at dække Europa-mesterskaberne i atletik i Athen ved udsendelse af egne medarbejdere, var i strid med bl. a. radiospredningsloven.

Ikke fundet fuldt tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at to medlemmer af et boligselskabs bestyrelse havde deltaget i vurderingsankenævnets behandling af sager om lejefastsættelsen for selskabets ejendomme, men fremhævet det ønskelige i, at reglerne om inhabilitet fortolkes vidt (sag nr. 8, s. 30).

I sag nr. 11 (s. 36) udtalte jeg, at Socialministeriets opfattelse, hvorefter sygekasserne i modsætning til fortsættelsessygekasserne kun kan yde hjælp til kiropraktorbehandling efter lægehenviisning, ikke kan anses som udtryk for en kritisabel forskelsbehandling.

Spørgsmålet om, hvorvidt det er i strid med de gældende regler, at nogle kommuner i det københavnske område i visse tilfælde kræver 2 års forudgående bopæl i kommunen som betingelse for tildeling af en lejlighed i kommunen, omhandles i sag nr. 14 (s. 53).

I sag nr. 16 (s. 63) omhandles den af Ministeriet for kulturelle Anliggender i cirkulære nr. 245 af 22. november 1969 om natur-

fredningsloven anlagte fortolkning af udtrykket »veje« i naturfredningslovens § 55, stk. 3, pkt. 2.

Ifølge adoptionsloven af 1956 kan Justitsministeriet, når omstændighederne taler derfor, tillægges en før denne lovs ikrafttræden udfærdiget bevilling retsvirkninger efter lovens § 13, jfr. § 12, men dette kan ikke ske, når adoptivbarnet er død (sag nr. 21, s. 77).

Den af Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet til internt brug oprettede alfabetisk ordnede fortegnelse over registrerede varemærker kan ikke anses for en del af det i varemærkelovens § 45 omhandlede offentligt tilgængelige varemærkeregister (sag nr. 22, s. 79).

To amerikanske desertører opfyldte ikke de gældende betingelser for at kunne blive anerkendt som politiske flygtninge, og de fik derfor af Justitsministeriet afslag på ansøgning om politisk asyl her i landet (sag nr. 27, s. 95).

Bopælskravet i loven om børnetilskud og andre familieydelse har ikke samme indhold som bopælskravet i f. eks. skattelovgivningen (sag nr. 28, s. 98).

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

Beretningen for året 1969.

21. *Polititjenestemænds drøftelser med sigtede, tiltalte eller domfældte om valg eller skifte af forsvarer. (J. nr. 808/69; beretn. 1969, s. 72).*

I anledning af min henstilling til Justitsministeriet om at overveje, om det måtte være rigtigt at indføre en regel om, at polititjenestemænd bør afholde sig fra at drøfte valg eller skifte af forsvarer med sigtede, tiltalte eller domfældte, anførte ministeriet i skrivelse af 23. november 1970, at rigsadvokaten i sagens anledning blandt andet havde udtalt, at spørgsmålet efter hans opfattelse er bedre egnet til at behandles i undervisningen på Politiskolen end til at omtales i en instruktiv forskrift. Rigsadvokaten anser det for overflødigt at udsende en instruktion som den foreslåede, idet reglen følger af sig selv.

Rigspolitichefen havde oplyst, at spørgsmålet indgår som et led i Politiskolens undervisning, og at det foranlediget af den sag, der gav anledning til henstillingen, i en på skolen benyttet lærebog »Efterforskning« er indføjet, at en politimand i spørgsmålet om valg eller skifte af forsvarer ikke må råde eller fraråde, men indskrænke sig til på begæring at vejlede

den pågældende om de gældende regler og den normale fremgangsmåde ved et sådant valg.

Justitsministeriet var enig i, at polititjenestemænd – i deres egenskab heraf – ikke bør give råd med hensyn til valg eller skifte af forsvarer, og kunne iøvrigt tiltræde rigsadvokatens udtalelse. For så vidt angår polititjenestemænd, der er beskikket som tilsynsværger eller iøvrigt i anden anledning, som ikke har sammenhæng med deres tjenestestilling, har forbindelse med en sigtet eller tiltalt, må der dog efter ministeriets opfattelse indrømmes polititjenestemanden en vis adgang til at drøfte spørgsmålet med den pågældende.

Justitsministeriet havde draget omsorg for, at ovennævnte skrivelse blev nævnt i Landsarbejdskartoteket.

Jeg meddelte herefter Justitsministeriet, at jeg havde taget det af ministeriet udtalte til efterretning.

24. *Spørgsmålet om i hvilket omfang partsoffentlighedsloven finder anvendelse indenfor fængselsvæsenets forvaltningsområde. (J. nr. 658/69; beretn. 1969, s. 82–83).*

Direktoratet for Fængselsvæsenet gjorde mig bekendt med en af Justitsministeriets lovafdeling afgivet udtalelse vedrørende spørgsmålet om partsoffentlighedslovens anvendelse indenfor fængselsvæsenets forvaltningsområde og meddelte, at direktoratet var enig i ministeriets udtalelse, og at det derfor i fremtiden ville forholde sig i overensstemmelse med de i udtalelsen indeholdte synspunkter.

Ifølge Justitsministeriets udtalelse fremgår det af forarbejderne til partsoffentlighedslo-

ven, at udtrykket »sager inden for strafferetsplejen« omfatter alle sager vedrørende gennemførelse af strafferetlige retsfølger, herunder også de straffesager, der efter særlig hjemmel behandles af andre administrative myndigheder end politi og anklagemyndighed (Folketingstidende 1963/64, tillæg A, sp. 1358).

Undtagelsesbestemmelsen må herefter antages at omfatte også sager i forbindelse med fuldbyrdelsen af straffedomme. På baggrund

af Justitsministeriets udtalelser til Offentlighedskommissionen, Betænkning nr. 325/1963 om offentlighed i forvaltningen, s. 189, må dette således i hvert fald antages at gælde konkrete sager om udsættelse med straffuldbyrddelse, benådning og prøveløsladelse. Justitsministeriet er endvidere enigt med direktoratet i, at bestemmelsen må kunne finde anvendelse på konkrete sager om genindsættelse, udgangstilladelse og ikendelse af disciplinærstraffe m. v. Det samme gælder sager, der indbringes for Fængselsnævnet efter straffelovens § 17, stk. 2, § 42, § 63 og § 66.

Det er fast antaget, at undtagelsesbestemmelsen ikke gælder sager om disciplinær forfølgning over for tjenestemænd efter reglerne i tjenestemandslovens kapitel 4 (Folketingstidende 1968/69, tillæg A, sp. 3895). Efter Justitsministeriets opfattelse må det som følge heraf antages, at klager over den optræden, der udvises af personale ved fængselsvæsenets anstalter over for de indsatte eller deres pårørende, vil være undergivet aktindsigt, medmindre klagesagen fremsendes til politiet med henblik på at iværksætte en efterforskning mod den eller de pågældende som sigtet for et strafbart forhold. Det anførte udgangspunkt må imidlertid undergives en vis begrænsning som følge af bestemmelsen i retsplejelovens §

784, stk. 3, hvorefter klager over utilbørlig behandling i fængslet under varetægtsfængsling kan forebringes for fængselsforstanderens foresatte, og hvis denne ikke tager dem til følge, for retten efter reglerne i retsplejelovens § 814. Klagesager, der faktisk behandles efter § 814, d. v. s. indbringes for retten, må anses for omfattet af undtagelsen for sager inden for strafferetsplejen.

Adgang til aktindsigt må antages at gælde sager om klage over de indsatte forplejning, beskæftigelsesforhold, adgang til undervisning og fritidsaktiviteter, bygningsmæssige forhold, inventar o. lign. Dersom dokumenterne i sådanne sager indeholder oplysninger om forhold, der vedrører anstaltens sikkerhed og forebyggelse af flugt, vil der dog kunne gøres undtagelse efter lovens § 2.

Justitsministeriet tilføjede, at bestemmelsen i § 11 ikke er til hinder for, at der i sager, som er omfattet af bestemmelsen, meddeles aktindsigt, hvis dette i særlige tilfælde findes forsvarligt efter et konkret skøn og ikke kommer i strid med gældende tavshedspligtsbestemmelser.

Jeg meddelte Direktoratet for Fængselsvæsenet, at jeg havde taget det af direktoratet anførte til efterretning.

25. Spørgsmålet om ydelse af hjælp til værnepligtiges hustruer, der er under uddannelse.
(J. nr. 1010/68, 1048/68 og 937/69; beretn. 1969, s. 83-86).

Det af Socialministeriet i 1969 nedsatte udvalg med den opgave at behandle spørgsmålet om betimeligheden af ændringer af de gældende bestemmelser om hjælp til værnepligtige efter loven om offentlig forsorg har afgivet en betænkning (593/1971).

Spørgsmålet om hjælp til værnepligtiges hustruer under uddannelse behandles i kap. 4, hvori det især s. 27-28 anføres, at udvalget ikke har peget på en løsning, der vil tilfredsstille dem, som har givet udtryk for, at der til en værnepligtigs hustru under uddannelse bør ydes hjælp til underhold i et omdrag, der gør det muligt for hende at gennemføre en uddannelse, såfremt manden med den ind-

tægt, han kunne have opnået, hvis han ikke havde været indkaldt, kunne have underholdt hustruen. Det er udvalgets opfattelse, at løsningen af problemet ikke hører hjemme under den sociale lovgivning.

En løsning af spørgsmålet kunne gennemføres ved øgede bevillinger til Statens Uddannelsessøtte. Det kan næppe anses for gennemførligt at øge bevillingerne blot med det formål at hjælpe den her nævnte særlige gruppe frem for andre uddannelsessøgende. En løsning af spørgsmålet for denne særlige gruppe forudsætter derfor en lovgivning herom.

IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af mere almindelig interesse.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for Folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

1. *En skolekommissions afslag på en ansøgning om, at en dreng trods omlægning af skoledistrikter kunne fortsætte skolegangen på den skole, hvor han var begyndt, ikke anset for rimeligt begrundet, selv om det ikke fandtes godtgjort, at afslaget havde været motiveret af usaglige hensyn. (J. nr. 638/69).*

A klagede over en af skolemyndighederne i Rødovre kommune truffet afgørelse vedrørende hans søn B's overflytning fra Nyager Skole til Valhøj Skole samt over, at Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne og Undervisningsministeriet ikke havde ment at kunne tilsidesætte det af de lokale skolemyndigheder udøvede skøn.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A den 15. marts 1968 fra skoleinspektøren på Nyager Skole modtog en skriftlig meddelelse om, at B's klasse pr. 1. august 1968 ville blive overflyttet til Valhøj Skole, og årsagen angaves at være en voldsom overbelægning på Nyager Skole.

Den 21. maj 1968 modtog A fra undervisningsministeren som svar på en forældre-henvendelse angående fordelingen af børnene mellem Nyager Skole og Valhøj Skole en skrivelse, hvori ministeren gav udtryk for, at han ikke mente at kunne gribe ind i sagen, da det i henhold til skoleplanen for Rødovre kommunes skolevæsen var kommunen selv, som fastsatte og regulerede grænserne for skoledistrikterne.

Samme dag var A til møde hos skoledirektøren i Rødovre, hvor han fremlagde et forslag til løsning af omflytningsproblemerne på Nyager Skole. Planen gik ud på, at en ny klasse af de 4 planlagte på Nyager Skole inden skoleårets begyndelse burde overflyttes til Valhøj Skole. Dette ville give plads til B's klasse, som så ville kunne gå videre under samme lærerkræfter og som en udelt klasse.

Den 22. maj 1968 henvendte A sig til skoleinspektøren på Nyager Skole for at ansøge

om B's forbliven på skolen. Som begrundelse for ansøgningen angav A, at sønnen var kon-takthæmmet, og at han havde en ældre broder på skolen. Den 27. s. m. forelagde A sammen med C i et møde med skoledirektøren og borgmesteren påny planen til bevarelse af B's klasse på Nyager Skole.

I skrivelse af 6. juni 1968 meddelte Rødovre kommunes skolekommission A, at forslaget ikke kunne realiseres i en kommune, som var i stadig vækst, og hvor tyngdepunktet, hvad angik skolesøgende børn, til stadighed ændrede sig. Kommunen havde måttet gå bort fra at have skarpt optrukne skoledistrikter, da den ellers ikke kunne sikre skoleeleverne en jævn fordeling på de forskellige klassetrin i de forhåndenværende skoler. Endelig anførte skolekommissionen, at klassekvotienten i de resterende parallelklasser på Nyager Skole ville blive omkring 34, såfremt der blev oprettet en 1. klasse på Valhøj Skole med de kun 19 elever, som ville kunne komme i betragtning.

A foreslog herefter i stedet i en skrivelse af 8. juni 1968 til skolekommissionen, at der blev dispenseret for de 9-10 børnehaveklassebørn, som var nødvendige til at etablere en fuld 1. klasse på Valhøj Skole. Skolekommissionen meddelte imidlertid A i skrivelse af 17. s. m., at den betragtede sagen som afsluttet.

Det bestemmes i skoleplanens § 1, stk. 3, at kommunalbestyrelsen efter skolekommissionens indstilling fastsætter grænserne for skoledistrikterne. Ændringer i distrikterne foretages af de samme myndigheder, idet en sådan ændring bør ske under hensyntagen til

børnetallet i de forskellige dele i kommunen og til længden af elevernes skolevej. Som regel bør et barn, der har påbegyndt skolegangen i en skole, kunne fortsætte i denne resten af sin skoletid, og således at søskende skal kunne optages i samme skole. Når hensyn til klassekvotienten taler derfor, kan elever henvises til skolen i nabolokalområdet, idet der dog herved også bør tages hensyn til hjemmets afstand fra de skoler, der er tale om, samt til, at søskende ikke bør adskilles.

I skrivelse af 14. august 1968 meddelte skoledirektøren A som svar på en fornyet henvendelse, at skolekommissionen på et møde den 13. s. m. havde besluttet ikke at imødekomme hans ansøgning. Efter at A på opfordring fra skolenævnets formand havde indsendt en redegørelse over B's skolegang til skolekommissionen, modtog han fra kommissionen en skrivelse af 16. september 1968, hvori kommissionen fastholdt sit afslag.

A klagede herefter til Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, der foretogde klagen for skolemyndighederne i Rødovre kommune, som udtalte, at enkelte elever, der boede i Nyager Skoles nærhed, ved overflytningen af B's klasse til Valhøj Skole i forståelse med forældrene blev fordelt i de tre tilbageblevne 2. klasser ved Nyager Skole. Klassekvotienten i disse klasser ville blive urimelig stor, hvis man også skulle tilgodesø søskenderegelen, idet der foruden B var 3 andre børn, der havde søskende i Nyager Skole. Man måtte behandle disse 4 børn ens, hvortil kom, at klassen ved overflytning til Valhøj Skole ville få en klassekvotient på 22, og at de 4 børn ville få en bedre undervisning i en lille klasse end i en klasse med 30 elever eller mere. Endelig anførtes det, at B's skolevej ikke blev forøget ved overflytningen. Efter at have modtaget skolemyndighedernes redegørelse meddelte direktoratet A, at det på det foreliggende grundlag ikke mente at kunne tilsidesætte det af de stedlige skolemyndigheder motiverede skøn, og at det ikke kunne foretage videre i sagen.

A klagede over direktoratets afgørelse til Undervisningsministeriet og anførte, at af klassens 29 elever fik 12 elever lov til at forblive på skolen, heraf 1 på grund af sygdom og 1 på søskende-basis. Efter A's opfattelse var årsagen til afslaget på hans ansøgning, at han havde været stærkt engageret i en foræl-

dreprotest i anledning af flytningen af klassen.

Den 11. maj 1969 sendte A ministeriet en skrivelse af 7. maj 1968 fra skoleinspektøren på Nyager Skole til et andet forældrepar, hvoraf det fremgik, at de i Carlsro-kvarteret syd for Lucernevej boende børn, der i skoleåret 1967/68 var elever i B's klasse på Nyager Skole, skulle overflyttes til Valhøj Skole fra 1. august 1968. A mente herefter, at B ikke kunne overflyttes til Valhøj Skole, da hans boepæl lå nord for Carlsro-kvarteret på Lucernevej 54 (nordsiden af Lucernevej).

Undervisningsministeriet udbad sig herefter fra Rødovre kommunalbestyrelse oplysning om:

1. hvorvidt der måtte være givet elever fra den pågældende klasse, der boede i samme afstand fra Nyager Skole som eller længere fra denne skole end B, tilladelse til at forblive i skolen og i bekræftende fald på hvilket grundlag,

2. hvor mange af eleverne i B's klasse der havde søskende i Nyager Skole, hvor disse elever boede, og hvor de nu gik i skole,

3. hvorledes grænsen mellem Nyager Skoles og Valhøj Skoles skoledistrikter var fastlagt for første-klasserne ved optagelsen i 1968 og

4. om skrivelsen af 7. maj 1968 fra skoledirektøren ved Nyager Skole ikke måtte forstås således, at alle børn i B's klasse, der boede på nordsiden af eller nord for Lucernevej, skulle forblive på Nyager Skole.

Kommunalbestyrelsen svarede for så vidt angik pkt. 1, at en pige, boende . . . , efter anmodning fra skolelægen havde fået en sådan tilladelse, og at en dreng, boende . . . , ligeledes havde fået tilladelse til at forblive i skolen gennem anbefaling fra socialrådgiveren, da drengen var et problembarn, der kom fra et problemhjem. Begge disse elever boede i en større afstand fra skolen end B.

Vedrørende pkt. 2 svarede kommunalbestyrelsen, at foruden B havde 3 elever fra den pågældende 1. klasse søskende i Nyager Skole. Ingen af disse børns forældre havde givet udtryk for ønske om, at børnene skulle forblive på Nyager Skole.

Om pkt. 3 anførte kommunalbestyrelsen, at Rødovre kommunes skolevæsen endnu ikke var fuldt udbygget, og at der til stadighed var for mange elever til for få skolelokaler, hvorfor kommunen ingen faste skoledistrikter havde, men måtte efter bedste overbevisning

rokere med eleverne for at opnå en så jævn fordeling i de forskellige klasser som overhovedet muligt. Faste skoledistrikter ville medføre stor overbelægning på nogle skoler og meget lave klassekvotienter på andre skoler.

Vedrørende pkt. 4 oplyste kommunalbestyrelsen, at den omstændighed, at der i skoleinspektørens skrivelse stod anført en bestemt geografisk betegnelse for et boligkvarter i relation til Nyager Skoles beliggenhed, formentlig ikke kunne indicere, at alle øvrige boligkvarterers børn, uanset kvarterernes geografiske beliggenhed, skulle have mere ret til at forblive på Nyager Skole.

I besvarelsen af A's klage henviste Undervisningsministeriet til, at det af kommunalbestyrelsens svar på det af ministeriet som nr. 1 stillede spørgsmål fremgik, at der havde foreligget særlige grunde til at lade de 2 elever, hvis bopæl var længere fra Nyager Skole end B's, forblive på skolen.

Vedrørende spørgsmål 2 henholdt ministeriet sig til kommunalbestyrelsens besvarelse.

For så vidt angik spørgsmål 3 oplyste ministeriet, at kommunalbestyrelsen havde anført, at kommunen ikke havde faste skoledistrikter. Ministeriet henvist i den forbindelse til § 50 i folkeskoleloven (lovbekendtgørelse nr. 220 af 18. juni 1968), hvorefter en kommune som regel inddeles i skoledistrikter, samt lovens § 5, der bestemmer, at der i en kommunes skoleplan skal findes bestemmelser bl. a. om skolerens distrikt-område. Efter mangeårig praksis er det dog i skoleplaner for mange købstæder m. m., hvor befolkningstallet stiger stærkt, hvor skolernes antal og størrelse derfor må forøges, og hvor ændring af skoledistrikterne eller oprettelse af nye skoledistrikter derfor jævnlig er påkrævet, hjemlet, at grænserne for skoledistrikterne ikke fastsættes i skoleplanen, men af skolekommissionen eller af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra skolekommissionen.

Ministeriet henviste dernæst til folkeskolelovens § 12, hvor det bl. a. er bestemt, at henvisning af børn til en anden skole i kommunen i forbindelse med omlægning af skoledistrikterne *som regel* ikke må ramme børn, der allerede har påbegyndt skolegangen i den pågældende skole, og hvis forældre ønsker, at de skal fortsætte skolegangen der. Når det ved en skoleplansbestemmelse overlades til kommunalbestyrelsen eller skolekommissionen at fastlægge skoledistrikterne, fastsættes det i al-

mindelighed desuden i skoleplanen, at der ved ændringer bør tages hensyn til børnetallet i de forskellige dele af kommunen og længden af elevernes skolevej. Der tilføjes normalt en bestemmelse svarende til den foran fra folkeskolelovens § 12 gengivne regel samt en bestemmelse om, at søskende bør have ret til at søge samme skole.

For så vidt angik afstanden fra A's hjem til de to skoler udtalte ministeriet, at det i kommunalbestyrelsens skrivelse var oplyst, at B's skolevej ikke ville blive forøget ved overflytningen. Ministeriet fandt derfor ikke grundlag for at rette nogen indvending mod de stedlige skolemyndigheders afgørelse i relation til skolevejens længde. Derimod fandt ministeriet ikke, at afgørelsen tilgodeså de i skoleplanen fastsatte retningslinier, hvorefter et barn, der har påbegyndt skolegangen i en skole, som regel bør kunne fortsætte i denne resten af sin skoletid, og hvorefter søskende ikke bør adskilles.

Ministeriet fandt det beklageligt, at der kunne forekomme tilfælde, hvor de kommunale skolemyndigheder ikke mente at kunne følge de i folkeskolelovens § 12 og skoleplanens § 1, stk. 3, indeholdte retningslinier, men således som bestemmelserne er affattet – jfr. ordene »som regel« og »bør« – var de stedlige skolemyndigheder ikke udelukkede fra at fravige dem. Ministeriet mente ikke at kunne underkende de af kommunalbestyrelsen anførte begrundelser for fravigelsen i B's tilfælde, men fandt dog, da A ikke blot havde påberåbt sig de i skoleplanen fastsatte retningslinier, men også havde henvist til, at B fra skolens side var betegnet som kontakthæmmet og var stærkt knyttet til sin to år ældre broders skolekammerater, at den omstændighed, at 3 andre elever fra klassen, der havde søskende på Nyager Skole, blev overflyttet til Valhøj Skole, ikke kunne være til hinder for, at de stedlige skolemyndigheder havde imødekommet A's ønske om at lade B fortsætte på Nyager Skole.

Ministeriet var opmærksom på, at det i Barfods Håndbog i lovgivningen om den danske folkeskole i forbindelse med omtalen af skolelovens § 50 bl. a. var anført, at det, når det i skoleplanen bestemtes, at skolekommissionen kunne omlægge grænserne mellem to skoledistrikter, måtte fastholdes, at et barn, der havde begyndt sin skolegang i en bestemt skole, *ikke mod sin vilje kunne flyttes til en*

anden, og at søskende burde have ret til at søge samme skole. Ministeriet havde gjort den understregede kategoriske bemærkning til genstand for en nærmere undersøgelse og havde fundet, at folkeskolelovens § 12 klart viste, at der ikke var tale om en ufravigelig regel.

For så vidt angik kommunalbestyrelsens svar ad spørgsmål 4 angående brevet af 7. maj 1968 fra skoleinspektøren ved Nyager Skole bemærkede ministeriet, at brevet efter sin ordlyd alene vedrørte de i Carlsro-kvartret syd for Lucernevej boende elever, og at det ikke gav grundlag for at fastslå, at elever, boende nord for Lucernevej, ikke skulle overflyttes til Valhøj Skole. Det afgørende med hensyn til spørgsmålet om ligelig behandling måtte herefter være, at der bortset fra de i kommunalbestyrelsens svar ad pkt. 1 omhandlede 2 elever ikke var elever, hvis bopæl var længere fra Nyager Skole end B's, og som havde fået tilladelse til at forblive ved Nyager Skole.

Ministeriet fandt herefter at måtte tilslutte sig den af Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne truffne afgørelse og fandt ikke, at der i de foreliggende oplysninger var grundlag for at give A medhold i hans opfattelse, hvorefter de stedlige skolemyndigheders afgørelse skyldtes hans engagement i den omhandlede forældreprotest.

A's klage til mig blev af Undervisningsministeriet forelagt Rødovre kommunalbestyrelse til udtalelse, herunder bl. a. om, hvorvidt man fra skolevæsenets side kunne tilslutte sig den fremstilling af sagens forløb, der var givet i A's skrivelse af 21. september 1968. Ministeriet udbad sig tillige kommunalbestyrelsens eventuelle bemærkninger til det i klagen anførte, herunder om hvorvidt A's oplysninger om de enkelte børns placering i skolerne stemte overens med det for skolevæsenet foreliggende. Endvidere anmodede ministeriet om at få oplysning om antallet af elever ved begyndelsen af skoleåret 1968/69 i 2. klasse A, B og D på Nyager Skole og i 2. klasse F på Valhøj Skole. Endelig spurgte ministeriet, hvorledes grænsen mellem Nyager Skole og Valhøj Skole har været fastsat eller forudsat ved optagelsen af skolernes førsteklasser i 1967, 1968 og 1969.

Skoleinspektøren ved Nyager Skole bestred korrektheden af A's fremstilling af samtalen på hans kontor den 22. maj 1968.

Om antallet af elever ved skoleårets begyndelse oplyste skoleinspektøren, at der på Nyager Skole i 2. A var 29 elever (16 drenge og 13 piger), i 2. B var der 26 elever (9 drenge og 17 piger) og i 2. D 30 elever (18 drenge og 12 piger). Antallet af elever i Valhøj Skoles 2. klasse F udgjorde 22 elever (11 drenge og 11 piger).

Kommunalbestyrelsen udtalte, at den intet yderligere havde at bemærke til sagen, og at den struktur, som kommunens skolevæsen for øjeblikket havde, måtte medføre, at både skolegrænser og søskende-fordelen bliver elastiske, selvom man naturligvis vil stræbe efter at undgå urimeligheder og alt for store vanskeligheder for de mange børn, der søger kommunens skoler.

Undervisningsministeriet udtalte, at ministeriet ved behandlingen af A's sag alene havde ment at burde tage stilling til følgende 2 spørgsmål:

1. om skolevæsenet har været berettiget til at imødekomme A's ansøgning om B's forbliven i Nyager Skole uden samtidig at måtte imødekomme tilsvarende ønsker fra forældre, hvis børn ligeledes var blevet overført til Valhøj Skole, og

2. om skolevæsenet i bekræftende fald har handlet ulovligt ved at nægte at imødekomme A's ansøgning, enten fordi denne afgørelse har været i strid med folkeskolelovens § 12, stk. 2, nr. 2, eller med en tilsvarende bestemmelse i skoleplanen for Rødovre kommune, eller fordi afgørelsen har været begrundet i uvedkommende hensyn.

Vedrørende spørgsmål 1 anførte ministeriet, at dette spørgsmål allerede var besvaret bekræftende af ministeriet i skrivelsen til A. Ministeriet tilføjede, at ingen af de øvrige forældre, hvis børn var blevet overflyttet til Valhøj Skole, til trods for at de havde søskende på Nyager Skole, havde udtrykt ønske om børnenes forbliven på Nyager Skole, og at alle de øvrige overflyttede elever boede nærmere Valhøj Skole og længere fra Nyager Skole end B. Selv om dette sidste ikke havde været tilfældet, ville dog de særlige grunde, som A havde påberåbt sig til støtte for B's forbliven ved Nyager Skole (nemlig at drengen var kontakthættet og stærkt knyttet til sin ældre broders legekammerater) formentlig have været tilstrækkelige til at imødekomme ansøgningen uden konsekvenser for de øvrige børn, der havde søskende i Nyager Skole, li-

gesom det var tilfældet for de 2 elever, der trods hjemmets afstand fra skolen fik tilladelse til at forblive i skolen. Efter det nu oplyste burde det efter ministeriets opfattelse ikke være kommet A til skade, at der ikke forelå lægeerklæring eller anden sagkyndig erklæring som dokumentation for B's kontaktsværligheder, der var skolen bekendt.

Vedrørende spørgsmål 2 anførte ministeriet, at bestemmelsen i folkeskolelovens § 12, stk. 2, nr. 2, hvorefter omlægning af skoledistrikter som regel ikke må ramme børn, der allerede har påbegyndt skolegangen, og hvis forældre ønsker, at de skal forblive i den pågældende skole, efter sin sammenhæng med § 12, stk. 1, kun direkte gælder i tilfælde, hvor gennemsnitsklassekvotienten i en skoles 1. – 5. årgang har overskredet 30. Efter det for ministeriet oplyste havde dette næppe været tilfældet for Nyager Skoles vedkommende. Da bestemmelsen var begrundet i hensyn, der gjorde sig gældende ved enhver distriktsomlægning, fandt ministeriet imidlertid, at den burde komme i betragtning også i tilfælde, der ikke var omfattet af § 12, stk. 1, så meget mere som der ikke i disse tilfælde forelå nogen nødvendighed for at gennemføre distriktsomlægningen for så vidt angik allerede igangværende klasser.

Ministeriet henviste dernæst til, at lovens § 12 forudsætter, at der tages konkret stilling til spørgsmålet om børnenes placering i forbindelse med godkendelse af en skoleplansændring, der går ud på distriktsomlægning, jfr. herved folkeskolelovens § 5, stk. 1 a, og stk. 3.

Den i ministeriets ovennævnte skrivelse refererede udtalelse fra A. Barfod, Håndbog i lovgivningen om den danske folkeskole, s. 197, måtte formentlig forstås således, at der ikke ved de omtalte bemyndigelsesbestemmelser burde indrømmes de kommunale skolemyndigheds adgang til mod forældrenes ønske at overflytte børnene fra en skole til en anden, men at dette kun kunne ske ved en formel skoleplansændring, der fastsætter den nye distriktsgrænse. Ministeriet havde imidlertid, som det var tilfældet for Rødovre kommunes vedkommende, faktisk godkendt skoleplansbestemmelser, der overlod afgørelsen til de stedlige skolemyndigheder, herunder også af, i hvilket omfang der ville kunne tages hensyn til forældrenes ønsker.

Hvad enten afgørelsen havde kunnet træffes lokalt eller kun med de skoleplangodken-

dende myndigheders tilslutning, fastholdt ministeriet, at der hverken i lovens eller skoleplanens bestemmelser var holdepunkt for at antage, at forældrenes ønsker *altid* skulle imødekommes indenfor lovens klassekvotientgrænser. Hvad specielt skoleplanen for Rødovre kommune angik, fremtræder hensynet til børnetallet i de forskellige dele af kommunen og hensynet til klassekvotienten som de primære hensyn ved afgørelsen af børnenes placering i skolerne, og det var efter ministeriets opfattelse fuldt legalt, at man fra skolevæsenets side ikke blot havde bestræbt sig for at undgå en overskridelse af lovens klassekvotientgrænser, men også havde tilstræbt en ligelig fordeling i de enkelte skoler og klasser. Den omstændighed, at der efter det nu oplyste var plads til endnu 5 elever i 2. klasserne A og B ved Nyager Skole pr. 1. august 1968, kunne således ikke være eneafgørende for sagens udfald.

Ud fra en samlet bedømmelse af sagens senest oplyste forløb og enkeltheder fandt ministeriet, at saglige grunde syntes at burde have ført til, at A's ønske var blevet imødekommet, uden at det kunne anses for godtgjort, at andre hensyn havde haft betydning for afgørelsen. Ministeriet fremhævede herved, at B efter sin bopæl naturligt hørte til Nyager Skole og boede nærmere denne skole end nogen af de øvrige overflyttede elever. at han kunne være blevet optaget i Nyager Skoles daværende 2. klasse B uden konsekvenser for de øvrige overflyttede børn med søskende i skolen, og således uden at elevtallet i denne klasse derved havde overskredet gennemsnittet af de tre parallelklasser, at der udover søskende-forholdet forelå særlige grunde for hans forbliven i Nyager Skole, som det måtte være skolens sag at søge nærmere belyst overfor de stedlige skolemyndigheder, og at A's ønske om drengens forbliven ved Nyager Skole var meget stærkt udtalt og fastholdt.

Ministeriet oplyste endelig, at sagen vedrørende B havde været taget i betragtning ved udarbejdelsen af forslaget til § 5, stk. 3, i folkeskolelov nr. 235 af 27. maj 1970, der har fået følgende affattelse:

»Omlægning af distriktsgrænser mellem bestående skoler bør så vidt muligt være uden virkning for børn, der allerede har påbegyndt skolegangen, og hvis forældre ønsker, at de skal forblive i den pågældende skole. Dette

gælder dog ikke, hvis klassen kan overflyttes samlet.«

På mit spørgsmål om, i hvilket omfang Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne og/eller ministeriet anså sig som rekursinstans i en sag som den foreliggende, udtalte ministeriet, at direktoratet og i forhold til dette ministeriet anså sig som rekursmyndighed for klager over afgørelser, der er truffet af de kommunale skolemyndigheder, herunder kommunalbestyrelser. Det havde dog hidtil været ministeriets praksis som rekursmyndighed som regel at begrænse sig til en legalitetsmæssig efterprøvelse af afgørelser. Ministeriet henviste herved til bemærkningerne til § 65 i det forslag til skolestyrelseslov, der blev fremsat i Folketinget den 8. oktober 1969. Det anføres i disse bemærkninger:

»Den gældende skolelovgivning indeholder ingen almindelig regel om, at de kommunale skolemyndigheders afgørelser kan indbringes for højere administrativ myndighed, men i administrativ praksis er det antaget, at en underordnet myndigheds afgørelse kan indbringes for en overordnet myndighed, i sidste instans Undervisningsministeriet, med henblik på en efterprøvelse af lovligheden af den trufne afgørelse. I enkelte lovbestemmelser er det fastsat, at den pågældende myndighed træffer endelig afgørelse, jfr. således skoletilsynslovens § 6, stk. 5, og § 12, nr. 9, hvorefter

skolekommissionen, henholdsvis skolenævnet – som ankeinstans i forhold til lærerrådet – endeligt afgør spørgsmål om oprykning m. v. af elever. Men selv i sådanne tilfælde må det antages, at der kan foretages en legalitetsmæssig efterprøvelse af afgørelsen, men derimod ikke en bedømmelse af afgørelsens rigtighed eller hensigtsmæssighed.«

Jeg udtalte, at efter bestemmelserne i den dagældende folkeskolelovs § 12, stk. 2, nr. 2 og i § 1, stk. 3, i skoleplanen for Rødovre kommunes skolevæsen havde A ikke haft krav på, at B kunne fortsætte sin skolegang i Nyager Skole, jfr. udtrykkene »må som regel« i lovens § 12 og »som regel bør« i skoleplanens § 1.

Under hensyn til de af Undervisningsministeriet fremhævede særlige omstændigheder, som jeg måtte tillægge afgørende vægt ved bedømmelsen af skolekommissionens afslag på A's ansøgning om, at B kunne fortsætte skolegangen på Nyager Skole, kunne jeg ikke anse skolekommissionens afslag for rimeligt begrundet, selv om jeg ikke fandt det godtgjort, at afslaget havde været motiveret af usaglige hensyn.

Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne og Undervisningsministeriets behandling af sagen gav mig ikke grundlag for kritik.

2. *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at Direktoratet for Arbejdstilsynet og Arbejdsministeriet ved afgørelse af, om et ferieregulativ stiller de ansatte ringere end ferieloven, anlægger en helhedsvurdering. (J. nr. 599/69).*

A, der tidligere havde været ansat i KTAS, klagede over en af Direktoratet for Arbejdstilsynet truffet og Arbejdsministeriet tiltrådt afgørelse vedrørende KTAS's ferieregulativ, idet hun gjorde gældende, at regulativet ikke stiller de ansatte lige så gunstigt som ferieloven, hvilket er i strid med lovens betingelser for godkendelse af et særligt ferieregulativ.

De for KTAS gældende regler om ferie findes for tiden i kapitel VII i selskabets tjenestereglement, der har afløst den tidligere ferieoverenskomst mellem KTAS og Københavns Telefonforening om ferieregler for personale under kontortjenesten i KTAS som een af ialt 11 overenskomster mellem de tre telefonaktieselskaber på den ene side og de forskellige

personaleorganisationer på den anden side. Overenskomsten er i sin tid godkendt ved Socialministeriets skrivelse af 26. juli 1956.

Ifølge ferielovens § 6 kan et fag eller fagligt område holdes udenfor loven, hvis der ved overenskomst eller regulativ er sikret de beskæftigede ferie med løn efter regler, der ikke stiller de pågældende ringere end lovens ordning.

Ved bedømmelsen af, om en særlig ferieordning er lige så gunstig som lovens ordning, skal der anlægges en helhedsvurdering, jfr. Arbejds- og Socialministeriets cirkulære nr. 86 af 29. maj 1953 og Københavns Byrets dom af 14. oktober 1954, der er refereret i Juristen 1955, side 305. En sådan helhedsvurde-

ring indebærer naturligvis, at der kan forekomme tilfælde, hvor de beskæftigede i enkelte situationer stilles mindre gunstigt end efter ferieloven, jfr. beretning 1969, side 55.

På mit spørgsmål om, hvilke momenter der var lagt vægt på ved vurderingen af, om KTAS's ferieregulativ som helhed betragtet stiller de ansatte lige så gunstigt, som de ville være stillet under ferieloven, udtalte Direktoratet for Arbejdstilsynet, at overenskomsten hjemler videregående ferieret for ældre medarbejdere og mulighed for suspension af ferie under sygdom.

Ferieoverenskomsten indeholder derimod følgende afvigelser fra ferieloven til skade for den ferieberettigede:

1) Ferien kan deles i hele uger; i perioden oktober-april incl. endog i indtil 6 enkelte feriedage

2) Søgnehelligdage, der falder i ferien, medregnes til feriedagene og giver blot adgang til fridage udenfor den normale ferietid.

3) Ferien kan, hvis tjenstlige forhold gør sig gældende, for et enkelt år udskydes til afholdelse i det følgende ferieår.

4) I tilfælde af dødsfald ydes kun erstatning for ikke afholdt ferie til afdødes ægtefælle eller børn, mens der i henhold til Arbejds- og Socialministeriets cirkulære af 29. maj 1953, afsnit VI, vil være at anvende de almindelige regler for bobehandling på afdødes krav på feriegodtgørelse.

5) Krav på feriegodtgørelse forældes 1. marts (i stedet for 15. marts).

Om punkt 3) udtalte direktoratet, at det fremgår af dets sag om godkendelse af de nævnte overenskomster, at det i sin tid ikke uden betænkelighed godtog reglerne om at udskyde ferie til et følgende år. Når dette dog skete, skyldtes det dels den omtalte helhedsbetragtning, dels hensyn til arbejdsområdets særlige samfundsmæssige betydning, ligesom direktoratet lagde vægt på, at selskabernes tjenestemænd var ansat og aflønnet efter de for statens tjenestemænd gældende gunstige regler.

Arbejdsministeriet henviste til det af direktoratet udtalte og tilføjede, at den foran under punkt 1) nævnte regel om, at ferien kan deles i hele uger, forudsætter, at dette er efter den pågældendes ønske.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere det skøn, der lå til grund for den af Direktoratet for Arbejdstilsynet truffet og af Arbejdsministeriet tiltrådte afgørelse, hvorefter KTAS's ferieregulativ som helhed betragtet ikke stiller de ansatte ringere end ferieloven.

Da KTAS ikke henhører under området for min virksomhed, kunne jeg ikke tage stilling til A's uoverensstemmelser med dette selskab.

3. *Afskedigelsen af en overenskomstansat assistent i Kildeskattedirektoratet gav på forskellige punkter anledning til kritik. (J. nr. 672/69).*

A klagede over, at hun var blevet afskediget fra sin stilling som overenskomstansat assistent i Finansministeriet, Skattedepartementets kildeskatteafdeling (Kildeskattedirektoratet) til fratræden med udgangen af august måned 1969, at Skattedepartementet ikke på begæring havde givet hende oplysning om årsagen til afskedigelsen, og at hun ikke på tilfredsstillende måde i henhold til funktionærlovens § 17 havde fået bekræftet, med hvilket arbejde hun i hovedsagen var beskæftiget i Skattedepartementet.

Til støtte for klagen anførte hun, at opsigelsesvarslet i henhold til funktionærlovens § 2 måtte regnes fra den dag, hun modtog en fyldestgørende arbejdsattest og oplysning om

årsagen til afskedigelsen, idet hun først fra dette tidspunkt var i stand til at søge andet arbejde. Hun gjorde endvidere gældende, at hun havde krav på godtgørelse i henhold til funktionærlovens § 2 a, idet opsigelsen ikke var rimeligt begrundet i hendes eller Kildeskattedirektoratets forhold. Endelig anførte hun, under henvisning til en skrivelse af 31. juli 1969 fra Skattedepartementet til hende, hvori det meddeltes, at besvarelsen af hendes anmodning om at blive gjort bekendt med begrundelsen for afskedigelsen beroede på brevveksling med Kildeskattedirektoratet, at begrundelsen måtte foreligge ved afskedigelsen og kunne afgives straks efter påkrav.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger,

at A ved Skattedepartementets skrivelse af 9. maj 1967 blev ansat som assistent i departementet med tjeneste i den daværende kildeskatteafdeling. Hun ansattes på de i overenskomst af 4. juni 1965 mellem Finansministeriet og Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark omhandlede vilkår.

Kildeskattedirektoratet henstillede i skrivelse af 12. februar 1969 til Skattedepartementet at finde anden beskæftigelse til A eller eventuelt bringe ansættelsesforholdet til ophør. Det angaves, at hun i direktoratet i den senere tid udelukkende havde været til rådighed for lovgivningsgruppen, således at direktoratets skrivestue alene havde beskæftiget sig med skrivarbejde for planlægningsafdelingen, og at direktoratet ved lovgivningsgruppens forestående fraflytning ikke så sig i stand til at finde passende beskæftigelse for hende.

I skrivelse af 6. maj 1969 til Skattedepartementet henstillede Kildeskattedirektoratet påny, at departementet søgte at finde anden beskæftigelse for A eller eventuelt bragte ansættelsesforholdet til ophør. Direktoratet anførte, at det ved dets forestående flytning til Birkerød under alle omstændigheder måtte forudsættes, at A's tilknytning til direktoratet ikke skulle fortsætte, og at der derfor inden udgangen af maj måned måtte træffes afgørelse om hendes fremtidige stilling.

Skattedepartementet opsgade derefter i skrivelse af 30. maj 1969 A fra hendes stilling i departementet til fratræden med udgangen af august måned 1969.

Den 12. juni 1969 tilskrev Kildeskattedirektoratet A således:

»På given foranledning skal man herved bekræfte, at A fra den 14. april 1967 har været ansat i Skattedepartementets kildeskatteafdeling (Kildeskattedirektoratet) som assistent.

I ansættelsesperioden har ... i hovedsagen været beskæftiget med skrivarbejde, og de hende pålagte opgaver har hun udført til direktoratets tilfredshed.«

I skrivelse af 27. juni 1969 til Kildeskattedirektoratet udbad A sig en anden erklæring, idet hun ikke fandt, at beskrivelsen af det arbejde, hun havde udført i direktoratet, var dækkende eller ydede hende fuld retfærdighed. Hun anførte, at det burde nævnes, at hun ikke blot havde været leder af skrivestuen, men også haft andet kvalificeret arbejde, såsom alene at skrive for lovgivnings-

gruppen og være med som eneste assistent, der skrev ved planlægningen af Kildeskattedirektoratet. Direktøren havde i sin tid fremhævet, at netop hun blev taget til dette arbejde, fordi der skulle vælges en særlig kvalificeret dertil, samt at hun blandt mange ansøgere blev udtaget til uddannelse på Forvaltningshøjskolen, netop fordi hun havde sådant kvalificeret arbejde.

Direktoratet svarede samme dag A, at det ikke fandt tilstrækkelig anledning til at ændre skrivelsen af 12. juni 1969.

I skrivelse af 27. juni 1969 til Skattedepartementet bad A om omgående at måtte få en skriftlig erklæring med oplysning om årsagen til afskedigelsen, idet hun angav, at hun kunne få brug for en sådan erklæring med det allerførste. Hun anførte, at afskedigelsen måtte være sket af usaglige grunde, idet hun mente at have udført sit arbejde tilfredsstillende, og at hun ikke før modtagelsen af departementets opsigelsesskrivelse havde hørt noget om, at man ville afskedige hende.

Den 24. juli 1969 rykkede A Skattedepartementet for erklæringen og anførte, at den skulle og måtte foreligge fuldstændig udfærdiget allerede inden afskedigelsen foretoges.

I anledning heraf meddelte Skattedepartementet den 31. juli 1969 A, at sagen beroede på brevveksling med Kildeskattedirektoratet, og i skrivelse af 2. september 1969, at afskedigelsen skyldtes samarbejdsvanskeligheder med det øvrige personale samt en utilfredsstillende arbejdsindsats.

I anledning af klagen til mig henviste Kildeskattedirektoratet til de ovennævnte skrivelser af 12. februar og 6. maj 1969 til Skattedepartementet og udtalte, at A dengang i nogen tid havde arbejdet for departementets lovgivningsgruppe, mens Kildeskattedirektoratets skrivarbejde blev udført af direktoratets skrivestue, hvor der beskæftigedes 4-6 damer. Ved lovgivningsgruppens forestående flytning så Kildeskattedirektoratet sig ikke i stand til at finde passende beskæftigelse for A og henstillede derfor til departementet at foretage det videre fornødne med hensyn til at finde anden beskæftigelse for hende eller eventuelt bringe ansættelsesforholdet til ophør. Meddelelsen om, at man ikke kunne finde passende beskæftigelse for hende måtte ses på baggrund af, at hun havde haft vanskeligt ved at samarbejde med direktoratets skrive damer, og at hendes arbejdsindsats var

meget ustadig. Hertil kom, at hun følte sig overkvalificeret til almindeligt kontorarbejde og anså sig for berettiget til mere kvalificeret arbejde. Direktoratet mente bl. a. af de ovennævnte grunde ikke at kunne anbefale hende til sådant arbejde. Anbefalingen af en ansøgning fra A om optagelse på Forvaltningshøjskolen var givet på et tidspunkt (2-3 måneder efter hendes ansættelse i Skattedepartementet), da man ikke havde det kendskab til hende, som man nu havde. Efter direktoratets opfattelse var skrivelsen af 12. juni 1969 dækkende for det arbejde, hun havde udført.

Skattedepartementet henholdt sig til det af direktoratet anførte og tilføjede, at lovgivningsgruppens skrivearbejde efter A's flytning havde kunnet varetages uden forøgelse af skrivestuens personale.

A anførte overfor Kildeskattedirektoratets og Skattedepartementets udtalelser, at det måtte være klart, at den begrundelse, der blev givet den 2. september 1969 – flere måneder efter afskedigelsen – var urigtig afskedigelsesgrund. Det deri anførte om samarbejdsvanskeligheder fremgik ikke af de ovennævnte skrivelser af 12. februar og 6. maj 1969 fra Kildeskattedirektoratet til Skattedepartementet og heller ikke af »anbefalingen« af 12. juni 1969. Hun afviste på det bestemteste beskyldningerne om samarbejdsvanskeligheder og utilfredsstillende arbejdsindsats og anførte, at det var efterkonstruktioner, og at man aldrig tidligere havde anført noget sådant overfor hende.

A anførte endvidere, at det ikke syntes særlig relevant, når Skattedepartementet oplyste, at lovgivningsgruppens skrivearbejde efter hendes flytning havde kunnet varetages uden forøgelse af skrivestuens personale, hvis man ikke tog i betragtning, hvilket arbejde der ellers forelå på skrivestuen, samt hvorledes lovgivningsgruppens skrivearbejde udviklede sig i kvantitativ henseende. A tilføjede, at hun efter at lederen af lovgivningsgruppen og andre fra gruppen var flyttet til Skattedepartementet, således at gruppen var under opløsning, stadig skrev for de tilbageværende medlemmer af gruppen samt iøvrigt for Kildeskattedirektoratet. De til departementet tilbageflyttede medlemmer af lovgivningsgruppen fik skrevet på departementets skrivestue, men en dag i marts 1969 kom man til hende med ikke mindre end 15 sager (lange underhåndsbreve for ministeren), som gruppens tilbage-

flyttede medlemmer ikke kunne få skrevet i departementet. Man bad hende skrive disse sager, da departementets skrivestue »var ved at bryde sammen«.

Vedrørende tjenesteattesten af 12. juni 1969 anførte A, at hun ikke mente at burde nøjes med den ganske almindelige betegnelse »skrivearbejde« om sit arbejde, men måtte have krav på en passende specificering med nævnelse af det kvalificerede arbejde, hun også havde haft. Hun henviste herved til en af Sø- og Handelsretten den 25. november 1940 afsagt dom, refereret i Sø- og Handelsrets Tidende 1940, side 329, og oplyste, at hun, da hun blev antaget i Kildeskattedirektoratet ved dettes opbygning, var den eneste af damerne, der tidligere havde været i statens tjeneste, og at det derfor blev hende, der skulle tilrettelægge kontorets arbejde og lede skrivestuen. Hun var leder af skrivestuen til sin orlov på grund af barnefødsel i foråret 1968, og da hun kom tilbage fra orlov, ønskede direktøren, at hun skulle arbejde for lovgivningsgruppen, der skulle have en særlig kvalificeret skrive dame, idet gruppen på det pågældende tidspunkt havde nok at gøre med vigtigt og forceret arbejde.

A fastholdt sit krav på godtgørelse efter funktionærlovens § 2 a og gjorde gældende, at det måtte være arbejdsgiveren, der havde bevisbyrden for, at opsigelsen kunne anses for lovligt begrundet, og kunne han ikke bevise det, skulle han udrede godtgørelse.

Endelig fremhævede A, at opsigelsen for hende kom ganske uventet, og hun fandt, at man – når det af direktoratets skrivelse af 12. maj 1969 fremgik, at man allerede da havde skrevet til Skattedepartementet derom – burde have forberedt hende herpå.

Kildeskattedirektoratet gjorde heroverfor gældende, at A var vidende om samarbejdsvanskelighederne mellem hende og de øvrige skrive damer, idet disse samarbejdsvanskeligheder var grunden til, at hun i begyndelsen af 1968 blev flyttet fra direktoratets skrivestue og tilknyttet Skattedepartementets lovgivningsgruppe, og der lå således ikke nogen anerkendelse af særlig dygtighed heri. De forhold, der fra direktoratets side var givet som begrundelse for, at man ikke kunne finde passende beskæftigelse for A i direktoratet, lå naturligvis bag skrivelserne af 12. februar og 6. maj 1969 til Skattedepartementet, selvom disse forhold ikke var nævnt i skrivelserne.

Skattedepartementet var iøvrigt i forvejen bekendt hermed.

Skattedepartementet oplyste vedrørende den til besvarelsen af A's skrivelse af 27. juni 1969 medgåede ekspeditionstid, at sagen blev refereret den 5. juli 1969, referatet fortsattes den 7. og den 15. s. m. efter telefonisk drøftelse med Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen, den 17. s. m. overrefereredes sagen, og dagen efter resolverede departementschefen, at man officielt skulle anmode Kildeskattedirektoratet om en udtalelse i sagen. Den 2. juli 1969 sendtes sagen til udtalelse i direktoratet. A's skrivelse af 24. juli 1969, hvori hun rykkede departementet for svar, foranledigede, at departementet den 31. s. m. erindrede Kildeskattedirektoratet om sagen. Samtidig meddeltes det A, at sagen beroede på brevveksling med direktoratet, og at man havde rykket direktoratet for svar.

Efter at sagen den 28. og den 30. juli 1969 i direktoratet var blevet drøftet med A, udarbejdede direktoratet den 11. august 1969 udkast til svar, som dagen efter afsendtes til Skattedepartementet. Den 20. august 1969 refereredes og overrefereredes sagen i departementet, der på dette grundlag anmodede departementets kildeskatteafdeling om en udtalelse. Den 22. august 1969 forelå afdelingens udtalelse, hvorefter sagen påny refereredes den 27. s. m. og overrefereredes dagen efter. Samme dag resolveredes i sagen, og den 2. september 1969 afsendtes svaret om afskedigelsesårsagen til A.

I sine bemærkninger til Kildeskattedirektoratets og Skattedepartementets supplerende udtalelser anførte A påny at have været uvidende om samarbejdsvanskeligheder mellem sig og de øvrige skrivedamer og anførte, at direktoratet heller aldrig havde påtalt noget sådant overfor hende. A afviste ligeledes, at de påståede samarbejdsvanskeligheder skulle være grunden til, at hun blev tilknyttet Skattedepartementets lovgivningsgruppe, og anførte, at det turde være åbenbart, at gruppen på dette tidspunkt skulle have bedst mulig hjælp for at klare det vanskelige og forcerede arbejde, den var sat til at udføre.

Skattedepartementet henviste heroverfor til, at det af et notat af 27. maj 1969 fremgik, at departementet samme dag, forinden afskedigelsen fandt sted den 30. maj, drøftede sagen telefonisk med Kildeskattedirektoratet, der oplyste, at man ikke kunne bruge A, og at

man heller ikke kunne anbefale hende til andre kontorer. Hun passede sit arbejde dårligt, overholdt ikke kontortiden og havde samarbejdsvanskeligheder.

Jeg udtalte, at jeg efter samtlige foreliggende oplysninger ikke fandt holdepunkter for A's antagelse om, at afskedigelsen af hende skulle have været motiveret af usaglige grunde, men ved sagens bedømmelse måtte lægge til grund, at afskedigelsen havde været sagligt begrundet, og jeg fandt herefter ikke at kunne kritisere, at Skattedepartementet ved skrivelse af 30. maj 1969 efter indstilling fra Kildeskattedirektoratet opsagde A med overenskomstmæssigt varsel.

Afskedigelsen gav mig imidlertid anledning til at udtale, at det ville have været ønskeligt, om Kildeskattedirektoratet ved fremlæggelse af notater eller på anden måde havde været i stand til nærmere at redegøre for, hvorledes de påberåbte samarbejdsvanskeligheder havde manifesteret sig, og at jeg i et tilfælde som det foreliggende, hvor afskedigelsen bl. a. begrundedes med utilfredsstillende arbejdspræstationer og ikke-overholdelse af kontortiden, af principielle grunde ville have fundet det rigtigst, om der inden afskedigelsen var blevet givet A en advarsel.

Kildeskattedirektoratets afslag på A's anmodning om en mere specificeret tjenesteattest end direktoratets skrivelse af 12. juni 1969 til hende kunne ikke give mig anledning til kritik, idet skrivelsen efter min opfattelse opfyldte kravene til en sådan attest i funktionærlovens § 17, stk. 1. Jeg måtte dog finde det ukorrekt, at direktoratet i skrivelsen havde udtalt, at A i ansættelsesperioden havde udført de hende pålagte opgaver til direktoratets tilfredshed, når afskedigelsen bl. a. havde været begrundet i, at hun passede sit arbejde dårligt, jfr. Skattedepartementets erklæring af 2. september 1969.

Endelig var det meget beklageligt, at Skattedepartementet først den 2. september 1969 afgav den erklæring om årsagen til A's afskedigelse, som hun havde krav på ifølge funktionærlovens § 17, stk. 1, og som hun havde fremsat anmodning om allerede den 27. juni 1969, idet en sådan erklæring, der har betydning ved ansøgning

om andre stillinger, må kunne udfærdiges umiddelbart i forbindelse med afskedigelsen.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse

af, om afskedigelsen har været rimeligt begrundet i A's forhold, og om A har krav på godtgørelse efter funktionærlovens § 2 a, henhører under domstolene.

4. *Ikke fundet grundlag for at kritisere Radiorådets beslutning om ikke at dække Europa-mesterskaberne i atletik for 1969 i Athen ved udsendelse af egne medarbejdere, men alene ved transmission over Eurovisions-nettet. (J. nr. 281/70).*

Fjernseer-Forbundet anmodede mig om at tage stilling til, om Radiorådet ved sin beslutning af 26. august 1969 om ikke at dække Europa-mesterskaberne i atletik for 1969 i Athen ved udsendelse af egne medarbejdere, men alene ved transmission over Eurovisions-nettet, måtte have handlet i strid med de retningslinier for radiospredning, der er fastlagt bl. a. i lov nr. 215 af 11. juni 1959 om radiospredning, og i strid med princippet i den internationale telekommunikations konvention af 12. november 1965 om »the free flow of information«.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Ministeriet for kulturelle Anliggender i skrivelse af 14. marts 1970 havde udtalt, at der efter ministeriets opfattelse ikke var til-

strækkeligt grundlag for at anse Radiorådets beslutning for stridende mod radiospredningsloven eller almindelige retsgrundsætninger, og at der heller ikke syntes at være grundlag for at betragte afgørelsen som stridende mod principperne i den internationale telekommunikations konvention af 1965 eller den i forbindelse med undertegnelsen af denne konvention vedtagne rekommandation til telekommunikationsunionens medlemsstater om fri overførelse af informationer.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt grundlag for at kritisere den af Radiorådet truffne beslutning eller Ministeriet for kulturelle Anliggendes udtalelse i skrивelsen af 14. marts 1970

5. *Kritiseret, at en kommune havde tilsidesat regelen i kommuneskattelovens § 42, hvor- efter der hos forsørgere maksimalt kan kræves tilbageholdt 25 pct. af lønnen til dækning af skat. (J. nr. 112/70).*

A klagede over, at Roskilde skattevæsen havde foranlediget tilbageholdt større beløb i hans løn end tilladt efter de gældende regler.

I den anledning besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage sagen op til undersøgelse, ligesom jeg anmodede Roskilde byråd om at overveje at tilbagebetale det eventuelt for meget tilbageholdte beløb til A.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A var eneforsørger for en skolesøgende datter på 16 år og en hustru, som ikke havde haft indtægter i de sidste 1½ år. For skatteårene 1968-69 og 1969-70 var der blevet pålagt ham skatter til et samlet beløb på 13.482,72 kr. Gennem hans arbejdsgiver blev der i 1969 tilbageholdt 6.847,92 kr., og hans skatterestance udgjorde således pr. 23. februar 1970 6.634,80 kr.

Om selve skatteinddrivelsen var det oplyst, at Roskilde skattevæsens restancekontor i 1968 efter gentagne breve og tilsigelser, hvor A ikke gav møde, ved henvendelse på hans bopæl fik oplyst, at han var uden arbejde. Ved gennemgangen af selvangivelsen for skatteåret 1968-69 konstateredes det imidlertid, at der var opgivet en indtægt for 1968 på 25.840,00 kr., hvortil kom hustruens indtægter på 4.484,00 kr.

Herefter fremsendte restancekontoret den 17. og 20. februar samt den 23. maj og den 3. september 1969 løntilbageholdelsesbegæringer til A's arbejdsgiver på 40 pct., idet kontoret ikke havde modtaget meddelelse om, at hustruen var ophørt med erhverv, hvilket kontoret først fik oplyst i oktober 1969.

Ifølge A's selvangivelse for 1969 havde hans lønindtægter udgjort 35.200 kr., hvoraf

hans arbejdsgiver som foran nævnt havde tilbageholdt 6.847,92 kr., svarende til ca. 20 pct. Under sagens behandling var det yderligere oplyst, at A i 1969 havde haft visse sygeperioder, hvor der ikke havde fundet nogen løntilbageholdelse sted. I disse perioder havde han fået udbetalt sygepenge uden løntilbageholdelse.

Roskilde byråd beklagede at måtte erkende, at der på trods af de ovenfor anførte oplysninger i A's tilfælde var blevet begæret tilbageholdt 40 pct. ved fremsendelsen af løntilbageholdelsespålæg til arbejdsgiveren i stedet for de i loven hjemlede 25 pct., og byrådet vedtog derfor efter omstændighederne straks at tilbagebetale det for meget tilbageholdte beløb, 2.567,97 kr.

Indenrigsministeriet udtalte, at Roskilde kommune efter det foreliggende alene havde været berettiget til at kræve tilbageholdelse foretaget med indtil 25 pct. af hver enkelt

lønudbetaling, jfr. § 42, stk. 1, i loven vedrørende personlig skat til kommunen (lovbekendtgørelse nr. 16 af 16. januar 1968), men da det for meget tilbageholdte beløb var blevet tilbagebetalt, havde ministeriet efter omstændighederne ikke fundet anledning til at foretage videre i sagen.

Jeg udtalte, at det var meget beklageligt, at Roskilde kommune ved fremsendelsen af løntilbageholdelsesbegæring til A's arbejdsgiver havde tilsidesat den klare regel i kommuneskattelovens § 42, hvorefter der maksimalt kan tilbageholdes 25 pct. for forsørgere. Det af byrådet anførte, hvorefter restancekontoret ved fremsendelsen af løntilbageholdelsesbegæringerne ikke havde været underrettet om, at A's hustru var opført med sit erhverv, sås ikke at have betydning for afgørelsen af spørgsmålet om løntilbageholdelsens størrelse.

6. *Fundet det godtgjort, at konstaterede lugtgener fra et svineslagteri måtte karakteriseres som væsentlige ulemper, hvorfor sundhedskommissionen burde have givet slagteriet pålæg om at nedbringe ulemperne. Udtalt, at Indenrigsministeriet havde haft rimelig anledning til at omgøre sundhedskommissionens afgørelse. (J. nr. 307/70).*

A klagede over, at hverken Grindsted sundhedskommission eller Indenrigsministeriet havde villet skride ind overfor Andelssvineslagteriet »Midtjylland« for generende lugt.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at andelssvineslagteriet er beliggende i et område, der ifølge bygningsvedtægten er udlagt til erhvervsbebyggelse, at A's beboelsesejendom er beliggende på den anden side af Vejlevej, at slagteriet i 1965 tog en ny bygning i brug, der er beliggende i en afstand af kun 40 m fra A's ejendom, og at det var A's opfattelse, at lugtgenerne i det væsentlige stammede fra denne bygning.

Efter at slagteriet i 1965 havde taget den nye bygning i brug, klagede A til Grindsted sundhedskommission over lugten fra slagteriet. På sundhedskommissionens anmodning optog politiet rapport, hvorefter kommissionen anmodede slagteriet om at fremkomme med forslag til afhjælpning af de påståede ulemper, men i skrivelse af 15. november 1965 afslog slagteriet kommissionens anmodning, idet der henvistes til, at alle bygningsarbejder

og installationer var foretaget i overensstemmelse med gældende regler for indretning af slagtehus og slagterier i samråd med Slagteriernes Forskningsinstitut i Roskilde.

Sundhedskommissionen forelagde herefter sagen for kredslægen i Varde, der i skrivelse af 15. februar 1966 konkluderende udtalte, at klagen over lugtgener efter hans opfattelse var absolut berettiget. Herefter pålagde sundhedskommissionen i medfør af sundhedsvedtægten for Grindsted kommune § 30 slagteriet at fremkomme med forslag til afhjælpning af de konstaterede ulemper.

Ved en påfølgende forhandling mellem slagteriet og sundhedskommissionen blev der truffet aftale om, at aftræksskorstenene skulle forlænges, hvorved lugtulemperne efter kommissionens opfattelse ville blive nedbragt til et minimum, som kommissionen skønnede måtte være rimeligt, idet enhver lugt ikke ville kunne fjernes fra en virksomhed af denne karakter. Herom blev A underrettet ved kommissionens skrivelse af 13. oktober 1966.

I skrivelse af 27. juli 1968 indgav A og

nogle andre beboere på Vejlevej påny klage til sundhedskommissionen, idet de anførte, at forholdene ikke var blevet bedre, men tværtimod endnu værre. Klagen blev forelagt for overdyrlæge Møller, der i skrivelse af 13. november 1968 til sundhedskommissionen gennemgik de af ham under observationer i efteråret konstaterede lugte og konkluderende udtalte, at der fra slagteriet ikke kom nogen lugtplage, men kun lugte, som altid ville findes ved en virksomhed af den art, og at der fra slagteriets side var gjort, hvad der med rimelighed kunne gøres for at begrænse disse lugte mest muligt.

Stadsdyrlægen udtalte, at man ved bedømmelsen af sagen måtte sondre mellem 1) lugt, 2) lugtgener og 3) lugtplager. En slagterivirksomhed af en størrelse som »Midtjylland« ville altid udsprede en vis lugt, der i arbejdstiden under specielle vindforhold formodentlig kunne udvikle sig til en lugtgene for de omboende, men nogen egentlig lugtplage skulle der ikke kunne blive tale om.

I skrivelse af 3. december 1968 meddelte sundhedskommissionen de klagende, at de konstaterede lugtgener ikke skønnedes at være så væsentlige eller sundhedsfarlige, at de faldt ind under sundhedsvedtægtens § 30. Såfremt de klagende var af den formening, at deres ejendomme måtte være forringet med årsag i det i klagen anførte, måtte kommissionen henvise til privatretligt søgsmål overfor slagteriet.

Over sundhedskommissionens afgørelse klagede A til Indenrigsministeriet, og i den anledning blev der optaget en fornyet politirapport, ligesom der blev indhentet udtalelser fra en række myndigheder.

Kredslægen i Varde udtalte, at han ville anse det for tvivlsomt, om forlængelsen af aftræksskorstenene havde medført nogen væsentlig ændring af lugtforholdene, hvorimod stigningen i slagtetallet måtte antages at have øget lugtafgivelsen fra virksomheden. Han fandt det iøvrigt tvivlsomt, om de klagende virkelig burde være henvist til at affinde sig med forholdene.

Amtslægen i Ribe udtalte, at en konstateret lugtgene meget vel kan antage karakter af lugtplage, og at han ville finde det rimeligt, at slagteriet bestræbte sig på at nedbringe lugtgenerne, resp. plagerne, til et acceptabelt niveau.

Sundhedskommissionen udtalte, at den

fortsat fandt, at der var tale om en vis lugtgene, at det var yderst vanskeligt at fastsætte karakteren af denne, men at der efter kommissionens opfattelse ikke var tale om en lugtplage, og at ulemperne iøvrigt ikke kunne anses for væsentlige. Om antallet af slagtninger oplyste sundhedskommissionen, at tallene for 1966 var 352.961 svin, for 1967 354.054 svin, for 1968 359.691 svin og for perioden 1. januar–1. maj 1969 133.981 svin. Efter kommissionens opfattelse fremviste tallene en naturlig produktionsstigning for virksomheden, men tallene indicerede vel ikke en tilsvarende stigning i ulemperne.

Grindsted sogneråd erklærede, at det kunne tiltræde sundhedskommissionens udtalelse.

Amtmanden over Ribe amt udtalte, at der ikke var holdepunkter for med sikkerhed at antage, at de ulemper, der lå til grund for sundhedskommissionens påbud om afhjælpningsforanstaltninger, ikke stadig gjorde sig gældende.

Sundhedsstyrelsen udtalte, at den efter de foreliggende oplysninger fandt det godtgjort, at slagteriet tidvis påførte de omboende væsentlige ulemper i form af lugt, og at styrelsen derfor ville henstille, at der blev givet slagteriet pålæg om at nedbringe lugtgenerne.

I skrivelse af 12. februar 1970 refererede Indenrigsministeriet overfor A de indhentede oplysninger og udtalelser og meddelte, at ministeriet efter de af de omboende afgivne forklaringer måtte finde det betænkeligt at tilsidesætte det af sundhedskommissionen udtalte, at de lugtgenerne ikke fandtes at være af en sådan karakter, at der var grundlag for indskriden i henhold til § 30 i sundhedsvedtægten for Grindsted kommune. Ifølge denne bestemmelse fører sundhedskommissionen tilsyn med, at bl. a. slagterier ikke medfører sundhedsfare eller andre væsentlige ulemper for de omboende ved udbredelse af røg, støv eller stank.

I anledning af A's klage til mig udtalte sundhedskommissionen, at der ikke var sket ændring i forholdene, og at kommissionen derfor måtte henholde sig til den tidligere truffene afgørelse, idet dog virksomheden fortsat holdtes under tilsyn. Til grund for afgørelsen lå sundhedsvedtægtens § 30, hvori der henvises til egentlig sundhedsfare og væsentlige ulemper.

Sagen var fra sundhedskommissionens side

blevet særdeles grundigt efterforsket gennem de indhentede udtalelser og de optagne politirapporter. Kommissionen erkendte, at der ved en virksomhed som den omhandlede findes lugtgener, idet dette ikke kan undgås, men lugtgenerne kunne ikke karakteriseres som væsentlige, endsize sundhedsfarlige.

Indenrigsministeriet henholdt sig til den ved ministeriets skrivelse af 12. februar 1970 trufne afgørelse.

Vedrørende A's oplysninger om, at forholdene omkring slagteriet var forværret i tiden, siden Indenrigsministeriet traf afgørelse i sagen, bemærkede ministeriet, at såfremt de faktiske forhold var ændret, måtte A henvises til at indgive en fornyet klage til sundhedskommissionen, hvis afgørelse ville kunne indankes for Indenrigsministeriet.

Efter de foreliggende undersøgelser og de afgivne udtalelser fandt jeg det godtgjort, at de konstaterede lugtgener fra Andelssvineslagteriet »Midtjylland« måtte karakteriseres som væsentlige ulemper, jfr. § 30 i sundhedsvedtægten for Grindsted kommune, og at sundhedskommissionen derfor burde have givet slagteriet pålæg om at nedbringe disse ulemper, ligesom Indenrigsministeriet som klageinstans efter modtagelsen af Sundhedsstyrelsens udtalelse havde haft rimelig anledning til at omgøre sundhedskommissionens afgørelse.

Da A havde oplyst, at forholdene var blevet værre, siden Indenrigsministeriet traf afgørelse i sagen, vejledte jeg ham om, at han i så fald som af ministeriet anført kunne indgive en fornyet klage til sundhedskommissionen.

7. Anmodet Forsvarsministeriet om at overveje, om det ikke ville være rimeligt, at befalingsmandsskolerne opbevarede oplysninger om elevernes præstationer i nogen tid. (J. nr. 270/70).

En værnepligtig A klagede over beslutningen om hans afgang fra sergentskolen ved Teknikerliniens Befalingsmandsskole samt over sagens behandling, idet han mente, at Forsvarsministerens Klageudvalg blot havde indhentet en udtalelse fra skolen og sammenholdt denne udtalelse med A's klage.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Teknikerliniens Befalingsmandsskole til Hærkommandoen indstillede A til afgang fra skolen med motiveringen manglende flid og interesse. Af det med indstillingen vedlagte bedømmelsesskema fremgik det, at A's karakterer for anlæg, flid og forhold var henholdsvis 6, 4 og 4, og at han bl. a. var bedømt som upræcis.

Hærkommandoen tiltrådte indstillingen, idet det samtidig i medfør af Kundgørelse for Forsvaret B 21-58 bestemtes, at A i stedet for at blive hjemsendt efter den normale tjenestetid på 14 måneder skulle hjemsendes sammen med korporaler fra hans hold, hvilket ville sige efter ialt 18 måneders tjenestetid.

A ansøgte herefter Hærkommandoen om nedsættelse af tjenestetiden til 14 måneder, idet han anførte, at det eneste, man efter hans opfattelse kunne kritisere ham for, var, at han 4 gange var kommet en halv time for sent i løbet af skoletiden, og han fandt, at en

forlængelse af tjenestepligten med 4 måneder stod i et urimeligt forhold til forseelserne. Hærkommandoen afslog imidlertid hans ansøgning.

A indbragte herefter sagen for Forsvarsministerens Klageudvalg og anførte i denne forbindelse, at det af chefen for garnisonskompagniet var blevet antydnet overfor ham, at det var hele hans opførsel på skolen, der var lagt til grund for bortvisningen. Denne begrundelse mente A var uholdbar, idet han henviste til de af ham opnåede resultater i de prøver, han havde aflagt på skolen.

På foranledning af klageudvalget afgav chefen for hæren herefter en udtalelse, hvori det bl. a. oplystes, at Teknikerliniens Befalingsmandsskole havde afgivet følgende erklæring:

»Skolen skal indledningsvis oplyse, at dens elevmateriale ikke kan betragtes som et gennemsnit af landets unge, men må anses for at være et privilegeret udsnit af meget veluddannede unge mennesker.

Skolen må derfor forvente en tilsvarende velovervejet indstilling til det arbejde, der til enhver tid skal præsteres for at kunne gennemføre en befalingsmandsskole. Erfaringsmæssigt har eleverne vist sig i besiddelse af denne indstilling.

Værnepligtige indkaldt under den særlige ordning for ingeniører gennemfører en speciel kort uddannelse, idet rekruttiden er 2 måneder og sergentskoletiden ligeledes 2 måneder. Skolen havde på det pågældende hold 31 arbejdsdage til at iagttage og udvælge de elever, der skulle gennemgå befalingsmandsuddannelsen.

I nævnte tilfælde så skolen en elev, der i rekruttiden opnåede gode resultater, såvel fysisk som teoretisk. Den menige blev anset for egnet til at indtræde på sergentskolen. Den menige var ikke frivillig, og efter indtræden på skolen ændrede sergenteleven tilsyneladende opførsel, idet han gentagne gange kom for sent, ialt 4 gange på 5 uger.

Gennem samtaler med skolens næstkommanderende og i en tjenstekundskabstime, hvor resten af hans hold var nærværende, har den menige udtalt, at han var et typisk »B-menneske«, der ikke kunne være ansat et sted, hvor man skulle møde til bestemt tid. Han foretrak at arbejde med selvvalgt mødetid og arbejdstidslængde. Sidste form for ansættelsesforhold havde han været heldig at have i en periode inden indkaldelsen.

Denne tjenstekundskabstime lå i sidste tredjedel af juli måned, efter at sergenteleven var mødt for sent 2 gange.

Henset til elevens utvivlsomt gode evner og anlæg – her henvises til såvel skolens bedømmelse som til de af menig . . . selv nævnte resultater, der jo netop er et udtryk for hans personlige færdigheder – har skolen udlagt hans gentagne manglende præcision og manglende flid og interesse for skoleuddannelsen som et forsøg på at blive anset for uegnet til uddannelse til sergent.

Skolen anså denne holdning for at være en uhensigtsmæssig baggrund for uddannelse ikke alene til sergent, men også senere til sekondløjtnant, hvorfor skolen i konsekvens heraf indstillede ham til afgang på grund af manglende flid og interesse.«

Ifølge chefen for hæren fandtes der ikke i det af A anførte grundlag for at drage baggrunden for skolens indstilling om hans afgang fra sergentuddannelsen på grund af manglende flid og interesse i tvivl. Hans afgang fra skolen var herefter selvforskyldt, og det var derfor korrekt, at der var pålagt ham ialt 18 måneders pligtig tjeneste. Det bemærkedes, at der dog fortsat var mulighed for

gennem særdeles god tjeneste og godt forhold at opnå hjemsendelse efter 14 måneders tjenestetid.

Klageudvalget udtalte overfor Forsvarsministeriet, at det ikke fandt grundlag for at kritisere Hærkommandoens afgørelse, og Forsvarsministeriet sendte A udvalgets indstilling og udtalte, at ministeriet kunne tiltræde udvalgets opfattelse, og at det ikke fandt anledning til at foretage videre i sagen.

I anledning af A's klage til mig udtalte Teknikerliniens Befalingsmandsskole, at han efter optagelsen på sergentskolen kom for sent 4 gange i løbet af 5 uger, og at han derfor ikendtes disciplinarmidler. De efter indtræden på sergentskolen gentagne tilfælde af for sent møde samt udeblivelse af den forventede fremgang på sergentskolen, sammenholdt med A's resultater i rekruttiden samt hans utvivlsomt gode evner og anlæg, var af skolen blevet vurderet som udtryk for manglende flid og interesse.

Skolens næstkommanderende havde på grund af de hyppige tilfælde af for sent møde flere samtaler med A, og under disse samtaler samt i en tjenstekundskabstime havde A givet udtryk for, at han var et udpræget B-menneske, der ikke kunne indordne sig under præcisionens krav. A havde på intet tidspunkt givet udtryk for beklagelse af for sent møde, men snarere anvendt dette som et bevis for B-menneskets særprægede arbejdsrytme.

Vedrørende A's bemærkninger om sagens behandling udtalte skolen, at vel var der ikke foretaget nogen undersøgelse hos hans daværende foresatte, men der var til chefen for hæren sendt en så detaljeret redegørelse for skolens stillingtagen til sagen som muligt.

Sergentelevklassens klasseformand var i den anledning blevet spurgt, om han ville udtale sig, men han havde svaret, at han af kammeratlige grunde nødtigt ville sige noget. Han huskede dog udmærket den omhandlede tjenstekundskabstime, hvor man havde diskuteret præcisionens betydning, ligesom han var bekendt med, at A i rekruttiden havde haft svært ved at komme op om morgenen og at blive færdig til tiden.

Holdføreren i rekruttiden havde udtalt sig på linie med skolens næstkommanderende.

Skolen lå ikke inde med yderligere oplysninger eller sagsakter, idet udtalelser fra holdfører og andre lærere kun blev noteret på

kladder. Disse blev destrueret ved elevens afgang fra skolen, da de kun havde betydning, mens eleven gik der. Skolens tid til nævnte vurdering var efter de givne forhold meget kort, nemlig 31 uddannelsesdage til udpegning af sergenteleverne, og i sergentelevtiden ligeledes 31 dage inden eksamens begyndelse.

Chefen for hæren udtalte at han ikke fandt, at der i den af A nu rejste sag var fremført forhold, der kunne give anledning til ændringer af de bemærkninger, han havde fremsat i ovennævnte udtalelse til Forsvarsministerens Klageudvalg.

Klageudvalget udtalte, at det, under hensyn til at uddannelse af befalingsmænd fandt sted for at opfylde et militært behov, måtte bero på de militære myndigheders saglige skøn, i hvilket omfang elever på befalingsmandsskoler skulle have lejlighed til at fuldføre den påbegyndte uddannelse. Udvalget havde ikke fundet anledning til at antage, at det skøn, der i denne henseende var udøvet for A's vedkommende, var vilkårligt eller hvilede på et usagligt grundlag. Der var herved lagt vægt dels på de oplysninger, der forelå i sagen om skolens almindelige bedømmelse af A's personlige egenskaber samt hans flid og interesse for skolearbejdet, og dels på det faktum, at han var kommet for sent til tjeneste 4 gange på 5 uger.

Forsvarsministeriet udtalte overfor mig, at det kunne tiltræde Klageudvalgets og chefen for hærens udtalelser.

Jeg udtalte, at indstillingen om A's afgang fra sergentuddannelse på Teknikerliniens Befalingsmandsskole havde været motiveret i manglende flid og interesse, herunder manglende præcision. Da der ikke var holdepunkter for en antagelse om, at indstillingen havde været motiveret af andet

end saglige hensyn, kunne jeg ikke kritisere A's afgang fra befalingsmandsskolen, eller at han i konsekvens heraf i medfør af bestemmelsen i Kundgørelse for Forsvaret B 21-1958 var blevet pålagt ialt 18 måneders tjenestetid. Chefen for hæren havde dog senere fritaget A for eftertjenesten, således at han blev hjemsendt sammen med sit hold.

Da det ikke i skolens udtalelse til mig var nærmere oplyst, hvorledes mangelen på flid og interesse – bortset fra den manglende præcision – havde manifesteret sig, og da skolen havde oplyst, at udtalelser fra holdfører og andre lærere kun noteredes på kladder, der blev destrueret ved elevens afgang fra skolen, gav sagen mig anledning til at anmode Forsvarsministeriet om at overveje, om det ikke ville være rimeligt, at sådanne oplysninger om elevernes præstationer blev opbevaret i nogen tid.

Forsvarsministeriet udtalte, at ministeriet havde anmodet chefen for hæren om at foranledige, at samtlige oplysninger og vurderinger, der ligger til grund for indstillinger om elevens afgang fra skoler i utide, fremtidig behørigt registreres og arkiveres, således at det senere vil være muligt nærmere at belyse en sags enkeltheder.

Samtidig havde Forsvarsministeriet henstillet til Forsvarets Intendanturkorps at træffe tilsvarende foranstaltninger, hvorimod der efter en undersøgelse i sagen ikke var fundet behov for indskærpelser overfor øvrige værn og korps.

Jeg meddelte herefter Forsvarsministeriet, at jeg havde taget det skete til efterretning.

8. *Ikke fundet fuldt tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at to medlemmer af et boligselskabs bestyrelse deltog i vurderingsankenævnets behandling af sager om lejefastsættelsen for selskabets ejendomme, men fremhævet det ønskelige i, at regler om inhabilitet fortolkes vidt, således at et nævnsmedlem selv i tilfælde, hvor habilitetsreglerne indenfor vedkommende område ikke direkte finder anvendelse, undlader at deltage i behandlingen af en sag, hvis en part i sagen kan have rimelig anledning til ikke at betragte ham som uvildig. (J. nr. 521/69).*

A klagede over den af Frederiksberg vurderingsankenævn fastsatte lejeværdi for hans lejemål i en af Frederiksberg Boligselskabs

ejendomme, og han gjorde i den forbindelse gældende, at ankenævnets formand havde været inhabil til at deltage i lejefastsættelsen,

idet han tillige var medlem af boligselskabets bestyrelse.

Ankenævnet er en kommunal myndighed og dets fastsættelse af lejeværdien er endelig, og der kan således ikke indgives klage til ombudsmanden over nævnet, men jeg besluttede i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at undersøge, om det kunne bebrejdes vurderingsankenævnet og/eller nævnets formand, at han havde deltaget i lejefastsættelsen for Frederiksberg Boligselskabs ejendomme, i hvis bestyrelse han som nævnt havde sæde.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Boligministeriet i skrivelse af 25. marts 1969 tog stilling til nogle af A indgivne klager over Frederiksberg vurderingsankenævns behandling af hans sag.

Forsåvidt angik spørgsmålet om formandens habilitet havde Frederiksberg kommunalbestyrelse overfor ministeriet bekræftet, at formanden og et af vurderingsankenævnets medlemmer havde sæde i bestyrelsen for Frederiksberg Boligselskab. De var valgt hertil af Frederiksberg kommunalbestyrelse, som ifølge selskabets vedtægter besætter to af bestyrelsens 7 pladser. Kommunalbestyrelsen havde videre anført, at hvervet består i udførelse af en offentlig opgave. Det honorar, de pågældende oppebærer for hvervet i overensstemmelse med vedtægterne, er godkendt af kommunen, således at de er uden nogen økonomisk eller anden personlig interesse i selskabet eller i størrelsen af lejen i dets ejendomme. Selskabets formål er iøvrigt i vedtægterne udformet således, at det ikke tilstræber nogen erhvervsmæssig fortjeneste. Under disse omstændigheder var det kommunalbestyrelsens opfattelse, at medlemskab af bestyrelsen ikke kunne medføre inhabilitet, og de pågældende havde derfor deltaget i behandlingen også af sager vedrørende selskabets ejendomme.

Efter forhandling med Indenrigsministeriet udtalte Boligministeriet herefter i skrivelse af 25. marts 1969, at det under hensyn til bestemmelserne i § 7, stk. 6, jfr. § 2, stk. 9, i loven om lejevurdering, sammenholdt med § 28 i loven om vurdering af landets faste ejendomme (lovbekendtgørelse nr. 314 af 3. juli 1967), måtte være af den opfattelse, at formanden og det andet medlem af Frederiksberg vurderingsankenævnet ikke på det anførte grundlag kunne anses for inhabile ved vurdering af lejemål i Frederiksberg Boligselskabs ejendomme.

Overfor mig fastholdt Boligministeriet, at de pågældende, som udpeges af kommunalbestyrelsen til at repræsentere kommunen i vedkommende almennyttige, ikke erhvervsprægede boligselskab, er uden personlig og økonomisk interesse i selskabets drift og derfor efter Boligministeriets formening ikke kan anses for inhabile ved lejevurderingen af selskabets ejendomme.

Indenrigsministeriet henholdt sig til en udtalelse, ministeriet den 13. marts 1969 havde afgivet overfor Boligministeriet, hvorefter formanden for og det pågældende medlem af Frederiksberg vurderingsankenævnet efter Indenrigsministeriets opfattelse ikke på det anførte grundlag kan anses for inhabile ved vurderingen af lejemål i Frederiksberg Boligselskabs ejendomme, idet de af Frederiksberg kommunalbestyrelse udpegede medlemmer af boligselskabets bestyrelse ikke indtager en stilling, der kan sidestilles med stillingen som ejer eller bestyrer, jfr. § 28 i loven om vurdering af landets faste ejendomme.

Da formanden for vurderingsankenævnet ifølge loven om lejevurdering, § 2, stk. 2, 2. pkt., vælges af amtmanden, forelagde jeg de fremkomne udtalelser for amtmanden over Københavns amt, der udtalte, at formanden for vurderingsankenævnet var valgt efter indstilling fra Frederiksberg kommunalbestyrelse, og at amtet ikke havde bemærkninger at føje til de af Boligministeriet og Indenrigsministeriet afgivne udtalelser.

Under henvisning til, at der i lejevurderingsloven henvises til § 28 i loven om vurdering af landets faste ejendomme, anmodede jeg Finansministeriet, Skattedepartementet, om en udtalelse om, hvorvidt et bestyrelsesmedlem i et socialt boligselskab efter ministeriets forståelse af vurderingslovens § 28 ville være afskåret fra at deltage i vurderingen af selskabets ejendomme. Jeg henviste herved til, at det i § 28 er bestemt, at intet medlem af et vurderingsråd eller et skyldråd kan deltage i vurderingen af en ejendom, hvoraf han selv eller hans ægtefælle er ejer, bruger eller bestyrer, og ifølge »Vurderingsvejledning«, 2. udgave 1968, s. 216, forstås bestemmelsen sådan, at personer, der har med styrelsen af den pågældende ejendom at gøre, er udelukket fra deltagelse i vurdering. Som eksempel herpå er nævnt bestyrelsesmedlemmer i et aktieselskab, andelsselskab eller lignende.

Skattedepartementet indhentede en udta-

lelse fra Statens Ligningsdirektorat, som ikke tidligere havde haft anledning til at tage stilling til spørgsmålet, men som ville være tilbøjelig til at forstå § 28 således, at bestemmelsen forhindrer et bestyrelsesmedlem i et socialt boligselskab i at deltage i vurderingen af selskabets ejendomme. Skattedepartementet tilsluttede sig denne opfattelse.

Ved min forelæggelse af sagen for vurderingsankenævnet og dets formand og for Frederiksberg kommunalbestyrelse bad jeg om en udtalelse om, hvorvidt formandens deltagelse i den omhandlede vurdering var forenelig med den i forvaltningsretten anerkendte grundsætning om, at et nævnsmedlem er inhabil til at deltage i afgørelser, hvis adressat er et selskab, i hvis bestyrelse vedkommende sidder. Jeg henviste herved bl. a. til Bent Christensen, Nævn og Råd, s. 180.

Vurderingsankenævnets formand henviste til, at Skattedepartementets ovenfor citerede udtalelse var indhentet på et abstrakt grundlag, uden at departementet blev gjort bekendt med den konkrete sags særlige omstændigheder.

Dernæst anførte formanden, at det afgørende for spørgsmålet om habiliteten er bestemmelsen i vurderingslovens § 28 om, at den, der er bruger eller bestyrer af en ejendom, ikke kan deltage i vurderingen af denne ejendom. I forhold til lovens ord er vurderingsvejledningen, Skattedepartementets udtalelse og Bent Christensens afhandling alene fortolkningsbidrag. Det var formandens opfattelse, at lovens ord sigter på ret enkle og direkte relationer mellem vurderingsmanden og ejendommen, og en væsentlig udvidende fortolkning stemmer dårligt med vurderingsvejledningens s. 217, hvorefter panthavere ikke er udelukket fra at deltage i vurderingen af deres pant. I denne forbindelse anførte formanden, at panthavere ofte vil have en direkte økonomisk interesse i vurderingssummen, mens bestyrelsesmedlemmer i sociale boligselskaber normalt ikke har nogen egeninteresse i vurderingens resultat. Dette gælder allerede i et vist omfang de af selskaberne selv valgte medlemmer, da selskabernes formål er almennyttigt, og det gælder særlig dem, som af offentlig myndighed er valgt til rent offentlige og kontrollerende opgaver.

Vedrørende udtalelsen i Bent Christensen, Nævn og Råd, s. 180, om, at et bestyrelsesmedlem eller lignende i et selskab vistnok

altid vil være inhabil, hvis selskabet er adressat for afgørelsen, udtalte formanden, at ligestillingen af bestyrelsesmedlemmer med interessenter og kommanditister tyder på, at forfatteren ikke har bestyrelsesmedlemmer med udelukkende offentlige opgaver i tankerne. For denne opfattelse taler efter formandens opfattelse også, at forfatteren (s. 180) lægger vægt på tilstedeværelsen af et interessefællesskab mellem nævnsmedlemmet og adressaten, og at han (s. 175-76) bestemmer inhabilitetsreglernes formål som at hindre deltagelsen af personer med en særlig, væsentlig og i reglen personlig interesse i sagen, og at sikre objektivitet, neutralitet og uhildethed hos myndighederne.

I den generelle form, hvori sætningen opstilles hos Bent Christensen, kan den efter formandens opfattelse i alt fald ikke være uden undtagelse. Således kan f. eks. et medlem af et vurderingsråd, som også er medlem af en kommunalbestyrelse, godt deltage i vurderingen af kommunens ejendomme, skønt kommunen er adressat for afgørelsen, jfr. vurderingsvejledningen s. 217. Det vil i det hele ved anvendelse af sætningen være nødvendigt i de enkelte tilfælde at analysere, hvad bestyrelsesmedlemmet repræsenterer, og hvilke interesser han skal varetage, idet sætningen ikke kan gælde de tilfælde, hvor der er tale om uinteresseret varetagelse af almenvellet.

Vurderingsankenævnets formand rede-gjorde dernæst for Frederiksberg Boligselskabs stiftelse og formål, idet han fremhævede, at det ikke er et sædvanligt socialt boligselskab, da det ikke foretager nybyggeri med støtte i henhold til byggestøttelovene, men er et rent administrerende selskab.

Selskabet er oprettet i 1930 med det formål at administrere de beboelsesejendomme, der på daværende tidspunkt ejedes af Frederiksberg kommune, og disse ejendomme udgør stadig hovedparten af selskabets bestand af ejendomme.

Institutionens formål ved oprettelsen er defineret i vedtægterne som: i samfundsmæssigt øjemed at udleje institutionens ejendomme for sådanne årlige boligafgifter, at institutionen holdes skadesløs for årlige driftsudgifter, kapitalafdrag og passende henlæggelser, hvorimod institutionen ikke tilstræber erhvervsmæssig fortjeneste. Hvis der fremkommer overskud, skal dette henlægges til en reservefond, som efter forhandling med kom-

munalbestyrelsen kan anvendes til institutionens tarv eller til fremme af almennyttige boligformål i Frederiksberg kommune.

For at sikre kommunens interesse i de overdragne ejendommers fremtidige skæbne, i overholdelse af vedtægterne med henblik på udøvelse af kommunens påtaleret og i anvendelse af eventuelle overskud blev det i vedtægterne bestemt, at to medlemmer af bestyrelsen skal vælges af Frederiksberg kommunalbestyrelse. Disses økonomiske uafhængighed af selskabet blev sikret ved, at deres honorar skulle aftales med kommunalbestyrelsen.

På grundlag af disse oplysninger var det efter formandens opfattelse utvivlsomt, at de to medlemmer ikke kunne sidestilles med de øvrige bestyrelsesmedlemmer, idet de alene varetager en offentlig opgave af kontrolmæssig art. I denne forbindelse udtalte formanden, at han i de ca. 12 år, han havde repræsenteret kommunen i selskabets styrelse, stedse havde varetaget hvervet alene udfra dette synspunkt, og han fandt derfor ikke i denne varetagelse noget, som kunne rokke ved hans objektivitet og neutralitet i en vurdering af lejen i selskabets ejendomme. Spørgsmålet om lejevurderingerne havde ikke været drøftet på noget bestyrelsesmøde i selskabet, og formanden havde heller ikke udenfor møderne vekslet bemærkninger om dette emne med de øvrige bestyrelsesmedlemmer.

Endelig bemærkede formanden, at afgrænsningen af undersøgelsen til at angå »ankenævnet og/eller formanden« ikke kunne være rigtig, idet begge de af Frederiksberg kommunalbestyrelse valgte medlemmer af Frederiksberg Boligselskabs bestyrelse var medlemmer af ankenævnet.

Frederiksberg vurderingsankenævn behandlede sagen i et møde, hvor det enstemmigt blev vedtaget at tiltræde formandens erklæring.

Frederiksberg kommunalbestyrelse vedtog ligeledes enstemmigt at tiltræde formandens erklæring.

Jeg forelagde herefter påny sagen for Skattedepartementet, der på grundlag af de nu modtagne udtalelser udtalte, at det kunne tilslutte sig de af Boligministeriet og Indenrigsministeriet i sin tid afgivne udtalelser, hvorefter de af Frederiksberg kommunalbestyrelse udpegede medlemmer af Frederiksberg Boligselskabs bestyrelse ikke indtager en stilling,

der kan sidestilles med stillingen som ejer eller bestyrer.

I § 28 i loven om vurdering af landets faste ejendomme, hvortil der henvises i lejevurderingsloven, er det bestemt, at intet medlem af et vurderingsråd eller et skyldråd kan deltage i vurderingen af en ejendom, hvoraf han selv eller hans ægtefælle er ejer, bruger eller bestyrer.

Selvom denne angivelse af forhold, der medfører inhabilitet, muligvis ikke kan anses for at være udtømmende, jfr. det af Poul Andersen i Dansk Forvaltningsret, 5. udgave, 1965, s. 446, anførte, fandt jeg dog at måtte give formanden for vurderingsankenævnet medhold i, at lovens ord synes at pege på ret enkle og direkte relationer mellem vurderingsmanden og ejendommen.

Efter det om Frederiksberg Boligselskab oplyste og under hensyn til det af Skattedepartementet nu indtagne standpunkt fandt jeg dernæst at måtte lægge til grund for min bedømmelse af sagen, at hverken vurderingsankenævnets formand eller det andet medlem af nævnet, som tillige var medlem af boligselskabets bestyrelse, havde haft en sådan personlig interesse i størrelsen af lejen i boligselskabets ejendomme, at de kunne anses for omfattet af inhabilitetsreglerne i lejevurderingsloven, jfr. § 28 i loven om vurdering af landets faste ejendomme.

Alt taget i betragtning fandt jeg herefter ikke at have fuldt tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at de to medlemmer havde deltaget i vurderingsankenævnets behandling af sager om lejefastsættelsen for Frederiksberg Boligselskabs ejendomme.

I denne forbindelse fremhævede jeg imidlertid, at habilitetsregler ikke alene har til formål at sikre, at afgørelser træffes, uden at der tages usaglige hensyn. Reglerne har tillige den funktion at skabe tillid til de myndigheder, der skal træffe afgørelser.

I den foreliggende sag fandt jeg det forståeligt, at A, der var lejer i en af Frederiksberg Boligselskabs ejendomme, og som havde påklaget en lejeansættelse, ikke havde kunnet anse det for betryggende, at klagesagen skulle afgøres af et nævn, hvori to medlemmer af boligselskabets bestyrelse havde sæde. Det var nærliggende, at A i en

sådan situation identificerede de to medlemmer med boligselskabet uden at lægge vægt på, om de var valgt på en anden måde end de øvrige bestyrelsesmedlemmer, og at A's tillid til nævnsmedlemmernes upartiskhed var blevet svækket.

Sagen gav mig derfor anledning til at fremhæve det ønskelige i, at regler om inhabilitet fortolkes vidt, således at et nævnsmedlem selv i tilfælde, hvor habilitetsreglerne indenfor vedkommende område ikke

direkte finder anvendelse, undlader at deltage i behandlingen af en sag, hvis en part i sagen kan have rimelig anledning til ikke at betragte ham som uvildig. Dette gælder i særlig grad, når den pågældende uden større vanskelighed kan erstattes af en anden, hvorved jeg bemærkede, at det i loven om lejevurdering, § 7, stk. 5, er bestemt, at der skal vælges en suppleant for formanden og for hvert af de øvrige medlemmer af et vurderingsankenævns.

9. *Fejl i skriftlig opgave ved eksamen i virksomhedsøkonomi ved Handelsskolernes statskontrollerede Specialkursus. (J. nr. 361/70).*

I en artikel i Politiken var det anført, at der i en skriftlig opgave ved eksamen i virksomhedsøkonomi ved Handelsskolernes statskontrollerede Specialkursus var konstateret flere fejl, samt at opgaven var forkert udformet.

I den anledning besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at indlede en undersøgelse, og jeg indhentede herefter udtalelser fra Uddannelsesnævnet for Handelsskolernes statskontrollerede Specialkursus og fra Undervisningsministeriet.

Uddannelsesnævnet oplyste, at undervisningen på specialkurset begyndte i 1961 på privat initiativ. I de følgende år tilrettelagde specialskolerne i samarbejde med forskellige erhvervsorganisationer en række 2- og 3-årige specialuddannelser, der efterhånden også blev taget op på de største handelsskoler udenfor København. Der viste sig snart at være et meget stort behov for denne undervisning og hermed også for offentlig støtte til den. Fra 1. september 1968 fik kurserne derfor status som »Handelsskolernes statskontrollerede Specialkursus« i henhold til bekendtgørelse nr. 332 af 17. november 1968.

I henhold til bekendtgørelsen har Direktoratet for Erhvervsuddannelserne nedsat et uddannelsesnævn, der bl. a. har til opgave at fastsætte læreplaner for kurserne. Bekendtgørelsen bemyndiger nævnet til at fastsætte regler for tilrettelæggelse og afholdelse af eventuelle afsluttende prøver. Da interessen herfor blandt eleverne har været meget stor, har nævnet udnyttet bemyndigelsen til at tilrettelægge prøver i alle fag. Opgaverne til disse prøver udarbejdes af lærere, som nævnet udpeger hertil. Nævnet har ansvaret for god-

kendelsen af opgaverne. Videre udtalte uddannelsesnævnet, at såvel lærere som nævnsmedlemmer i stort omfang er eksperter, der er beskæftiget i erhvervslivet. Dette har – trods alvorlige henstillinger – ofte medført forsinkelse i arbejdet med opgaverne. I det aktuelle tilfælde medførte det tidspres, som en række forsinkelser i forskellige fag havde foranlediget, at meddelelse til trykkeriet om at trykke opgaven blev givet pr. telefon og ikke som sædvanlig pr. brev med vedlagt korrekturtryk. Trykkeriet forvekslede de to opgaveforslag og trykte det forkerte, der var behæftet med trykfejl; dette opgavesæt skulle efter planen i endeligt rettet stand have været stillet ved syge-prøven i september 1970.

Det i artiklen anførte om, at regnskabet i opgaven skulle være forkert udformet, stod iflg. nævnet for den pågældende medarbejders regning. Dennes opfattelse deltes ikke af eksperter i nævnet – så meget mindre som det pågældende regnskab var hentet fra praksis.

Uddannelsesnævnet agtede at søge gentagelser undgået, dels ved at udskifte samtlige de opgavestillere, der i de sidste to år ikke havde overholdt tidsfristerne, dels ved en aftale med trykkeriet om kun at acceptere skriftlig trykkeordre med vedlagt korrektur.

Undervisningsministeriet henholdt sig til det af uddannelsesnævnet anførte og fandt ikke anledning til at foretage videre i sagen.

Jeg fandt ikke at have grundlag for at udtale mig om, hvorvidt det i opgaven indeholdte regnskab skulle være forkert udformet.

Derimod måtte jeg finde det beklageligt,

at meddelelsen til trykkeriet om trykning af den pågældende opgave ikke blev givet på en sådan måde, at uddannelsesnævnet havde sikkerhed for, at det var den rigtige

opgave, der blev trykt. Da der nu blev truffet foranstaltninger med henblik på at hindre gentagelser, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre.

- 10.** *Anset det for en beklagelig fejl, at en skatteyder, som havde fremsat begæring om aktindsigt, ikke fik lejlighed til at gøre sig bekendt med en af Statens Ligningsdirektorat afgivet udtalelse, før der blev truffet afgørelse i sagen. (J. nr. 80/70).*

A gjorde gældende, at Landsskatteretten havde tilsidesat partsoffentlighedslovens bestemmelser ved at afsige kendelse i hans sag, selvom han ikke trods anmodning herom havde haft adgang til at se alle sagens akter. I denne forbindelse anførte han, at han herefter anså sig for berettiget til at kræve sagens behandling genoptaget.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A ved skrivelse af 1. september 1966 til Landsskatteretten indgav en ikke begrundet klage over skatteansættelsen for skatteåret 1966-67, ved hvilken hans skattepligtige indkomst var blevet ansat til det af ham selvangivne beløb. I skrivelse af 19. oktober 1966 fremsatte A anmodning om at blive gjort bekendt med sagens akter, inden han kunne indsende egentlig klage.

I skrivelse af 1. november 1967 tilbød Landsskatteretten under hensyn til partsoffentlighedslovens § 7, stk. 1, A at møde på rettens kontor, hvor han ville kunne gøre sig bekendt med de dokumenter i sagen, der var omfattet af partsoffentlighedsloven. A insisterede imidlertid på at få tilsendt en afskrift af sagens akter, og dette blev imødekommet ved Landsskatterettens skrivelse af 14. marts 1968, hvormed han fik tilsendt fotokopi af de akter, han ikke tidligere havde fået afskrift af fra de stedlige ligningsmyndigheder. Samtidig meddelte Landsskatteretten A, at rettens kontor agtede at gøre sagen til genstand for en mundtlig forhandling med ham i skattekredsen. Denne forhandling fandt sted den 9. maj 1968.

Efter yderligere kontorbehandling blev sagen den 5. juli 1969 oversendt til Statens Ligningsdirektorat til udtalelse i henhold til bestemmelsen i landsskatteretslovens § 12, stk. 3, og direktoratet afgav derefter en udtalelse den 19. juli 1968.

Da sagen var kommet tilbage fra Ligningsdirektoratet, blev den – idet direktoratets er-

klæring ikke gav anledning til yderligere kontorbehandling – som hastesag sendt til skriftlig votering blandt rettens medlemmer, hvorefter den i henhold til A's begæring blev behandlet på et retsmøde den 3. december 1968.

Vedrørende det på retsmødet passerede oplyste Landsskatteretten, at det blev tilkendegivet A, at han havde haft adgang til at se alle de af sagens akter, som han havde krav på i henhold til partsoffentlighedsloven, idet Landsskatteretten herved ikke var opmærksom på, at han ikke havde fået tilsendt afskrift af Ligningsdirektoratets seneste udtalelse. Dette blev først konstateret efter retsmødets afslutning.

Samtidig med at Landsskatteretten den 28. januar 1969 fremsendte kendelsen i sagen til A, sendte den ham med beklagelse af fejltagelsen en afskrift af Ligningsdirektoratets udtalelse, der vedrørte dels en forkert formulering i en skrivelse fra Ligningsdirektoratet, dels amtskatterådets skatteansættelse, og dels Ligningsdirektoratets beføjelse til at bemyndige skatterådet til at foretage en gyldig skatteansættelse.

I anledning af klagen til mig udtalte Landsskatteretten, at den ikke som følge af forglemmelsen i retsmødet den 3. december 1968 fandt grundlag for at foretage yderligere i sagen, idet Ligningsdirektoratets udtalelse for så vidt angik den nævnte formuleringsfejl var i overensstemmelse med A's egen opfattelse. Det i udtalelsen anførte om ugyligheden af amtsligningsinspektørens fremgangsmåde ved skatteansættelsen var en gentagelse af en tidligere skrivelse fra Ligningsdirektoratet til A. Hertil kom, at realiteten i direktoratets skrivelse var A bekendt fra det afholdte retsmøde, hvor direktoratets repræsentant under sin procedure fremsatte de synspunkter, der var anført i udtalelsen, således at A under retsmødet havde lejlighed til at tage til genmæle herimod. I denne forbin-

delse henviste Landsskatteretten til, at det fremgik af rettens mødeprotokol og den af sagte kendelse, at A's argumenter mod de af Ligningsdirektoratet i udtalelsen anførte synspunkter faktisk var blevet fremsat.

Det var herefter Landsskatterettens opfattelse, at A's krav om aktindsigt i realiteten havde været opfyldt, og at A rent faktisk havde haft lejlighed til at udtale sig om indholdet af den nævnte erklæring.

Med hensyn til A's krav om genoptagelse af sagen henviste Landsskatteretten til § 14 i den for Landsskatteretten ved bekendtgørelse nr. 299 af 7. juli 1942 fastsatte forretningsorden. Efter denne bestemmelse kan Landsskatteretten genoptage en sag, hvori der er afsagt kendelse, når der er tilvejebragt en meget stor sandsynlighed for, at sagen uden den skattepligtiges fejl på et væsentligt punkt har foreligget urigtigt eller mangelfuldt oplyst for retten, eller når den skattepligtige ikke har fremskaffet de til brug ved sagens afgørelse begærede oplysninger, og han godtgør, at hans undladelse af at meddele disse oplysninger var ham utilregnelig. Efter Landsskatte-

rettens opfattelse ville der i henhold til denne bestemmelse næppe være mulighed for en genoptagelse af sagen.

Jeg udtalte, at jeg måtte anse det for en beklagelig fejl, at A ikke fik lejlighed til at gøre sig bekendt med den af Statens Ligningsdirektorat afgivne udtalelse, før Landsskatteretten traf afgørelse i sagen. Når Landsskatteretten opdagede fejlen efter retsmødet, havde det efter min opfattelse været rigtigst, om A havde fået tilsendt afskrift af udtalelsen, før der blev afsagt kendelse.

Under hensyn til, at A efter det oplyste havde været bekendt med de i Ligningsdirektoratets skrivelse fremsatte synspunkter og således i realiteten havde haft lejlighed til at udtale sig om erklæringens indhold, fandt jeg imidlertid ikke at kunne kritisere Landsskatterettens standpunkt, hvorefter den skete fejl ikke kunne betragtes som så væsentlig, at den kunne begrunde fornyet behandling af sagen.

**11. Socialministeriets opfattelse, hvorefter sygekasserne kun kan yde hjælp til kiropaktorbehandling efter lægehenvi-
sning, medens fortsættelsessygekasserne kan yde sådan
hjælp uden lægehenvi-
sning, ikke anset som udtryk for kritisabel forskelsbehandling.
(J. nr. 303/70).**

Forretningsudvalget for De samvirkende Centralforeninger af Sygekasser i Danmark klagede over en af Socialministeriet truffet afgørelse, hvorefter sygekasserne alene kan yde hjælp til kiropaktorbehandling efter lægehenvi-
sning. Forretningsudvalget gjorde herved gældende, at afgørelsen var udtryk for forskelsbehandling i forhold til fortsættelsessygekasserne, og at denne forskelsbehandling ikke var forenelig med sygeforsikringslovens bestemmelser. Specielt henviste forretningsudvalget til, at det i sygeforsikringslovens § 65, stk. 3, nr. 2, anvendte begreb »sygehjælp« måtte fortolkes ens i relation til sygekasser og fortsættelsessygekasser, således at et forbud overfor de anerkendte sygekasser mod at yde hjælp f. eks. til kiropaktorbehandling også måtte gælde for fortsættelsessygekasserne.

Det var oplyst, at Socialministeriet i skrivelse af 28. juni 1968 udtalte, at ministeriet ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for at fast-

slå, at bestemmelsen i sygeforsikringslovens § 65, stk. 3, nr. 2, var til hinder for den af et antal fortsættelsessygekasser vedtagne udvidelse af ydelserne til også at omfatte hjælp til kiropaktorbehandling.

I skrivelse af 11. april 1969 til forretningsudvalget tiltrådte ministeriet, at sygekasserne som supplerende ydelse efter hovedvedtægtens § 37, stk. 4, uden statstilskud kunne yde hjælp til kiropaktorbehandling efter lægehenvi-
sning.

Forretningsudvalget henstillede i skrivelse af 13. februar 1970 til ministeriet, at der blev givet sygekasserne adgang til at yde hjælp til kiropaktorbehandling også i de tilfælde, hvor der ikke forelå lægehenvi-
sning, men i skrivelse af 4. marts 1970 henholdt ministeriet sig til afgørelsen af 11. april 1969. Ministeriet tilføjede, at spørgsmålet om udvidelse af adgangen til at yde hjælp til kiropaktorbehandling måtte afvente resultatet af de over-

vejelser, som indstillingerne i den af Kiropraktor-udvalget til indenrigsministeren afgivne betænkning (nr. 560/1970) måtte give anledning til.

I anledning af klagen til mig udtalte Socialministeriet, at det ved sin afgørelse af 11. april 1969 havde lagt til grund, at de anerkendte sygekassers ydelser er udtømmende opregnet i sygeforsikringsloven, jfr. navnlig lovens kapitel III, der indeholder bestemmelse om, hvilke ydelser sygekasserne kan give efter deres vedtægter, således at de anerkendte sygekasser ikke uden lovændring kan indføre nye ydelser. Derimod er der efter hovedvedtægten for de anerkendte sygekasser i § 37, stk. 4, hjemmel til undtagelsesvis og uden statstilskud at supplere den hjælp, som sygekasserne iøvrigt yder i henhold til bestemmelserne i sygeforsikringslovens §§ 11–19.

Da læger har adgang til at benytte medhjælp af forskellig art, fandt Socialministeriet det ikke stridende mod sygeforsikringsloven, at sygekasserne efter lægehenvielse yder hjælp til kiropraktorbehandling efter hovedvedtægtens § 37, stk. 4.

Med hensyn til fortsættelsessygekassernes stilling i forhold til Socialministeriet bemærkede ministeriet, at disse kasser sammen med sygekasserne i tiden op til sygeforsikringsloven af 1960 henhørte under den offentlige sygeforsikring.

I det oprindelige forslag til sygeforsikringsloven af 1960 forudsattes fortsættelsessygekassernes bortfald efter et kortere åremål og overførsel af deres medlemmer til de anerkendte sygekasser (Folketingstidende 1959–60, sp. 1025–27), og følgelig indgik ikke i forslaget de nugældende bestemmelser i sygeforsikringslovens § 65, stk. 1–5, herunder § 65, stk. 3, nr. 2, der fastsætter, at foreningens virksomhed »alene må omfatte ydelse af sygehjælp og begravelseshjælp«.

Under forhandlingerne i folketingsudvalget stillede socialministeren et af udvalgets flertal tiltrådt ændringsforslag, jfr. nu § 65, stk. 1–5. Den oprindelige forudsætning om, at fortsættelsessygekasserne skulle ophøre med deres virksomhed, erstattedes her med en forudsætning om, at de kunne fortsætte og således, at deres medlemmer blev fritaget for bi-dragydende medlemskab af de anerkendte sygekasser.

Endvidere skulle ifølge bemærkningerne til

ændringsforslaget fortsættelsessygekasserne ikke længere indgå som et led i den offentlige sygeforsikring, og tilsynet med deres virksomhed skulle fra 31. december 1962 overgå til Forsikringsrådet ifølge loven om forsikringsvirksomhed (Folketingstidende 1959–60, tillæg B, sp. 1366).

Et mindretal i udvalget stillede et ændringsforslag, ifølge hvilket »Foreningens virksomhed alene må omfatte ydelser af hjælp af de i kap. III og V samt § 21, stk. 8, omhandlede arter« – altså en formulering, der præcis svarer til reglerne om sygekassernes ydelser. Dette forslag blev imidlertid ikke vedtaget.

På denne baggrund, og i betragtning af at ordet »sygehjælp« i § 65, stk. 3, nr. 2, efter ministeriets opfattelse ikke udelukker hjælp ved kiropraktor, havde ministeriet ikke fundet at have tilstrækkelig sikkert grundlag for at statuere, at det var i strid med sygeforsikringsloven, at fortsættelsessygekasserne, som er private foreninger, havde udvidet den hjælp, som de yder deres medlemmer, til også at omfatte kiropraktorhjælp.

Opregningen i sygeforsikringslovens kap. III af sygekassernes ydelser – der må anses for udtømmende – indeholder intet om kiropraktorhjælp, og det kunne derfor ikke give mig grundlag for kritik, at Socialministeriet kun anså det for hjemlet i loven, at der ydes hjælp efter hovedvedtægtens § 37, stk. 4, til kiropraktorbehandling, når behandlingen sker efter lægehenvielse, således at kiropraktoren kan betragtes som medhjælp for lægen.

Som anført af Socialministeriet blev der under Folketingets behandling af sygeforsikringsloven fremsat forslag om, at fortsættelsessygekasserne kun måtte yde hjælp i samme omfang som sygekasserne, men dette forslag blev ikke vedtaget. Fortsættelsessygekasserne måtte herefter som private foreninger antages at stå noget friere med hensyn til, hvilke former for hjælp de kan yde medlemmerne, idet deres virksomhed alene er begrænset af ordene »sygehjælp« og »begravelseshjælp« i sygeforsikringslovens § 65, stk. 3, nr. 2.

Under hensyn hertil fandt jeg ikke at kunne kritisere, at Socialministeriet ikke havde ment at kunne statuere, at det var i strid med sygeforsikringsloven, at fortsæt-

telssesygkasserne havde udvidet deres ydelser til at omfatte kiropkatorhjælp.
Ministeriets afgørelse af 4. marts 1970

kunne herefter ikke anses for udtryk for nogen kritisabel forskelsbehandling.

- 12.** *Ministeriet for offentlige Arbejders behandling af en sag vedrørende klage over tilsidesættelse af de gældende regler for indflyvning til Kastrup Lufthavn gav på et enkelt punkt anledning til kritik. Det nuværende system til sikring af, at de støjbegrænsende foranstaltninger bliver overholdt, kan ikke siges at fungere tilfredsstillende. Under hensyn hertil henstillet til ministeren for offentlige arbejder, at arbejdet med løsningen af støjproblemerne ved Kastrup Lufthavn intensiveres, således at forholdene for de borgere, der rammes af ulemperne fra lufthavnen, bliver så tålelige som muligt. (J. nr. 868/69).*

Den 20. oktober 1970 afgav jeg nedenstående redegørelse vedrørende de forholdsregler, der skal sikre overholdelse af de støjbegrænsende regler, der gælder for Københavns Lufthavn i Kastrup. Jeg underrettede samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg om redegørelsen:

»I en række skrivelser har vagtmester H. M. Madsen, Skyttehøj 29, Kastrup, rettet henvendelse til mig vedrørende overflyvning af hans ejendom i forbindelse med start og landing på bane 12-30 på Københavns Lufthavn i Kastrup. Han har bl. a. gjort gældende, at de forholdsregler, der skal sikre overholdelsen af de støjbegrænsende regler, der gælder for lufthavnen, ikke er tilfredsstillende.

I den anledning besluttede jeg at indlede en undersøgelse vedrørende de nævnte forholdsregler, og i skrivelse af 29. september 1969 anmodede jeg Ministeriet for offentlige Arbejder om en udtalelse vedrørende forskellige nærmere angivne forhold. Ministeriet afgav en udtalelse den 5. december 1969, som efter vagtmester H. M. Madsens ønske blev forelagt ham, og i skrivelse af 3. februar 1970 fremsatte vagtmester Madsen sine kommentarer til ministeriets udtalelse. Disse kommentarer har været forelagt ministeriet, der i skrivelse af 23. juni 1970 har afgivet en supplerende udtalelse. Ministeriet har endvidere i skrivelse af 21. juli 1970 taget stilling til et af vagtmester Madsen indsendt materiale vedrørende støjmåling i Skyttehøj-kvarteret.

I. Beregning af overflyvningshøjde på grundlag af fotografier.

Vagtmester H. M. Madsen har i en række tilfælde i forbindelse med indgivelse af klager

til Luftfartsdirektoratet over for lave overflyvninger indsendt fotografier, der viste overflyvningerne, og på grundlag af disse fotografier og de mål og skitser, som vagtmester Madsen opgav, har direktoratet i nogle tilfælde ladet en af Danmarks tekniske Højskole udpeget civilingeniør beregne de pågældende luftfartøjers højde ved overflyvningen.

I skrivelse af 26. maj 1967 meddelte Luftfartsdirektoratet imidlertid vagtmester Madsen, at det ikke kunne være enig med ham i, at han ved fotografierne med fuld sikkerhed havde dokumenteret, at reglerne for landing på bane 12 blev overtrådt, idet beregningerne af overflyvningshøjden på grundlag af fotografierne byggede på til dels ukontrollable oplysninger bl. a. med hensyn til fotografiapparatets placering under optagelsen. Når direktoratet desuagtet havde ladet overflyvningshøjden beregne på grundlag af fotografierne, selvom det ikke med støtte i beregningerne kunne reagere på anden måde end ved påmindelser til luftfartsselskaberne, skyldtes dette alene, at direktoratet havde ment at burde tage det hensyn til vagtmester Madsen, at hans arbejde blev fulgt op. Sluttelig meddelte direktoratet vagtmester Madsen, at da det af hans skrivelse fremgik, at han syntes at savne forståelse for det store arbejde, der af Luftfartsdirektoratet gøres for at lette vilkårene for lufthavnens naboer mest muligt, med en uundgåelig ikke uvæsentlig nedsættelse af lufthavnens kapacitet som følge, ville der for fremtiden ikke blive foretaget beregninger af overflyvningshøjderne, før dette kunne ske på rent objektivt grundlag.

Denne afgørelse påklagede vagtmester Madsen i skrivelse af 5. juni 1967 til Ministeriet for offentlige Arbejder, idet han samtidig

bad ministeriet foranledige, at nogle fotografier, som han i april s. å. havde indsendt til Luftfartsdirektoratet, blev beregnet. Endvidere bad han om, at ministeriet med øjeblikkelig virkning ville lade indføre kontrolforanstaltninger til overvågelse af, at de for bane 12 givne regler blev overholdt.

Ministeriet svarede den 9. januar 1968, at 6 af de fotografier, vagtmester Madsen havde indsendt, havde været forelagt den civilingeniør, der tidligere havde foretaget beregningerne, tilligemed oplysning om afstandsforhold og dimensioner med henblik på indmåling af de pågældende fly. Et af fotografierne havde ikke været forelagt civilingeniøren, idet det ikke havde været muligt at identificere luftfartøjet. Civilingeniøren havde imidlertid meddelt, at det ikke på det foreliggende grundlag var muligt at foretage en indmåling af flyene, og havde i den forbindelse anført følgende forudsætninger, der måtte være opfyldt, for at indmåling kunne foretages:

1. Fotograferingspunktet må være kendt såvel i planen som i højden,
2. Mindst 4 punkter, som tydeligt ses på billedet, må have en kendt placering i planen og højden, dels indbyrdes, dels i forhold til fotograferingspunktet. Disse punkter må være afbildet i forholdsvis god afstand fra hinanden,
3. En plan af det pågældende fly må foreligge i kendt målestoksforhold,
4. Det benyttede fotografiapparat må have en nogenlunde fortegningsfri linse, og det forstørrelsesapparat, hvori positiverne er lavet, må ligeledes have en nogenlunde fortegningsfri linse.

Bl. a. under hensyn hertil havde ministeriet ikke set sig i stand til at foretage videre vedrørende spørgsmålet. Da de beregninger, der kunne foretages på grundlag af fotografierne, var behæftet med så stor unøjagtighed, at deres værdi som egentligt bevismateriale var særdeles tvivlsom, fandt ministeriet ikke, at det havde nogen værdi fortsat at foretage disse beregninger.

Vedrørende spørgsmålet om indførelse af kontrolforanstaltninger henviste ministeriet til, at der på finansloven for det pågældende finansår var givet bevilling til at anskaffe et fotorekorderingsanlæg. Når dette var etableret, ville luftfartsvæsenet efter ministeriets opfattelse få mulighed for at kontrollere, om

indflyvningshøjderne blev overholdt, og mulighederne for at behandle og besvare indkommende klager ville bedres betydeligt. Da anlægget efter ministeriets opfattelse ville kunne tages i brug i løbet af få måneder, fandtes det ikke formålstjenligt at træffe foreløbige og mere eller mindre uhensigtsmæssige kontrolforanstaltninger.

Overfor mig har ministeriet henvist til, at den pågældende civilingeniør med den ovenfor refererede skrivelse, der er dateret 22. juni 1967, havde returneret nogle fotografier, idet han havde anført, at han ikke så sig i stand til at foretage de ønskede beregninger.

Også efter at ministeriet i skrivelsen af 9. januar 1968 havde tiltrådt Luftfartsdirektoratets afvisning af at lade foretage yderligere beregninger, havde vagtmester Madsen indsendt fotografier med anmodning om, at de måtte blive beregnet. Ministeriet fandt det imidlertid korrekt, at man på daværende tidspunkt ophørte med at foretage beregning af overflyvningshøjde på basis af fotografierne, efter at man af den teknisk sagkyndige var blevet underrettet om den usikkerhed, beregningerne var behæftet med. Hertil kom, at ministeriet på daværende tidspunkt havde gode forhåbninger om ved hjælp af fotorekorderingsanlægget at få bedre kontrolmuligheder.

Da det af de foreliggende oplysninger fremgik, at Luftfartsdirektoratet havde afslået at lade foretage yderligere beregninger i skrivelsen af 26. maj 1967, mens civilingeniørens udtalelse om den usikkerhed, beregningerne var behæftet med, først fremkom i skrivelse af 22. juni 1967, bad jeg oplyst, hvorpå direktoratets afgørelse byggede. Under henvisning til, at det tidligere var lagt til grund, at beregningerne var behæftet med en usikkerhed på ca. 10 pct., bad jeg endvidere oplyst, om ministeriet havde undersøgt årsagen til den ændrede indstilling til opmålingernes nøjagtighed.

Ministeriet for offentlige Arbejder har hertil udtalt, at det er af den opfattelse, at der ikke har bestået nogen forpligtelse for Luftfartsdirektoratet til, når der til direktoratet blev indsendt fotografier af overflyvende luftfartøjer, at lade foretage beregninger af overflyvningernes højde.

Luftfartsdirektoratet havde ment at burde tage det hensyn til vagtmester Madsen, at man fulgte hans arbejde op, i det – som det

senere viste sig forgæves – håb at skabe forståelse hos ham for direktoratets bestræbelser for at nedbringe støjgenerne. Da direktoratet af en skrivelse fra vagtmester Madsen af 11. april 1967 imidlertid fik det indtryk, at han alene syntes at være interesseret i at mistænkeliggøre Luftfartsdirektoratets arbejde, mente direktoratet at burde ophøre med at lade foretage beregninger på grundlag af fotografierne. Hertil kom, at direktoratet ikke med fuld sikkerhed turde gå ud fra, at der i de oplysninger, vagtmester Madsen havde givet om forholdene under fotograferingen, ikke kunne være unøjagtigheder.

Endvidere har ministeriet bemærket, at den pågældende civilingeniør underhånden overfor direktoratet gentagne gange havde givet udtryk for sine stadig stigende betænkeligheder ved at lægge navn til beregninger af overflyvningshøjder på grundlag af det indsendte materiale.

Vedrørende spørgsmålet om den ændrede indstilling til opmålingernes nøjagtighed har ministeriet udtalt, at de seneste fotografier i og for sig ikke giver et dårligere grundlag for beregning af overflyvningshøjderne end de tidligere, men at man som anført ikke fandt at kunne gå ud fra, at de modtagne oplysninger var helt korrekte, og at man derfor fandt det uheldigt at basere påtale af forholdet overfor vedkommende luftfartsselskaber på disse oplysninger. I denne forbindelse har ministeriet oplyst, at visse luftfartsselskaber har peget på dette forhold overfor Luftfartsdirektoratet.

Under en tidligere behandlet sag, som er omtalt i min beretning for 1965, side 39–44, lod Ministeriet for offentlige Arbejder foretage beregning af flyvehøjder på grundlag af nogle fotografier, som vagtmester Madsen havde optaget. Det blev dengang oplyst, at beregningerne var behæftet med en usikkerhed på ca. 10 pct., og ministeriet anførte, at selvom det ikke var muligt at fastslå, om den enkelte indflyvning havde kunnet karakteriseres som sikkerhedsmæssigt uforsvarlig, ville fremtidig forekommende tilfælde af lignende grovere art som dem, der sås på fotografierne, give anledning til påtale og eventuelt retsforfølgning af vedkommende luftfartsselskab.

Det synes heraf at fremgå, at luftfartsmyndighederne på daværende tidspunkt

gik ud fra, at der kunne tillægges fotografierne betydelig bevisværdi. Denne opfattelse er imidlertid efter det foreliggende senere blevet ændret ved civilingeniørens udtalelse i skrivelsen af 22. juni 1967, hvorefter denne på det foreliggende grundlag var ude af stand til at foretage en indmåling af flyene på de fremsendte billeder. Det bemærkes herved, at jeg ikke finder at kunne tillægge det betydning, at denne udtalelse er afgivet efter at Luftfartsdirektoratet havde truffet sin afgørelse af 26. maj 1967, idet civilingeniøren efter det oplyste allerede tidligere gentagne gange havde givet udtryk for sine stadig stigende betænkeligheder ved at lægge navn til beregningerne.

Jeg finder herefter at måtte lægge til grund ved min bedømmelse af sagen, at luftfartsmyndighedernes afgørelse om at ophøre med at lade foretage beregninger på grundlag af fotografier har været sagligt begrundet med, at beregningerne ikke havde nogen egentlig bevisværdi, således at de kunne bruges som grundlag for påtale overfor vedkommende luftfartsselskab, og afgørelsen kan herefter ikke give mig grundlag for kritik.

II. De tekniske muligheder, luftfartsmyndighederne har for at kontrollere, at gældende regler overholdes, og de retningslinier, der er fastsat for at sikre, at disse tekniske muligheder udnyttes bedst muligt.

Ministeriet for offentlige Arbejder har i udtalelsen af 5. december 1969 oplyst, at starter på bane 30 skal foregå fra banens tærskel og for jetluftfartøjer tilrettelægges således, at det frembragte lydtryksniveau ved lufthavnens nordvestlige hjørne (ca. 3.500 m fra starttærskel) ikke overstiger 100 dBC. Herfra gælder den undtagelse, at større jetdrevne luftfartøjer, der ved flyvningens tilrettelæggelse var forudsat at skulle starte på bane 04–22 eller på bane 12, position B, efter anmodning vil blive klareret til start på bane 30, såfremt der i timerne umiddelbart inden afgang er indtrådt ændringer i vejrforholdene eller banens tilstand, der kræver benyttelse af bane 30, uanset om den ovenfor nævnte bestemmelse om maksimal tilladeligt lydtryksniveau ikke vil kunne forventes overholdt.

Det kontrolleres ikke til stadighed, om bestemmelsen om lydtrykkets størrelse iagttages. Til stikprøvevis kontrol af, at bestemmelsen

overholdes, har Luftfartsdirektoratet anmodet Lydteknisk Laboratorium om at foretage støjmålinger med passende mellemrum. Sådanne målinger har været foretaget på følgende dage: 28. og 29. juni 1965, 24. juli, 21. august samt 4. og 5. december 1967, 12. juli og 4. november 1968 samt 23. januar 1969. Årsagen til, at der ikke har været foretaget flere målinger, er bl. a., at Lydteknisk Laboratorium kun har været tilkaldt af flyveledelsen i København i tilfælde, hvor der ifølge vejruddisigten kunne forventes en vindretning og -styrke, der i et længere tidsrum ville nødvendiggøre anvendelse af bane 30 til start. Resultatet af laboratoriets målinger har været, at bestemmelsen om, at luftfartøjer ikke må frembringe et lydtryksniveau ved lufthavnens nordvestlige hjørne, der overstiger 100 dBC, har været tilsidesat i over 50 pct. af de tilfælde, hvor der har været foretaget starter på bane 30. Der har dog ikke været foretaget nogen undersøgelse af, hvor mange af starterne der er dækket af de nævnte undtagelsesbestemmelser i de støjbegrænsende procedurer. I samtlige tilfælde har Luftfartsdirektoratet udbedt sig en udtalelse fra vedkommende luftfartsselskab, og de fleste svar har indeholdt en beklagelse af overskridelsen af støjniveauet samt tilsagn om, at selskabet vil drage omsorg for at udvirke en begrænsning af støjen under starterne.

En udbygning af kontrolsystemet ved lufthavnens nordvestlige begrænsning vil kunne ske ved etablering af permanent måleudstyr. Udgiften til anskaffelse af selve måleapparatet vil andrage 25-30.000 kr. Luftfartsmyndighederne er meget tilbage for en sådan udbygning, dels fordi bane 30 kun benyttes til 3-5 pct. af samtlige starter, dels fordi de nye flytyper næppe uden betydelig vægtreduktion er i stand til med en acceptabel startteknik at overholde regelen om 100 dBC på bane 30. Luftfartsdirektoratet har i en skrivelse af 11. juni 1969 henstillet til Ministeriet for offentlige Arbejder, at bl. a. bestemmelsen om det tilladelige lydtryk ved start fra bane 30 i de støjbegrænsende procedurer ophæves som en kapacitetshæmmende forskrift. Direktoratet har endvidere i skrivelse af 30. juni 1969 meddelt ministeriet, at det ikke har fundet anledning til at foretage videre uanset de ved målingerne konstaterede jævnlige overtrædelser af støjbestemmelserne.

I overensstemmelse med Luftfartsdirektora-

tets indstilling har ministeriet besluttet at nedsætte et udvalg til undersøgelse af, om de nævnte forskrifter kan ophæves helt eller delvis.

Hvis bestemmelserne ikke ophæves, vil en kontrol med overholdelsen af dem kunne ske, ved at Luftfartsdirektoratet fra hvert selskab, der beflyver Københavns Lufthavn, modtager sådanne oplysninger om udflyvningsprocedurer og luftfartøjers lyddata, at det er i stand til i samarbejde med selskabet at fastsætte maksimal last for de enkelte flytyper ved start på bane 30 for at sikre, at der ved start under normale vindforhold m.v. opnås en sådan højde over lufthavnens nordvestlige hjørne, at lydtrykket ikke overstiger 100 dBC. Gennemførelse af en sådan forhåndskontrol vil dog lægge en stor arbejdsbyrde på Luftfartsdirektoratet.

Ved landinger på bane 12 under såvel instrument-indflyvning som visuel indflyvning må nedgangsvinkelen ikke være mindre end ILS-glidebanevinkelen, ligesom luftfartøjerne først må sættes efter passage af landingstærskelen 270 m inde på banen. Denne bestemmelse er optaget i AIP Danmark RAC 3-1-16, og ved den radiokontakt, som enhver pilot skal have med flyveledelsen på Kastrup lufthavn før landing, vil bestemmelsen blive gentaget. Overgangen fra instrumentflyvning, hvor piloterne vejledes af ILS-anlæggets glidebanestråle, til visuel flyvning sker over kvarteret Skyttehøj i henhold til de af de fleste luftfartsselskaber fastsatte vejrriminabelbestemmelser. Den ideelle flyvevej i denne fase af indflyvningen er en skrålinie begyndende i en højde af 200 fod ved overgangen fra instrumentflyvning til visuel flyvning og passende landingstærskelen for bane 12 i en højde af 50 fod. Med henblik på at forbedre piloternes mulighed for at overholde den foreskrevne indflyvningsprocedure i denne sidste fase er der til bane 12 blevet anskaffet et såkaldt VASI-anlæg (visuel approach slope indicator) for et beløb af ca. 200.000 kr. Ministeriet har dog i denne forbindelse oplyst, at der til anlægget er knyttet visse tolerancer. Anlægget har været i brug siden 3. juni 1969.

Luftfartsdirektoratet gik oprindeligt ud fra, at der til kontrol af, at bestemmelsen om nedgangsvinkelens højde blev overholdt, kunne etableres et fuldautomatisk fotorekorderingsanlæg, men dette har ikke kunnet gennemføres, og Luftfartsdirektoratet har måttet ind-

skrænke sig til i efteråret 1968 at etablere et semiautomatisk fotorekorderingsanlæg. Fotoapparatet er fastmonteret på en lysmast omtrent ud for vagtmester Madsens bopæl.

Meddelelse om anvendelse af bane 12 er hidtil modtaget i havnekontoret over en direkte telefonforbindelse fra kontrolltårnet på det tidspunkt hvor banen tages i brug. Meddelelsen videregives omgående fra havnekontoret til det mandskab, der skal betjene rekorderingsanlægget. Når rekorderingen i nogle tilfælde først er begyndt nogen tid efter at bane 12 er taget i brug, skyldes det hovedsagelig, at der går nogen tid fra det øjeblik, hvor det bliver meddelt, at banen tages i brug, og indtil udbringning af mandskab og derefter udrulning og tilslutning af kabelforbindelse samt opvarmning af apparaturet er tilendebragt.

Der har ifølge ministeriet ikke kunnet etableres fast kabelforbindelse til observationsstedet, bl. a. fordi dette ligger på en privat grund udenfor lufthavnsområdet. Endvidere er det ikke altid muligt at tilvejebringe køretøj og mandskab med kort varsel; i flere tilfælde er mandskabet trukket fra andre opgaver, for at rekorderingen kunne gennemføres. For at bemanningen kan ske hurtigere, har havneadministrationen den 30. september 1969 anmodet flyveledelsen om, at melde-proceduren ændres, således at kontrolltårnet underretter havnekontoret, så snart man planlægger omlægning af trafikken, i stedet for når omlægningen har fundet sted. Det kan imidlertid endnu ikke med sikkerhed siges, om denne ændring vil medføre nogen tidsmæssig gevinst.

Billederne bliver taget ved fjernstyring. Fotografering kan kun finde sted i klart dagslys, ikke i tæt tåge eller om natten, idet det er nødvendigt at kunne se vingespandet på negativet for at kunne bedømme, om billedet er taget på det rigtige tidspunkt. På negativerne kan man måle flyets højde i fotograferingsøjeblikket. Enkelte flytyper beflyver Kastrup med forskelligt vingespand, og dette har hidtil gjort en nøjagtig afstandskontrol for disse typer vanskelig. Der har dog fornylig vist sig en mulighed for let at fastslå, hvilke flytyper der har været anvendt i det enkelte tilfælde, hvorved afstandskontrollen for disse typer er blevet mere nøjagtig. Indtil der måtte blive udviklet fuldautomatiske fotorekorderingsanlæg, der vil kunne benyttes til fotografering

af overflyvende luftfartøjer i den angivne højde, ser ministeriet ingen mulighed for yderligere kontrol med, at reglerne om overflyvningshøjden overholdes.

De nærmere regler om anvendelse af landingsbanerne er følgende:

Bane 04-22 skal anvendes som præferencebane, det vil sige anvendes til start i henhold til følgende kriterier:

a. Indtil en tværvindskomponent på 25 kt: større jetluftfartøjer, f. eks. af typen DC8 og Boeing.

b. Indtil en tværvindskomponent på 15 kt: øvrige luftfartøjstyper fra DC3 og opefter.

Med hensyn til landinger gælder, at bane 04-22 for DC3 og større typer skal anvendes til landing indtil en tværvindskomponent på 15 kt.

Når skydække og/eller sigtbarhed ved jorden er lavere end 300 fod respektive 1,2 km, vil landing dog kunne foretages på bane 12, hvis vejrforholdene tillader at lande på denne bane, selvom tværvindskomponenten på bane 04-22 ikke overstiger 15 kt. I praksis har anvendelse af bane 12-30 endvidere været tilladt, når hovedbanen har været blokeret på grund af snerydning, haveri el. lign.

Flyveledelsen vil rutinemæssigt klarere luftfartøjer til start eller landing i henhold til de nævnte bestemmelser, dog at flyveledelsen er frit stillet, hvis den gennemsnitlige friktionskoefficient for den bane, der skal benyttes, er 0,30 eller derunder.

Hvis fartøjschefen af sikkerhedsmæssige grunde finder det påkrævet at fravige den af flyveledelsen givne klarering, vil anmodning herom blive efterkommet. Fravigelser af operationelle grunde vil kunne forekomme for større jetdrevne fartøjer, der ved flyvningens tilrettelæggelse var forudsat at skulle lande på bane 04 eller bane 22. Betingelsen herfor er, at der i timerne umiddelbart inden afgang er indtrådt ændringer i vejrforholdene eller banens tilstand, der kræver benyttelse af bane 30, og dette gælder, selvom bestemmelsen om maksimalt tilladeligt lydtrykniveau ikke vil kunne forventes overholdt. Flyveledelsen holder Luftfartsdirektoratet underrettet om enhver klarering, der afviger fra forskrifterne, og de pågældende afvigelser bliver gjort til genstand for en nærmere undersøgelse i Luftfartsdirektoratet.

Ministeriet er af den opfattelse, at hensynet til flyvesikkerheden taler imod, at reg-

lerne vedrørende præferencebane-ordningen ændres i den retning, at flyveledelsens samtykke skal indhentes til fravigelse af de støj-begrænsende procedurers præferenceregler.

Foranlediget af denne redegørelse bad jeg ministeriet oplyse årsagen til, at der ikke som oprindeligt forudsat havde kunnet opsættes et fuldautomatisk rekorderingsanlæg. Endvidere bad jeg ministeriet oplyse, om der var konstateret forbedringer som følge af den af ministeriet omtalte ændrede melde-procedure, samt om etableringen af et ILS-anlæg til bane 04 havde betydet en formindskelse af støjgenerne for enden af bane 12.

Vagtmester Madsen havde i sin kommentar gjort gældende, at der findes elektroniske kontrolapparater, der kan fungere uafhængigt af lys- og vejrforholdene, og at det ville være muligt at ændre restriktionerne, således at store fly kun må benytte bane 12 til landing, når tværvindskomponenten på præferencebanen er 25 kt eller mere. Han gjorde endvidere gældende, at det ikke var rigtigt, når ministeriet havde udtalt, at det var umuligt at etablere en fast kabelforbindelse til fotorekorderingsanlæggene.

Ministeriet har i den anledning udtalt, at der, så vidt det er Luftfartsdirektoratet bekendt, ikke findes fuldautomatiske fotorekorderingsanlæg og heller ikke elektroniske kontrolapparater, der fungerer uafhængigt af lys- og vejrforholdene.

Ministeriet har ikke kunnet udtale sig om, hvorvidt den ændrede melde-procedure har medført forbedringer af forholdene, idet der endnu ikke er indhøstet tilstrækkelig erfaring i så henseende. Grunden hertil er, at fotorekorderingsapparatet har været ude af drift fra begyndelsen af december 1969 til slutningen af april 1970, idet det har vist sig, at frostvejr får apparatets film til at springe. Luftfartsdirektoratet arbejder på at finde en løsning på dette problem, således at fotorekorderingsanlægget kan arbejde mere sikkert i den kommende vinter.

Vedrørende spørgsmålet om etablering af en fast kabelforbindelse har ministeriet nu udtalt, at en kabelforbindelse vil kunne etableres, men at direktoratet hidtil er veget tilbage herfor, da aggregatet endnu kun har virket i en begrænset periode, hvorfor der endnu ikke er truffet beslutning om apparatets endelige placering og betjening.

Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt eta-

bleringen af et ILS-anlæg ved bane 04 har betydet en formindskelse af støjgenerne for enden af bane 12, har ministeriet udtalt, at mulighederne for anflyvning af bane 04 i mindre sigtbart vejr har medført, at en del landinger, der ellers måtte foretages på bane 12, er omdirigeret til bane 04. Ministeriet har dog ikke oplysning om, i hvor stor udstrækning bane 04 har betydet en aflastning af bane 12.

Endelig har ministeriet oplyst, at Luftfartsdirektoratet anser det for uforsvarligt at kræve, at store fly kun må benytte bane 12 til landing, når tværvindskomponenten på andre baner er 25 kt. Direktoratet har i denne forbindelse gjort opmærksom på, at det ved et internationalt ICAO-møde i november-december 1969 er anbefalet, at de enkelte lande fastsætter fra 10 til 15 kt som maksimal tværvindsværdi for alle luftfartøjstyper i forbindelse med såvel start som landing på en præferencebane.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg finder det beklageligt, at ministeriet for offentlige Arbejder i skrivelsen af 5. december 1969 til mig har udtalt, at der ikke har kunnet etableres fast kabelforbindelse til fotorekorderingsanlægget, fordi dette ligger på lejet grund, når forholdet, som det fremgår af ministeriets skrivelser af 23. juni 1970, er det, at der *kan* etableres en kabelforbindelse, men at Luftfartsdirektoratet er veget tilbage herfor, fordi der endnu ikke er truffet beslutning om anlæggets endelige placering og betjening.

Herudover giver ministeriets redegørelse for de tekniske muligheder, luftfartsmyndighederne har for at kontrollere, om de gældende regler overholdes, og for de retningslinier, der er fastsat for at sikre, at disse regler overholdes, mig ikke anledning til specielle bemærkninger, men jeg henviser til det nedenfor under afsnit X, Sammenfattende bemærkninger, anførte.

III. Den fremgangsmåde, der følges, når der indgives klage over for lave overflyvninger, samt reaktionsmulighederne overfor dem, der har gjort sig skyldig i overtrædelse

Ministeriet for offentlige Arbejder har om disse spørgsmål udtalt, at Luftfartsdirektoratet, når der er konstateret en overtrædelse eller der har foreligget en klage, som efter di-

rektoratets opfattelse er berettiget – det vil sige, hvis samme klage er fremkommet fra flere eller bestyrkes af iagttagelser gjort af lufthavnens personale – har udbedt sig en udtalelse fra vedkommende selskab. Når denne udtalelse er modtaget, har direktoratet afgjort, om der var grundlag for at reagere overfor vedkommende selskab ved at udtrykke sin beklagelse af den skete overtrædelse af de støjbegrænsende procedurer.

Bortset fra tilfælde, hvor der er tale om skødesløs eller hensynsløs føring af luftfartøjer, jfr. bekendtgørelse nr. 108 af 7. april 1967, kap. 3.1.1., er dette den eneste reaktionsmulighed, Luftfartsdirektoratet råder over, indtil der i medfør af luftfartslovens § 82 måtte være udstedt en bekendtgørelse, hvorved der åbnes mulighed for at straffe overtrædelser af de af direktoratet fastsatte støjforskrifter. Ministeriet har ikke hidtil ment at kunne indføre en sådan straffehjemmel på grund af de ringe muligheder, der har været for effektivt at kontrollere reglernes overholdelse, men under hensyn til det stigende antal overtrædelser, som synes at finde sted, samt de forbedrede kontrolmuligheder, der nu findes, har ministeriet i medfør af luftfartslovens § 82, jfr. § 152, i skrivelse af 19. november 1969 anmodet Luftfartsdirektoratet om at udarbejde et udkast til bekendtgørelse fra Luftfartsdirektoratet, hvori strafsanktioner er hjemlet, samt om i denne forbindelse nærmere at overveje, hvordan en effektiv kontrol kan gennemføres.

Med henblik på at fremskynde behandlingen af de i havneadministrationen i Københavns Lufthavn modtagne klager har Luftfartsdirektoratet overvejet muligheden af at kræve disse indsendt til direktoratet to gange om måneden i stedet for som hidtil én gang. Dette ville bl. a. betyde, at man hurtigere, end det nu sker, kunne forelægge klagerne for selskaberne. Efter vurdering af fordele og ulemper ved en sådan hyppigere indsendelse af klager er Luftfartsdirektoratet kommet til det resultat, at den bestående ordning bør bibeholdes, bl. a. fordi Luftfartsdirektoratet, efter at overflyvningsstøjen efter start fra bane 30 bliver målt, og efter indførelse af fotorekorderingssystemet får eksakte oplysninger til bedømmelse af, om overtrædelse af bestemmelserne har fundet sted. Ministeriet har imidlertid under hensyn til de hyppige besværgelser over langsom klagebehandling anmo-

det Luftfartsdirektoratet om at udarbejde forslag til en klageprocedure, som vil muliggøre en hurtigere og mere effektiv behandling og besvarelse af indkomende klager.

Allerede under den sag om behandling af klager over flyvning i for lav højde, som jeg tidligere har behandlet, jfr. min beretning for året 1965, side 39–44, oplyste ministeriet, at det agtede at udsende en bekendtgørelse i medfør af luftfartsloven, hvorved der blev åbnet mulighed for at straffe overtrædelser af de af direktoratet fastsatte støj-forskrifter. Under hensyn hertil bad jeg ministeriet nærmere redegøre for årsagen til, at der ikke tidligere var udstedt en sådan bekendtgørelse, således at der i hvert fald på det tidspunkt, da fotorekorderingsanlægget blev taget i brug, havde været mulighed for at straffe overtrædelse af støj-forskrifterne. I denne forbindelse bad jeg oplyst, om det havde været overvejet at bringe bestemmelsen om skødesløs eller hensynsløs føring af luftfartøjer i anvendelse, og jeg henviste herved særlig til et i sagen omtalt tilfælde, hvor flyet havde været nede i ca. halvdelen af den påbudte højde, d. v. s. 20–22 m, over terræn eller 13–15 m over hustagene.

Ministeriet har udtalt, at det ikke har fundet det forsvarligt at indføre straffebestemmelser, så længe der ikke er effektive muligheder for at kontrollere reglernes overholdelse. Ikke alene for så vidt angår indflyvningshøjden ved bane 12, men også med hensyn til den ved lufthavnens nordvestlige hjørne fastsatte støjbegrænsning på 100 dBC.

I denne forbindelse har ministeriet imidlertid henvist til, at det nu har anmodet Luftfartsdirektoratet om at overveje, hvordan en effektiv kontrol kan gennemføres. Ministeriet har endvidere oplyst, at det under det arbejde, der for tiden foregår i en arbejdsgruppe vedrørende støjproblemer i Kastrup lufthavn, har fået oplyst, at der i Fornebu lufthavn i Norge er installeret et monitoring system, som effektivt registrerer skete overtrædelser af den fastsatte støjgrænse. Ministeriet har udbedt sig nærmere underretning om dette system.

Endelig har ministeriet meddelt, at det i intet tilfælde har ment, at der var tilstrækkeligt grundlag for at bringe bestemmelsen om skødesløs og hensynsløs føring af luftfartøjer til anvendelse.

Vedrørende det af ministeriet under dette

punkt oplyste henviser jeg til det nedenfor under afsnit X, Sammenfattende bemærkninger, anførte.

IV. Virkningerne af det nye kontrolsystem

Finansudvalget gav den 7. juli 1966 tilslutning til en bevilling til opstilling af et permanent fotorekorderingsanlæg ved bane 12 ud for Skyttehøj. På mit spørgsmål om, hvordan det nye kontrolsystem har fungeret i praksis, herunder om antallet af konstaterede overtrædelser, antallet af klager og de reaktioner, der er bragt i anvendelse i det enkelte tilfælde, har Ministeriet for offentlige Arbejder i skrivelsen af 5. december 1969 oplyst, at kontrolsystemet for såvidt angår fotorekorderingen af landingerne på bane 12 har fungeret på en måde, der efter ministeriets opfattelse må betragtes som tilfredsstillende, hvorved ministeriet dog har bemærket, at apparatet brød sammen i midten af december 1968 og først blev operationsklart igen i midten af maj 1969. Luftfartsdirektoratet mener, at dette uheld må tilskrives begyndervanskeligheder, men gør dog opmærksom på, at fotorekordering i frostperioder fortsat må antages at være forbundet med visse vanskeligheder, bl. a. fordi filmen går i stykker.

Ved de af Lydteknisk Laboratorium foretagne målinger af 129 starter fra bane 30 har der været konstateret 63 overtrædelser, hvorom ministeriet har henvist til det ovenfor under I om disse overtrædelser anførte.

Med hensyn til antallet af konstaterede overtrædelser af bestemmelsen om nedgangsvinkelens højde har ministeriet oplyst følgende:

Den ideelle flyvehøjde over fotorekorderingsapparatet er 46 m. På grund af glidebanestrålens spredning vil piloten dog ikke kunne konstatere en overtrædelse af bestemmelsen, medmindre overflyvningshøjden er mindre end 36 m. Hertil kommer, at der på grund af den afstandsnøjagtighed, hvormed billedet tages, må indføres en usikkerhed på 5–10 pct. Ministeriet er derfor af den opfattelse, at det kun kan bebrejdes vedkommende pilot, at bestemmelsen tilsidesættes, hvis overflyvningshøjden viser sig at være mindre end 32 m. Efter at fotorekorderingsanlægget er taget i brug, er der fotograferet 749 landinger på bane 12. Når der bortses fra mindre fly, som de støjbegrænsende bestemmelser ikke

gælder for, er der foretaget 18 landinger under 36 m, nemlig:

I en højde af

35 m		7
34 –		3
33 –		1
32 –		5
31 –		2

De to sidstnævnte landinger er foregået på et tidspunkt, hvor ILS-apparatet til bane 12 beklageligvis var ude af funktion, nemlig fra midten af maj til midten af juni måned 1969. I alle tilfælde, hvor der har været klager over, at overflyvningshøjden har været mindre end 36 m, har Luftfartsdirektoratet udbedt sig en udtalelse fra vedkommende selskab. I intet tilfælde har direktoratet dog ment, at der var grundlag for at bringe bestemmelsen om skødesløs eller hensynsløs føring af luftfartøj i anvendelse.

I perioden 1. oktober 1968 – 1. oktober 1969 har der været indgivet ialt 302 klager til direktoratet vedrørende bane 12–30, heraf 263 over landinger på bane 12 og 39 over starter på bane 30. Ved 5 af de påklagede landinger og starter har der været konstateret fravigelse fra de støjbegrænsende procedurer. 3 af disse tilfælde har givet anledning til påtale fra direktoratet. I 1 tilfælde har direktoratet ikke ment at kunne påtale forholdet, da landing fandt sted mens ILS-apparatet var ude af drift, og undersøgelsen var, da ministeriets udtalelse blev afgivet, endnu ikke afsluttet i det sidst påklagede tilfælde.

Vagtmester Madsen havde vedrørende kontrollen med indflyvningshøjden anført, at Luftfartsdirektoratet, når der kom klager over for lave overflyvninger, fra vedkommende luftfartsselskab kunne forlange et diagram af flyets båndoptagelser forelagt som bevis for eventuelle overskridelser.

Heroverfor har Ministeriet for offentlige Arbejder udtalt, at en del større, fortrinsvis jetdrevne, luftfartøjer er udstyret med en såkaldt flight recorder, som under flyvningen registrerer højde, kurs, acceleration m.v. på stålband. En udlæsning af flyvehøjden fra et sådant stålband vil imidlertid i de lave højder, der er tale om ved landinger, være behæftet med en tolerance på ± 30 m og vil derfor ikke være anvendelig.

Hvis flyvehøjden ønskes bestemt med større nøjagtighed – hvilket normalt er tilfældet i

forbindelse med havari-undersøgelser – , må flight recorderen afmonteres luftfartøjet, hvorefter der må foretages en måling af det aktuelt anvendte udstyr. Dette vil i praksis ikke være gennemførligt, og det har derfor ikke været forsøgt at bestemme flyvehøjde på denne måde.

Ministeriets redegørelse vedrørende dette punkt giver mig ikke anledning til specielle bemærkninger, men jeg henviser til det nedenfor under afsnit X, Sammenfattende bemærkninger, anførte.

V. Luftfartsdirektoratets indhentelse af udtalelser fra luftfartsselskaberne

I skrivelse af 26. oktober 1967 klagede vagtmester Madsen til Ministeriet for offentlige Arbejder over en indflyvning foretaget den 30. september 1967 kl. 11,20. Med klagen fulgte et fotografi af det pågældende fly, der tilhørte Pan American Airways.

Ministeriet besvarede klagen i skrivelse af 26. marts 1968 og fremsendte samtidig en udtalelse fra luftfartsselskabet med bilag, herunder en erklæring fra piloten på det pågældende fly. Et afsnit i pilotens erklæring lyder i oversættelse således:

»Refererende til de modtagne breve har jeg noteret, at Luftfartsdirektoratet i sit brev af 16. oktober oplyser, at ATC (flyveledelsen) ikke havde observeret noget tilfælde af unormalt lave overflyvninger over det omskrevne område i løbet af september måned.«

Vagtmester Madsen anførte overfor mig, at det var uheldigt, at Luftfartsdirektoratet på denne måde lagde piloten svaret i munden ved at orientere ham om flyveledelsens observation, og under henvisning hertil bad jeg ministeriet oplyse, om direktoratet sædvanligvis følger en sådan fremgangsmåde, og om den anses for hensigtsmæssig.

Ministeriet har oplyst, at Luftfartsselskabet ikke har tilskrevet Pan American Airways den 16. oktober 1967 og anmodet om en udtalelse, og således heller ikke, som påstået, i forbindelse hermed har oplyst, at man ikke havde observeret noget unormalt ved landingerne. Ifølge direktoratets journal er der først skrevet til selskabet den 13. november 1967, og denne skrivelse indeholder intet om flyveledelsens observationer. Luftfartsdirektoratet

stiller sig derfor ganske uforstående overfor den citerede bemærkning i pilotens erklæring.

I denne forbindelse har ministeriet bemærket, at direktoratet ikke orienterer de indklagede selskaber på den måde, som pilotens erklæring kunne give anledning til at tro, allerede af den grund, at direktoratet kun retter henvendelse til vedkommende luftfartsselskab, når det er mere eller mindre overbevist om, at de givne regler er tilsidesat. I så tilfælde oplyses det, hvad direktoratets mistanke støttes på, f. eks. fotografiske optagelser eller iagttagelser gjort af havneadministrationens eller flyveledelsens personale.

Efter det således oplyste finder jeg ikke at have grundlag for kritik af den fremgangsmåde, Luftfartsdirektoratet bruger ved indhentelse af udtalelser fra luftfartsselskaberne.

Det tilføjes, at den omhandlede udtalelse i pilotens erklæring formentlig kan forklares ved, at vagtmester Madsen i sin klageskrivelse til ministeriet af 26. oktober 1967 oplyste, at Luftfartsdirektoratet i skrivelse af 16. oktober 1967 til ham havde meddelt ham, at flyveledelsen ikke havde observeret, at kvarteret Skyttehøj var blevet passeret i unormal lav højde ved nogle af de påklagede landinger eller starter i september måned. Denne klageskrivelse har været forelagt selskabet, og det må antages at være den, piloten har henvist til.

VI. Spørgsmålet om erstatning for skader som følge af en overflyvning den 12. juni 1969

Den 30. august 1969 rettede vagtmester Madsen henvendelse til Luftfartsdirektoratet vedrørende spørgsmålet om erstatning for skader forårsaget ved en overflyvning med et SAS-fly den 12. juni 1969 kl. 1,10. Han anførte, at trykbølgen og vibrationerne ved overflyvningen havde været så voldsomme, at ruderne klirrede og et par af dem fik revner. Væggene og lofterne i flere af rummene slog revner, og kalkstøv dryssede ned, ligesom tapetet sprang med et smæld flere steder.

Samme dag som overflyvningen fandt sted bad vagtmester Madsen telefonisk Luftfartsdirektoratet om, at der måtte blive sendt en mand ud for at besigtige de opståede skader, og den 16. juni 1969 blev skaderne besigtiget af en arkitekt.

I arkitektens erklæring til direktoratet op-

lystes det, at der ved besigtigelsen var konstateret udstrakte revnedannelser i lofter og skillerum, især i tagetagen. Der blev ikke konstateret revner i ydermur og fundamenter. Arkitekten havde i en anden anledning besigtiget en ejendom i nærheden, og dér var ikke konstateret revnedannelser.

Som konklusion udtalte arkitekten, at det ikke kunne udelukkes, at de udstrakte revnedannelser på vagtmester Madsens ejendom hidrørte fra vibrationer i ejendommen ved visse overflyvninger, eventuelt i forbindelse med en vis slaphed i konstruktionen af tag og etageadskillelser.

Efter at have indhentet en udtalelse fra SAS meddelte direktoratet i skrivelse af 25. august 1969 vagtmester Madsen, at selskabet havde planlagt en start på bane 12 med det pågældende luftfartøj, men på grund af ændring af vindens styrke havde piloten fundet det nødvendigt at omlægge starten til bane 30, hvilket direktoratet efter omstændighederne ikke mente at kunne kritisere.

Luftfartsdirektoratet oplyste endvidere, at der på det pågældende tidspunkt var reparationsarbejder i gang på bane 04-22, og på grund af en misforståelse opstået under et møde i Luftfartsdirektoratet havde SAS fået den fejlagtige opfattelse, at selskabet i den særlige situation, der forelå, kunne planlægge start på bane 12 fra banens tærskel i stedet for, som foreskrevet i de støjbegrænsende procedurer, fra position B. Dette havde ved startens overflytning til bane 30 medført en endnu lavere udflyvning med deraf følgende forøget støjgene, hvilket direktoratet beklagede.

Efter fornyet henvendelse fra vagtmester Madsen meddelte direktoratet ham i skrivelse af 1. september 1969, at det ikke kunne anerkende nogen erstatningspligt i anledning af det passerede. Vagtmester Madsen rettede herefter henvendelse til Ministeriet for offentlige Arbejder, idet han bad oplyst, hvem der var ansvarlig for de skader, der var påført hans ejendom. Ministeriet svarede den 17. november 1969, at hverken ministeriet eller Luftfartsdirektoratet kunne anerkende nogen erstatningspligt i anledning af det passerede. Om muligheden for at gennemføre et erstatningskrav overfor SAS så ministeriet sig ikke i stand til at udtale sig.

Herefter spurgte vagtmester Madsen SAS, om selskabet kunne anerkende at være erstat-

ningspligtig for skaderne på hans ejendom. Selskabet svarede den 3. december 1969, at det selv havde taget initiativet til det pågældende møde i Luftfartsdirektoratet for at søge skabt klarhed over operationsbetingelserne mens reparationsarbejderne stod på, således at trafikken kunne afvikles med den størst mulige hensyntagen til lufthavnens naboer.

Videre henviste selskabet til, at direktoratet ikke havde udtalt, at piloten havde handlet i strid med gældende regler, men kun havde beklaget, at der åbenbart var blevet bragt selskabet en fejlagtig opfattelse på mødet i Luftfartsdirektoratet. Selskabet beklagede, at der var opstået en misforståelse, men henviste til, at det selv havde ønsket spørgsmålet klarlagt på forhånd, og kunne derfor ikke erkende noget ansvar for skader ved den omhandlede flyvning.

Overfor mig har Ministeriet for offentlige Arbejder udtalt, at der ikke foreligger referat af det omtalte møde i Luftfartsdirektoratet, men at det er opfattelsen hos direktoratets repræsentanter, at SAS var klar over, at start fra bane 30 skulle foregå under iagttagelse af bestemmelserne i de støjbegrænsende procedurer. Det er ministeriets opfattelse, at disse regler, der også gælder i et tilfælde som det foreliggende, hvor præferencebanen er ude af brug, selvsagt skal følges, medmindre der foreligger en klar dispensation.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg ikke finder at burde tage stilling til det af vagtmester Madsen rejste erstatningskrav, idet afgørelsen heraf henhører under domstolene. Det bemærkes herved, at jeg ikke kan anse det for en fejl eller forsummelse, som kan give mig anledning til kritik, at Luftfartsdirektoratet og Ministeriet for offentlige Arbejder ikke på det foreliggende grundlag har kunnet anerkende noget erstatningsansvar.

VII. Frirejser til tjenestemænd i Luftfartsdirektoratet.

I skrivelsen af 3. februar 1970 gjorde vagtmester Madsen gældende, at de store luftfarts-selskaber hvert år stiller et antal frirejser til rådighed for tjenestemænd i Luftfartsdirektoratet, og han anførte, at dette forhold – muligvis ubevidst – kunne have indflydelse på

direktoratets stillingtagen til klager over luftfartsselskaberne.

Ministeriet for offentlige Arbejder har udtalt, at det ikke er rigtigt, at de ansatte i Luftfartsdirektoratet modtager frirejser fra luftfartsselskaberne. I modsætning til hvad tilfældet er i en række andre lande, har de danske myndigheder ikke i forbindelse med udstedelse af luftfartskoncession til fremmede luftfartsselskaber forbeholdt sig ret til at rekvirere fribilletter, og det er forbudt luftfartsvæsenets personale at modtage fribilletter fra luftfartsselskaberne.

Derimod blev der i forbindelse med etableringen af SAS i december 1951 i en overenskomst mellem SAS og luftfartsmyndighederne i de tre skandinaviske lande – for Danmarks vedkommende Ministeriet for offentlige Arbejder – truffet aftale om, at SAS stillede fribilletter til rådighed for luftfartsmyndighedernes personale i en række nærmere opregnede tilfælde, herunder ved udøvelse af det tekniske og operative tilsyn med SAS's virksomhed, ved tjenesterejser i forbindelse med den skandinaviske koordination af SAS's virksomhed og til møder, hvor luftfartsmyndighedernes medvirken ønskedes af SAS. Endvidere stilles der til luftfartsvæsenet i Danmark, Norge og Sverige henholdsvis 80, 80 og 120 billetter til rådighed hvert år til personale, for hvem luftfartsdirektøren i hvert enkelt tilfælde finder, at der foreligger behov for studierejser eller iøvrigt for ønskværdigt kendskab til luftfartsforhold. Disse billetter kan udelukkende udstedes som Fri II-billetter, det vil sige at transport på de enkelte delstrækninger kun kan forventes, hvis der er ledige pladser.

I forbindelse med den nævnte overenskomst blev det ligeledes forbudt personalet at modtage billetter fra SAS ud over de af luftfartsdirektøren i henhold til overenskomsten godkendte.

Jeg skal herefter udtale, at der efter det foreliggende ikke er noget holdepunkt for påstanden om, at de ansatte i Luftfartsdirektoratet modtager fribilletter fra luftfartsselskaberne. Det tilføjes, at den i henhold til overenskomsten mellem SAS og luftfartsmyndighederne etablerede ordning, hvorefter et bestemt antal fribilletter årlig stilles til rådighed for ansatte under luftfartsvæsenet, men således, at det er luftfartsdirek-

tøren, der i hvert enkelt tilfælde træffer bestemmelse om, til hvem fribilletter skal udstedes, ikke kan give mig anledning til bemærkninger.

VIII. Støjmålinger ved Skyttehøj-kvarteret

På foranledning af grundejerforeningen Skyttehøj har civilingeniør, dr. tech. Vilh. Lassen Jordan i perioden november 1969 – februar 1970 udført en række målinger og registreringer af støj fra lufttrafikken i Kastrup Lufthavn.

I den rapport, som dr. Jordan i marts 1970 har afgivet om målingerne, er der nærmere redegjort for den fremgangsmåde, der er fulgt ved målingerne, og for grundlaget for opstillingen af måleresultaterne, herunder omregning af de indendørs målte værdier til de ækvivalerende udendørs værdier.

De 98 opmålinger, der er foretaget, fordeles sig herefter således på de angivne støj-niveauer:

95-99	100-104	105-109
7	17	48
110-114	115-119	120-124 dBC
18	7	1

Som det ses, er fordelingen symmetrisk omkring intervallet 105-109 dBC, der omfatter ca. 50 pct. af samtlige værdier.

Der er i rapporten foretaget en sammenligning med de støjmålinger, som blev foretaget af Lydteknisk Laboratorium i 1961.

Sammenfattende udtales det, at det kan betragtes som godt gjort, at støjbelastningen for beboerne i Skyttehøj er øget endog særdeles betydeligt fra 1961 til 1970, samt at de væsentlige årsager hertil er følgende:

- 1) forøgelse af maksimalværdien af støjen, som med sikkerhed er steget mindst 5-10 dBC,
- 2) betydelig forøgelse af hyppigheden af overflyvninger ved start og landing, og
- 3) forøgelse af antallet af jetmaskiner i forhold til antallet af propelmaskiner.

Endvidere kan det ifølge rapporten anses for godt gjort, at middeltallet af samtlige støjværdier nu ligger i området 105-109 dBC, det vil sige betydeligt over det niveau, der ifølge betænkning afgivet i 1962 af udvalget vedrørende de som følge af jetluftfartøjernes anvendelse opståede støjproblemer, på daværende tidspunkt ansås for en efter forholdene nogenlunde acceptabel maksimalværdi.

Denne rapport har jeg forelagt for Ministeriet for offentlige Arbejder, der efter brevveksling med Luftfartsdirektoratet har fremsat sine bemærkninger til rapporten i skrivelse af 21. juni 1970.

Ministeriet har henvist til, at udvalget i betænkningen fra 1962 udtalte, at det ikke mente at kunne stille forslag om gennemførelse af foranstaltninger til eliminering af støjgenerne i det tæt bebyggede område ved lufthavnens nordvestlige hjørne, idet dette ville resultere i, at Københavns Lufthavn fremtidig ville være uegnet som lufthavn for al regelmæssig lufttrafik. Efter en afvejning af hensynet såvel til luftfarten som til den omkringboende befolkning undersøgte udvalget derefter mulighederne for at afvikle trafikken på bane 12-30 på en sådan måde, at støjgenerne blev reduceret mest muligt.

Resultatet af disse overvejelser blev gennemførelsen af forskriften om, at luftfartøjer af Caravelle-typen og lignende typer skulle starte på krydset mellem banerne 09-27 og 12-30 af hensyn til bagudstrålingsstøjen. Startpunktet blev dog senere af sikkerhedsmæssige grunde flyttet nogle hundrede meter mod nordvest. Endvidere blev det foreskrevet, at der ved start på bane 30 med større jetdrevne luftfartøjer end typen Caravelle kun måtte startes med en vægt, som ved passage af lufthavnens nordvestlige hjørne ville sætte luftfartøjet i stand til at holde sig indenfor det af Caravellerne frembragte lydtryksniveau på ca. 100 dBC.

Forsåvidt angår landinger blev det alene foreskrevet, at nedgangsvinkelen ikke måtte være mindre end ILS-glidebanevinkelen, og at luftfartøjerne først måtte sættes på banen efter passage af landingstærskelen, der er forskudt 270 m ind på banen. Udvalget var fuldt ud klar over de med landinger på bane 12 forbundne støjgener, men afstod fra at knytte 100 dBC-kriteriet også til landinger, idet man var opmærksom på, at dette kriterium ikke kunne overholdes. I den forbindelse har ministeriet bemærket, at det af målingerne fra 1960 fremgår, at der blev konstateret lydtryk på over 100 dBC ved en række landinger med luftfartøjer af typen Caravelle Stage III på bane 12. På tilsvarende vis er der ikke i udvalgets betænkning foreskrevet noget om, at bagudstrålingsstøjen i beboede kvarterer ikke må overstige 100 dBC.

Det beror derfor ifølge ministeriet på en

misforståelse, når det i slutningen af dr. Jordans rapport udtales, at kriteriet 100 dBC i 1962 blev anset for en efter forholdene nogenlunde acceptabel maksimalværdi. I denne forbindelse har ministeriet bemærket, at der ved ICAO-støj mødet i november-december 1969 var enighed om, at man ved fastlæggelse af standarder for støjcertificering af fly måtte acceptere et højere lydtryksniveau ved landinger end ved starter.

Bortset fra målinger af støj ved start fra eller landing på bane 12 har dr. Jordan foretaget 5 målinger af start på bane 30, heraf 3 Caravelle-starter, hvoraf 1 med exceptionelt højt støjniveau. Ministeriet finder ikke, at det på dette beskedne grundlag vil kunne antages, at lydtryksniveauet ved Caravelle-starter er steget fra 100 dBC til 114 dBC, men har henvist til de målinger, der de sidste 5 år er foretaget fra Lydteknisk Laboratoriums side, og som er omtalt ovenfor under I.

Vedrørende dr. Jordans beregninger har ministeriet udtalt, at det ikke vil bestride, at der kan være 23 dBC's forskel på indendørs og udendørs lydtryk i forbindelse med landinger, men ministeriet stiller sig tvivlende overfor antagelsen om, at der for så vidt angår bagudstrålingsstøjen er et lignende forhold mellem det udendørs og det indendørs målte lydtryk. Det må imidlertid ifølge ministeriet erkendes, at den totale støjbelastning er forøget i de sidste 10 år, dels som følge af at operationstallet på Københavns Lufthavn, der i 1960 udgjorde 74.512, i 1969 er steget til 144.815, dels som følge af at jetoperationernes andel i det samlede antal operationer fra 1960 til 1969 er forøget fra 17,34 pct. til 59,76 pct.

Sluttelig har ministeriet nævnt, at det af støj-udvalgets betænkning fremgår, at udvalget på basis af de af flyvevejrtjenesten foretagne halvtimelige registreringer af vindens styrke og retning i Københavns Lufthavn i 5-året 1955-59 forudså, at bane 12-30 ville blive anvendt i ca. 13 pct. af årets timer. En undersøgelse af, hvordan man i de sidste 3 år faktisk har anvendt de forskellige baner, viser, at bane 12-30's udnyttelse i 1967 androg 14,68 pct., i 1968 6,98 pct. og i 1969 11,82 pct. Hovedårsagen til variationerne er variationer i vindens retning og styrke samt i mindre omfang, at der i visse perioder har været udført reparationsarbejder på bane 04-22. Sammenfattende har ministeriet ud-

talt, at det ikke finder, at det fremsendte materiale giver anledning til overvejelse om øjeblikkelige ændringer i de gældende støjprocedurer, idet ministeriet dog har bemærket, at det nøje følger udviklingen omkring den stigende anvendelse af bane 12-30.

Det i dette afsnit oplyste giver mig ikke anledning til at foretage videre, hvorved bemærkes, at jeg ikke har det fornødne grundlag for at tage stilling til de af Ministeriet for offentlige Arbejder fremsatte indsigelser mod dr. Jordans rapport. En sådan stillingtagen ville formentlig heller ikke have større interesse i denne sammenhæng, idet det også efter ministeriets oplysninger må lægges til grund, at der er en betydelig støjgene i det omhandlede område, og at denne gene er blevet stærkt forøget i de senere år.

IX. Ministeriet for offentlige Arbejders skrivelse af 22. juli 1970 til Luftfartsdirektoratet

I skrivelse af 22. juli 1970 har Ministeriet for offentlige Arbejder anmodet Luftfartsdirektoratet om snarest at udarbejde en konkret indstilling med tilhørende bevillingsansøgning vedrørende opstilling af monitoring-anlæg med flere mikrofoner for start på bane 30. Monitoring-anlægget bør tillige kunne måle bagudstrålingsstøjen ved starter på bane 12 for så vidt der senere måtte blive fastsat særlige støjbegrænsende procedurer for sådanne starter.

Ministeriet tilføjede, at det senere ville vende tilbage til spørgsmålet om udfærdigelse af en bekendtgørelse om straf og andre sanktioner for overtrædelse af de støjbegrænsende procedurer.

Forsåvidt angår spørgsmålet om behandlingen af indkommende klager vedrørende overtrædelse af de støjbegrænsende procedurer m. v. har ministeriet anmodet Luftfartsdirektoratet om straks at etablere et ekspeditionssystem efter følgende retningslinier:

1) Overtrædelse af de støjbegrænsende procedurer, som konstateres af havnepersonalet i Kastrup, skal straks indberettes til Luftfartsdirektoratet, hvor de behandles snarest muligt med henblik på en hurtig forelæggelse for vedkommende selskab. Ministeriet har bedt om at blive underrettet om Luftfartsdirektoratets afgørelser i sådanne sager.

2) Klager, der indkommer til lufthavnen fra omkringboende borgere, samles af havneadministrationen og indsendes almindeligvis hver fjortende dag til Luftfartsdirektoratet, hvor de ekspederes efter de hidtil gældende retningslinier. Klager, som ifølge deres natur skønnes at kræve hurtigere stillingtagen, indsendes af havneadministrationen til Luftfartsdirektoratet snarest muligt efter deres modtagelse.

Ministeriets skrivelse af 22. juli 1970 giver mig ikke anledning til specielle bemærkninger, men jeg henviser til det nedenfor under afsnit X, Sammenfattende bemærkninger, anførte.

X. Sammenfattende bemærkninger

Ud over de under de enkelte afsnit fremsatte bemærkninger giver sagen mig anledning til at fremhæve, at der utvivlsomt er meget væsentlige gener forbundet med at bo i nærheden af Københavns Lufthavn. Specielt i det tæt bebyggede område omkring lufthavnens nordvestlige hjørne synes støjgenerne at være meget betydelige. Ingen, som har beskæftiget sig med problemet, har imidlertid anset det for muligt, at generne fra lufthavnen kan fjernes fuldstændig.

I støj-udvalgets betænkning fra 1962 udtales det, at udvalgets forslag vedrørende Københavns Lufthavn efter udvalgets opfattelse ikke var tilfredsstillende, hverken udfra en isoleret støjmæssig, luftfartsmæssig eller samfundsøkonomisk betragtning, men at det var det bedste kompromis, udvalget mente at kunne foreslå i den foreliggende situation. Der kan være uenighed om, hvor meget værre forholdene er blevet siden udvalget afgav sin betænkning, men det kan næppe bestrides, at en forværring har fundet sted.

Det er imidlertid ikke disse forhold, der foreligger til bedømmelse for mig. De væsentligste beslutninger, herunder om lufthavnens fremtidige placering, anlæg af nye startbaner og eventuelt om ekspropriation, træffes ved lov på grundlag af politiske overvejelser og ligger således udenfor, hvad jeg som ombudsmand kan beskæftige mig med.

Genstand for min undersøgelse er her efter alene, om de administrative myndigheder under de givne forhold har gjort sig

skyldige i fejl eller forsømmelse ved administrationen af de gældende regler. Ved bedømmelse heraf må udgangspunktet være, at generne for de omkringboende mindskes i det omfang det under de givne forhold er muligt, og der bør fra administrationens side tages et særligt hensyn til borgere, der af samfundsmæssige hensyn udsættes for en belastning som den, der her er tale om.

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at der endnu ikke er etableret et system, hvorved det med rimelig sikkerhed og i rimeligt omfang kan kontrolleres, at de støjbegrænsende regler overholdes. Dernæst er der endnu ikke tilvejebragt straffebestemmelser for overtrædelse af reglerne, hvilket medfører, at sanktionen, selv i tilfælde hvor overtrædelse måtte blive konstateret ved hjælp af det eksisterende kontrolsystem, alene kan blive en påtale overfor vedkommende luftfartsselskab. Det bemærkes i denne forbindelse, at Ministeriet for offentlige Arbejder allerede under den sag, jeg behandlede i 1964 (beretning 1965, side 39-44), udtalte, at det agtede at udstede en bekendtgørelse, hvorved der blev åbnet mulighed for at straffe overtrædelse af indflyvningsforskrifterne.

I forbindelse med behandlingen af den tidligere sag udtalte jeg, at den fulgte praksis, hvorefter lufthavnen kun én gang om måneden indsender indkomne klager til Luftfartsdirektoratet til afgørelse, gav anledning til betænkeligheder. Ministeriet erklærede, at det i forbindelse med den da planlagte udbygning af kontrolforanstaltningerne ville have opmærksomheden henvendt på muligheden for at fremskynde behandlingen af de klager, som modtages i havneadministrationen. Efter det foreliggende har ministeriet imidlertid først ved den under IX omtalte skrivelse af 22. juli 1970 taget initiativet til en ændring af klageproceduren.

Alt taget i betragtning finder jeg ikke, at det nuværende system til sikring af, at de støjbegrænsende foranstaltninger bliver overholdt, kan siges at fungere tilfredsstillende.

Under hensyn hertil har jeg fundet at burde henstille til ministeren for offentlige arbejder, at arbejdet med løsning af disse problemerne intensiveres, således at forholdene for de borgere, der rammes af ulemperne fra lufthavnen, bliver så tålelige som muligt.«

- 13.** *Anset det for tvivlsomt, om en af Ministeriet for offentlige Arbejder afgivet vejledende udtalelse om gyldighedsområdet for en autorisation til at udføre vandinstallationer var rigtig. Det havde været ønskeligt, om ministeriet udtrykkelig overfor vedkommende klager havde gjort opmærksom på, at dets udtalelse alene var vejledende. (J. nr. 568/70).*

Jyllands samvirkende Smedemesterforeninger klagede over en af Ministeriet for offentlige Arbejder afgivet udtalelse, hvorefter smedemester A ikke kunne antages at være berettiget til at udføre vandinstallationer i forbindelse med en ny hovedvandledning udlagt af Viborg Vandværk i den tidligere Almind kommune. Samvirksomheden henviste navnlig til, at A's autorisation gjaldt for et bestemt geografisk område, nemlig de tidligere Vium og Almind kommuner, og derfor måtte gælde til vandinstallation i dette område, uanset fra hvilket vandværk forsyningerne kom.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A havde autorisation til at udføre gas-, vand- og sanitetsinstallationer i Almind og Vium kommuner i medfør af de ved bekendt-

gørelse nr. 243 af 30. juni 1962 fastsatte overgangsbestemmelser. Ifølge bekendtgørelsen kunne personer, der uden at være autoriseret til det i tiden indtil 1. juli 1962 havde drevet selvstændig erhvervsvirksomhed med arbejder, som efter lov nr. 132 af 13. april 1962 om visse forhold vedrørende gas-, vand- og afløbsinstallationer m. v. kræver autorisation, fremdeles påtage sig udførelsen af sådanne installationer og ledninger i samme udstrækning som hidtil.

I oktober 1969 spurgte Viborg kommunale værker Ministeriet for offentlige Arbejder, om gas-, vand- og sanitetsmestre, som var autoriseret i henhold til ovennævnte overgangsbestemmelser, i en omegnskommune til Viborg kunne udføre vandinstallationer i forbindelse

med en ny hovedvandledning udlagt af Viborg Vandværk. Ministeriet svarede, at personer, som var autoriseret i henhold til overgangsbestemmelserne, ikke kunne få større arbejdsområde end det, de havde ved lovens ikrafttræden, og at de derfor ikke, når der etableredes et nyt forsyningsområde, kunne arbejde med installationer vedrørende dette område.

Viborg kommunale Vandværk nægtede herefter A tilladelse til at udføre installationer i Almind kommune. A klagede over denne afgørelse til ministeriet, der svarede ham, at han i den del af kommunen, som hidtil havde været forsynet fra privat vandværk, og som nu blev forsynet fra Viborg Vandværk, fortsat ville kunne udføre vandinstallationer i samme omfang som hidtil. Indenfor nye udstykningsområder i kommunen, som forsynedes med vand fra Viborg Vandværk, ville han derimod ikke kunne udføre vandinstallationer.

Samvirksomheden bad herefter om nærmere oplysninger om ministeriets stillingtagen med hensyn til det geografiske arbejdsområde for de mestre, der er autoriseret i henhold til overgangsbestemmelserne.

Ministeriet henviste til, at overgangsbestemmelserne i bekendtgørelsen af 30. juni 1962 indebar, at de pågældende ikke senere kunne udvide deres virksomhed hverken med hensyn til arten af arbejder eller med hensyn til det geografiske område. For vandinstallations vedkommende betød dette efter ministeriets opfattelse, at mestre med overgangsautorisation kun kunne udføre installationsarbejder på ejendomme, som forsynedes fra vandværker, indenfor hvis forsyningsområde de havde haft ret til at virke og faktisk havde virket i tiden indtil 1. juli 1962. Derimod kunne de pågældende efter ministeriets opfattelse ikke udføre arbejde vedrørende et vandværk, indenfor hvis forsyningsområde de ikke tidligere havde haft ret til at udføre arbejde, selvom vandværket senere udvidede sit forsyningsnet ind i den kommune, hvor overgangsautorisationen var udstedt.

I anledning af samvirksomhedens klage til mig henviste ministeriet til, at det ikke havde truffet og heller ikke anså sig for berettiget til at træffe nogen konkret afgørelse af, hvilke rettigheder der tilkom A i henhold til de pågældende autorisationer, men at ministeriet alene havde givet udtryk for, hvilken retsstil-

ling der generelt måtte antages at tilkomme personer, der har fået udstedt autorisation i medfør af overgangsbestemmelserne.

Ministeriet udtalte dernæst, at det var et væsentligt formål med loven af 13. april 1962 at gennemføre en for hele landet gældende ensartet eksamens- og autorisationsordning for gas-, vand- og sanitetsmestre og kloakmestre til afløsning af den indtil da gældende ordning, hvorefter det var overladt til de enkelte værker – ved kommunale værker kommunalbestyrelserne – indenfor deres respektive forsyningsområde at bestemme, hvorvidt der overhovedet skulle gælde en autorisationsordning, og i bekræftende fald om der skulle stilles kvalifikationskrav som betingelse for at opnå autorisation. Ved den nye lov blev det endvidere bestemt, at personer, der har bestået en godkendt prøve, og som opfylder visse generelle i loven opregnede betingelser, har et egentligt retskrav på at blive autoriseret, mens dette efter den tidligere lovgivning havde været et omtvistet spørgsmål.

Ved lovens ikrafttræden var der i vidt omfang gjort brug af den i den tidligere lovgivning indeholdte adgang til at foreskrive en eksamens- og autorisationsordning, som stort set svarede til den, der nu gælder generelt. Mange steder var der imidlertid vel indført en autorisationsordning, men uden at der var stillet krav om, at de pågældende skulle have bestået nogen prøve svarende til de nu godkendte prøver, og andre steder var der slet ikke indført nogen autorisationsordning, således at adgangen til at udføre de pågældende arbejder stod åben for alle og enhver.

Da det ved 1962-lovens gennemførelse fandtes rimeligt at tage hensyn til allerede lovligt etablerede erhvervsvirksomheder, blev det, for at sådanne virksomheder ikke skulle tvinges til ophør umiddelbart ved ikrafttrædelsen af den nye lov, bestemt, dels at autorisationer, der var udstedt efter de tidligere gældende bestemmelser, stadig skulle være gældende i samme omfang som hidtil, jfr. lovens § 17, stk. 2, dels at der kunne udfærdiges overgangsbestemmelser, jfr. lovens § 16. Ved udformningen af disse overgangsbestemmelser tilsigtede ministeriet at give enhver lovligt etableret virksomhed mulighed for at fortsætte i samme omfang som hidtil. Det var imidlertid ministeriets opfattelse, at overgangsautorisationerne måtte forblive begrænset til at gælde de områder og de arter af ar-

bejde, som vedkommende virksomhed havde beskæftiget sig med i tiden indtil ikrafttrædelsen af 1962-loven. Hvis de pågældende ønskede at udvide deres virksomhedsområde, måtte de være henvist til at indstille sig til de godkendte prøver.

Ministeriet anførte, at det var opmærksom på, at der kan opstå spørgsmål med hensyn til afgrænsningen af en overgangsautorisations gyldighedsfelt, men eventuelle konflikter herom mellem autorisationsindehaveren og den autorisationsgivende myndighed må i givet fald indbringes for domstolene. Ministeriets udtalelse om, hvordan de givne bestemmelser må fortolkes i relation til en konkret overgangsautorisation, kan kun være vejledende. Dog havde ministeriet ment at burde give udtryk for, at det forhold, at A ikke oprindelig – det vil sige ved lovens ikrafttrædelse – havde haft ret til at udføre arbejder ved installationer tilsluttet Viborg Vandværk, efter ministeriets opfattelse måtte være af væsentlig betydning. En overgangsautorisation kunne ikke antages at danne baggrund for en udvidelse af indehaverens aktivitetsområde og kunne derfor ikke give ham ret til at udføre arbejder ved installation tilsluttet et vandværk, i forbindelse med hvilket den pågældende ellers ikke havde været berettiget til at udføre arbejder, blot fordi værket udvider sit ledningsnet ind i sådanne områder i den pågældende kommune, hvor der ikke tidligere havde været offentlig vandværksforsyning, og hvor loven derfor for så vidt ikke hidtil havde fundet anvendelse med hensyn til vandinstallationer.

Det af Ministeriet for offentlige Arbejder indtagne standpunkt, hvorefter ministeriet ikke anså sig for berettiget til at træffe nogen konkret afgørelse af, hvilke rettigheder der tilkom A i henhold til autorisationen, således at dets udtalelse alene var af vejledende karakter, kunne ikke give mig grundlag for kritik, men jeg ville finde det

ønskeligt, om ministeriet i et tilfælde som det foreliggende udtrykkelig gjorde vedkommende klage opmærksom herpå.

I henhold til ombudsmandslovens § 4, stk. 2, kan der kun indgives klage til ombudsmanden over afgørelser truffet af kommunale myndigheder, når det drejer sig om sagsområder, hvor der er hjemmel for anke til en administrativ statsmyndighed. Da der ikke er nogen klageadgang i det foreliggende tilfælde, kunne der ikke klages til mig over den autorisationsudstedende myndigheds (kommunalbestyrelsens) afgørelse.

Ifølge ministeriets udtalelse var det ministeriets opfattelse, at autorisationens gyldighed begrænsedes på grundlag af grænserne for det pågældende vandværks forsyningsområde.

Under hensyn til at såvel loven af 1962 som bekendtgørelsen om overgangsbestemmelser for gas-, vand- og sanitetsmestre og kloakmestre udelukkende nævner kommunen som gyldighedsområde for autorisationer, måtte jeg anse det for tvivlsomt, om ministeriets fortolkning var rigtig. Jeg bemærkede herved, at ministeriets opfattelse heller ikke sås at have nogen støtte i lovens forarbejder, og at fortolkningen iøvrigt medførte, at en autorisation fik forskelligt gyldighedsområde for såvidt angik på den ene side vandinstallationer og på den anden side gas- og sanitetsinstallationer.

Da ministeriets udtalelse som nævnt alene var vejledende, og da den endelige afgørelse af spørgsmålet om autorisationens gyldighed, som også af ministeriet anført, henhørte under domstolene, fandt jeg ikke at kunne foretage videre vedrørende sagen, udover at jeg gjorde ministeriet og Viborg kommune bekendt med min opfattelse.

Endelig henledte jeg opmærksomheden på muligheden for at søge fri proces, såfremt A ønskede at anlægge retssag mod den autorisationsudstedende myndighed, Viborg kommune.

- 14.** *Ikke fundet grundlag for at tage spørgsmålet om de af nogle kommuner stillede bopælskrav som betingelse for tildeling af lejlighed op til undersøgelse af egen drift. Jeg lagde herved navnlig vægt på, at de omhandlede bopælskrav havde været og påny ville blive behandlet i Folketingets boligudvalg. (J. nr. 996/68).*

A henledte min opmærksomhed på, at nogle kommuner i det københavnske område herun-

der Københavns kommune i visse tilfælde krævede 2 års forudgående bopæl i kommu-

nen som betingelse for tildeling af en lejlighed i kommunen.

Til brug for min overvejelse af, om der var grundlag for at tage sagen op til undersøgelse af egen drift i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, anmodede jeg Københavns magistrat om at afgive en redegørelse for kommunens praksis på det pågældende område. Jeg henviste herved til, at det var mig bekendt, at Indenrigsministeriet i en skrivelse af 6. juli 1967 havde udtalt, at ministeriet under hensyn til princippet om ligelig behandling af kommunens borgere måtte være mest tilbøjelig til at mene, at en kommunalbestyrelse ikke lovligt kan stille vilkår om forudgående bopæl i kommunen af en vis længere varighed som betingelse for godkendelse af et lejemål. Endvidere henviste jeg til, at Boligministeriet i samme sag i en skrivelse af 26. august 1966 havde udtalt, at et vilkår som det omhandlede ikke burde stilles.

Det fremgik af Københavns magistrats redegørelse, at borgerrepræsentationen havde vedtaget en af magistraten fremsat indstilling om lempelse af kommunens praksis vedrørende bopælskravet. Praksis ville herefter være følgende:

Københavns kommune lempet kravet om 2 års forudgående bopæl for samtlige ca. 48.000 lejligheder, som den fulgte praksis vedrører, og begrænser sig til at stille krav om, at lejlighedssøgende til den omhandlede boligmasse har bopæl i Københavns kommune. Endvidere nøjes man for fremtiden med at stille krav om dispositionsret, herunder krav om bopæl i kommunen, ved kommende salg eller udleje af grunde tilhørende kommunen eller det mellem kommunen og staten etablerede sameje. Endelig indføres der en almindelig adgang for boligudvalget til at dispensere fra bopælskravet, dels hvor den boligsøgende af særlige grunde har været fraflyttet kommunen i indtil 5 år, dels ved bytning, blot den udefra kommende lejer opfylder kravene til husstandens størrelse og de gældende indtægtsgrænser.

Indenrigsministeriet udtalte, at det anførte om kommunens praksis på det omhandlede område ikke gav ministeriet anledning til bemærkninger.

Boligministeriet henviste til, at spørgsmålet om bopælskrav havde været drøftet i Folketingets boligudvalg i foråret 1970. Udvalget havde i denne forbindelse spurgt, hvilke mu-

ligheder Boligministeriet havde for at få indflydelse på de af nogle kommuner stillede bopælskrav, og om allerede udsendte cirkulærer om spørgsmålet agtedes indskærpet eller strammet.

Som svar på udvalgets spørgsmål havde ministeriet fremhævet, at de kommunale bopælskrav må ses på baggrund af den almindelige kommunalpolitiske interesse i at favorisere kommunens egne borgere. Heroverfor står imidlertid de boligsøgendes og samfundets almindelige interesse i en fri bevægelighed på boligmarkedet – en interesse, som lovgivningen har støttet i de senere år. De bopælskrav, der stilles i nogle kommuner, kan være – eller har været – praktiseret af de kommunale myndigheder direkte, f. eks. gennem boliganvisningsudvalget, eller af andre, specielt almennyttige boligselskaber, efter krav fra kommunens side, sådan at krav kan være stillet i forbindelse med salg af grunde, regaranti for lån etc. En kommune kan endvidere gennem en betydelig repræsentation i et boligselskabs bestyrelse rent faktisk favorisere egne borgere fremfor lejlighedssøgende udefra.

Det retlige grundlag for en stillingtagen til kommunale bopælskrav er forskelligt i de forskellige situationer, hvori kravet bliver stillet.

1. Der var i lejelovgivningens boliganvisningsregler tidligere givet de kommunale boliganvisningsudvalg mulighed for at stille krav om en vis forudgående bopæl i kommunen som betingelse for at opnå en bolig, men ved lejeloven af 1958 blev denne lov hjemmel ophævet. I Boligministeriets cirkulære af 14. februar 1967 om midlertidig regulering af boligforholdene er det i pkt. 49 udtalt, at boliganvisningsudvalg ikke har hjemmel til at stille sådanne krav. Såfremt ministeriet måtte blive bekendt med, at kommuner stiller bopælskrav med henvisning til lejelovgivningen, vil en sådan fremgangsmåde blive stemplet som ulovlig, men overtrædelse af bestemmelserne synes ikke at finde sted.

2. I det almennyttige byggeri – hvor de kommunale bopælskrav har den største praktiske betydning – skal ifølge boligbyggerilovens § 16 ledige lejligheder stilles til rådighed for boligsøgende, som efter husstandsstørrelse og -sammensætning har særlig behov for boliger af den pågældende art. Boligministeren fastsætter nærmere regler herom, herunder om fortrinsret for husstande med børn og for

andre særlige befolkningsgrupper. Lejlighederne skal fortrinsvis stilles til rådighed for boligsøgende, der kan opnå boligsikring.

Regler om udlejning er indeholdt i Boligministeriets bekendtgørelse af 30. april 1968 om almennyttige boligselskabers virksomhed, kap. VI, der giver fortrinsret til boligsøgende med indkomster under en vis grænse og en vis husstandsstørrelse. I Boligministeriets cirkulære af 1. maj 1968 om udlejning af almennyttigt byggeri er det i pkt. 5 udtalt, at bestyrelsen ikke må foretrække boligsøgende, der har haft en vis tids forudgående bopæl i kommunen.

Boligministeriet har i tidens løb fået forelagt en række konkrete sager om almennyttige boligselskabers praktisering af bopælskrav, og der er fra Boligministeriets side givet udtryk for, at sådanne bopælskrav er urimelige.

3. Et boligselskab kan blive stillet overfor et krav fra kommunens side om at foretrække indenbys boende ved besættelse af lejligheder, og et sådant krav kan være støttet på en tinglyst deklaration i forbindelse med kommunens grundsalg eller regaranti.

I tilfælde, hvor et boligselskab søger statsgaranti til et projekteret boligbyggeri og det fremgår af sagen, at kommunen har gjort grundsalg eller kommunal regaranti betinget af bopælskrav, vil statsstøtte normalt blive nægtet, medmindre dette krav frafaldes. Det kan imidlertid ikke udelukkes, at der kan være truffet aftale mellem boligselskab og kommune om et sådant bopælskrav, uden at dette fremgår af selve statsstøttesagen.

Berettigelsen af sådanne krav har endvidere været forelagt Indenrigsministeriet, der har udtalt, at en kommunalbestyrelse under hensyn til princippet om en ligelig behandling af kommunens borgere efter ministeriets opfattelse ikke lovligt kan gøre det til et vilkår for grundsalg eller kommunal regaranti, at lejlighederne i en ejendom forbeholdes personer, der har haft bopæl af en vis længere va-

righed i kommunen. Det følger dog heraf, at en kommune næppe er helt afskåret fra at give sine borgere en vis fortrinssstilling fremfor udenbys boende under iøvrigt lige vilkår.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvad der yderligere kan gøres for at modvirke opstillingen af urimelige bopælskrav, har ministeriet – efter at have omtalt forskellige muligheder – udtalt, at det vil foretrække i forbindelse med udsendelsen af et nyt cirkulære om administrationen af boligbyggerilovens bestemmelser at fremhæve betydningen af den frie bevægelighed for de boligsøgende på boligmarkedet og på denne baggrund påny henlede kommunernes opmærksomhed på, at bopælskrav ikke bør stilles.

I udtalelsen til mig oplyste Boligministeriet, at det, under hensyn til at Folketingets boligudvalg ikke havde givet udtryk for ønske om, at der blev truffet yderligere foranstaltninger, agtede at optage en bestemmelse i overensstemmelse med det anførte i det cirkulære, der skulle udstedes vedrørende de ændringer af lov om boligbyggeri, der blev gennemført ved lov af 9. juni 1970.

Endvidere oplyste Boligministeriet, at en af overborgmesteren udarbejdet redegørelse for den fremtidige administration af kommunens dispositionsret over lejligheder i Københavns kommune og for de hensyn, der ligger bagved denne administration, ville blive forelagt Folketingets boligudvalg.

Efter det således oplyste, herunder navnlig at de omhandlede bopælskrav havde været og påny ville blive behandlet i Folketingets boligudvalg, fandt jeg ikke at have anledning til at tage sagen op til nærmere undersøgelse i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, og jeg foretog herefter ikke videre i anledning af A's henvendelse, bortset fra at jeg gjorde boligudvalget bekendt med min skrivelse.

- 15.** *Fundet det beklageligt, at det teologiske fakultet ved Københavns Universitet i forbindelse med indførelsen af en emneordsordning havde overskredet sin kompetence. Det var dernæst en fejl, at rektor for Københavns Universitet ikke havde taget stilling til A's spørgsmål om hjemmelen for fakultetets gennemførelse af ordningen. Endelig ville det have været ønskeligt, om Undervisningsministeriet direkte havde påtalt*

fejlene overfor Københavns Universitet og skriftligt underrettet A, da det sluttede sagen overfor universitetet. (J. nr. 400/70).

A klagede over en af det teologiske fakultet ved Københavns Universitet truffet og af rektor for Københavns Universitet og Undervisningsministeriet tiltrådt afgørelse, hvorefter besvarelse af emnekredsopgaver ikke giver adgang til udarbejdelse af et speciale i kirkehistorie, og hvorefter der ikke kunne meddeles hende dispensation fra kravet om deltagelse i laboratorieøvelser som forudsætning for at skrive speciale.

A klagede endvidere over, at det teologiske fakultet havde overskredet sin kompetence ved i strid med § 20 i kgl. anordning nr. 255 af 5. august 1958 om den teologiske embedseksamen og forprøve ved Københavns og Århus universiteter med senere ændringer at have udfærdiget emnekredsordningen med eksamensreducerende virkning, og således at gennemsnittet af karaktererne for emnekredsopgaver tæller som halv karakter ved udregningen af den mundtlige eksamenskarakter i faget kirkehistorie. Hun anførte herunder, at der ved bedømmelsen af hendes emnekredsopgaver – i strid med § 6 i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 260 af 8. august 1958 om den teologiske embedseksamen og forprøve ved Københavns og Århus universiteter med senere ændringer – ikke havde medvirket to censorer.

Yderligere klagede A over, at Undervisningsministeriet ikke havde fundet, at der i det i forbindelse med sagen fremkomne fandtes forhold, der gav anledning til påtale overfor Københavns Universitet, at rektor for Københavns Universitet i den første besvarelse af hendes henvendelser ikke tog stilling til det af hende rejste spørgsmål om hjemmelen for fakultetets gennemførelse af emnekredsordningen, at ministeriet ikke gav hende underretning, da det overfor Københavns Universitet afsluttede sagen, og at ministeriet ikke af sig selv, men først efter at hun havde spurgt til sagen, afsluttede denne overfor hende.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at det teologiske fakultet ved Københavns Universitet ved opslag på universitetet, dateret 15. januar 1968, og ved den senere i 1968 udkomne 15. udgave af studievejledningen bekendtgjorde det af fakultetet den 22. september 1965 og den 13. juni 1967 vedtagne

om eksamensfordringerne i kirkehistorie, herunder om mulighederne for pensumnedsættelse gennem et udførligere kendskab til 2 eller 3 emnekredse.

I skrivelse af 2. december 1968 anmodede A det teologiske fakultet om principalt at afgøre et tvivlsspørgsmål vedrørende forståelsen af emnekredsordningen, subsidiært meddele hende dispensation fra bestemmelsen i § 12 i anordningen af 5. august 1958, hvorefter studerende, som til eksamen opgiver speciale, skal præstere attest fra en universitetslærer for i deres studietid at have deltaget aktivt og til stadighed i mindst ét semesters laboratorieøvelser.

A anførte, at det var naturligt at opfatte emnekredsopgaverne som forberedelse til specialeskrivning, på samme måde som det hidtil havde været tilfældet med laboratorieopgaverne, og at hun havde været af denne opfattelse, indtil hun – på det tidspunkt da det blev aktuelt for hende at påbegynde specialeskrivning i kirkehistorie – ved en orienterende samtale med faglæreren blev stillet overfor kravet om foruden de to emnekredsopgaver, hun havde afleveret, at skulle skrive yderligere en laboratorieopgave. Hun henviste i denne forbindelse til, at der efter den nye emnekredsordning blev givet studerende kompensation for en del af det til eksamen opgivne pensum i et omfang, der nogenlunde svarede til den kompensation, man efter den hidtil gældende ordning kunne opnå ved deltagelse i laboratorieøvelser og forelæsnings i forbindelse hermed, og at en studerende, der gik ind i emnekredsordningen, kom til at aflevere 3 emnekredsopgaver skrevet over et pensum på ca. 500 sider hver, dog således at den, der tog speciale i kirkehistorie, kunne nøjes med 2 emnekredse. Dette indicerede, at besvarelse af 2 emnekredsopgaver måtte sidestilles med deltagelse i laboratorieøvelser og således give adgang til specialeskrivning, ikke mindst på grund af emnekredsordningens bestemmelse om, at der blev givet en karakter for hver emnekredsopgave, og at gennemsnittet af de således opnåede karakterer talte som halv karakter ved udregningen af den mundtlige eksamenskarakter i kirkehistorie. En tilsvarende regel gjaldt ikke for laboratorieopgaven; kun hvis den af faglæreren

undtagelsesvis skønnedes særlig velbesvaret, kunne den blive fremlagt med karakter, der så talte med til embedseksamen.

Såfremt fakultetet ikke skulle ønske at træffe en principiel afgørelse vedrørende problemet, bad A for sit eget vedkommende om dispensation fra bestemmelsen om deltagelse i laboratorieøvelser. Hun henviste herved til, at den faglærer, til hvem hun havde afleveret sine to emnekredeopgaver, på hendes telefoniske forespørgsel i maj 1968 havde udtalt, at besvarelsen af hendes opgaver var tilfredsstillende.

I skrivelse af 6. december 1968 meddelte det teologiske fakultet, at det måtte fastholde kravet om deltagelse i laboratorieøvelser for dem, der ønskede et speciale, idet der var en afgørende forskel på de krav, der stilles til en emnekredeopgave og til deltagelse i laboratorieøvelser. Fakultetet så sig heller ikke i stand til at meddele hende dispensation fra anordningens § 12.

Fakultetet bemærkede, at emnekredeordningen i første række tilsigter at give de studerende lejlighed til i faget kirkehistorie at læse monografier og artikler. Emnekredeopgaven tilsigter blot at sikre, at den pågældende har læst og forstået den opgivne litteratur; derimod lægges der ikke vægt på den kritiske vurdering af de i litteraturen fremførte synspunkter.

Ved udarbejdelsen af et speciale i kirkehistorie kræves der derimod anvendelse af den historisk-kritiske metode, ganske som der spørges efter den kritiske dømmekraft. Laboratorieøvelserne har til formål at indføre de studerende i videnskabelige arbejdsmetoder. Dette er baggrunden for, at det som forudsætning for at skrive speciale kræves, at man aktivt har deltaget i mindst ét semesters laboratorieøvelser, der frit kan vælges indenfor samtlige teologiske discipliner.

A forelagde fakultetets afgørelse for rektor for Københavns Universitet, idet hun anførte, at emnekredeopgavernes omfang, deres placering i eksamensordningen med egentlig censur og karaktergivning – ganske vist hemmeligholdt for de studerende – og den nedsættelse i eksamenspensum, som opnås gennem emnekredeopgaverne, havde givet hende såvel som andre studerende forståelsen af, at der her var indført en studieaktivitet, som i hvert fald måtte sidestilles med deltagelse i laboratorieøvelser, der kun undtagel-

sesvis har effekt ved censur og karaktergivning til eksamen. Hun fandt det uheldigt, at det af fakultetet nu fremhævede om emnekredeenes stærkt begrænsede formål ikke fremgik klart af opslaget på universitetet om emnekredeordningen eller af den senere i 1968 udkomne studievejledning.

Hun fremhævede, at emnekredeene ifølge studievejledningen skal »vælges indenfor områder, der allerede er gjort til genstand for en videnskabelig behandling, og omfatte monografier og afhandlinger, der belyser det studerede problem under forskellige synsvinkler«. Hun fandt, at denne formulering i højere grad end fakultetets skrivelse indicerede en selvstændig bedømmelse og stillingtagen fra den studerendes side til et problem, der rummede mulighed for andet og mere end blot referat. Efter hendes opfattelse havde det formodningen imod sig, at en studieordning ved et moderne universitet rummer tidkrævende skriftligt arbejde for studerende, der har passeret forprøven tilfredsstillende, hvor indholdet af det skrevne alene udgør referat af et antal læste sider. Hertil kom, at emnekredeopgaverne ifølge studievejledningen bedømmes med karakter, som medregnes ved embedseksamen, og at det forekom nærliggende at tro, at karaktergivningen til embedseksamen rummer andet og mere end en bedømmelse af den studerendes evne til at formulere et korrekt referat.

Hun anførte endvidere, at det ifølge § 20 i anordningen af 5. august 1958 er Undervisningsministeriet, der efter indstilling fra de teologiske fakulteter fastsætter eksamensforordningerne, der i de enkelte fag er de samme ved begge universiteter. Ifølge studievejledningen var det imidlertid fakultetet, der havde vedtaget det i vejledningen angivne om eksamensforordningerne i kirkehistorie, herunder bestemmelserne om karaktergivning for emnekredeopgaverne og deres eksamensmæssige betydning. Fakultetet havde derved overskredet sin kompetence, og følgen heraf måtte være, at emnekredeordningen var uden gyldighed, hvilket måtte medføre væsentlige problemer for de studerende, der allerede havde skrevet emnekredeopgaver. Hun udbad sig sluttelig rektors stillingtagen i sagen.

I skrivelse af 14. marts 1969 svarede rektor A, at universitetet kunne henholde sig til den af det teologiske fakultet trufne afgørelse. Rektor oplyste, at man fra vedkommende fag-

lærer havde indhentet nærmere oplysninger om formålet med emnekredsordningen. Det fremgik heraf, at denne var væsensforskellig fra specialeopgaver og forberedelserne til udarbejdelse af sådanne.

A klagede derefter til Undervisningsministeriet over, at det teologiske fakultet ved Københavns Universitet, i strid med kompetencereglerne i anordningen af 5. august 1958, havde indført den omtalte eksamensordning vedrørende emnekredsene. Hun anførte, at hele emnekredsordningen måtte være ugyldig som følge af kompetenceoverskridelsen, og bad ministeriet gribe ind, således at uheldige følger for de studerende af ordningens ugyldighed blev afværget.

Ministeriet modtog i den anledning udtalelser af 11. juli 1969 fra det teologiske fakultet og fra rektor for Københavns Universitet.

Fakultetet udtalte, at der ikke kunne dispenseres fra bestemmelsen i § 12 i anordningen af 5. august 1958. Der var dernæst ikke basis for at sidestille emnekredsopgaver med deltagelse i laboratorieøvelser. Emnekredsordningen angik alene faget kirkehistorie, mens specialet ikke var begrænset til noget bestemt fag, men frit kunne vælges af den studerende. Emnekredsordningen tilsigtede at give de studerende lejlighed til at læse monografier og artikler. Ganske vist hed det i omtalen af emnekredsordningen i studievejledningen, at kandidaterne frit kunne vælge de tre emnekredse indenfor alle grene af kirkehistorien, men det understregedes udtrykkelig samme sted, at valget skulle ske indenfor områder, der allerede var gjort til genstand for en videnskabelig behandling, og omfatte monografier og afhandlinger, der belyste det studerede problem under forskellige synsvinkler.

Professor B, under hvis område sagen hørte, havde ikke været i København i december 1968 og havde derfor først senere haft lejlighed til at se fakultetets skrivelse af 6. december 1968 til A. Han udtalte, at det måske i skrivelsen var understreget lovlig stærkt, at der ikke lå nogen selvstændig indsats i udarbejdelsen af en emnekredsopgave. Det var klart, at der ikke ydedes en selvstændig indsats af samme art som den, der ydedes ved en laboratorieopgave, der blev til i nøje samarbejde med vedkommende lærer efter ét semesters indgående drøftelser og afvejning af synspunkter, men man kunne naturligvis ikke ganske generelt sidestille udfærdigelsen af en

emnekredsopgave med et referat af en række læste tekster. Alene i opstillingen af opgaven, dens systematisering og udvælgelsen af stoffet lå der en vis selvstændig indsats, men der var tale om vidt forskellige arbejdsformer.

Forsåvidt angik emnekredsordningens gyldighed anførte fakultetet, at der i den generelle bestemmelse om, at kravene til eksamen skal være de samme ved de to universiteter, ikke ligger noget krav om fuldstændig identitet med hensyn til eksamens tekniske indretning; f. eks. ligger der ikke deri, at der skal anvendes fælles lærebøger og eksamineres i nøjagtig samme ting. Kravet er rettet mod en viden indenfor samme område, og de dispensationer, der kan gives af fakultetet efter bekendtgørelsen af 8. august 1958, må ikke være af en sådan art, at fagområderne beskæres. Derimod må fakultetet indenfor de af bekendtgørelsen afstukne grænser kunne fastsætte bestemmelser af rent eksamensteknisk art og kunne tillade studerende skriftligt at redegøre for visse dele af et fagområde, såfremt dette uden at nedsætte kravene findes rimeligt af hensyn til de studerende.

Dette var baggrunden for emnekredsordningen, der var indført for at give studerende, der måtte finde dette fordelagtigt lejlighed til skriftligt at redegøre for, i hvilket omfang de havde tilegnet sig visse dele af eksamensstoffet, og ordningen var valgfri. Fakultetet afviste derfor, at man ved ordningens indførelse havde overtrådt de gældende bestemmelser.

Rektor for Københavns Universitet henholdt sig til fakultetets redegørelse.

Den 30. juli 1969 meddelte Undervisningsministeriet A, at det havde modtaget de ovenfor refererede udtalelser, og tilsluttede sig Universitetets opfattelse, hvorefter det ikke på det foreliggende grundlag kunne anbefale, at der ved kgl. resolution blev givet hende tilladelse til at opgive speciale, uagtet hun ikke opfyldte de i § 12 i anordningen af 5. august 1958 fastsatte krav.

Ministeriet var enig med universitetet i dets fortolkning af anordningens § 20, og da emnekredsordningen var valgfri, måtte den snarest betragtes som et generelt tilbud til de studerende om udnyttelse af de i § 3 b i bekendtgørelsen af 8. august 1958 givne muligheder for pensumnedsættelse.

Endvidere anførte ministeriet, at fakultetets udtalelse ikke indeholdt nogen redegørelse for

det forhold, at gennemsnittet af de for emnekredsopgaverne givne karakterer talte som halv karakter ved udregningen af den mundtlige eksamenskarakter i faget kirkehistorie. Spørgsmålet var genstand for fortsat drøftelse mellem ministeriet og universitetet, og endeligt svar fra ministeriet beroede på en afklaring af dette forhold. Samtidig bad ministeriet rektor om en supplerende udtalelse vedrørende det sidstnævnte forhold.

A anmodede ministeriet om at få tilstillet en kopi af udtalelserne, idet hun anførte, at fakultetets motiver ikke fremgik af studievejledningen, der er den studerendes officielle rettesnor for studiets tilrettelæggelse. I studievejledningen anføres det bl. a. at den skriftlige besvarelse af en emnekredsopgave kan finde sted også i forbindelse med deltagelse i laboratorieøvelser. Denne mulighed var rent faktisk udnyttet af flere studerende, og man måtte naturligt fortolke denne adgang til at få en opgave fra en laboratorieøvelse censureret og karakter-bedømt som emnekredsopgave med virkning for embedseksamen som kvalificerende for laboratorieopgaven. Dette stemte imidlertid ikke med de af universitetet i udtalelserne anførte motiver for emnekredsordningen.

Endvidere gjorde hun opmærksom på, at hun gennem deltagelse i laboratorieøvelser i forårssemesteret havde sikret sig adgang til specialeskrivning, således at sagens formål for hende nu var, at hendes pæne, men desværre ugylldige karakterer for to emnekredsopgaver legaliseredes. Hun oplyste senere som sin personlige erfaring, at såvel den intellektuelle indsats som det studiemæssige udbytte var væsentlig større ved udarbejdelsen af en emnekredsopgave end ved deltagelse i laboratorieøvelser.

Rektor fremsendte den 22. september 1969 til Undervisningsministeriet udtalelser af 5. og 16. september 1969 fra henholdsvis studienævnet for teologi og kristendomskundskab og det teologiske fakultet. Studienævnet udtalte, at det fandt ordningen, hvorefter emnekredsopgaver honoreres med én karakter, som tæller halvt ved mundtlig eksamen, yderst hensigtsmæssig. Nævnet ønskede derfor denne praksis bevaret, uanset om der var udtrykkelig hjemmel for den i eksamensbestemmelserne eller ej. Da faglærerne mente at kunne sondre mellem emnekredsopgaver og laboratorieopgaver ud fra de i løsningen af de to

typer opgaver anvendte metoder, måtte nævnet imidlertid mene, at emnekredsopgaver ikke kunne danne forudsætning for specialeskrivning. Fakultetet og rektor henholdt sig til studienævnets udtalelse.

Undervisningsministeriet meddelte i skrivelse af 13. november 1969 rektor for Københavns Universitet, at der efter ministeriets opfattelse ikke var hjemmel til at lade karakteren for emnekredsopgaven indgå i eksamenskarakteren i kirkehistorie, og at man derfor, da fakultetet ønskede ordningen opretholdt, agtede at søge anordningen af 5. august 1958 ændret, således at der til § 15 som nyt stk. 5 tilføjes:

»Ved udregningen af karakteren for den mundtlige prøve i kirkehistorie tæller gennemsnittet af karaktererne for de under studiet udarbejdede emnekredsopgaver som halv karakter. Fakultetet fastsætter de nærmere bestemmelser om emnekredsens antal, indhold og omfang. Nærværende bestemmelse finder også anvendelse på eksamener aflagt før 1. december 1969.«

I skrivelse af 27. november 1969 meddelte A Undervisningsministeriet, at Århus Universitet, hvorfra hun havde til hensigt at indstille sig til afsluttende eksamen, havde gjort opmærksom på, at Københavns Universitets karaktergivning for emnekredsopgaverne ikke opfyldte kravene i § 6 i bekendtgørelsen af 8. august 1958, hvorefter der bl. a. kræves to censorer ved bedømmelsen. Hun bad ministeriet bistå sig ved skriftligt at tilkendegive, at der ville blive truffet foranstaltninger til at sikre gyldigheden af de karakterer, hun havde opnået for sine emnekredsopgaver.

Foranlediget heraf meddelte Undervisningsministeriet i skrivelse af 3. december 1969, med underretning til A og det teologiske fakultet ved Københavns universitet, det teologiske fakultet ved Århus universitet, at ministeriet snarest agtede at nedlægge foresstilling for kongen om udstedelse af den ovenfor nævnte anordning om ændring af anordningen af 5. august 1958.

Da emnekredsordningen ved Københavns Universitet først med udstedelsen af den nævnte anordning ville få officiel karakter, fandt ministeriet, at bestemmelsen om medvirken af to censorer ved bedømmelsen ikke burde finde anvendelse i A's og andre lignende tilfælde, hvor emnekredsopgaverne var afleveret før anordningens udstedelse.

Ministeriet henlede fakultetets opmærksomhed på § 11 i anordning af 19. august 1969 om de teologiske eksamener ved Århus Universitet, idet denne bestemmelse også burde komme de studerende til gode, som afsluttede studierne efter den tidligere ordning. Ministeriet henstillede derfor, at de af A i København indleverede og bedømte emnekredsopgaver godkendtes som et led i den teologiske uddannelse, som hun agtede at fortsætte ved Århus Universitet.

Undervisningsministeriet sendte den 11. februar 1970 A et eksemplar af den den 22. januar 1970 givne kongelige anordning om ændring af anordningen af 5. august 1958. I det ovenfor citerede udkast var sidste punktum ændret til: »Nærværende bestemmelse finder også anvendelse på eksamener aflagt i tidligere eksamensterminer.«

Den 2. marts 1970 meddelte A Undervisningsministeriet, at hun formodede, at sagen herefter var så langt fremme, at hun i nær fremtid kunne forvente afsluttende svar på sin klage. Ministeriet svarede hende i skrivelse af 19. marts 1970, at det efter en skrivelse af 13. november 1969 til rektor for Københavns Universitet, hvoraf en afskrift vedlagdes, og efter skrivelsen af 3. december 1969 til det teologiske fakultet ved Århus Universitet samt med udstedelse af ændringsanordningen af 22. januar 1970 havde betragtet sagen som afsluttet, idet man havde givet hende medhold i hendes klage. Det tilføjedes, at der i det i forbindelse med sagen fremkomne ikke fandtes forhold, som gav anledning til påtale overfor Københavns Universitet.

Med henvisning bl. a. til, at faglærerne ved Århus Universitet havde givet udtryk for, at de ikke kunne være bundet af karakterer, som af Københavns Universitet var givet for emnekredsopgaver, når de eksamensmæssige fordringer ikke hvilede på en fælles indstilling fra de to teologiske fakulteter, spurgte A i skrivelse af 31. marts 1970 dekanen for det teologiske fakultet ved Københavns Universitet, om han på fakultetets vegne ville optage forhandlinger med det teologiske fakultet ved Århus Universitet med det formål at nå frem til generelle og ensartede retningslinier for overførsel til Århus Universitet af karakterer givet for emnekredsopgaver ved Københavns Universitet. Efter hendes opfattelse var det utilfredsstillende for de studerende, hvis

samme censor-institut skulle ombedømme emnekredsopgaverne som følge af en kompetenceoverskridelse.

Dekanen svarede i skrivelse af 5. april 1970, at så vidt han forstod A's begrundelse, beroede hendes henvendelse på den misforståelse, at en bedømmelse af en emnekredsopgave uden videre skulle gælde som bedømmelse af en bifagsopgave under 2. fase efter studieordningen i Århus. En sådan fremgangsmåde ville være urimelig, da kriterierne for bedømmelsen i de to tilfælde var forskellige, eftersom kravene til besvarelsenerne var forskellige.

I anledning af klagen til mig udtalte det teologiske fakultet ved Københavns Universitet bl. a., at A's dispensationsansøgning af 2. december 1968 blev afslået, fordi den pågældende anordning ikke indeholder nogen dispensationshjemmel. Fakultetet fastholdt, at der er væsensforskel på udarbejdelse af emnekredsopgaver og laboratorieopgaver, og fremhævede, at specialeskrivning og deltagelse i laboratorieøvelser er frivillig, samt at speciale kan vælges udenfor det egentlige eksamensstof. Udfærdigelse af emnekredsopgaver er også frivillig, men opgaverne ligger indenfor eksamensstoffet og er en del af dette. Emnekredsordningen er et tilbud til de studerende om på særlig måde at dokumentere kendskab til visse dele af eksamensstoffet.

Forsåvidt angik spørgsmålet om overførsel til Århus Universitet af de ved Københavns Universitet givne karakterer for emnekredsopgaver udtalte fakultetet, at det ikke i lovgivningen er forudsat, at studie- og eksamensordningerne ved de to universiteter skal være helt identiske. Fakultetet henviste til § 5, stk. 2 i lov nr. 73 af 7. marts 1952 om Århus Universitet. Efter fakultetets opfattelse faldt det indenfor det enkelte fakultets kompetence at træffe bestemmelse om, hvorvidt den enkelte eksaminand opfyldte eksamensfordringerne, og fakultetet kunne indføre særlige bestemmelser, der havde til formål at lette eksamensafleggelsen for de studerende. Emnekredsordningen var ved Københavns Universitet netop indført som en sådan foranstaltning og måtte opfattes som et tilbud til de studerende, der f. eks. på grund af bedre evne for skriftlig end for mundtlig fremstilling kunne se deres fordel herved.

Ligesom det ikke kunne forventes, at der ved to universiteter skulle anvendes ganske

ens lærebøger, kunne det ifølge fakultetet heller ikke forventes, at studieordninger og eksamensafklæggelser var indrettet ganske ens.

Fakultetet udtalte endvidere, at det naturligvis beklagede, at man ved de tidligere karakterbestemmelser havde indført regler, der var uhjemlede, men at selve ordningens indretning måtte siges at ligge indenfor fakultetets kompetence. Da den forvaltningsretlige mangel imidlertid fuldt ud var afhjulpnet ved udstedelse af ændringsanordningen af 22. januar 1970, fandt fakultetet ikke, at der med rette – bortset fra over det nævnte forhold – kunne klages over behandlingen af sagen.

Rektor for Københavns Universitet oplyste at den kontorchef, der behandlede A's henvendelse af 2. januar 1969, havde været af den opfattelse, at emnekredsordningen som sådan kunne indføres af fakultetet i kraft af dets adgang til nærmere at tilrettelægge eksamensafklæggelse m. v. og til at bestemme, under hvilken form eksamenskravene skulle dokumenteres. Derimod fandt sagsbehandleren det tvivlsomt, om der var tilstrækkelig hjemmel til den særlige karakterordning, der var indført. Det oplystes imidlertid under samtalerne med en repræsentant for fakultetet, at censorer medvirkede ved bedømmelsen af emnekredsopgaverne, og da det endvidere oplystes, at de studerende inden eksamen kunne få særskilt oplysning om, hvordan emnekredsopgaverne var bedømt, måtte man efter sagsbehandlingen føle sig overbevist om, at de studerendes interesser var betryggende varetaget, og om, at fakultetets afgørelse var sagligt rigtig.

Rektor udtalte, at det var rigtigt, at universitetet ikke overfor A havde beklaget den fejl, der var begået ved den særlige karakterordnings indførelse i forbindelse med emnekredsordningen, men da ministeriet havde påtalt fejlen overfor universitetet og den forvaltningsretlige mangel var rettet ved den kongelige anordning af 22. januar 1970, og da Undervisningsministeriet iøvrigt havde givet A medhold, havde universitetet dels ikke fundet anledning til at tage skridt overfor hende i denne anledning, dels været af den opfattelse, at en stillingtagen til dette spørgsmål, efter at sagen var indbragt for ministeriet, lå udenfor universitetets kompetence.

Undervisningsministeriet udtalte, at den af det teologiske fakultet ved Københavns Uni-

versitet udgivne studievejledning efter ministeriets opfattelse ikke gav grundlag for den opfattelse, at emnekredsopgaver i kirkehistorie og dogmehistorie kan ligestilles med laboratorieøvelser og dermed danne grundlag for opgivelse af speciale i henhold til §§ 11–12 i anordningen af 5. august 1958. Denne opfattelse bestyrkes af den omstændighed, at det teologiske studenterråd, der modtog kopi af A's skrivelse af 2. januar 1969 til Københavns Universitet, ikke inter文enerede i sagen.

Imod fakultetets indstilling fandt ministeriet ikke at kunne nedlægge forestilling overfor kongen om dispensation fra § 12 i anordningen af 5. august 1958, således at de af A indleverede emnekredsopgaver kunne erstatte laboratorieøvelser som grundlag for speciale-skrivning. Ministeriet bemærkede i denne forbindelse at det ved udfærdigelsen af skrivel-sen af 30. juli 1969 til A ikke var bekendt med, at hun den 17. maj 1969 havde fået at-test for aktiv deltagelse i laboratorieøvelser, og at spørgsmålet om dispensation derfor ikke længere var aktuelt.

Ministeriet udtalte endvidere, at det fandt at måtte give fakultetet medhold i dets fortolkning af § 20 i anordningen af 5. august 1958, hvorefter der ikke kunne kræves absolut identitet mellem pensumkrav og eksamens-former ved de to fakulteter ved Københavns og Århus universiteter. I § 2, stk. 5, i bekendtgørelsen af 8. august 1958 nævnes ikke noget om omfanget af pensum i kirkehistorie, men kun hvilke emner pensum skal omfatte.

Af A's skrivelse af 2. december 1968 til det teologiske fakultet fremgik det, at gennemsnittet af karaktererne for emnekredsopga-verne skulle tælle som en halv karakter ved udregningen af den mundtlige eksamenskarakter i kirkehistorie. Da dette forhold, som syntes at savne hjemmel i anordningen af 5. august 1958 og bekendtgørelsen af 8. s. m., ikke var behandlet i fakultetets udtalelse af 11. juli 1969, rekvirerede ministeriet den 23. juli 1969 telefonisk fakultetets studievejled-ning, der bekræftede det af A anførte, hvor-for man i skrivelse af 30. juli 1969 indhentede en fornyet udtalelse om dette spørgsmål, som fakultetet tilsyneladende ikke havde været opmærksom på.

Ministeriet fandt, at fakultetet burde have mulighed for at tage stilling til, om det skulle søge hjemmel til ordningens fastsættelse, eller om det skulle ophøre med at medregne karak-

tererne for emnekredsopgaverne i eksamenskaraktererne, således at emnekredsordningen kun fik pensumreducerende betydning.

Da ministeriet imidlertid måtte regne med, at universitetet på grund af sommerferie først ville være i stand til at svare i løbet af september måned, sendte man ved skrivelse af 30. juli 1969 A en foreløbig afgørelse med oplysning om, hvorpå den endelige afgørelse berodde.

Ministeriet tog universitetets svar af 22. september 1969 som en tilkendegivelse af, at ministeriet burde søge hjemmel for emnekredsordningen og karakterordningens fastsættelse, hvis det ikke mente, at der allerede eksisterede en sådan. Ministeriet besluttede herefter at søge den fornødne hjemmel ved en ændring af anordningen af 5. august 1958.

Ministeriet erkendte, at det havde været mest korrekt, hvis det havde sendt A en genpart af skrivelsen af 13. november 1969 til rektor for Københavns Universitet, hvori det meddeltes, at ministeriet med den forestående udstedelse af ændringsanordningen betragtede sagen som afsluttet. Ministeriet havde imidlertid ved et møde den 16. oktober 1969, ved hvilken lejlighed A orienteredes om, at ministeriet agtede at bringe det påklagede forhold i orden, fået det indtryk, at hun hermed og ved senere at få ændringsanordningen tilsendt ville anse sagen for tilfredsstillende afsluttet.

Ministeriet fandt ikke anledning til direkte at påtale, at emnekredsordningen og den dertil hørende karakterordning var gennemført, uden at den fornødne anordningsmæssige hjemmel var tilvejebragt, idet det af sagens akter fremgik, at fakultetet havde været i den vildfarelse, at det lå indenfor dets kompetence at indføre emnekredsordningen. Det usædvanlige forhold, at det var ministeriet, som tog initiativet til ændring af en af de for universitetet gældende anordninger, måtte i sig selv være en tilstrækkelig påtale.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere det af det teologiske fakultet indtagne og af rektor og Undervisningsministeriet tiltrådte standpunkt, hvorefter besvarelse af emnekredsopgaver ikke giver adgang til udarbejdelse af et speciale i kirkehistorie. Jeg fandt endvidere ikke at

kunne kritisere, at Undervisningsministeriet ikke imod fakultetets indstilling havde villet søge udvirket dispensation fra § 12 i anordningen af 5. august 1958, således at de af A afleverede emnekredsopgaver kunne erstatte laboratorieøvelser som grundlag for specialeskrivning. Jeg bemærkede herved, at kravet om deltagelse i laboratorieøvelser som forudsætning for specialeskrivning vel ikke fremgik af fakultetets opslag af 15. januar 1968, hvorved emnekredsordningen bekendtgjordes, idet dette opslag kun omhandlede eksamensfordringerne i kirkehistorie og ikke specialer, men at det tydeligt fremgår af § 12 i anordningen af 5. august 1958 og af 15. udgave af den af det teologiske fakultet ved Københavns Universitet udgivne vejledning i det teologiske studium, kap. 2, pkt. 3 b., sammenholdt med c. Under pkt. b gennemgås eksamensfordringerne i kirkehistorie, herunder mulighederne for lempelse i eksamenspensum gennem besvarelse af emnekredsopgaver, under pkt. c gennemgås specialer, og det angives her udtrykkelig, at den, der vælger speciale i kirkehistorie, må have taget del i mindst én laboratorieøvelse.

I § 20 i anordningen af 5. august 1958 er det fastsat, at eksamensfordringerne i de enkelte fag fastsættes af Undervisningsministeriet efter indstilling fra de teologiske fakulteter ved Københavns og Århus universiteter, og jeg måtte derfor finde det beklageligt, at det teologiske fakultet ved Københavns Universitet i strid med disse regler havde bestemt, at gennemsnittet af de for emnekredsopgaverne opnåede karakterer skulle tælle som en halv karakter ved udregningen af den mundtlige eksamens karakter i kirkehistorie. Jeg måtte endvidere anse det for en fejl, at rektor ved besvarelsen af A's henvendelse ikke tog stilling til det af hende rejste spørgsmål om hjemmelen for fakultetets gennemførelse af emnekredsordningen.

Det ville dernæst have været ønskeligt, om Undervisningsministeriet direkte havde påtalt ovennævnte fejl overfor Københavns Universitet, og om ministeriet skriftligt havde underrettet A, da det med skrivelsen af 13. november 1969 sluttede sagen overfor universitetet.

16. Ministeriet for kulturelle Anliggenders fortolkning af udtrykket »veje« i naturfredningsloven gav ikke grundlag for kritik. (J. nr. 508/70).

Foreningen af Skov- og Landejendomsbesiddere i Danmark klagede over den af Ministeriet for kulturelle Anliggenders i cirkulære nr. 245 af 22. november 1969 om naturfredningsloven anlagte fortolkning af udtrykket »veje« i naturfredningslovens § 55, stk. 3, pkt. 2.

Ifølge naturfredningslovens § 55, stk. 2, er private skove på 5 ha eller derover, hvortil der fører offentlig vej eller sti, eller hvortil der iøvrigt er adgang på lovlig måde, åben for almenheden for færdsel og ophold efter reglerne i stk. 3–5. I stk. 3, pkt. 7, bestemmes det, at færdsel og ophold – medmindre ejeren tillader færdsel i videre omfang – kun må finde sted »på eksisterende veje«.

I kapitel VII i Ministeriet for kulturelle Anliggenders cirkulære af 22. november 1969 anføres det, at begrebet veje omfatter enhver bane, der er udlagt til transport, men derimod ikke sådanne smallere passager som stier og dyreveksler, hvor færdsel kun må finde sted med ejerens tilladelse.

Foreningen anførte i klageskrivelsen, at Naturfredningskommissionen, der forberedte den gældende lov om naturfredning, gennem længere tid havde den opfattelse, at offentlighedens færdselsret i princippet burde gives uden begrænsning af nogen art. I kommissionens endelige forslag indskrænkedes offentlighedens adgang imidlertid til færdsel på eksisterende veje, hvilket som nævnt blev lovens regel.

Dernæst redegjorde foreningen for de to former for færdselsbaner, der – bortset fra stier og dyreveksler – findes i skovene, nemlig veje og spor. Veje er ifølge foreningen det permanente led i skovens transportsystem. De stammer i vidt omfang fra gammel tid og er karakteriseret ved, at de ikke påvirkes af de forskellige ændringer i kulturerne, som er en nødvendig følge af, at disse alt efter deres karakter afvikles indenfor et tidsrum af 40–100 år efter deres oprindelige etablering. Kulturerne respekterer vejene, og disse er således et fast led i skovens organisation. Normalt er vejene bundfæstede og beregnet til at tage skovtrafik uden at blive kørt op. De fremtræder med ubevokset kørebane, omend denne hyppigt har en grøn stribe i midten. Sporene er derimod af en anden karakter. De har ikke varig tilknytning til skoven, idet selv de mere

varige spor etableres, når en kultur anlægges, og længst bibeholdes så længe denne kultur består. På grund af sporenes midlertidige karakter, og fordi de benyttes langt mindre end skovens veje, befæstes de ikke. De er principielt indrettet til at blive befærdet med traktor og fremviser hyppigt dybe hjulspor efter traktorkørsel, men ikke en egentlig ubevokset kørebane. Da der ofte forløber en årrække mellem hver gang der foretages hugst i en afdeling, vil sporenes fremtræden variere fra totalt opkørt jord til fuldstændig bevoksning af grønt.

Videre anførte foreningen, at den stigende mekanisering indenfor skovbruget har medført, at man, efterhånden som en kultur udvikler sig og skal udnyttes, etablerer nye spor ved fjernelse af trærækker, sådan at man med traktor kan komme meget nær til skovningsstederne, hvilket medfører en besparelse i arbejdskraft. Den gennemsnitlige længde af bilfaste veje er ifølge foreningen 3,4 km pr. 100 ha bevokset skovareal, mens der i en almindelig skov vil være mere varige spor med en længde af 15–20 km pr. 100 ha. Tendensen går imod et stadig tættere system af yderligere spor, etableret efterhånden som kulturerne udvikler sig. Det mest avancerede system går ud på, at der endeligt fjernes hver tredje træække, hvilket medfører, at omkring halvdel af skovarealet er spor. I gamle bevoksninger med store træer kan der i almindelighed køres frit overalt med traktor, og kørebanerne omlægges til stadighed, når de er opkørt, spærret af stormfældede træer el. lign.

Efter det anførte er der en afgørende forskel på omfanget af den offentlighed tilfaldte ret, afhængig af, om færdselsretten kun består på vejene eller den som anført i cirkulæret også består på sporene. Færdselsret alene på vejene vil være nogenlunde velafgrænset, og der vil ifølge foreningen være en ikke helt ringe mulighed for at føre kontrol med overholdelse af bestemmelsen. Færdselsret på sporene vil i visse områder give publikum ret til at færdes praktisk talt overalt i skoven, og det var foreningens opfattelse, at man i så fald lige så godt kunne være blevet stående ved Naturfredningskommissionens oprindelige tanke om en generel færdselsret uden begrænsninger af nogen art.

I denne forbindelse anførte foreningen, at skovejernes modstand mod en generel færdselsret for almenheden i skovene er begrundet i en række praktiske hensyn, navnlig risikoen for krybskytteri og for skovtyveri, faren for skade på æg og yngel i vildtets yngletid med deraf følgende nedgang i vildtbestanden og vanskeliggørelse af jagtudøvelsen, der vil føre til formindskelse af jagtlejernerne.

Det var herefter foreningens opfattelse, at det ikke kunne have været meningen med naturfredningsloven at indrømme færdselsret på det, der betegnes som spor, idet noget sådant ville være i direkte strid med kommissionens begrænsning af offentlighedens adgang til vejene. Der foreligger foreningen bekendt ikke nogen udtalelse om, hvad der skal indlægges i ordet »eksisterende«. Sprogligt mente foreningen kun det kunne angive, at færdselsretten er begrænset til de veje, der findes ved lovens ikrafttræden. Da vejene som nævnt er af permanent karakter, ville udtrykket, forstået på denne måde, kun have meget ringe begrænsende betydning. I forbindelse med skovsporene, der som nævnt er genstand for stadig omlægning, er udtrykket »eksisterende« efter foreningens opfattelse ganske uanvendeligt.

Foreningen henviste dernæst til, at ministeren under naturfredningslovens behandling i Folketinget havde besvaret en række spørgsmål fra folketingsudvalget. Disse besvarelser findes som bilag i udvalgsbetænkningen (Folketingstidende 1968-69, tillæg B, sp. 2657). Vedrørende spørgsmål 58 om afgrænsning af veje overfor stier anførte ministeren (sp. 2761), at begrebet veje måtte omfatte »enhver bane, der er udlagt til transport«. Ministeren tilføjede, at den væsentligste transport i skovene foregår med traktor, og »efter de synspunkter, der ligger til grund for Naturfredningskommissionens forslag, hvorefter almenheden skulle kunne færdes til fods på de steder, hvor der ikke kunne være nogen driftsmæssig gene forbundet hermed, må det antages, at passage, der kan bære en traktorkørsel, også kan tåle fodtrin«.

Foreningen anså ministerens besvarelse af dette spørgsmål for urigtigt, idet ministeren fortolkede lovbestemmelsen ud fra realitetsbetragtninger, der overhovedet ikke havde foreligget eller kunne foreligge til overvejelse, mens han ganske så bort fra de realitetsbetragtninger, der havde været afgørende, og som ikke stod i forbindelse med, om skovbun-

den eller et spor kan bære, men med, hvilke ulemper i henseende til krybskytteri, skovtyveri, forringelse af vildtets ynglemuligheder og forringelse af jagtudøvelsen, der ville være en følge af, at publikum generelt kunne færdes i skovene.

Det forhold, at folketingsudvalget ikke havde kommenteret ministerens besvarelse af spørgsmål 58, kunne efter foreningens opfattelse ikke tages som udtryk for, at udvalget og dermed Folketinget havde accepteret fortolkningen. Foreningen henviste herved til, at udvalget havde kommenteret to andre besvarelser fra ministeren, i det ene tilfælde med afstandtagen og i det andet med tilslutning. Foreningen anså det for en mulighed, at besvarelsen af spørgsmål 58 var af en sådan karakter, at det frembød vanskeligheder at kommentere dem.

Endelig henviste foreningen til, at det i det skilt, som af ministeren er godkendt til opstilling i eller ved de private skove, anføres, at færdsel og ophold kun må finde sted på »vejene«. I standardordensreglementet for almenhedens færdsel og ophold i private skove angives det, at færdsel kun må finde sted på »eksisterende veje«. Når cirkulærets forståelse af lovens regel ikke er optaget i ordensreglementet, viser det efter foreningens opfattelse, at ministeriet er blevet klar over, at cirkulærets angivelse er urigtig. I denne forbindelse peger foreningen på, at standardordensreglementet intet indeholder om pligt til at lukke led. Talrige spor beregnet til traktorkørsel befinder sig i hegninger, og ifølge cirkulæret synes det sikkert, at almenheden har ret til gående færdsel, der nødvendiggør åbning af leddet. Hvis dette ikke lukkes, kan kostbare kulturer ødelægges af hjortevildt eller harer. Dette forhold er af så afgørende betydning for konsekvensen af publikums adgang til skove, at ordensreglementets undladelse af at opstille en simpel regel om pligt til at lukke leddet efter foreningens opfattelse nødvendigvis må tages som udtryk for, at ministeriet erkender, at cirkulærets udtalelse om færdselsret på skovsporene er et fejlgreb.

Ministeriet for kulturelle Anliggender henviste overfor mig til ministerens foran citerede svar på folketingsudvalgets spørgsmål om, hvordan begrebet veje skulle afgrænses overfor stier.

Videre anførte ministeriet, at ministeren under den øvrige behandling af lovforslaget i

udvalget fremsatte ændringsforslag, der medførte en omredigering af og visse tilføjelser til § 55, men dette medførte ingen materielle ændringer i bestemmelsen med hensyn til færdsel og ophold på eksisterende veje. Derimod imødekom ministeren forslag på andre områder vedrørende adgangsretten, sådan som dette fremgår af udvalgsbetænkningen og bilagshæftet. Yderligere tog udvalget til efterretning, at ministeren overfor udvalget gav tilsgagn om at ville søge at afhjælpe de eventuelle gener bl. a. gennem afholdelse af udgifter til anskaffelse og opsætning af skilte, affalds-kurve og -poser samt en brandsikringsordning. En betydningsfuld ændring i bestemmelsen skete ved indførelsen af dens stk. 8, hvorved der blev skabt en ret for ejeren til, såfremt almenhedens færdsel og ophold medførte væsentlige gener, at forlange skoven overtaget af staten. Udover det nævnte spørgsmål fra folketingsudvalget og besvarelsen af det blev der ikke under lovforslagets behandling i Folketinget fremsat udtalelser om denne del af lovteksten.

Det var ministeriets opfattelse, at udvalgsbetænkningen med bilag er retningsgivende for fortolkning af naturfredningsloven. Betænkningen anfører, at bilaget består af »de væsentligste af ministerens skriftlige besvarelser til udvalget«. Efter den opfattelse, ministeriet havde fået, var det magtpåliggende for udvalget at publicere disse besvarelser som fortolkningsbidrag. Selve den af ministeren anførte fortolkning af begrebet veje er ikke kommenteret i betænkningens tekst, men hele § 55 fik tilslutning fra udvalgets flertal, idet udvalget i betænkningen anførte, at det fandt »anledning til at gøre opmærksom på en række problemer i forbindelse med adgangsretten til de private skove. Disse problemer har været berørt i ministerens skriftlige svar på udvalgets spørgsmål og under samrådene«. Hvis udvalget havde været uenig med ministeren om fortolkningen af § 55, herunder begrebet veje, ville det efter ministeriets formodning i denne sammenhæng have givet udtryk for en afvigende opfattelse, så meget mere som udvalget i et andet tilfælde (om forståelsen af udtrykket »kortvarige ophold« i lovforslagets § 54) udtrykkelig tog afstand fra ministerens opfattelse.

Ministeriet mente således at kunne fastslå, at cirkulærets fortolkning af begrebet veje er i overensstemmelse med lovens forudsætnin-

ger og med de offentliggjorte lov-forarbejder, således som disse er kommet til udtryk i folketingsudvalgets betænkning med bilag. Ministeriet mente at være i fuld overensstemmelse med gængs juridisk opfattelse både i teori og praksis, når det antog, at lovforarbejder af den nævnte art må kunne tillægges afgørende betydning for lovfortolkningen. En væsentlig årsag til offentliggørelse af materiale af denne art er netop ønsket om at bidrage til at skabe yderligere klarhed om lovtekstens fortolkning og til tider et ønske om ligefrem at binde administrationen af en kommende lov til en bestemt opfattelse.

Vedrørende foreningens henvisning til det af ministeriet godkendte skilt til opsætning i skovene og til standardordensreglementet for færdsel og ophold i private skove udtalte ministeriet, at det ved udformning af sådanne tekster, der må have en overskriftsagtig karakter, indenfor lovens rammer må stå frit med hensyn til afvejning af ordvalget. Det forhold, at der anvendes enkelte uddrag af lovteksten, kan ikke få præjudicerende virkning i andre henseender, og der kan derfor ikke af anvendelsen af lovens korte betegnelse »veje« drages nogen konklusion i retning af, at ministeriet har frafaldet den hidtil hævdede fortolkning.

En sådan konklusion kan heller ikke drages af det faktum, at reglementet ikke indeholder bestemmelser om lukning af led. Ministeriet anså det for selvfølgeligt, at led, som åbnes, skal lukkes igen af den besøgende. Hvis der opstår særlige problemer, vil der eventuelt i henhold til naturfredningslovens § 55, stk. 5, af fredningsnævnet kunne fastsættes særlige regler for færdsel og ophold i skovene.

Med hensyn til den af foreningen hævdede forståelse af udtrykket »eksisterende veje« som alene omfattende de ved lovens ikrafttræden eksisterende veje bemærkede ministeriet, at dette udtryk af ministeriet forstås som de til enhver tid værende veje, således som disse fremtræder for almenheden.

Efter det af foreningen anførte måtte det lægges til grund, at der indenfor skovbruget skelnes mellem de to former for færdselsbaner veje og spor, og at de to betegnelser i fagsproget har en temmelig fast betydning. På dette grundlag anså foreningen lovens udtryk »veje« for så klart og entydigt, at der ikke var behov for en nærmere

fastlæggelse af betydningen ved fortolkning. Som følge heraf måtte foreningen opfatte cirkulærets bestemmelse som en udvidelse af de ved loven fastsatte indgreb i skovejernes rettigheder udover det, der er hjemlet i loven.

Imidlertid kunne det efter min opfattelse ikke antages, at udtrykket veje i naturfredningslovens § 55 er benyttet i den specielle skovtekniske betydning. Det forhold, at folketingsudvalget stillede spørgsmål til ministeren om afgrænsning af begrebet veje overfor stier, underbyggede den opfattelse, at begrebet ikke kunne anses for entydigt. Da der i skovene er flere typer af færdselsbaner, som af ikke-skovkyndige vil kunne betegnes som »veje«, var der herefter behov for nærmere at fastlægge ordets betydning.

Ved besvarelsen af udvalgets spørgsmål havde ministeren allerede under lovforslagets behandling i Folketinget haft lejlighed til at tage stilling til fortolkningsspørgsmålet. Ministerens udtalelse til udvalget var helt overensstemmende med den senere i cirkulæret anlagte fortolkning.

Herefter fandt jeg ikke at kunne kritisere ministeriets opfattelse, hvorefter folketingsudvalget ved sin passivitet overfor ministerens svar tiltiende havde accepteret den anlagte fortolkning, således at ministeriet havde haft fornøden lovhjemmel for de i cirkulæret fastsatte bestemmelser.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af fortolkningsspørgsmålet henhørte under domstolene.

- 17.** *Fundet det ukorrekt, at korpslægen uden nogen egentlig lægelig vurdering til Civilforsvarsstyrelsen havde udtalt, at der ikke var lægelig begrundelse for at tillade en værnepligtig at bo hjemme om natten. Endvidere fundet det beklageligt, at Civilforsvarsstyrelsen fastholdt og at Indenrigsministeriet tiltrådte det af styrelsen givne afslag under henvisning til manglende lægelig begrundelse, uanset at det burde have stået styrelsen og ministeriet klart, at korpslægens indstilling ikke var afgivet på et tilstrækkeligt grundlag. (J. nr. 694/69).*

A klagede over en af Civilforsvarsstyrelsen truffet og af Indenrigsministeriet tiltrådt afgørelse, hvorefter hans ansøgning om tilladelse til at overnatte i sit hjem straks fra påbegyndelsen af aftjening af værnepligt ikke kunne imødekommes. Han fremhævede især, at afslaget var givet med lægelig begrundelse, uden at Civilforsvarsstyrelsens læge havde foretaget nogen undersøgelse af forholdet, uagtet ansøgningen var begrundet med, at hans hustru led af en angstneurose.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A, efter at han var blevet indkaldt til den 5. maj 1969 at møde til aftjening af værnepligt ved Nordsjællandske Civilforsvarsskollon i Hillerød, søgte om tilladelse til straks fra tjenestens start at sove hjemme. Han anførte, at hans hustru på grund af sygdom ikke kunne være alene om natten. Hustruens sygdom havde hidtil vist fremgang, idet hun i begyndelsen af ægteskabet heller ikke havde kunnet være alene om dagen, mens dette nu var muligt. Da hun var lærerstuderende og skulle påbegynde sin eksamenstermin den 9.

maj 1969, ville en psykisk kollaps på dette tidspunkt få vidtrækkende betydning for hans og hendes fremtid.

A oplyste, at muligheden for at få andre til at bo i hjemmet var prøvet, men det havde vist sig praktisk uløseligt, og hustruen kunne af hensyn til sin skolegang ikke flytte til andre. Han havde erfaret, at hans anmodning ville blive fulgt af en rapport fra Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjenestes socialkonsulent, og han oplyste, at det udelukkende var af økonomiske årsager, at en egentlig lægeattest ikke medfulgte; hvis det blev nødvendigt, kunne en sådan hurtigt fremskaffes.

I en socialrapport af 14. april 1969 anbefalede velfærdstjenestens socialkonsulent stærkt, at A's ansøgning om at bo hjemme blev imødekommet. Konsulenten havde haft en samtale med A og hans hustru i deres fælles hjem og en telefonsamtale med hustruens læge, som bl. a. havde oplyst, at hun led af en regulær angstneurose, at der skulle være gode muligheder for, at den ligevægt, hun havde opnået det sidste år uden brug af medicin,

kunne fortsætte, *men at* det med næsten 100 pct. sikkerhed ville betyde et alvorligt tilbagefald for hende, såfremt hun skulle være alene om natten, mens A var indkaldt, idet hele den behandlingseffekt, der hidtil var opnået, så ville blive ødelagt.

Velfærdstjenesten sendte A's ansøgning med socialrapporten til Nordsjællandske Civilforsvarskolonne, der forelagde sagen for Civilforsvarsstyrelsen, som anmodede korpslægen om en udtalelse om, hvorvidt ansøgningen af lægelige grunde burde imødekommes, og korpslægen afgav den 29. april 1969 følgende erklæring:

»Undertegnede mener ikke, at der på det foreliggende er lægelig begrundelse til at imødekomme det ansøgte.«

I skrivelsen af 1. maj 1969 afslog Civilforsvarsstyrelsen A's ansøgning, idet styrelsen ikke fandt tilstrækkelig lægelig begrundelse til at fravige regelen om, at de værnepligtige skulle overnatte på kasernen i de to første måneder af tjenestetiden.

Denne afgørelse påklagede A til Indenrigsministeriet. Han anførte, at det syntes særdeles mærkeligt, at afslaget var lægeligt begrundet, idet korpslægen hverken havde været i kontakt med hans hustru eller hendes læge og heller ikke havde anmodet om en lægeattest. Hans hustru havde for tiden en nevø på 15 år boende, men denne løsning var utilfredsstillende, dels fordi hustruen allerede på den korte tid, han havde været indkaldt, havde vist tydelig tilbagegang i sin sygdom, dels fordi nevøen den 13. juni 1969 skulle rejse med sin familie til udlandet, hvor faderen havde fået arbejde.

A's klage fremsendtes gennem Nordsjællandske Civilforsvarskolonne og Civilforsvarsstyrelsen til Indenrigsministeriet. Forinden havde Civilforsvarsstyrelsen den 27. maj 1969 påny forelagt sagen for korpslægen, der i en erklæring af 2. juni 1969 anførte, at han havde haft en samtale med A, og at A havde oplyst, at hans svigermoder i slutningen af juni skulle rejse til Lolland, hvor hun skulle tilbringe resten af sommeren på ferieophold i eget sommerhus. Korpslægen udtalte derefter følgende:

»Hvis hustruen ikke kan tåle at sove alene om natten, må jeg mene, at familien må ordne dette problem.

Der er for mig ikke fremkommet noget nyt,

der giver lægelig begrundelse til at imødekomme det ansøgte.

Jeg skal ikke undlade at gøre opmærksom på, at afgørelsen også har principiel betydning, idet en tidligere tilladelse i et andet tilfælde gav anledning til, at de næste uger gav 35-40 ansøgninger om tilladelse til overnatning i hjemmet. Alle disse var bilagt lægeerklæring om nervøse hustruer.«

Civilforsvarsstyrelsen udtalte overfor Indenrigsministeriet, at man i cirkulærskrivelse af 4. april 1968 nærmere havde begrundet den da indførte lempelse i bestemmelserne om nattegn og bæring af civil påklædning, hvorefter disse goder tilkom de værnepligtige efter 2 måneders tjeneste. Det påpegedes i cirkulærskrivelsen, at ansøgninger om tilladelse til at sove hjemme i de første to måneder af tjenestetiden ikke fremover kunne forventes imødekommet bortset fra ganske ekstraordinære tilfælde af utvivlsomt velfærdstruende karakter.

I de tilfælde, hvor menige efter cirkulærskrivelsens udsendelse havde ansøgt om tilladelse til at sove hjemme med begrundelse i lægelige forhold, havde Civilforsvarsstyrelsen af hensyn til en ensartet, faglig behandling af sagerne forelagt disse for korpslægen, forinden afgørelsen blev truffet, og styrelsen havde fulgt korpslægens indstilling i relation til de lægelige forhold.

Civilforsvarsstyrelsen fandt ikke, at A's klage burde tages til følge, og henviste herved til, at ansøgningen søgte sin motivering i rent lægelige forhold, hvor styrelsen i sin afgørelse havde støttet sig til den af korpslægen givne bedømmelse af sagen.

Den 21. juni 1969 rykkede A Indenrigsministeriet for svar og gjorde opmærksom på, at sagen stadig ikke var lægeligt undersøgt. Han oplyste, at det efter 13. juni 1969 havde været nødvendigt at bede hans svigerforældre undlade at tage på ferie, for at hustruen kunne sove hos dem under sin eksamen. Det havde været meget belastende for dem, idet hans svigerfader i allerhøjeste grad trængte til rekreation på grund af en mavesårsoperation.

I skrivelse af 27. juni 1969 meddelte Indenrigsministeriet A, at det ikke havde fundet tilstrækkelig anledning til at ændre Civilforsvarsstyrelsens afgørelse.

Ved cirkulærskrivelse af 31. juli 1969 ophævede Civilforsvarsstyrelsen med virkning

fra 1. august 1969 den i ovennævnte cirkulærskrivelse af 4. april 1969 fastlagte bestemmelse om, at ansøgninger om tilladelse til at overnatte i hjemmet i de første to måneder af tjenestetiden skulle fremsendes til og afgøres af Civilforsvarsstyrelsen. I stedet bestemtes det, at ansøgningen skulle afgøres af tjenestestedets chef, idet en imødekommelse af sådanne ansøgninger stadig kun måtte finde sted, når der forelå ekstraordinære tilfælde af utvivlsomt velfærdstruende karakter. Ansøgningen skulle altid være belyst ved optagelse af socialkonsulentrapporter og tillige dokumenteret ved lægeattest, såfremt ansøgningen begrundedes med lægelige forhold hos den meniges nærmeste pårørende.

I anledning af klagen til mig udtalte korpslægen, at det – for at der ikke skulle blive helt kaotiske forhold – havde været nødvendigt at være meget kritisk ved vurdering af ansøgninger om dispensation fra regelen om, at de værnepligtige skulle sove på kasernen de to første måneder af tjenestetiden. Han havde ikke talt med A's hustru, men haft et par samtaler med A, og hverken den skriftlige ansøgning eller samtalerne med A gav ham en vægtig begrundelse for, at nevøens rejse til udlandet eller svigermoderens rejse til Lolland ikke kunne udskydes til 5. juli 1969, til hvilket tidspunkt A ville have ret til at sove hjemme om natten. Da begrundelsen for ansøgningen var den, at A's hustru led af en angstneurose og derfor ikke kunne være alene om natten, mente han, at dette problem måtte kunne løses på anden måde, og foreslog derfor Civilforsvarsstyrelsen ikke at imødekomme det ansøgte af lægelige grunde.

Civilforsvarsstyrelsen udtalte, at det er fast praksis, at afgørelser, hvori lægelige skøn er afgørende, forelægges korpslægen, som gennem sin behandling af sådanne sager gennem en længere årrække har opnået et meget stort erfaringsgrundlag for sine udtalelser, at det er indlysende, at styrelsen, i vidt omfang må være bundet af den lægelige udtalelse, og at det er påkrævet at anlægge en streng vurdering af alle ansøgninger, som tilsigter opnåelse af særstilling af enkelte værnepligtige.

Under sagens behandling anmodede Indenrigsministeriet Civilforsvarsstyrelsen om en udtalelse om, hvorvidt det efter styrelsens opfattelse fortsat ville være hensigtsmæssigt at forelægge sager af den omhandlede art for korpslægen, når denne ikke ved personlig

samtale med vedkommende værnepligtiges hustru danner sig et indtryk af hendes helbredstilstand.

Civilforsvarsstyrelsen udtalte i den anledning, at styrelsen principielt måtte anse det for rigtigst, at lægelige udtalelser afgives, efter at lægen har haft lejlighed til gennem personlig kontakt med patienten at danne sig et indtryk af den pågældendes helbredstilstand, men at korpslægen efter styrelsens opfattelse ikke er forpligtet til i alle tilfælde, hvor en ansøgning er begrundet med helbredsmæssige forhold hos en værnepligtigs nærmeste pårørende, at søge kontakt med disse, såfremt han skønner, at de foreliggende lægelige udtalelser danner tilstrækkeligt grundlag for hans udtalelse i sagen. Til trods herfor søger korpslægen i videst muligt omfang i langt den overvejende del af de sager, som forelægges ham, gennem personlige besøg i hjemmet at danne sig et indtryk af de lægelige begrundelser for de forskellige ansøgninger.

Forsvarskommandoen oplyste overfor Indenrigsministeriet, at sager svarende til den foreliggende i det militære forsvar normalt afgøres ved det værn eller korps, hvor ansøgeren forretter tjeneste. Forsvarskommandoen henholdt sig iøvrigt til følgende af chefen for hæren afgivne udtalelse:

»De for værnepligtige i hæren gældende bestemmelser for tilladelse til at bo hjemme fremgår af Personelbestemmelser for Hæren, 10-8.

Som det fremgår heraf, er der tillagt hærens regimentschefer og tilsvarende chefer myndighed til at give værnepligtige tilladelse til – efter omstændighederne også umiddelbart fra mødet – at bo hjemme. Der er herved – udover opfyldelsen af en række tjenstlige forpligtelser – stillet krav om indstilling eller godkendelse enten fra embedslæge, henholdsvis den militære læge, eller fra socialkonsulent. Det vil bero på et skøn i det enkelte tilfælde, hvorvidt både lægelige udtalelser og udtalelse fra socialkonsulent anses for påkrævede som grundlag for en stillingtagen.

Chefen for hæren vil – bl. a. også fordi et kendskab til den enkelte værnepligtige som oftest vil være påkrævet for bedømmelsen af en ansøgning som den foreliggende – ikke på det foreliggende grundlag kunne udtale sig om, hvorvidt tilladelse alene med udgangspunkt i socialkonsulentens erklæring ville

være blevet meddelt, såfremt den pågældende var indkaldt til tjeneste i hæren. Det vil imidlertid ikke kunne udelukkes, at tilladelsen var blevet meddelt.

Det vil ikke herfra generelt kunne udtales, hvorvidt hærens regler (og praksis) på det omhandlede område er afvigende fra (lempeligere end) de i civilforsvaret anvendte. Det kan derimod oplyses, at hærens myndigheder af hensyn såvel til konsekvenserne af meddelte tilladelser som til mulighederne for misbrug ofrer megen omhu på behandlingen af ansøgninger fra værnepligtige om at måtte bo hjemme.«

Sundhedsstyrelsen udtalte overfor Indenrigsministeriet, at der ikke sås at være foretaget en lægelig, endsige en psykiatrisk vurdering af spørgsmålet om nødvendigheden af A's tilstedeværelse i hjemmet af hensyn til hustruens lidelse, men at korpslægen havde frarådet A's ansøgning om tilladelse til at sove i hjemmet imødekommet under henvisning til, at oplysningerne om årsagerne til, at familien ikke havde kunnet bistå hustruen ved at overnatte i hjemmet, ikke var tilstrækkeligt begrundet, ligesom han havde henvist til generalpræventive grunde. Under hensyn hertil fandt Sundhedsstyrelsen, at spørgsmålet om, hvorvidt det var med rette, at ansøgningen blev afslået på grund af manglende lægelig begrundelse, måtte besvares benægtende. Sundhedsstyrelsen tilføjede, at en angstneurose meget vel kan være af en sådan sværhedsgrad med natlige panikreaktioner, at det er forbundet med alvorlig risiko at lade patienten være alene om natten, men om dette var tilfældet for A's hustrus vedkommende, så Sundhedsstyrelsen sig som følge af manglende lægelige oplysninger ikke i stand til at tage stilling til.

Indenrigsministeriet oplyste overfor mig, at det overfor A havde udtalt en beklagelse af, at hans ansøgning var blevet afslået på det foreliggende grundlag. Ministeriet tilføjede, at det endvidere i overensstemmelse med en

fra Civilforsvarsstyrelsen modtaget indstilling havde godkendt, at det værnepligtige mandskab i civilforsvarskorpset fra det tidspunkt, mandskabet opnår udgangsfrihed, det vil sige normalt 3-4 dage efter fremmødet, får tilladelse til at opholde sig udenfor tjenestestedet fra befalet sengetid respektive tjenestens ophør indtil tjenestens begyndelse den følgende dag.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at jeg ved sagens bedømmelse måtte lægge til grund, at der ikke var foretaget nogen lægelig vurdering af spørgsmålet om, hvorvidt A's tilstedeværelse i hjemmet om natten ville være nødvendig på grund af hans hustrus lidelse. Under hensyn hertil måtte jeg finde det ukorrekt, at korpslægen i erklæringen af 28. april 1969 til Civilforsvarsstyrelsen udtalte, at der ikke var lægelig begrundelse for at imødekomme det ansøgte.

Under hensyn til, at A i sin klage til Indenrigsministeriet havde gjort opmærksom på, at korpslægen hverken havde været i forbindelse med hans hustru eller hendes læge og heller ikke havde anmodet om lægeattest, måtte jeg finde det beklageligt, at Civilforsvarsstyrelsen ved afgivelsen af udtalelsen i anledning af klagen fastholdt afslaget under henvisning til manglende lægelig begrundelse for at imødekomme ansøgningen, og at Indenrigsministeriet i skrivelser af 27. juni 1969 tiltrådte styrelsens afgørelse, idet det burde have stået Civilforsvarsstyrelsen og Indenrigsministeriet klart, at korpslægens indstilling ikke var afgivet på et tilstrækkeligt grundlag. Jeg bemærkede herved, at det af korpslægens erklæring af 2. juni 1969 fremgik, at hans indstilling til Civilforsvarsstyrelsen om ikke at imødekomme A's ansøgning var afgivet på grundlag af en vurdering af de praktiske muligheder for at løse problemet på anden måde og af generalpræventive grunde.

- 18.** *Nogle af de forudsætninger, der havde ligget til grund for Arbejdsdirektoratets og Arbejdsnævnets afgørelser, hvorefter arbejde som tækkemand ikke kunne anses for lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand, viste sig at være urigtige, og jeg henstillede derfor til Arbejdsdirektoratet at tage sagen op til fornyet overvejelse. (J. nr. 247/70).*

En advokat klagede for A over, at Arbejdsdirektoratet og Arbejdsnævnet havde tiltrådt

en af hovedledelsen for Arbejds mændenes og Specialarbejdernes Arbejdsløshedskasse truf-

fet afgørelse, hvorefter A på grund af at han har haft sin væsentligste indtægt ved tækkearbejde var blevet overført til bidragydende medlem af arbejdsløshedskassen.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at det daværende amtsarbejdsanvisningskontor for Haderslev og Tønder amter meddelte Arbejdsdirektoratet, at det fra toldkammeret i Haderslev havde modtaget en forespørgsel om, hvorvidt A, der var medlem af Arbejdsmændenes og Specialarbejdernes Arbejdsløhedskasse, måtte betragtes som selvstændig erhvervsdrivende. Kontoret havde med henvisning til det i Håndbog for Arbejdsanvisning og Arbejdsløshedsforsikring, s. 55, anførte svaret, at det ikke ville betragte ham som selvstændig, hvis medlemmets væsentligste indtægt lå ved almindeligt lønarbejde. Toldkammeret havde hertil oplyst, at det var bekendt med, at A havde sin væsentligste indtægt ved tækkearbejde, og indtægten oversteg 5.000 kr. pr. år. Han ville derfor blive momsregistreret og således i relation til momsloven blive betragtet som selvstændig erhvervsdrivende.

På denne baggrund havde arbejdsanvisningskontoret indhentet oplysning om A's indtægt i 1965, 1966 og 1967, og det fremgik heraf, at hans væsentligste indtægt hidrørte fra tækkearbejde. Kontoret anmodede derfor arbejdsløshedskassens hovedledelse og Arbejdsdirektoratet om at afgøre, om han havde været berettiget til at få udbetalt understøttelse og fortsat var det.

Arbejdsløshedskassens hovedledelse besluttede, at A ville være at overflytte til bidragydende medlem, da han havde sin væsentligste indtægt ved tækkearbejde.

Denne afgørelse påklagede A til Arbejdsdirektoratet, idet han bl. a. anførte, at han ikke anså sig selv for selvstændig erhvervsdrivende, men anså de personer, for hvem han udførte tækkearbejde, som sine arbejdsgivere. Han oplyste endvidere, at han ikke opkøbte og videresolgte materialer til brug for tækkearbejdet, ligesom han kun udførte arbejdet på timelønsbasis.

Under sagens behandling i Arbejdsdirektoratet blev der afgivet en udtalelse fra amtsarbejdsanvisningskontoret. Det oplystes heri, at ligningsmyndigheden havde betragtet A som lønmodtager, formentlig fordi han var medlem af en arbejdsløshedskasse. Bortset fra i et enkelt tilfælde havde der ikke foreligget løn-

strimler fra arbejdsgivere, og A havde ikke på sine selvangivelser foretaget fradrag for bidrag til ATP og sygelønsordning.

Ved telefonisk henvendelse til nogle af de personer, A havde arbejdet for, havde kontoret fået oplyst, at han ikke havde leveret materialer til det arbejde, han havde udført. De pågældende havde endvidere oplyst, at han ikke havde været omfattet af ulykkesforsikringsloven, ferieloven, sygelønsordningen eller ATP. Endelig var det oplyst, at han ikke havde været underkastet nogen arbejdsledelse, idet han havde kunnet komme og gå, som han selv ville.

Arbejdsdirektoratet udtalte, at det efter de foreliggende oplysninger, herunder at A i kalenderårene 1965, 1966, 1967 og 1968 havde haft sin væsentligste indtægt ved tækkearbejde, som han havde udført uden at være undergivet arbejdsledelse, samt at han ikke havde været omfattet af ferieloven, ulykkesforsikringsloven, sygelønsordningen eller ATP, kunne tiltræde den af arbejdsløshedskassens hovedledelse truffene afgørelse.

Arbejdsnævnet vedtog på et møde den 23. september 1969 enstemmigt at tiltræde Arbejdsdirektoratets afgørelse.

Overfor mig fastholdt Arbejdsdirektoratet i skrivelse af 15. juli 1970 den truffene afgørelse. Til nærmere uddybning af baggrunden for afgørelsen meddelte direktoratet, at arbejde som tækkemand vil kunne betragtes som lønarbejde i arbejdsløshedlovens forstand under forudsætning af, at arbejdet udføres direkte for private indenfor fag, i hvilke arbejde for en arbejdsgiver i egentlig forstand er den sædvanlige form for lønarbejde, når arbejdet udføres på almindelige lønarbejdervilkår, d. v. s. aflønnes med sædvanlig svende- eller medhjælperløn, uden mulighed for særlig driftsherregevinst eller mestersalær, samt under forudsætning af, at arbejdet fra den beskæftigedes side udøves uden medhjælp og uden tillæg af egentlige materialer.

Ved afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt et arbejde iøvrigt kan henføres til lønarbejde, er det endvidere afgørende, om den pågældende har været undergivet arbejdsledelse, og om han har været omfattet af ferieloven, ulykkesforsikringsloven, sygelønsordning og ATP, og Arbejdsdirektoratet tilføjede, at et medlem, der alene eller hovedsagelig ernærer sig ved arbejde direkte for private - selv om arbejdet ellers må kunne anerkendes som løn-

arbejde i relation til f. eks. arbejdsløshedslovens arbejdsbetingelser ifølge mangeårige og af det tidligere Arbejdsnævn godkendt praksis – ikke i længden vil kunne bevare nydende medlemskab af arbejdsløshedsforsikringen på grundlag af sådant arbejde, idet han ikke kan anses for at have en sådan tilknytning til arbejdsmarkedet, som efter sædvanlig fortolkning af arbejdsløshedsloven er en forudsætning for bevarelse af nydende medlemskab.

Da der i sagen var rejst spørgsmål om, hvorvidt A under udførelsen af tækkearbejdet havde været omfattet af ulykkesforsikringslovgivningen, ATP-ordningen og ferieloven, indhentede jeg fra henholdsvis Direktoratet for Ulykkesforsikringen, Arbejdsmarkedets Tillægspension og Direktoratet for Arbejdstilsynet udtalelser om disse spørgsmål.

Direktoratet for Ulykkesforsikringen henviste til G. Hagen: Ulykkesforsikringsloven med kommentarer, s. 337, og A. Birkmose: Ulykkesforsikringsloven, s. 100–101 og s. 106 (afgørelse nr. 35). Det fremgik heraf, at direktoratet ved bedømmelse af spørgsmålet om, hvorvidt en person, der kunne siges at befinde sig indenfor grænseområdet mellem småselvstændige og lønarbejdere, måtte anses for at være selvstændig erhvervsdrivende eller for at være antaget til arbejde i ulykkesforsikringslovens forstand, har fulgt den praksis, at en person anses for at være forsikringsberettiget i henhold til ulykkesforsikringsloven, hvis der f. eks. er tale om, at han på grund af alder har opgivet sin egen erhvervsvirksomhed og i stedet har taget arbejde indenfor faget på lønarbejdslignende vilkår, at han ikke er i besiddelse af højere faglig uddannelse, at han ikke er indehaver af større værksted (maskinpark), at han ikke selv beskæftiger og aflønner medhjælp, og at han ofte udfører almindeligt timelønnet arbejde ved siden af sit eventuelle fag. Som typiske tilfælde, hvor forsikringsberettigelse sædvanligvis vil foreligge, har direktoratet nævnt sager vedrørende tækkemænd og klovbeskærere. Denne praksis følges stadig af direktoratet.

Efter de i denne sag foreliggende oplysninger var det direktoratets opfattelse, at A under udførelse af tækkearbejdet måtte anses for at have været forsikringsberettiget efter ulykkesforsikringslovens bestemmelser.

Arbejdsmarkedets Tillægspension udtalte,

at ATP-loven i princippet kun omfatter lønmodtagere. Dette indebærer, at de pågældende er erhvervsmæssigt beskæftigede på arbejdsmarkedet, og at de står i tjenesteforhold til en arbejdsgiver.

Personer, der udfører tilfældigt forefaldende reparations- og vedligeholdelsesarbejde, havearbejde o. lign. for en privat husejer, efter dennes bestilling i hvert enkelt tilfælde, kunne efter ATP's opfattelse ikke under udførelsen af sådant arbejde betragtes som stående i tjenesteforhold til arbejdsgiveren og derfor ej heller betragtes som lønmodtagere i forhold til loven om arbejdsmarkedets tillægspension. Det i denne sag omhandlede arbejde måtte, således som det var beskrevet, antages at have karakter af tilfældigt forefaldende reparations- og vedligeholdelsesarbejde, der udføres for private husejere efter bestilling i hvert enkelt tilfælde, og ATP anså det følgelig for korrekt, at A ikke var omfattet af tillægspensionsordningen i de perioder, hvori han havde udført arbejde, herunder tækkearbejde, af den nævnte karakter.

Direktoratet for Arbejdstilsynet udtalte, at det efter det oplyste anså A for i ferielovens forstand at have stået i tjenesteforhold til de personer, for hvem han havde udført tækkearbejde, jfr. herved ferielovens § 1, stk. 1, og han havde således været omfattet af ferieloven. Direktoratet havde herved i overensstemmelse med praksis lagt vægt på, at en tækkemand efter sin sociale stilling iøvrigt ikke kunne betragtes som selvstændig næringsdrivende, og at den aftalte betaling ikke væsentligt afveg fra sædvanlig arbejdsmandslønning, at han ikke selv leverede materialer, og at han ikke havde beskæftiget fremmed medhjælp.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at det af Arbejdsdirektoratets skrivelse af 15. juli 1970 fremgik, at det ved afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt et arbejde kunne henføres under lønarbejde, bl. a. var afgørende, om den pågældende havde været omfattet af ferieloven, ulykkesforsikringsloven og ATP. Direktoratet var ved sin afgørelse i A's sag gået ud fra, at han ikke havde været omfattet af nogen af disse ordninger. Ifølge de til mig afgivne udtalelser var denne forudsætning imidlertid ikke rigtig for så vidt angik ulykkesforsikringsloven og ferieloven.

Under hensyn hertil og til, at der iøvrigt var væsentlige grunde til ikke at betragte A som selvstændig næringsdrivende, fandt jeg at burde henstille til Arbejdsdirektoratet

at tage spørgsmålet om hans ret til fortsat nydende medlemskab af arbejdsløsheds-kassen op til fornyet overvejelse.

19. Politiet burde ikke have medtaget en 12-årig dreng til konfrontation med anmelderne og eventuel yderligere afhøring i sag om tyveri af nogle fiskestænger, når børneværnet ikke var blevet underrettet herom forinden. (J. nr. 725/70).

I Jyllands-Posten for 27. og 29. september 1970 omtaltes det, at kriminalpolitiet i Varde uden tilstedeværelse af en repræsentant for børne- og ungdomsværnet havde afhørt en 12-årig dreng om et tyveri af nogle fiskestænger.

I den anledning besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at indlede en undersøgelse.

Af de indhentede oplysninger fremgik det, at 2 mænd den 22. september 1970 kl. ca. 20.45 ved personlig henvendelse på politistationen i Varde anmeldte, at der samme aften mellem kl. ca. 19.45 og 20.15 fra den enes uaflåsede personmotorvogn var stjålet to fiskestænger til værdi af ca. 280 kr. Anmelderne oplyste, at to 10-års drenge, hvoraf den ene var søn af A, havde befundet sig i nærheden af vognen og vist interesse for denne, da anmelderne kl. ca. 20.15 kom ned til vognen efter et besøg hos bekendte. Først da anmelderne var kommet til deres bestemmelsessted, opdagede de, at fiskestængerne var væk. De kørte straks tilbage og traf på vejen A's søn, som de forhørte om, hvorvidt han havde stjålet fiskestængerne. Det benægtede han, men han virkede nervøs, og efter hans opførsel iøvrigt fandt anmelderne det sandsynligt, at han og en kammerat havde fjernet fiskestængerne fra vognen. De havde derefter søgt efter fiskestængerne omkring det sted, hvor vognen stod, da stængerne forsvandt fra den, men de var ingen steder at se.

Efter at have konstateret, at A ikke havde telefon, besluttede den pågældende kriminalbetjent at opsøge A's søn for eventuelt at få at vide, hvor fiskestængerne befandt sig. Han underrettede børneværnet ved D, og denne erklærede, at han ikke anså det for nødvendigt at komme til stede, hvis det ikke drejede sig om andet end at få at vide, hvor fiskestængerne var.

Anmelderne blev på stationen, og kriminal-

betjenten kørte til A's bopæl, men traf ingen hjemme. Mens han endnu opholdt sig på stedet, kom A's søn B, der er 12 år, hjem. Han nægtede kendskab til fiskestængerne og kunne ikke oplyse, hvor forældrene var. Over bilradioen fik kriminalbetjenten af anmelderne oplyst farven på den trøje, A's søn havde haft på, og da den godt kunne svare til den, B havde på, blev han taget med til stationen til konfrontation med anmelderne. De oplyste imidlertid straks, at det ikke var B, men hans lillebror de havde set i nærheden af bilen.

Kriminalbetjenten rettede herefter på ny henvendelse til børneværnsrepræsentanten, der fulgte med til A's bopæl, hvor B gik igennem en kælderdør ind i huset og lukkede børneværnsrepræsentanten og kriminalbetjenten ind. Efter at B forgæves havde kaldt på den 7-årige broder, C, der sov i et værelse på 1. sal sammen med to søstre, gik kriminalbetjenten og børneværnsrepræsentanten op i soveværelset. Børneværnsrepræsentanten hjalp C ud af sengen og ned i stueetagen, hvor han talte med ham om sagen. C nægtede kendskab til fiskestængerne og gentog benægtelsen i enrum med B. Han indrømmede, at han og en kammerat havde været ved vognen. Mens man endnu opholdt sig på bopælen, ankom anmelderne og oplyste, at de havde fundet fiskestængerne på jernbaneterrænet.

Børneværnsrepræsentanten gav B besked om, at hans mor næste dag skulle henvende sig til ham, så han kunne orientere hende om det skete. Kl. ca. 22.30, en halv times tid efter at kriminalbetjenten og børneværnsrepræsentanten havde forladt stedet, telefonerede A til børneværnsrepræsentanten og blev orienteret om det passerede.

Næste dags aften oplystes det, at der ikke forelå noget tyveri, men at anmeldernes hustru havde gemt fiskestængerne for sjov.

Den følgende dag henvendte kriminalbetjenten sig til drengens mor på bopælen og

gjorde hende bekendt med rapportens indhold. Hun var ikke helt tilfreds med det passerede, og hun fik at vide, at hun enten ved personlig eller skriftlig henvendelse til politimesteren kunne indgive en klage. Det regnede hun dog ikke med, at hun ville gøre.

I anledning af min undersøgelse oplyste kriminalbetjenten bl. a., at han efter anmeldernes forklaring, som han fik opfattelsen af var helt troværdig, skønnede, at der var grund til at mistænke drengene for tyveriet. Han fandt derefter, at politiets opgave i første omgang udelukkende måtte være så vidt muligt at bringe anmeldernes fiskestænger til veje, og at chancen herfor måtte være størst, såfremt der med det samme blev foretaget noget i sagen. Da den mistrænkte drengs far A ikke havde telefon, besluttede kriminalbetjenten at tage til A's bopæl. Han fandt, at der med føje kunne rettes kritik mod ham, såfremt han ikke havde foretaget sig noget, og var ganske sikker på, at anmelderne ikke ville have erklæret sig tilfreds, såfremt han på grund af tidspunktet ikke ville foretage sig noget vedrørende sagen. Kriminalbetjenten oplyste endvidere, at børneværnsrepræsentanten kendte B og C og deres forældre godt fra sin forretning.

Lederen af kriminalpolitiet i Varde udtalte bl. a., at det er indlysende og rimeligt, at de to anmeldere forventede, at der straks skete noget i sagen, og at de med rette ville have kunnet kritisere kriminalpolitiet, hvis sagen på grund af tidspunktet var blevet stillet i bero til næste dag. Kriminalbetjenten kunne ikke forudse, at der ikke var nogen voksne personer til stede i drengenes hjem, ligesom han heller ikke kunne forudse, at der i virkeligheden ikke var tale om tyveri. Stationslederen har fremhævet, at den pågældende kriminalbetjent er en dygtig og pligtopfyldende politimand, der er sig sit ansvar bevidst, i særdeleshed i det arbejde, der vedrører børn og unge mennesker, og at han af samme grund fortrinsvis tildeles de sager, der vedrører børn og unge, som han har et godt forhold til og forstår at tale med.

Politimesteren i Varde udtalte bl. a., at politiet, efter de oplysninger der forelå på afhøringens tidspunkt, havde skellig grund til at antage, at en af de omtalte to drenge havde stjålet fiskestængerne.

Vedrørende afhøringen af B henviste politimesteren til, at en repræsentant for børne-

værnet var underrettet om afhøringen, men havde tilkendegivet, at han ikke anså det for nødvendigt at overvære den. Børneværnsrepræsentanten blev dog ikke orienteret om, at B blev taget med til politistationen til konfrontation med anmelderne, idet en konfrontation ikke var forudset ved politiets henvendelse til børneværnet, men var en naturlig konsekvens af drengens stilling til sagen og de iøvrigt fremkomne oplysninger. Ved en konfrontation ville det være muligt straks at få klarlagt, om B var den, anmelderne mistænkte.

Efter politimesterens opfattelse havde politiet hverken handlet ulovligt eller uforsvarligt i sagen, og han kunne helt tiltræde de bemærkninger, kriminalpolitikets leder havde fremsat om den pågældende kriminalbetjents ansvarsbevidsthed og særlige evne til at forstå og etablere kontakt med netop børn og unge.

Statsadvokaten i Sønderborg bemærkede bl. a., at det af sagens oplysninger fremgik, at børneværnsrepræsentanten havde et nøje kendskab til familien A, ligesom børnene ofte kom i hans forretning og var fortrolige med ham, og at dette kendskab var forudsætningen for henvendelsen på bopælen, som ellers ikke ville have fundet sted. Det måtte anses for undskyldeligt, at politiet ikke nøjere havde undersøgt, om der overhovedet forelå en lovovertrædelse, da det ikke af anmeldelsen fremgik, at fiskestængerne kunne være fjernet fra bilen på lovlig måde.

Efter korrekt at have sat sig i forbindelse med børneværnet rettede kriminalbetjenten henvendelse på bopælen, hvor der ikke blev truffet nogen hjemme. Uanset at B kort efter kom til stede, burde efterforskningen efter statsadvokatens opfattelse under hensyn til det sene tidspunkt, muligheden for fejltagelse og sagens bagatelagtige karakter være standset, indtil forbindelse med forældrene kunne opnås.

Endvidere udtalte statsadvokaten, at B ikke i en sag som den foreliggende burde være medtaget til politistationen til konfrontation og eventuel afhøring – og når det skete, burde fornyet henvendelse til børneværnsrepræsentanten forinden være sket.

Statsadvokaten bemærkede, at han havde et særdeles godt indtryk af det arbejde, der udførtes af kriminalpolitiet i Varde, og at han i flere sager netop havde bemærket sig den pågældende kriminalbetjents positive

indsats og i det hele kunne tiltræde politimesterens bemærkninger om kriminalbetjenten.

En genpart af statsadvokatens udtalelse var tilsendt politimesteren i Varde til underretning for kriminalpolitiet, og statsadvokaten fandt herefter ikke, at der fra anklagemyndigheden var grund til at foretage videre i sagen.

Rigsadvokaten tiltrådte i det hele statsadvokatens udtalelse.

Justitsministeriet tiltrådte statsadvokatens og rigsadvokatens udtalelser og fandt derefter ikke grundlag for at foretage videre i sagen, hvilket ministeriet havde meddelt politimesteren. Ministeriet tilføjede, at reglerne om afhøring af børn for tiden overvejedes i Strafferetsplejeudvalget, og at ministeriet til eventuel brug under udvalgets overvejelser havde fremsendt kopier af akterne i den foreliggende sag.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at det i retsplejelovens § 807, stk. 4, jfr. § 822, stk. 4, er bestemt, at politiet – bortset fra særlig påtrængende tilfælde – skal underrette børneværnet, når et barn under 15 år skal afhøres i anledning af en sædelighedsforbrydelse.

I sager om afhøring af børn, som jeg tidligere har behandlet (mine beretninger for 1961, s. 128–132, og 1964, s. 76–78), har jeg udtalt, at jeg under hensyn til formålet med bl. a. retsplejelovens § 822, stk. 4, måtte mene, at politiet – selv om et barn under 15 år ikke kan være sigtet i en straffesag – forinden afhøring af børn under 15 år, der er mistænkt i en straffesag, bortset fra særlig påtrængende tilfælde, skal give børneværnet underretning om afhøringen. Det er imidlertid vedkommende børneværnsrepræsentant, der afgør, om hans tilstedeværelse er nødvendig. Der er derimod hverken i lovgivningen eller i administrative forskrifter givet bestemmelser om, at forældre skal overvære politiets afhøring af børn.

Den 29. august 1961 henstillede jeg til rigsadvokaten at overveje, om der måtte være grund til at udsende nye, instruktorske bestemmelser om politiets afhøring af børn. Den 8. januar 1962 meddelte rigsadvokaten mig, at han i sit meddelelsesblad nr. 17 for december 1961 havde refereret min udtalelse, og at han samtidig havde fo-

relagt Justitsministeriet spørgsmålet om en eventuel ændring af retsplejelovens regler om omfanget af politiets pligt til at underrette repræsentanter for børneværnet om afhøring af børn under 15 år.

I cirkulære nr. 174 af 4. august 1966 har rigsadvokaten givet en vejledning om behandlingen af sager mod unge lovovertrædere. I cirkulærets pkt. 50 er det bestemt, at der – bortset fra særlig påtrængende tilfælde – skal tilkaldes en repræsentant for børneværnet til at overvære afhøringen, jfr. retsplejelovens § 810, stk. 4, sammenholdt med § 822, stk. 4, dersom sigtede er under 18 år. Tilkaldelse kan dog undlades, når afhøringen alene angår ubetydelige politiforseelser. Samme regel gælder om afhøring af en mistænkt under 15 år og i alle tilfælde om afhøring af et barn under 15 år i en sædelighedssag.

Afhøring, der går ud over en udspørgen om generalia og enkelte faktiske forhold, som er nødvendige for at danne et foreløbigt skøn over sagens karakter, må – bortset fra påtrængende tilfælde – ikke begyndes før det tidspunkt, politiet har opgivet til børneværnet for afhøringens foretagelse. Lader børneværnet ikke give møde til det fastsatte tidspunkt, eller tilkendegiver det ved tilkaldelsen, at det ikke vil lade sig repræsentere, kan afhøringen foretages uden nærværelse af en repræsentant for børneværnet (min beretning for 1964, s. 15).

Da kriminalpolitiet havde underrettet børneværnet om den påtænkte afhøring af B, og da børneværnets repræsentant ikke anså det for nødvendigt at give møde, havde politiet ikke ved afhøringen af B ved dennes hjem tilsidesat de gældende regler for afhøring af børn.

Derimod måtte jeg finde, at B ikke burde være medtaget til politistationen til konfrontation og eventuel yderligere afhøring, når børneværnet ikke var blevet underrettet herom forinden.

Iøvrigt måtte jeg ligesom statsadvokaten mene, at efterforskningen i sagen under hensyn til det sene tidspunkt samt til, at forbindelse med forældrene ikke kunne opnås, burde være udsat til næste dag.

Da Justitsministeriet havde oplyst, at reglerne om afhøringen af børn overvejedes af Strafferetsplejeudvalget, tilsendte jeg udvalget en genpart af min skrivelse.

20. Afskedigelse af en skoleleder med pension efter tjenestemandundersøgelse. Anset det for ønskeligt, om nogle til pressen fremsatte udtalelser i forbindelse med sagen var blevet undladt. (J. nr. 388/70).

A klagede over, at bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorg med Socialministeriets tilslutning havde afskediget ham fra en stilling som skoleleder.

Endvidere klagede A over nogle af chefen for Statens Åndssvageforsorg (i det følgende kaldt forsorgschefen) i et interview i Aktuelt den 15. januar 1970 fremsatte udtalelser om ham.

Afskedigelsen.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at der i løbet af 1967 opstod alvorlige uoverensstemmelser mellem A og lærerne ved den pågældende skole. Uoverensstemmelserne stod på gennem det meste af et år og resulterede i, at der i maj og juni 1968 blev holdt en række møder mellem repræsentanter for forsgsledelsen og skolens medarbejdere. Bestyrelsen for åndssvageforsorgen fandt, at uoverensstemmelserne var af en sådan art, at skolen ikke kunne videreføres med det daværende personale. På et møde den 19. juni 1968 gav A og lærerne udtryk for, at man var kommet til en forståelse, og da man gerne endnu engang ville forsøge at etablere et samarbejde, gik bestyrelsen med hertil, idet den i skrivelse af 24. juni 1968 foreskrev nærmere betingelser for en fortsættelse af A's ledelse af skolen. Bestyrelsen oplyste samtidig, at den ville betragte eventuelle kommende arbejds konflikter ved skolen med den allerstørste alvor.

Uroen på skolen fortsatte imidlertid, hvilket gav anledning til, at der i foråret 1969 blev holdt et møde på åndssvageforsorgens kontor. På dette møde var der enighed om, at A ikke burde fortsætte som leder af skolen, og det aftaltes, at der skulle foreslås A forflyttelse til en overlærerstilling. A ønskede imidlertid ikke forflyttelse, og han blev derfor indkaldt til et møde på hovedkontoret, hvor det blev tilkendegivet overfor ham, at bestyrelsen ikke fandt, at han udfyldte de funktioner, der kunne kræves af ham som skoleleder. Bestyrelsen bad A afgive en indberetning, hvori man ønskede hans personlige stillingtagen til spørgsmålet om, hvorledes problemerne kunne løses. Denne indberetning afgav A den 6. marts 1969.

Da uroen omkring skolen fortsatte, og da det var bestyrelsens opfattelse, at A havde overtrådt en række af de i ovennævnte skrivelse af 24. juni 1968 foreskrevne retningslinier, fandt bestyrelsen ingen anden udvej end at anmode om, at der blev foretaget en tjenstlig undersøgelse angående A's forhold og samarbejdsforholdene m. v. på skolen, og den 15. september 1969 udpegedes en forhørsleder.

Forhørene blev indledt den 18. oktober 1969 og afsluttedes den 10. november 1969, hvorefter forhørslederen den 10. december 1969 afgav indberetning og indstilling. Det fremgår heraf, at forhørslederen anså det for godtgjort, at A i tiden efter bestyrelsens skrivelse af 24. juni 1968 havde gjort sig skyldig i følgende tjenesteforseelser:

- 1) Tilsidesættelse af et påbud om at tilvejebringe adgang for alle skolens faste lærere til skolens kontor,
- 2) Tilsidesættelse af et påbud om ikke under nogen form at anvende sin hustru som arbejdskraft ved skolen,
- 3) Medvirken til implicering af eleverne i konflikten på skolen,
- 4) Tilsidesættelse af et påbud om at tilrettelægge skolens undervisning i samråd med personalet,
- 5) Fremsættelse af ugrundede beskyldninger mod skolens lærere,
- 6) Tilsidesættelse af undervisningsvejledningens anvisninger med hensyn til fagintegrering og orientering,
- 7) Frasigelse af ansvaret for et forældrearrangement på skolen.

Efter omfanget og beskaffenheden af de begåede tjenesteforseelser og på baggrund af det oplyste om de meget betydelige samarbejdsvanskeligheder, der havde været på skolen i ca. to år, og som efter forhørslederens opfattelse vidnede om A's manglende egnethed til at udøve lederfunktioner, indstillede forhørslederen, at A blev afskediget som skoleleder. Efter omstændighederne ville han ikke udtale sig imod, at der blev tilbudt A forflyttelse til en stilling som overlærer.

På grundlag af den tjenstlige undersøgelses resultat indstillede bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorg den 30. december 1969 til Socialministeriet, at A blev afskediget fra stillingen som skoleleder. Samtidig blev A fritaget for tjeneste fra 1. januar 1970 indtil videre.

I skrivelse af 29. december 1969 rettede A henvendelse til socialministeren og bad denne overveje sagen endnu en gang, inden afgørelse blev truffet, og han fremførte i denne forbindelse en række argumenter for sin forbliven på skolen. Denne skrivelse tilligemed forskellige skrivelser fra forældreforeningen ved skolen og fra forældre forelagde Socialministeriet for bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorg til udtalelse, og efter modtagelsen af udtalelsen meddelte Socialministeriet i skrivelse af 8. maj 1970, at ministeriet havde godkendt bestyrelsens indstilling om, at der meddeltes A afsked fra stillingen som skoleleder på grund af tjenesteforfeelser.

Den 12. maj 1970 meddelte bestyrelsen herefter A afsked til fratrædelse med udgangen af juli måned 1970, og den 16. juli 1970 meddelte Socialministeriet A, at der var tillagt ham ordinær pension.

Jeg udtalte, at jeg efter en gennemgang af sagen ikke fandt at kunne kritisere den af Socialministeriet på grundlag af forhørslederens indberetning og bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorgs indstilling truffet afgørelse om A's afskedigelse.

Forsorgschefens udtalelser.

Dagbladet Aktuelt bragte på grundlag af et interview med forsorgschefen en artikel med overskriften: »Religiøs fanatisme bag skoleleders afsked« og undertitel: »Religiøs fanatisme er årsag til, at skoleleder er blevet suspenderet med øjeblikkelig varsel«. Artiklen, der handlede om indstillingen til Socialministeriet om A's afskedigelse, indeholdt bl. a. følgende afsnit:

»Efter hvad Aktuelt erfarer, gav spiritistiske synspunkter sig til sidst udslag i en religiøs fanatisme, der forgiftede hele atmosfæren omkring skolen. Hans undervisningsmetoder var stærkt påvirket af den spiritistiske tro, og han hævdede bl. a. at kunne vurdere elevernes intelligens i kraft af sine synske evner«.

Artiklen sluttede således:

»A har i skrift og tale givet udtryk for en pædagogisk opfattelse af en så ekstrem karakter, at den strider mod de gældende retningslinier indenfor åndssvageforsorgen -. Det har givet anledning til samarbejdsvanskeligheder på skolen, og til sidst var børnene ved at blive inddraget i stridighederne. Det kunne ikke blive ved at gå på den måde«.

Næstformanden i skolens forældreforening klagede til socialministeren over artiklen. Klagen blev af socialministeren forelagt bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorg, der i skrivelse af 18. februar 1970 udtalte, at bestyrelsens indstilling om afskedigelsen af A udelukkende hvilede på det i den foretagne tjenestemandssag anførte, hvorfor oplysningerne om A's religiøse indstilling var sagen uvedkommende. Når forsorgschefen overfor dagbladet Aktuelt havde nævnt A's religiøse holdning, var det sket i forbindelse med oplysning om, hvad der var foretaget for at forhindre en tjenestemandssag og i stedet få sagen løst i mindelighed. Man havde således flere gange tilbudt A at få en overlærerstilling, og forsorgschefen havde derudover lovet at ville søge en sådan placering foretaget uden indtægtsnedgang. Både skolelederforeningen og lærerforeningen havde støttet forsorgschefen i disse bestræbelser, men uden positivt resultat. Som årsag til disse mislykkede forsøg på en stilfærdig ordning havde forsorgschefen nævnt, at det nok skyldtes A's religiøse indstilling, at han var så upåvirkelig og rethaverisk. Forsorgschefen havde endvidere anført, at A ifølge oplysninger, der forelå for ham, var spiritist, og at dette kunne være en naturlig undskyldning for en næsten uforklarlig fanatisk holdning. At dette blev den del af samtalen, som journalisten fandt mest interessant, var forståeligt. Bestyrelsen anførte videre, at A's religiøse holdning udelukkende havde været nævnt som et forsøg på at give en rimelig forklaring på, at det ikke havde været muligt at standse sagen på et tidligere stadium.

Socialministeriet svarede herefter næstformanden for skolens forældreforening, at ministeriet ikke fandt anledning til at foretage videre, da der havde været tale om et velment forsøg på at give pressen en rimelig forklaring på, hvorfor sagen ikke tidligere havde kunnet standses.

I skrivelse af 16. maj 1970 klagede A til

Socialministeriet over forsorgschefens udtalelser, og ministeriet svarede i skrivelse af 4. juni 1970, at Statens Åndssvageforsorg overfor ministeriet havde oplyst, at udtalelserne var fremsat under et interview i forbindelse med besvarelsen af, hvad der var foretaget for at forhindre en tjenestemandssag. Som årsag til de i denne forbindelse mislykkede forsøg, indbefattende afslag på tilbud om en ændret placering uden indtægtsnedgang, havde forsorgschefen henvist til, at A's uforklarligt afvisende holdning muligvis skyldtes, at han – så vidt forsorgschefen vidste – var spiritist. Da der havde været tale om et velment forsøg på at give pressen en rimelig forklaring på, hvorfor sagen ikke tidligere havde kunnet standses, fandt Socialministeriet ikke anledning til at påtale dette forhold.

I anledning af A's klage til mig udtalte forsorgschefen, at der i artiklen var foretaget en kraftig fremhævelse af en oplysning, han afgav som en mulig forklaring på A's vanskeligt forståelige afslag på et tilbud om en anden stilling. Forsorgschefen henviste dernæst til redegørelsen af 18. februar 1970 (refereret ovenfor) fra bestyrelsen for Statens Åndssvageforsorg til Socialministeriet og tilføjede, at A's religiøse holdning ikke på nogen måde var indgået i tjenestemandssagens behandling hverken fra bestyrelsens eller forhørslederens side.

Socialministeriet henholdt sig overfor mig til sin skrivelse til A af 4. juni 1970.

Jeg udtalte, at det ved sagens bedømmelse måtte lægges til grund, at forsorgschefen havde givet dagbladet Aktuelt's journalist oplysninger om A's religiøse opfattelse, og at dette alene var sket for at forklare, hvorfor sagen havde udviklet sig som sket.

Artikelens indhold syntes at vise, at journalisten havde fået det forkerte indtryk, at A's religiøse opfattelse havde haft betydning for afskedigelsessagen, og at forsorgschefen således ikke under interviewet på tilstrækkelig tydelig måde havde tilkendegivet, at A's religiøse opfattelse ingen betydning havde haft for bestyrelsens indstilling om afskedigelsen. Forsorgschefen kunne derimod ikke have ansvar for den ret sensationelle opsætning, som artiklen havde fået.

Selvom oplysningerne om A's religiøse opfattelse imidlertid alene var givet for at forklare, hvorfor sagen havde udviklet sig som sket, ville det have været ønskeligt, om forsorgschefen under samtalen med Aktuelt's journalist havde undladt at omtale A's religiøse opfattelse, så meget mere som denne ikke havde haft betydning for afskedigelsessagen.

21. En adoptionsbevillings retsvirkninger kan ikke ændres efter adoptivbarnets død. (J. nr. 583/70).

En advokat klagede for A og B over, at Justitsministeriet havde meddelt ham, at det ikke kunne imødekomme hans ansøgning om, at adoptionsbevilling af 11. august 1920, hvorved C blev adopteret af D og hustru E, i medfør af § 27, stk. 2, i lov nr. 140 af 25. juni 1956 om adoption tillægges retsvirkning efter lovens § 13, jfr. § 12, idet både D og E samt C var afgået ved døden.

Advokaten gjorde herved særlig gældende, at adoptionslovens § 27, stk. 2, formentlig forudsætter, at Justitsministeriet overfor en ansøgning foretager en afvejelse af de konkrete hensyn og omstændigheder og herudfra udøver sit skøn i hver enkelt sag, og at ministeriet tilsyneladende i realiteten ikke havde udøvet et sådant skøn, men var standset op

ved adoptanternes død som eneste begrundelse for det givne afslag. Endvidere fremhævede advokaten, at en omgørelse af det stedfundne skifte ville indebære så katastrofale økonomiske følger for A og B og deres unge hjem, at det ville være åbenbart stridende mod, hvad adoptanterne udtrykkelig ønskede, da de var i live.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at C ved bevillingen af 11. august 1920 blev adopteret af D og E. Ifølge bevillingen skulle C tage arv efter adoptivforældrene som deres ægte barn, dog at det forbeholdtes adoptivforældrene ved testamentet frit at råde over samtlige deres efterladenskaber, og at adoptionen ikke skulle være til hinder for, at den længstlevende af adoptivforældrene eventuelt

blev hensiddende i uskiftet bo uden hensyn til adoptivbarnets alder.

C døde den 31. december 1949 uden at efterlade sig andre livsarvinger end A og B, der efter moderens død havde deres hjem hos adoptanterne. Den 8. januar 1955 døde E, og hendes bo blev udleveret til ægtefællen til hensiddende i uskiftet bo. Ved D's død den 7. august 1966 blev hans bo af skifteretten i Haslev udleveret til A og B til privat skifte. Vedkommende revisionsdepartement påpegede imidlertid, at arven derved blev fejlagtigt udlagt, idet den skulle være tilfaldet adoptanternes søskende. Det var oplyst, at arvebeholdningen var ca. 64.000 kr.

Ifølge § 27, stk. 2, i adoptionsloven af 25. maj 1956 kan Justitsministeriet, når omstændighederne taler herfor, tillægge en før lovens ikrafttræden den 1. januar 1957 udfærdiget bevilling retsvirkning efter lovens § 13, jfr. § 12. § 13 indeholder bestemmelse om, at adoptivbarnet og dets livsarvinger arver og arves af adoptanten og dennes slægt, som om det var adoptantens eget barn.

I medfør af adoptionslovens § 27, stk. 2, ansøgte advokaten Justitsministeriet om, at adoptionsbevillingen af 11. august 1920 måtte få tillagt retsvirkning efter § 13, jfr. § 12. Han vedlagde fotokopi af 3 erklæringer afgivet i august 1969 af mennesker, der på nærmere hold havde kendt D og E gennem en lang årrække, og anførte, at erklæringerne syntes at vise, at adoptanterne ikke havde følt nær tilknytning til deres søskende, som »ikke kunne komme i betragtning«, og at erklæringerne klart gav udtryk for, at adoptanterne var af den opfattelse, at den foreliggende adoptionsbevilling eo ipso indebar arveret for deres adoptivdatters to børn, der efter deres moders død havde tilknytning til adoptanterne. Det ville således være i overensstemmelse med adoptanternes fælles ønske, om de stedfundne arveudlæg til A og B opretholdtes.

I skrivelse af 14. marts 1970 henstillede advokaten til Justitsministeriet, at hans ansøgning på grund af de i sagen foreliggende ganske særlige omstændigheder blev bevilget. Han anførte, at adoptionsloven ikke stiller som betingelse for imødekomme af en ansøgning om ændring af adoptionsbevilling, at ansøgningen er indgivet af en af adoptanterne, eller at i det mindste en af disse høres, men kun taler om, at omstændighederne taler

for bevillingen. Efter lovens ord burde samtlige omstændigheder således overvejes, uanset om nogen af adoptanterne var i live.

I den foreliggende sag kunne der efter advokatens opfattelse ikke være rimelig tvivl om, at de to adoptanter, hvis det havde været muligt at høre dem ville bede om, at ansøgningen blev imødekommet. Dels støttedes dette af adoptanternes forhold til de to dattersønner, der hos dem havde deres hjem og tilhold, hvilket sandsynliggjorde den særlig nære personlige tilknytning mellem parterne, som i ovennævnte erklæringer var bevidnet af familiens aldrende bekendte. Dels støttedes det af en betragtning af, hvem der ellers ville være lovlige arvinger efter de to adoptanter. Alle bedstefaderens søskende var afgået ved døden på nær en broder, der henlevede sine sidste år på Rødbygård. Bedstemoderen havde ikke søskende i Danmark, og man vidste ikke, om en halvsøster, der er født i Amerika og aldrig har set Danmark, var i live, og om hun i modsat fald efterlod sig børn. Der fandtes ikke en eneste, der i forbindelse med adoptanternes død kunne have gjort sig håb om eller næret forventning om at komme i betragtning som arvinger fremfor de to børnebørn, og der forelå heller ikke noget om, at nogen – siden det i 1966 afsluttede private skifte – havde forsøgt at anfægte den skete udlodning.

En afvisning af ansøgningen ville medføre et offentligt skifte, og A's og B's tilværelse ville ændres katastrofalt, for at nogle – i sagen ganske fjerne – personer skulle overraskes med en arv, som de ikke havde haft mindste forestilling om at have adkomst til.

I skrivelse af 2. juli 1970 meddelte Justitsministeriet advokaten, at det ikke kunne imødekomme det ansøgte, da både adoptanterne og adoptivbarnet var afgået ved døden.

Overfor mig udtalte Justitsministeriet, at det i retspraksis er antaget, at en adoptionsbevilling udstedt før ikrafttrædelsen af adoptionsloven af 1923 ikke medførte arveret for adoptivbarnets børn, jfr. f. eks. Østre Landsrets kendelse af 14. december 1962, der er refereret i Ugeskrift for Retsvæsen 1963, side 432. Om et arveafgiftsspørgsmål se Ugeskrift for Retsvæsen 1890, side 603. Dommene er kritiseret af professor Ernst Andersen i Ugeskrift for Retsvæsen 1964 B, side 98.

Familieretskommissionens betænkning, der lå til grund for adoptionsloven af 1923, giver

imidlertid udtryk for samme opfattelse som den, der er kommet til udtryk i den omtalte retspraksis.

Endvidere anførte ministeriet, at det i 1945 i en konkret sag antog, at man ikke havde hjemmel til i adoptionsbevillinger udstedt i 1907 og 1915 efter adoptantens begæring at indføje bestemmelse om, at der skulle tillægges adoptivbørnenes børn arveret efter adoptanten.

Muligheden for at træffe bestemmelse om, at en ældre adoptionsbevilling kunne få tillagt den af advokaten begærede retsvirkning, opstod først ved ikrafttrædelsen den 1. januar 1957 af adoptionsloven af 25. maj 1956. Ved lovens ikrafttræden var adoptivbarnet og den ene af adoptanterne imidlertid afgået ved døden.

Loven opstiller ikke som betingelse for en ændring af adoptionsbevillingen, at der foreligger samtykke fra barnet, men i Justitsministeriets cirkulære nr. 150 af 28. juni 1968 om behandlingen af adoptionssager anføres det i § 12, stk. 2, at en ansøgning om ændring af adoptionsbevillingens retsvirkninger ikke kan forventes imødekommet, hvis begge adoptanter eller adoptivbarnet er afgået ved døden. I cirkulærets § 13, nr. 3, bestemmes det dernæst, at »ansøgningen skal være ledsaget af samtykkeerklæring fra barnet, såfremt det er over 12 år. Skønnes indhentelse af samtykke at være til skade for barnet, kan ansøgningen i almindelighed forventes imødekommet uden barnets samtykke, hvis barnet er under 18 år«.

Det er Justitsministeriets opfattelse, at ændring af en bevilling kræver samtykke fra adoptivbarnet i samme omfang som meddelelse af en bevilling, jfr. lovens § 5, og ministeriet antager, at der ikke kan dispenseres fra dette samtykkekrav, når barnet er blevet 18 år og dermed personligt myndig.

Det er som en konsekvens af det her anførte Justitsministeriets opfattelse, at der ikke er hjemmel til at ændre en adoptionsbevilling efter adoptivbarnets død.

I tilfælde, hvor den ene af adoptivforældrene er afgået ved døden, kan der ifølge ministeriet tillægges bevillingen retsvirkninger efter §§ 12 og 13, men kun med virkning for retsforholdet mellem adoptivbarnet og den efterlevende af adoptanterne og dennes slægt. Er begge adoptivforældrene eller en eneadoptant afgået ved døden, kan retsvirkningerne af bevillingen ikke ændres.

Hertil kom, at selvom man så bort fra det foran anførte, ville en ændring af bevillingen efter adoptanternes død efter ministeriets opfattelse være et ulovligt indgreb i de legale arvingers krav på en allerede falden arv.

Da såvel adoptivbarnet som begge adoptanterne er afgået ved døden, måtte ministeriet fastholde, at det ikke havde nogen mulighed for at imødekomme ansøgningen.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere det af Justitsministeriet indtagne standpunkt, hvorefter ministeriet ikke havde nogen mulighed for at imødekomme advokatens ansøgning.

Jeg tilføjede, at spørgsmålet om, hvorvidt A og B – uden at adoptionsbevillingen havde fået tillagt retsvirkninger efter adoptionslovens § 13 – er legale arvinger efter adoptanterne, henhører under domstolene. Det bemærkedes herved, at den af Ernst Andersen i Ugeskrift for Retsvæsen 1964 B, side 97 ff, hævdede opfattelse støttes af Poul Borum i Juristen 1965, side 456, samt af dissensen i den i Ugeskrift for Retsvæsen 1951, side 827, refererede Østre Landsrets dom af 5. april 1951.

22. *Den af Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet til internt brug oprettede alfabetisk ordnede fortegnelse over registrerede varemærker kan ikke anses for en del af det i varemærkelovens § 45 omhandlede offentligt tilgængelige varemærkeregister. (J. nr. 558/70).*

Advokat A klagede over, at Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet med Handelsministeriets godkendelse havde nægtet ham adgang til det af direktoratet førte alfa-

betiske register over registrerede ordmærker og ord i figurmærker, idet det var hans opfattelse, at dette register måtte være omfattet af det i varemærkeloven (lov nr. 211 af 11. juni

1959) omhandlede varemærkeregister, hvis indhold enhver havde ret til at gøre sig bekendt med enten ved eftersyn eller ved udskrift, jfr. lovens § 45, stk. 1.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A i anledning af en verserende retssag (refereret i Ugeskrift for Retsvæsen 1970, side 290) stillede Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet to spørgsmål. Direktoratet besvarede det ene spørgsmål udførligt, mens det ikke anså sig for berettiget til at besvare det andet.

Til brug under retssagen spurgte A direktoratet, om nogle af ham angivne ord, der eventuelt kunne anses for forvekslelige, var optaget i varemærkeregisteret, men direktoratet svarede, at der for en undersøgelse af, om et varemærke er registreret, må betales en afgift, jfr. Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 70 af 24. marts 1965, § 5, stk. 2.

A's fuldmægtig henvendte sig derefter i direktoratet for at foretage den ønskede undersøgelse af de angivne ord. Fuldmægtigen fik imidlertid oplyst, at en undersøgelse alene kunne bestå i en gennemgang af varemærkeregisteret og Registreringstidende.

Da det ville være praktisk umuligt at foretage undersøgelsen ved gennemgang af varemærkeregisteret, der er ordnet kronologisk efter det tidspunkt et varemærke er registreret, og da A formodede, at direktoratet var i besiddelse af en alfabetisk ordnet fortegnelse over registrerede varemærker, spurgte han, om det var direktoratets standpunkt, at denne alfabetiske fortegnelse ikke var tilgængelig for udenforstående, idet han henviste til varemærkelovens § 45, stk. 1.

Direktoratet svarede, at det alene er varemærkeregisteret, der er offentligt tilgængeligt i medfør af varemærkelovens § 45, stk. 1. Direktoratets arbejdsmateriale, der bl. a. anvendes ved undersøgelse af de til registrering anmeldte varemærker, er derimod ikke tilgængeligt for offentligheden. Direktoratet oplyste videre, at det udgav en registreringstidende, i hvilken såvel de stedfundne registreringer som senere tilførsler til registeret bekendtgøres, jfr. varemærkelovens § 12. Det blev meddelt A's fuldmægtig under hans besøg i direktoratet, at han kunne gennemse tidende i direktoratet. Tidenden sendes også til landets centralbiblioteker.

Endelig tilføjede direktoratet, at en afgørelse af, hvorvidt et uregistreret varemærke

skønnes at kunne anvendes ved siden af et tidligere registreret mærke, kun fås, såfremt det pågældende mærke anmeldes til registrering.

Denne afgørelse indbragte A for Handelsministeriet, idet han henviste til, at den kronologiske fortegnelse, der følger registreringsnumrene, var uden værdi for hans undersøgelse, og direktoratets henvisning til at gennemgå Registreringstidende ville være det samme, som hvis tinglysningskontorerne henviste offentligheden til Tingbladet og ikke gav adgang til selve tingbøgerne.

Iøvrigt anførte A, at det følger af varemærkelovens § 12, at der ved siden af Registreringstidende skal føres et varemærkeregister. Når der i § 12 tales om »varemærkeregisteret« og i § 45 om »varemærkeregisterets indhold«, måtte der efter hans opfattelse være sigtet til andet end den blotte kronologiske fortegnelse, som fremgår af Registreringstidende, ligesom det var helt utænkeligt, at der med § 45, stk. 1, var tænkt på, at et »eftersyn af registeret« skulle være ensbetydende med, at vedkommende interesserede skulle gennemgå samtlige varemærker i kronologisk orden eller blot samtlige varemærker i en enkelt klasse. A bemærkede herved, at der formentlig i dag er registreret ca. 60.000 varemærker og Varemærkeloven måtte derfor ved varemærkeregisteret forstå en systematisk ordnet fortegnelse, herunder en alfabetisk ordnet fortegnelse over eksisterende registrerede mærker, idet registeret kun derved fik nogen mening og praktisk betydning.

Handelsministeriet forelagde A's klage for Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet, der svarede, at A's fuldmægtig under besøget i direktoratet af registrator var blevet orienteret om forskellen mellem selve varemærkeregisteret, der var tilgængeligt for offentligheden, og direktoratets kartoteksmateriale, hvortil der ikke var fri adgang. Fuldmægtigen var også blevet orienteret om, at han kunne gøre studier i Registreringstidende, og yderligere blev det nævnt, at den, der ønskede direktoratets afgørelse med hensyn til, om et yngre varemærke var forveksleligt med et ældre registreret varemærke, måtte anmelde mærket til registrering. Blev det yngre mærke registreret og indehaveren af det ældre mærke derefter anlagde sag til mærkets udslettelse, ville direktoratet i overensstemmelse med praksis indtræde i sagen til

dennes oplysning og til orientering for retten, idet der da forelå en af direktoratet under hensyn til samtlige foreliggende forhold truffet afgørelse, der skulle efterprøves af domstolene. Blev anmeldelsen afslået, havde anmelderen adgang til at indbringe afgørelsen for domstolene, under en mod direktoratet anlagt sag. I A's tilfælde havde det ifølge direktoratet vel været muligt at få retssagen stillet i bero på behandlingen af en anmeldelse af det mærke, som en af hans klienter ønskede registreret.

Direktoratet anførte videre, at det var udelukket, at direktoratets kartoteksmateriale kan være tilgængeligt for trediemand. Dels ville direktoratets undersøgelsesarbejde blive væsentligt forsinket, hvis materialet blev beslaglagt af offentligheden, dels ville det inden længe kunne forventes at være mangelfuldt, idet det alfabetiske register over de registrerede varemærker føres på løse strimler, der let kan forskydes ved tilgang af nye og afgang af udslattede mærker. Såfremt direktoratet til brug for offentligheden skulle oprette et alfabetisk varemærkekartotek, ville det straks kræve en betydelig engangsudgift, hvortil kom væsentlige udgifter til ajourføring og konstant overvågen af dets pålidelighed, idet materialet ved at være tilgængeligt for offentligheden ville komme ud ikke blot for brugs- slid, men antagelig også for misligholdelse. Direktoratet tilføjede, at det i hvert fald for tiden ville være umuligt at få kvalificeret arbejdskraft til denne kvalificerede arbejdsopgave.

Direktoratet bemærkede iøvrigt, at A, som det blev nævnt overfor hans fuldmægtig, kunne have henvist klienten til at anmelde varemærket til registrering, hvorved man ville få en afgørelse fra direktoratet om, hvorvidt mærket var registrerbart. Anmeldelsesafgiften er kun 100 kr., uanset det antal klasser anmeldelsen angår. Findes mærket egnet til registrering, er klasseafgiften 50 kr. for hver klasse, for hvilket mærket registreres. Da A's klient drev konfektionsfabrik, ville det antagelig være fyldestgørende at søge mærket registreret for klasse 25, der omfatter beklædningsgenstande. Udgifterne ved at få et varemærke anmeldt og registreret var således ifølge direktoratet ringe, hvorfor økonomiske hensyn ikke kunne påberåbes som begrundelse for, at direktoratet skulle oprette et al-

fabetisk register over registrerede varemærker til fri adgang for offentligheden.

Handelsministeriet sendte A en fotokopi af direktoratets udtalelse og meddelte, at det ikke fandt grundlag for at kritisere direktoratets behandling af sagen.

I A's henvendelse til mig anførte han, at varemærkelovens § 45 ikke kan tænkes alene at sigte til den kronologiske fortegnelse. En kronologisk fortegnelse findes i Registreringstidende, og varemærkelovens § 12 forudsætter, at varemærkeregisteret er forskelligt fra Registreringstidende. For at der skal være noget reelt indhold i varemærkelovens § 45, stk. 1, måtte registeret være af en sådan beskaffenhed, at det var muligt at orientere sig systematisk heri. Ved at sidestille eftersyn af registeret med udskrift af det var dette synspunkt klart tilkendegivet, idet der ikke kunne være nogen mening med at begære udskrift, medmindre man forinden havde gjort sig klart, hvad man ønskede udskrift af.

A gjorde dernæst gældende, at direktoratets betragtninger med hensyn til offentlighedens adgang til de forhåndenværende registre var uden vægt. Direktoratets argument om, at undersøgelsesarbejdet ville blive væsentligt forsinket, holdt ikke stik, idet kun en meget begrænset kreds ville gøre brug af registeret. Patentbureauerne førte i forvejen egne systematiske fortegnelser og ville derfor kun i sjældne tilfælde gøre brug af varemærkeregisteret. Private erhvervsdrivende ville kun i mindre omfang benytte sig af registeret, da man normalt ville konsultere patentbureauerne, og det ville sikkert kun være i særlige tilfælde, såsom ved undersøgelser i forbindelse med retssager og responsa, at advokater ville ulejliges direktoratet. En begrænsning af ekspositionstiden, f. eks. i lighed med tinglysningskontorerne, ville kunne skabe en tidsmæssig ramme om eftersynet af registeret. A bemærkede videre, at det alfabetiske register ikke var genstand for stadig bearbejdning, men kun var arbejdsobjekt, når strimler skulle indsættes eller udtages.

Til direktoratets bemærkning om, at materialet inden længe kunne ventes at være mangelfuldt, anførte A, at offentligheden i generationer havde haft adgang til tinglysningskontorernes materiale, uden at der af denne grund syntes at være forekommet tilfælde af rettelser i tingbøgerne eller fjernelse af genparter fra akterne.

Til direktoratets henvisning til omkostningerne ved oprettelse af et alfabetisk register samt personalebehovet anførte A, at det alfabetiske register forefandtes i forvejen, og en overvågen af registeret ville være komplet overflødig, navnlig da direktoratets personale til stadighed benyttede registeret til opslag, og der var derfor hverken merudgifter eller personaleforøgelse forbundet med at gøre registeret tilgængeligt for offentligheden.

Når direktoratet havde henvist til, at A blot kunne have anmeldt sin klients varemærke til registrering, var det efter A's opfattelse forkert, idet retten ikke derigennem var blevet bekendt med direktoratets almindelige praksis med hensyn til konflikter mellem forvekslelige ord.

I anledning af klagen til mig udtalte direktoratet, at det ikke var rigtigt, at det i strid med varemærkelovens § 45, stk. 1, havde nægtet A adgang til varemærkeregisteret. Direktoratet henviste herved til sin udtalelse til Handelsministeriet og anførte, at A gjorde sig skyldig i en misforståelse ved ikke at sondre mellem selve varemærkeregisteret, der er offentligt tilgængeligt, og det interne kartoteksmateriale, som registreringsmyndigheden fører til brug for de undersøgelser, som denne i henhold til varemærkelovens påbud skal foretage vedrørende anmeldte mærkers registrerbarhed. Direktoratet henviste især til bestemmelsen i varemærkelovens § 14, stk. 6, hvorefter et varemærke bl. a. ikke må registreres, når mærket er forveksleligt med et her i landet efter en tidligere anmeldelse registreret varemærke. Kartoteket indeholder ca. 65.000 mærker, og disse er i alfabetisk orden opsat på udskiftelige kardexstrimler. Alene systemets fleksibilitet medfører, at kartoteket ikke kan gøres offentligt tilgængeligt og samtidig til enhver tid være troværdigt ved direktoratets undersøgelsesarbejde. Direktoratet bestred, at varemærkelovens § 45, stk. 1, gav enhver ret til at få materialet stillet til disposition, og henviste herved til, at en til regelen i § 45, stk. 1, svarende bestemmelse fandtes i § 18 i varemærkeloven af 1936, samt til regelen i § 45, stk. 2, der gav hjemmel for de såkaldte forundersøgelser, det vil sige undersøgelser af, om et bestemt varemærke var registreret, jfr. § 18, stk. 3, i loven af 1936. Det havde aldrig før givet anledning til tvivl, hvad loven sigter til med »varemærkeregisteret«. Direktoratet henviste iøvrigt vedrørende

varemærkeregisteret til bestemmelsen i varemærkelovens § 12, hvor det siges, at varemærkeregisteret føres af direktøren for patent- og varemærkevæsenet. Yderligere anføres det i § 12, at direktøren udgiver en registreringstidende, i hvilken såvel de stedfundne registreringer som senere tilførsler til registeret bekendtgøres. I lovens § 21 siges det dernæst, at såfremt en anmeldelse af et varemærke godkendes, indføres mærket i registeret og bekendtgørelse sker i Registreringstidende.

Varemærkeregisteret viser således alle stedfundne registreringer og senere tilførsler til dette, således at det altid gennem registeret er muligt at identificere mærket og blive bekendt med tilførsler foretaget efter registreringen. I denne forbindelse henviste direktoratet til varemærkelovens § 33 om anmeldelse af overdragelser af varemærker, til § 34 om noteringer af licens og til § 35 om pantsætning og udlæg. Direktoratet anførte, at det måtte være utvivlsomt, at der ved varemærkeregisteret ikke sigtes til direktoratets arbejdsmateriale, når bestemmelsen i varemærkelovens § 45 ses i relation til de anførte bestemmelser, og der fandtes derfor ikke hjemmel i varemærkeloven til at kræve arbejdsmaterialet stillet til disposition.

Handelsministeriet henholdt sig overfor mig til direktoratets udtalelse.

Overfor det af direktoratet og ministeriet anførte bemærkede A, at det var forkert af direktoratet at anføre, at grunden til, at det såkaldte interne kartoteksmateriale føres, alene var påbudet i loven om undersøgelser med henblik på anmeldte mærkers registrerbarhed. Selvom der ikke var pålagt direktoratet nogen pligt til at foretage en forundersøgelse, inden et anmeldt mærke registreres – hvilket ville være teoretisk tænkeligt, jfr. herved den tidligere mønsterlov –, ville direktoratet være nødsaget til at føre et alfabetisk register for at kunne efterleve pligten i § 45, stk. 1, til at give adgang til registerets indhold. Dette understregede, at den alfabetiske fortegnelse var en uadskillelig del af varemærkeregisteret. Registeret kunne føres efter forskellige principper, og den anvendte metode, hvorefter varemærkerne er optaget i en kronologisk fortegnelse efter registreringsnummer, var ikke den nærmest liggende. Man kunne meget vel opføre varemærkerne, i hvert fald ordmærkerne, der er de talrigeste, i alfabetisk orden. Vælger man den kronologiske orden

efter registernummer, var det imidlertid en selvfølge, at denne nødvendigvis måtte suppleres med en alfabetisk fortegnelse, idet registeret i modsat fald ville være uanvendeligt såvel til interne som eksterne formål. Varemærkeloven forudsætter, at det er muligt at konstatere, om et givet ord er registreret som varemærke bl. a. i bestemmelserne om registreringshindringer i § 14, stk. 6, og om forundersøgelse i § 45, stk. 2, og må derfor forudsætte, at der føres et alfabetisk register. Varemærkeloven indeholder imidlertid ikke den ringeste antydning af, at denne alfabetiske fortegnelse, som det er en lovmæssig pligt at føre, ikke skulle være en del af varemærke-registeret. Endelig henviste A til betænkningen om varemærkeloven (betænkning nr. 199/58), side 149, hvor det til § 45, stk. 1, siges, at »varemærke-registeret er således offentligt tilgængeligt«.

Direktoratet anførte heroverfor, at der til støtte for dets standpunkt yderligere kunne henvises til Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 335 af 21. september 1960 om anmeldelse og registrering af varemærker, § 8, hvor det angives, hvad der skal indføres i varemærke-registeret. Hverken i varemærkeloven eller i bekendtgørelsen er det udtalt, at den alfabetiske fortegnelse over registrerede ordmærker samt ord der er optaget i figurmærker udgør en del af varemærke-registeret, som direktoratet har pligt til at føre.

Direktoratet henviste yderligere til, at der ikke i lovgivningen er foreskrevet noget om, hvorledes direktoratet skal udarbejde kartoteksmaterialet, der bruges til de i loven foreskrevne ekspeditioner og undersøgelser. Mens man hidtil havde haft ordmærker optaget i den alfabetisk førte fortegnelse og tillige indkodet i et hulkortsystem og figurmærkerne opdelt i forskellige hoved- og undergrupper udarbejdet på grundlag af hvad mærket viser, var der intet til hinder for, at man gik

over til edb-system, såfremt man når frem til et tilfredsstillende system. Et sådant edb-system kunne ikke være en offentligt tilgængelig del af varemærke-registeret.

Handelsministeriet udtalte, at ministeriet fortsat fandt, at der ikke i varemærkeloven er hjemmel til at kræve adgang til direktoratets systematiske, alfabetisk ordnede fortegnelse over registrerede varemærker.

Jeg udtalte følgende:

Udover udgivelsen af Registreringstidende pålægger varemærkeloven alene Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet at føre det i § 12 omhandlede, ifølge § 45, stk. 1, offentligt tilgængelige varemærke-register, mens loven iøvrigt, jfr. § 46, overlader det til handelsministeren at fastsætte de nærmere bestemmelser om »registerets indretning og førelse«. Registeret skal herefter indeholde de oplysninger, der er nævnt i Handelsministeriets bekendtgørelse af 21. september 1960, § 8. Herudover er der ikke fastsat nærmere regler for, hvilke registre direktoratet skal eller bør føre for at opfylde varemærkelovens bestemmelser om kontrol m. v., samt hvorledes disse skal opbygges.

Der sås herefter ikke at være fornødent grundlag for at kritisere det af Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet indtagne og af Handelsministeriet godkendte standpunkt, hvorefter direktoratets alfabetisk ordnede fortegnelse over registrerede varemærker ikke er en del af varemærke-registeret. Under hensyn hertil og til de af direktoratet fremhævede praktiske vanskeligheder fandt jeg ikke at kunne kritisere den af direktoratet trufne og af Handelsministeriet godkendte afgørelse, hvorefter der var nægtet A adgang til direktoratets arbejds-materiale, herunder det alfabetiske register.

23. *Udtalt overfor Undervisningsministeriet, at jeg ligesom ministeriet måtte finde det meget beklageligt, at der gik godt 10 måneder, inden departementet besvarede min anmodning om en udtalelse vedrørende en klage. (J. nr. 691/70).*

Den 15. september 1970 meddelte jeg Undervisningsministeriet, at jeg havde besluttet at tage op til undersøgelse, hvorvidt det havde været rimeligt begrundet, at ministeriet havde

været godt 10 måneder om at besvare min anmodning om en udtalelse vedrørende en klage over, at Direktoratet for Gymnasieskolerne og Højere Forberedelseseksamen og ministeriet

havde afslået at dispensere fra »13-reglen« i bekendtgørelse nr. 153 af 16. maj 1964 om dispensation fra karakterer ved studentereksamen.

I den anledning udtalte ministeriet i en redegørelse af 22. december 1970, at sagen blev modtaget i departementet den 15. september 1969 og formentlig samme dag af kontorchefen i 1. afdeling, 1. kontor, fordelt til den sagsbehandler (fuldmægtig) i kontoret, der efter den dagældende fordelingspraksis måtte være nærmest til at behandle den, da den medarbejder i kontoret, der havde forberedt udstedelsen af bekendtgørelsen af 15. maj 1964, havde opnået orlov pr. 1. september 1969 for at tiltræde en stilling ved Danmarks Lærerhøjskole, og da der ikke tidligere var forekommet klagesager i forbindelse med direktoratets administration af bekendtgørelsen.

Den pågældende fuldmægtig, der i øvrigt havde tjenestefrihed i dagene 16. – 20. september 1969 for at deltage i en arbejdskonference i provinsen, måtte derfor foruden selve klagesagens akter gennemgå akterne i hovedsagen om bekendtgørelsen af 15. maj 1964. Efter at dette var sket, havde han den 14. oktober 1969 efter forudgående telefonisk aftale en drøftelse af sagen med vedkommende undervisningsinspektør i Direktoratet for Gymnasieskolerne og Højere Forberedelseseksamen med det formål dels at søge direktoratets dispensationspraksis nærmere belyst, dels at søge fremskaffet den manglende skolepsykologerklæring. Samtalen resulterede i, at fuldmægtigen fik udleveret direktoratets dispensationssager fra 1968 og 1969 til gennemsyn. Endvidere blev skolepsykologerklæringen fundet frem og oversendt til departementet den 27. oktober 1969. Først fra dette tidspunkt har departementet således været i besiddelse af alle relevante aktstykker i sagen.

Fuldmægtigen har i hele den periode, sagen har beroet i departementet, været beskæftiget med lovgivningsarbejde af stærkt hastende karakter uden dog at være fritaget for tildeling af andre sager inden for sit sædvanlige sagsområde (folkeskolen). I oktober måned udarbejdede han et grundlæggende notat om revision af skolelovgivningen i 1969–70, der blev afgørende for den systematiske udformning af den nye højskolelov og den nye friskolelov og for ændringerne i gymnasieskoleloven, HF-loven og folkeskoleloven. I november og december måned forestod han

den endelige redaktion og ekspedition af højskolelovforslaget, der blev fremsat i Folketinget den 23. januar 1970, ligesom han deltog i udarbejdelsen af lovforslagene om friskoler og realskoler m. v. og om ændring af gymnasieskolelov og HF-lov, der blev fremsat henholdsvis den 6. februar og den 16. januar 1970.

Umiddelbart efter nytår blev det overladt til fuldmægtigen at udarbejde yderligere et omfattende lovforslag, nemlig forslaget om ændring af folkeskoleloven, der blev fremsat den 10. marts 1970. Dette lovforslag måtte prioriteres som i særlig grad hastende, da det nødvendigvis skulle træde i kraft fra det nye skoleårs begyndelse – i visse henseender endog have virkning fra den 1. april 1970. Det blev af samme grund udsendt den 13. og 14. marts 1970 til samtlige skoler og skolemyndigheder, hvilket i sig selv gav anledning til ekstraordinært arbejdspress. Lovforslaget kom til første behandling den 13. marts, og allerede i den følgende uge blev der stillet en række spørgsmål om lovforslaget fra vedkommende folketingsudvalg. Arbejdet med dette lovforslag, med udarbejdelse og udsendelse af en lovebekendtgørelse af 12. juni 1970 og tre gennemførelsescirkulærer af 28. maj 1970, 3. juni 1970 og 25. juni 1970 var ikke afsluttet før den 26. juni 1970.

På foranledning af en telefonisk forespørgsel den 9. december 1969 fra mit kontor havde den pågældende fuldmægtig oplyst, hvorfor det indtil da ikke havde været muligt at afslutte klagesagens behandling i departementet, og det er fuldmægtigens bestemte indtryk af samtalen, at man fra min side stillede sig forstående over for, at presserende lovgivningsarbejde måtte nyde prioritet frem for konkrete klagesager, når disse i sig selv var tidskrævende. Spørgsmålet om eventuelt at overdrage sagen til en anden medarbejder i kontoret blev derfor ikke betragtet som aktuelt, før der efter yderligere to måneders forløb på ny blev forespurgt til sagen fra mit kontor.

Kontorets arbejdssituation var imidlertid på dette tidspunkt således, at det ikke var muligt at lade andre sagsbehandlere overtage sagen. Ældste medarbejder var udelukkende beskæftiget med den nye skolestyrelseslov af 8. februar 1970, der forudsatte, at der inden den 1. april 1970 blev udsendt såvel gennemførelsescirkulære som bekendtgørelse om valg-

regler for skolekommissioner og skolenævn m. v.

Den medarbejder, som i oktober måned havde afløst en medarbejder, der pr. 1. september 1969 var udlånt til Lærerhøjskolen, overtog i januar arbejdet med højskolelovforslaget og var i øvrigt sygemeldt fra den 19. marts til 19. maj. Den fjerde heltidsmedarbejder i kontoret var hele perioden fra nytår til ca. 1. april foruden med sit sædvanlige arbejdsområde beskæftiget som sekretær for en arbejdsgruppe, der havde fået til opgave at udarbejde Undervisningsministeriets bidrag til perspektivplanredegørelsen frem til 1985, hvilket arbejde ligeledes var overordentligt højt prioriteret.

I begyndelsen af maj blev der stillet en nyansat sekretær til delvis rådighed for det pågældende kontor. Denne sekretær foretog en nøje gennemgang af de fra direktoratet udlånte sager og afleverede den 22. maj 1970 sin redegørelse herfor til den tidligere omtalte fuldmægtig, der den 24. juni forelagde sagen for kontorchefen med en skematisk opstilling af de undersøgte sager samt en vurdering af direktoratets praksis og den konkrete sag. Den 26. s. m. blev sagen ved et møde hos kontorchefen drøftet med vedkommende undervisningsinspektør i direktoratet for gymnasieskolerne samt undervisningsinspektøren for specialundervisningen og den fuldmægtig, der havde behandlet sagen i departementet. Derefter skulle koncept til svaret til mig udarbejdes, men det viste sig ikke muligt for fuldmægtigen at nå dette inden for de 2 arbejdsdage, han havde tilbage inden sin ferie (forud fastlagt udlandsrejse). Heller ikke for kontorchefen blev det muligt at udarbejde svaret inden dennes ferie, selv om han på grund af arbejdspresset udsatte påbegyndelsen af ferie i 2 dage. Fuldmægtigen kom tilbage fra sin ferie den 27. juli og skrev koncept til svaret den 28. s. m., hvorefter svaret efter endnu en drøftelse med undervisningsinspektøren i direktoratet og med undervisningsdirektøren for gymnasieskolerne blev afsendt den 28. s. m.

Den pågældende fuldmægtig har til foran-

stående redegørelse ønsket at tilføje, at det – efter hans foreløbige gennemgang af sagen i september 1969 – hele tiden har været hans opfattelse, at der kunne være tvivl om rigtigheden af direktoratets afgørelse eller i det mindste om rimeligheden af direktoratets hidtidige praksis, og at det derfor måtte foretrækkes at få sagen grundigt belyst frem for, at der blev truffet en hurtig afgørelse. Medvirkende til denne holdning har det også været, at ministeren i august 1968 personligt havde tiltrådt direktoratets afslag på dispensation, og at klageren – efter at dette var sket – havde ladet hengå det meste af et år, før han rejste sagen overfor mig. Det havde efter fuldmægtigens opfattelse ikke været foreneligt hermed, om han i den givne situation – for at undgå kritik for langvarig sagsbehandling – havde valgt den nærliggende løsning at foreslå sagen tilbagesendt til mig alene med en bemærkning om, at ministeriet kunne henholde sig til direktoratets erklæring af 11. september 1969.

Undervisningsministeriet er selv af den opfattelse, at det er meget beklageligt, at der forløb så lang tid i departementet, før man kunne besvare min anmodning om en udtalelse. Man bestræber sig fra ministeriets side på at fremme behandlingen af klagesager mest muligt, men da disse sager i departementets 1. afdeling efter den gældende rekursordning skal behandles i de samme kontorer, som skal varetage arbejde i forbindelse med lovforslag, udfærdigelse af generelle forskrifter og andre generelle sager, har det desværre ikke altid kunnet undgås, at der er gået for lang tid, inden behandling af klagesager har kunnet afsluttes.

Den 14. januar 1971 meddelte jeg Undervisningsministeriet, at jeg ligesom ministeriet fandt det meget beklageligt, at der forløb så lang tid, inden departementet besvarede min anmodning om en udtalelse, men at jeg under hensyn til de i redegørelsen omtalte særlige omstændigheder havde fundet at kunne undlade at foretage videre i sagen.

- 24.** *Fundet det beklageligt, at børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune ikke straks men først efter henstilling fra Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen imødekom en begæring om aktindsigt. Det forhold, at et fra en kredslæge modtaget brev først var modtaget efter sagens afgørelse, kunne ikke medføre, at brevet ikke var et dokument i partsoffentlighedslovens forstand. Der fandtes iøvrigt ikke at foreligge sådanne modhensyn til private interesser, at der var grundlag for at henføre brevet til undtagelsesbestemmelsen i partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1.*

Hjørring og Sorø amters behandling af sagen gav dernæst anledning til kritik på forskellige punkter. (J. nr. 182/70).

M klagede over en række forhold i forbindelse med børne- og ungdomsværnets anbringelse i pleje af hans hustru H's afdøde datters yngste barn A, født den 25. januar 1964, men tilbagekaldte klagen.

I den anledning meddelte jeg M, at jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, havde besluttet af egen drift at fortsætte sagen dels forsåvidt angik spørgsmålet om, hvorvidt Tårnby kommunes børne- og ungdomsværn havde givet ham og hans hustru adgang til aktindsigt i det omfang, de havde krav herpå i medfør af partsoffentlighedsloven, dels forsåvidt angik Hjørring og Sorø amters behandling af hans hustrus ansøgning om at få tillagt forældremyndigheden over eller blive beskikket som værge for A.

Aktindsigt.

M havde i klagen til mig gjort gældende, at børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune havde nægtet at gøre ham bekendt med samtlige akter i sagen, herunder specielt notater om telefonisk indhentede oplysninger.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune i skrivelse af 18. februar 1969 havde afslået en ansøgning fra M og H om tilladelse til at have A i familiepleje. I skrivelse af 26. s. m. gav børne- og ungdomsværnet M og H meddelelse om ankeadgangen og i skrivelse af 18. marts 1969 om begrundelsen for afgørelsen. H påklagede afgørelsen til Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorg, der den 6. juni 1969 meddelte, at det ikke fandt grundlag for at foretage videre i sagen, da A var inddraget under børneforsorg og Sorø amt behandlede spørgsmålet om eventuelt at beskikke H som værge for barnet.

M havde i skrivelse af 11. marts 1969 for-gæves anmodet børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune om at måtte blive gjort bekendt med akterne i sagen og klagede i skri-

velse af 23. juni 1969 herover til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen. Efter at have indhentet en udtalelse fra børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune meddelte direktoratet børne- og ungdomsværnet, at H måtte betragtes som part i sagen og have krav på aktindsigt, men at afgørende hensyn til private interesser måtte tale imod at give hende kendskab til to af bilagene, nemlig et udskrivningskort af 21. maj 1963 fra Sankt Elisabeths Hospital i Næstved og en skrivelse af 21. februar 1969 fra en kredslæge til børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune.

I skrivelse af 5. august 1969 meddelte direktoratet H, at det havde meddelt børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune, at hun i princippet havde krav på kendskab til sagens dokumenter, og direktoratet opfordrede hende til at rette fornyet henvendelse til børne- og ungdomsværnet om sagen.

M havde i mellemtiden klaget til Socialministeriet over, at børne- og ungdomsværnet havde nægtet at gøre ham bekendt med akterne, og i skrivelse af 15. september 1969 henviste Socialministeriet ham til at rette henvendelse til børne- og ungdomsværnet. Den 18. s. m. rettede M personlig henvendelse til børne- og ungdomsværnets kontor, hvor han fik adgang til at gennemse akterne og bad om at få en fotokopi af disse. Den 21. s. m. rettede han påny henvendelse til Socialministeriet og klagede over, at hans begæring om at få kopi af akterne var blevet afslået. To dage efter sendte børne- og ungdomsværnet kopi af akterne til M, og i skrivelse af 11. oktober 1969 meddelte Socialministeriet ham, at det ikke fandt grundlag for at foretage videre i sagen, idet børne- og ungdomsværnet overfor ministeriet havde oplyst, at der ved hans henvendelse den 18. september 1969 blev givet ham adgang til at gennemse sagens akter, og at børne- og ungdomsværnet senere havde tilsendt ham kopier af disse.

Børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune udtalte overfor mig, at M ved sin henvendelse på Tårnby Rådhus i børneværnsafdelingen den 18. september 1969 gennemgik alle papirer og notater i sagen. Der var kun to bilag, man ikke havde forevist ham, nemlig det ovennævnte udskrivningskort, der i fortrolighed var medsendt af H's læge, da denne fremsendte en helbredsattest til børne- og ungdomsværnet, og kredslægens brev af 21. februar 1969, der fremkom efter børne- og ungdomsværnets meddelelse af 19. s. m. til M om, at man havde afslået ansøgningen om plejetilladelse.

Socialministeriet udtalte i tilslutning til børne- og ungdomsværnets udtalelse, at det måtte være af den opfattelse, at børne- og ungdomsværnet havde givet M adgang til aktindsigt i fornødent omfang. Dog bemærkede ministeriet, at kredslægens brev af 21. februar 1969 vel i princippet var omfattet af hovedregelen i partsoffentlighedsloven, men at det muligvis kunne gøres gældende, som anført i Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgens ovennævnte skrivelse af 29. juli 1969, at afgørende hensyn til private interesser talte imod at gøre M bekendt med dette dokument, der formentlig rent faktisk havde været uden betydning for de i sagen trufne afgørelser. Vedrørende hospitalsudskrivningskortet bemærkede ministeriet, at det, allerede fordi det var udfærdiget den 21. maj 1963, ikke var omfattet af partsoffentlighedsloven, jfr. lovens § 12, stk. 2.

Under henvisning til bemærkningerne til forslaget til lov om partsoffentlighed i forvaltningen, § 2, hvorefter partsoffentlighed kun kan nægtes, når der foreligger afgørende modhensyn til offentlige eller private interesser, jfr. Offentlighedskommissionens betænkning (325/1963) side 58 og 61-64, bad jeg Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen oplyse, hvilke private interesser det i skrivelser af 29. juli 1969 havde sigtet til.

Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen oplyste i den anledning, at det ved sin udtalelse om kredslægens brev havde sigtet til hensynet til ikke unødigt at krænke M og H. Direktoratet udtalte endvidere, at kredslægens brev fremtræder som en efterfølgende kommentar til børne- og ungdomsværnets afgørelse, og at direktoratet havde været af den opfattelse, at det ikke ville kunne betragtes

som et dokument i en sag, der havde været til behandling i den offentlige forvaltning.

Direktoratet bemærkede yderligere, at M og H følte sig stærkt forurettet af myndighederne, idet det forhold, at de ikke uden videre, efter at H's datter var død, kunne hjemtage A, havde virket som en kritik af deres menneskelige egenskaber, og deres reaktioner blev forstærket, fordi H var meget oprevet over datterens død. De søgte plejetilladelse – uanset at A allerede i april 1968 var inddraget under børneforsorg i Hashøj kommune – for at bevise, at der intet behov havde været for iværksættelse af hjælpeforanstaltninger overfor A fra børne- og ungdomsværnets side.

I tilslutning til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgens udtalelse udtalte Socialministeriet, at de af direktoratet fremhævede hensyn til private interesser efter ministeriets opfattelse ikke var tilstrækkelige til at henhøre kredslægens brev af 21. februar 1969 til undtagelsesbestemmelsen i § 2 i partsoffentlighedsloven.

Socialministeriet havde derefter i skrivelse af 14. september 1970 meddelt M, at udskrivningskortet af 21. maj 1963 ikke var omfattet af partsoffentlighedslovens regler om offentlighed i forvaltningen, idet det var dateret før lovens ikrafttræden, men at det var ministeriets opfattelse, at H efter reglerne i partsoffentlighedslovens § 1 kunne gøres bekendt med indholdet af kredslægens brev af 21. februar 1969, og ministeriet vedlagde en kopi af brevet.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at jeg fandt det beklageligt, at børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune ikke straks men først efter henstilling fra Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen imødekam M's begæring om aktindsigt.

Ved min bedømmelse af sagen iøvrigt måtte jeg efter det foreliggende anse det for godt gjort, at M i september 1969 havde haft adgang til at gennemse samtlige akter i den af børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune behandlede sag vedrørende plejetilladelse til ham og H, bortset fra et hospitalsudskrivningskort udfærdiget den 21. maj 1963 og et brev af 21. februar 1969 fra en kredslæge til børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune.

Da hospitalsudskrivningskortet var udfærdiget inden loven om partsoffentlighed i

forvaltningen trådte i kraft, var det ikke omfattet af loven, jfr. lovens § 12, stk. 2, og M og H havde heller ikke i medfør af andre bestemmelser krav på at blive gjort bekendt med indholdet af kortet.

Forsåvidt angik kredslægens brev bemærkede jeg, at det af Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen og Socialministeriet anførte, hvorefter brevet fremtrådte som en efterfølgende kommentar til børne- og ungdomsværnets afgørelse, og hvorefter brevet formentlig rent faktisk havde været uden betydning for de i sagen trufne afgørelser, efter min opfattelse ikke kunne medføre, at brevet ikke måtte anses for et dokument omfattet af partsoffentlighedsloven. Da der iøvrigt ikke forelå sådanne modhensyn til private interesser, at der var grundlag for at henføre brevet til undtagelsesbestemmelsen i partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1, måtte jeg finde det beklageligt, at M først med Socialministeriets skrivelse af 14. september 1970 fik adgang til at gøre sig bekendt med indholdet af kredslægens brev.

Amternes sagsbehandling.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at H's datter efter nogen tids sygdom afgik ved døden den 29. april 1968. På grund af datterens sygdom var 3 af hendes børn, B, født den 5. oktober 1958, C, født den 21. januar 1960, og A, født den 25. januar 1964, allerede den 19. april 1968 blevet anbragt i privat pleje i Kirkerup ved Hashøj af Hashøj kommunes børne- og ungdomsværn.

I skrivelse modtaget i Sorø amt den 17. maj 1968 ansøgte H om at »få sin datters 3 små piger, 9 – 8 – 4 år«. Hun oplyste, at Københavns amt havde henvist hende til at rette henvendelse til Sorø amt, og vedlagde en skrivelse af 13. maj 1968 fra børne- og ungdomsværnet i Hashøj kommune, hvori det som svar på hendes begæring om at få børnene i pleje hos sig meddeltes hende, at børne- og ungdomsværnet i sit møde den 9. s. m. havde vedtaget, at B og C skulle søges anbragt hos deres fader, D, således at forældremyndigheden overtoges af ham, mens A gennem Holbæk Amts Plejehjemsforening søgtes anbragt i familiepleje, eventuelt med adoption for øje. Den 2. maj 1968 oversendte Sorø amt H's skrivelse med bilag til Hjørring amt til afgørelse med påtegning om, at det var op-

lyst, at børnenes fader havde bopæl i Frederikshavn. H blev af Sorø amt underrettet om oversendelsen.

Hjørring amt sendte den 31. maj 1968 H's skrivelse med bilag til politimesteren i Frederikshavn til erklæring med vedlæggelse af nogle ældre akter. De ældre akter bestod af en ansøgning fra D om fritagelse for betaling af børnebidrag til B og C samt to i sagens anledning optagne politirapporter af henholdsvis 12. og 23. september 1961. Det fremgik heraf, at H's datter og D var blevet skilt ved bevilling udfærdiget af Sorø amt den 2. september 1961, og at datteren havde fået forældremyndigheden over B og C.

Den 10. juni 1968 blev D i anledning af H's ansøgning afhørt til politirapport og oplyste, at han ønskede at få tilkendt forældremyndigheden over B og C, at han i forvejen havde forældremyndigheden over de to andre fællesbørn fra ægteskabet med H's datter, E, født den 20. november 1954, og F, født den 1. maj 1957, og at han den 8. s. m. havde hentet B og C til sit hjem.

Politimesteren i Frederikshavn sendte den 13. juni 1968 sagen til politimesteren i Tårnby til afhøring af H. Politimesteren i Tårnby sendte den 5. juli 1968 sagen tilbage til politimesteren i Frederikshavn under henvisning til de supplerende afhøringer, der var foretaget 19. juni – 2. juli 1968.

Den 21. juni 1968 havde Hjørring amt fra D modtaget en ansøgning om at få tilkendt forældremyndigheden over B og C samt om at få tilkendt bidrag til børnene i henhold til forsorgslovens § 78. Den 27. s. m. sendte amtet denne ansøgning til politimesteren i Frederikshavn til erklæring, idet der henvises til ovennævnte fremsendelse af 31. maj 1968. Politiet optog den 16. og den 30. juli samt den 1. august 1968 rapportforklaringer fra D og dennes hustru. Forklaringerne indeholder intet vedrørende A.

Hjørring amt erindrede den 1. august 1968 politimesteren om svar, og den 5. september 1968 modtog amtet sagen fra politimesteren med dennes erklæring samt de optagne rapporter og en udtalelse af 28. august 1968 fra børne- og ungdomsværnet i Frederikshavn. Den 12. september 1968 sendte Hjørring amt sagen tilbage til politimesteren med anmodning om, at skilsmissebevillingen måtte blive vedlagt. Den 22. oktober 1968 modtog amtet sagen tilbage fra politimesteren, der forgæves

havde bedt D om dennes eksemplar af skilsmissebevillingen og forgæves eftersøgt H's datters eksemplar. Den 6. november 1968 modtog Hjørring amt genpart af skilsmissebevillingen fra Sorø amt, og samtidig rekvireredes telefonisk genpart af separationsbevillingen fra Præstø amt.

Den 22. november 1968 anmodede Hjørring amt Frederikshavns kommunes sociale udvalg om en udtalelse forsåvidt angik D's ansøgning om bidrag til B og C. Udtalelsen modtoges i amtet den 6. december 1968.

Sorø amt oversendte den 11. december 1968 til Hjørring amt en klage af 3. s. m. fra H over en af skifteretten i Slagelse truffet afgørelse, hvorefter V beskikkedes til værge for A i stedet for en børneværnsformand.

Den 16. december 1968 tillagde Hjørring amt D forældremyndigheden over B og C og udfærdigede bidragsresolution vedrørende børnene. H underrettedes samtidig om afgørelsen og om, at hendes skrivelse af 3. s. m. samtidig var tilbagesendt til Sorø amt. Hjørring amts skrivelse til H indeholdt intet forsåvidt angik hendes ansøgning vedrørende A.

Samme dag returnerede Hjørring amt klagesagen, herunder H's skrivelse af 3. december 1968, til Sorø amt med bemærkning om, at A ikke sås at være datter af moderens tidligere ægtefælle D.

Efter at Sorø amt havde modtaget klagen af 3. december 1968 tilbage fra Hjørring amt tilligemed en genpart af afgørelsen vedrørende B og C samt akterne vedrørende H's ansøgning fra maj 1968, sendte amtet den 13. december 1968 sagen til skifteretten i Slagelse til udtalelse.

Skifteretten indhentede en udtalelse af 13. januar 1969 fra børne- og ungdomsværnet i Hashøj kommune samt en udtalelse af 18. februar 1969 fra børne- og ungdomsværnet i Tårnby kommune og tilbagesendte den 28. s. m. sagen til Sorø amt med udtalelse om, at retten ikke på det foreliggende fandt anledning til at udtale sig imod en imødekommelse af H's ønske om at blive beskikket som værge i stedet for V. Sorø amt havde da rykket skifteretten for svar den 14. og den 31. januar samt den 24. februar 1969.

Den 4. marts 1969 sendte Sorø amt sagen til Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen med anmodning om en udtalelse. Dagen efter rettede amtet telefonisk henvendelse til direktoratet om svar, og den 9. s. m. mod-

tog amtet sagen fra direktoratet med dets udtalelse samt bl. a. kopi af udtalelser af 9. februar 1969 fra en familievejleder og af 9. og 19. februar 1969 fra en psykolog. Den 13. maj 1969 anmodede amtet børneværnskonsulenten for Sorø amt om en udtalelse, der modtoges i amtet den 30. s. m.

Sagen blev herefter den 12. juni 1969 forelagt skifteretten i Slagelse til fornyet udtalelse, og skifteretten indstillede den 3. juli 1969, at den skete beskikkelse af V opretholdtes.

Den 8. juli 1969 meddelte Sorø amt H, at amtet ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for at søge skifterettens afgørelse ændret. H påklagede amtets afgørelse til Justitsministeriet, der den 9. marts 1970 tiltrådte afgørelsen.

Af de akter, jeg modtog fra skifteretten i Slagelse, fremgik det, at H i skifteretten den 27. maj 1968 under behandlingen af boet efter hendes datter oplyste, at datteren havde forældreretten over 4 børn, G på 16 år, B på 9 år, C på 8 år og A på 4½ år, og erklærede, at hun, hvis det blev aktuelt, var villig til at lade sig beskikke som værge for alle børnene.

Den 17. juni 1968 beskikkede skifteretten på G's begæring en værge for hende.

I skrivelse af 21. juni 1968 anmodede børne- og ungdomsværnet i Hashøj kommune under henvisning til § 17 i lov om umyndighed og værgemål skifteretten om at beskikke formanden for kommunens børne- og ungdomsværn som værge for A. Den 10. oktober 1968 erindrede børne- og ungdomsværnet skifteretten om sagen, og den 22. s. m. beskikkede skifteretten formanden som værge.

Foranlediget af en henvendelse fra H meddelte Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen den 1. november 1968 skifteretten i Slagelse, at det havde meddelt børne- og ungdomsværnet i Hashøj kommune, at et medlem af børne- og ungdomsværnet ikke bør beskikkes som værge for mindreårige, og henstillet til børne- og ungdomsværnet snarest at foranledige, at en anden værge beskikkedes, i hvilken forbindelse direktoratet havde henledt børne- og ungdomsværnets opmærksomhed på, at A havde nære slægtninge, blandt hvilke det ville være naturligt at vælge en værge.

Børne- og ungdomsværnet anmodede den 11. november 1968 skifteretten om at beskikke V, og den 20. s. m. ophævede skifteretten den for formanden udfærdigede værgebe-

skikkelse og beskikkede i stedet V. Gennem Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen fik H meddelelse om skifterettens afgørelse, som hun den 3. december 1968 påklagede til Sorø amt.

Amtmanden over Vestsjællands amt udtalte overfor mig, at det, da det daværende Sorø amt den 22. maj 1968 oversendte H's ansøgning om overførelse af forældremyndigheden over hendes afdøde datters 3 børn til Hjørring amt til afgørelse, formentlig ikke fremgik af sagen, at det ene barn ikke var datter af D. Amtmanden har endvidere bemærket, at H's klage af 3. december 1968 over værgebeskikkelsen for A var uden bilag.

Amtmanden over Nordjyllands amt udtalte, at man ikke ved det daværende Hjørring amt blev opmærksom på, at A ikke var datter af D, før amtet den 6. november 1968 modtog genpart af skilsmissebevillingen fra Sorø amt, idet dette ikke fremgik af andragendet fra H, som Sorø amt oversendte til Hjørring amt, ligesom man heller ikke fik anledning til mistanke herom ved gennemgang af den i sagens anledning indhentede politirapport. Amtmanden tilføjede, at amtet i sin skrivelse af 16. december 1968 til H burde have henledt opmærksomheden på, at spørgsmålet om overførelse af forældremyndigheden over A ligeledes henhørte under Sorø amt.

Skifteretten i Slagelse oplyste, at begæringen fra børne- og ungdomsværnet i Hashøj kommune om beskikkelse af formanden som værge for A blev stillet i bero, da skifteretten ikke mente umiddelbart at kunne beskikke ham på grund af hans tilhørsforhold til børne- og ungdomsværnet. Den 11. oktober 1968 erindrede formanden om sagen, der bl. a. på grund af ferier og sygdomsforfald ikke var blevet sluttet.

Justitsministeriet udtalte, at det kunne henholde sig til udtalelsen fra Vestsjællands amt om baggrunden for, at H's ansøgning den 22. maj 1968 oversendtes til det nuværende Hjørring amt. Det kunne efter ministeriets opfattelse ikke kritiseres, at amtet tilsyneladende havde undladt at foretage en nærmere undersøgelse af, hvem der var A's fader, idet sagen på det daværende grundlag næppe kunne give anledning hertil.

Forsåvidt angik H's klage af 3. december 1968 over den af skifteretten i Slagelse foretagne beskikkelse af V som værge for A, hvilken klage af Sorø amt den 10. december 1968

videresendtes til Hjørring amt, henviste Justitsministeriet til, at sagen 6 dage senere blev tilbagesendt til Sorø amt til afgørelse, under henvisning til at A ikke sås at være datter af moderens tidligere ægtefælle D. Det er efter ministeriets opfattelse tvivlsomt, om denne ekspedition burde være foretaget, men uanset vurderingen heraf havde den derved bevirkede forsinkelse af sagen således kun været ubetydelig.

Om sagens behandling ved Hjørring amt bemærkede Justitsministeriet, at amtet den 31. maj 1969 anmodede politimesteren i Frederikshavn om en udtalelse i anledning af den fra Sorø amt den 22. maj 1968 oversendte skrivelse fra H. Man havde således ikke ved modtagelsen den 21. juni 1968 af D's ansøgning om tilkendelse af forældremyndigheden over B og C anledning til umiddelbar sammenligning af de to skrivelser, og amtet blev først ved modtagelsen af genparter af skilsmisse- og separationsbevillingerne den 6. og den 7. november 1968 opmærksom på, at D ikke var fader til A. Efter ministeriets opfattelse var der næppe tilstrækkeligt grundlag for at kritisere dette eller det til ekspeditionen medgåede tidsrum, og det skyldtes efter ministeriets opfattelse antagelig sagens nært forestående afslutning, at den ikke da blev opdelt, hvilket kunne være sket.

På grundlag af det således oplyste udtalte jeg, at jeg fandt det uheldigt, at Sorø amt oversendte den fra H den 17. maj 1968 modtagne ansøgning om at få datterens 3 små piger til Hjørring amt forsåvidt angik A, idet spørgsmålet om forældremyndighed eller værgebeskikkelse forsåvidt angår dette barn ikke hørte under Hjørring amt. Det fremgik ganske vist ikke af H's ansøgning, at børnene ikke havde samme fader, men indholdet af den ansøgningen vedlagte skrivelse af 13. maj 1968 fra børne- og ungdomsværnet i Hashøj kommune, hvorefter A skulle søges anbragt i familiepleje, mens B og C skulle søges anbragt hos deres fader, burde efter min opfattelse have givet Sorø amt anledning til at foretage en undersøgelse af spørgsmålet, inden ansøgningen oversendtes til Hjørring amt.

Endvidere fandt jeg det meget beklageligt, at Sorø amt i december 1968 oversendte H's klage af 3. december 1968 over

den af skifteretten i Slagelse trufne afgørelse vedrørende værgebeskikkelse til Hjørring amt, når klagens behandling hørte under Sorø amt.

Det ville dernæst have været ønskeligt, om Hjørring amt ved modtagelsen af H's ansøgning fra Sorø amt var blevet opmærksom på, at amtet ikke var kompetent til at træffe afgørelse i sagen forsåvidt angik A, og havde meddelt H dette. Jeg bemærkede herved, at det af amtets ældre akter, der

var vedlagt ansøgningen ved amtets fremsendelse af denne til politimesteren i Frederikshavn, fremgik, at børnenes moder var blevet skilt fra D den 2. september 1961, mens det af H's ansøgning fremgik, at det yngste barn kun var 4 år.

Endelig fandt jeg det meget beklageligt, at Hjørring amt heller ikke i forbindelse med amtets afslutning af sagen i december 1968 besvarede H's ovennævnte ansøgning forsåvidt angik A.

- 25.** *Kritiseret, at amtsligningsinspektoratet for Århus amt ikke havde gjort en skatteyder, der havde begæret aktindsigt i sin sag, bekendt med en skrivelse fra Århus skattevæsen og vejledt ham om, at han ved henvendelse til skattevæsenet kunne få lejlighed til at se et dokument, som havde foreligget for amtsligningsinspektoratet ved dets behandling af sagen, men som ved skatteyderens henvendelse på amtsligningsinspektoratets kontor var sendt tilbage til skattevæsenet. (J. nr. 885/70).*

A klagede over den måde, hvorpå amtsligningsinspektoratet for Århus amt havde behandlet hans ved personlig henvendelse i inspektoratet den 8. juli 1970 fremsatte begæring om aktindsigt i sin skattesag.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Århus skattevæsen (afdelingskontoret i Holme) med skrivelse af 21. april 1970 til amtsskatterådet for Århus amt indsendte A's selvangivelser for skatteårene 1968-69 og 1969-70 og indstillede under henvisning til en af Århus skatteråd udarbejdet revisionsrapport, at hans skattepligtige indkomst for skatteåret 1969-70 blev ændret fra 102.602 kr. til 109.381 kr.

I skrivelse af 23. april 1970 underrettede amtsligningsinspektoratet A om skatterådets indstilling og anmodede ham om at fremkomme med eventuelle indsigelser inden 8 dage, hvorefter A i skrivelse af 27. s. m. begærede personlig forhandling, som fandt sted den 4. maj 1970.

Ved kendelse af 7. juli 1970 traf amtsskatterådet afgørelse vedrørende A's indkomst- og formueansættelser for skatteåret 1969-70 og indkomståret 1969. Den 8. juli 1970 henvendte A sig på amtsligningsinspektoratets kontor og begærede kopier af det materiale, som havde dannet grundlag for den ændrede ansættelse, men det blev meddelt ham, at han ifølge partsoffentlighedslovens § 6 ikke havde krav på kopier af en myndigheds interne arbejdsmateriale, såsom referater, koncepter,

udkast, forslag og planer. Alligevel gav man ham lejlighed til at læse amtsligningsinspektoratets referat af 1. juni 1970, selv om han ikke havde krav på at få dette at se.

I skrivelse af 20. juli 1970 beklagede A sig til Justitsministeriet over, at der ikke ved hans henvendelse på amtsligningsinspektoratets kontor fandtes dokumenter i hans sag, som han kunne få lov til at se. Justitsministeriet oversendte henvendelsen til Finansministeriet, Skattedepartementet, der efter at have indhentet udtalelser fra blandt andre amtsligningsinspektoratet og Statens Ligningsdirektorat i skrivelse af 23. november 1970 svarede A, at departementet kunne henholde sig til amtsligningsinspektoratets udtalelse, hvorefter adgangen til at få oplysninger ikke omfatter en myndigheds interne arbejdsmateriale, såsom referater o. s. v.

Forsåvidt angik den revisionsrapport, der medfulgte Århus skattevæsens skrivelse af 21. april 1970, men som ved A's henvendelse af 8. juli 1970 på amtsligningsinspektoratets kontor var sendt tilbage til Århus skattevæsen, bemærkede departementet, at det havde anmodet Århus skattevæsen om på hans eventuelle begæring at gøre ham bekendt med skrivelser og rapportens indhold.

I anledning af A's klage til mig udtalte amtsligningsinspektoratet, at det havde indtryk af, at A ved sin henvendelse den 8. juli 1970 kun havde interesse for det materiale, der havde dannet grundlag for ændringen af

skatteansættelserne. Da det udelukkende var inspektoratets referat, der havde dannet grundlag for den foretagne ændring, foreholdt man ham, at man ikke var pligtig at gøre ham bekendt med indholdet af referatet og henviste i denne forbindelse til partsoffentlighedslovens § 6. Alligevel viste man ham den imødekommethed at give ham lejlighed til at gennemlæse det pågældende referat. Dette var baggrunden for, at han ikke fik en kopi af skrivelsen af 21. april 1970 fra Århus skattevæsen, og for, at man ikke oplyste ham om, at han kunne blive gjort bekendt med indholdet af den i skrivelsen omtalte revisionsrapport ved henvendelse til Århus skattevæsen, hvortil den var returneret sammen med selvangivelserne samtidig med afsendelsen af kendelsen af 7. juli 1970.

I denne forbindelse fremhævede amtsligningsinspektoratet, at revisionsrapporten, der fremtræder som et referat af skatterådets behandling af sagen, ikke på nogen måde har dannet grundlag for amtsskatterådets afgørelse, idet amtsligningsinspektoratet har foretaget en selvstændig revision af A's regnskabsmateriale, således som det også fremgik af referatet af 1. juni 1970, som han havde haft lejlighed til at gennemlæse.

Skattedepartementet udtalte, at det efter departementets formening havde været rettest, om amtsligningsinspektoratet ved A's henvendelse den 8. juli 1970 havde gjort ham bekendt med skrivelsen af 21. april 1970 fra Århus skattevæsen og med, at den i skrivelsen omhandlede revisionsrapport var tilbagesendt til skattevæsenet sammen med selvangivel-

serne. Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt han ved sin henvendelse til amtsligningsinspektoratet havde haft krav på aktindsigt med hensyn til inspektoratets referat af 1. juni 1970, henholdt departementet sig til det i skrivelsen af 23. november 1970 anførte.

Jeg udtalte, at bl. a. referater er undtaget fra partsoffentlighed ifølge partsoffentlighedslovens § 6, men at sådanne referater kan blive undergivet partsoffentlighed ved at blive fremsendt til den overordnede myndighed som et dokument i sagen.

Ved A's henvendelse på amtsligningsinspektoratets kontor den 8. juli 1970 havde han således ikke krav på at blive gjort bekendt med inspektoratets referat af 1. juni 1970, men han havde derimod krav på at blive gjort bekendt med Århus skattevæsens skrivelse af 21. april 1970 og det deri nævnte referat (revisionsrapporten), selv om disse dokumenter angiveligt ikke havde haft betydning for sagens behandling hos amtsskatterådet.

Da referatet imidlertid rent faktisk ikke på tidspunktet for A's henvendelse befandt sig hos amtsligningsinspektoratet, burde inspektoratet have gjort ham bekendt med skrivelsen af 21. april 1970 og vejledt ham om, at han ved henvendelse til Århus skattevæsen kunne få adgang til at gøre sig bekendt med revisionsrapporten. Udover disse dokumenter sås der ikke at have foreligget dokumenter i sagen, som havde været undergivet partsoffentlighed.

- 26.** *Det ville have været ønskeligt, og iøvrigt bedst stemmende med en af Landbrugsministeriet i en tidligere sag meddelt dispensation fra fristen for indsendelse af begæring om refusion fra Æg-fonden, om ministeriet, da det fastholdt et tidligere meddelt afslag, havde dispenseret fra fristens overholdelse, idet alle relevante oplysninger om de ganske særlige omstændigheder, der havde bevirket begæringens for sene indsendelse, da forelå for ministeriet. (J. nr. 767/70).*

Advokat A klagede for B over en af Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg m. m. truffet og af Landbrugsministeriet tiltrådt afgørelse, hvorefter B's begæring om refusion af ægafgift på godt 17.000 kr. blev afslået under henvisning til konsekvenserne, fordi fristen for indgivelse af begæringen var overskredet med 2 dage. A henviste herved til de ganske

særlige forhold, der bevirkede, at B's begæring blev indgivet for sent, samt til, at der, såvidt det er ham bekendt, kun har været ganske få sager om fristoverskridelse, at sådanne sager normalt vedrører ganske små beløb, og at det i visse tilfælde drejer sig om gentagne overskridelser af fristen.

Ved klagens forelæggelse for Statskontrol-

len og Landbrugsministeriet bad jeg samtidig oplyst, hvilke ansøgninger om dispensation fra fristen for indgivelse af begæring om refusion af ægafgift, der havde foreligget siden 1. januar 1968, og hvorledes disse ansøgninger var afgjort.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at B med følgeskrivelse af 5. februar 1970 til Statskontrollen indsendte begæring om refusion af ægafgift til et beløb af ialt 17.337 kr. for 88. periode, der går fra 6. oktober – 1. november 1969, idet han bemærkede, at fristen for indsendelse af begæringen på grund af sygdom var overskredet nogle få dage.

Begæringen blev afslået af Statskontrollen i skrivelse af 9. februar 1970 som for sent indsendt, og i skrivelse af 17. s. m. rettede B henvendelse til Landbrugsministeriet om dispensation fra fristen. Ansøgningen blev forelagt Statskontrollen, der i skrivelse af 9. marts 1970 til Landbrugsministeriet udtalte, at den, siden Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 17 af 17. januar 1968 trådte i kraft, havde fulgt den praksis, at begæringer, der fremsendes efter den i bekendtgørelsen fastsatte tidsfrist, ikke imødekommes. Herfra var der kun gjort undtagelse i ét tilfælde, hvor vægtige grunde (dødsfald i den nærmeste familie) talte for at fravige praksis. Da der i mange andre tilfælde var afvist begæringer af lignende art, og da der ikke i B's andragende var fremført forhold, der kunne begrunde en ændring i den trufne afgørelse, henstillede Statskontrollen til ministeriet at fastholde den trufne afgørelse af hensyn til konsekvenserne.

I skrivelse af 24. marts 1970 meddelte Landbrugsministeriet B, at det af ham oplyste om årsagen til begæringens indsendelse efter fristens udløb ikke kunne begrunde en fravigelse af den fastsatte og i andre tilfælde håndhævede tidsfrist, hvorfor ministeriet af hensyn til konsekvenserne ikke så sig i stand til at imødekomme andragendet om dispensation.

Advokat A rettede derefter henvendelse til Landbrugsministeriet for at få sagen genoptaget, idet han bl. a. redegjorde for årsagen til, at begæringen om refusion var indsendt for sent. A anførte således, at B's hovedbogholder, der var den ansvarlige for det pågældende område, siden 1. november 1969 havde haft sygeorlov, og at han derefter var afgået ved døden. Midlertidige afløsere for hovedbogholderen havde medført arbejdspress i

bogholderiet og vanskeligheder for direktørens tilsyn, og det skyldtes alene disse uheldige omstændigheder, at fristen var blevet overskredet.

I anledning af A's henvendelse til Landbrugsministeriet deltog han og B i et møde den 9. juni 1970 i Statskontrollen, og i skrivelse af 11. s. m. til Statskontrollen fremsatte A nogle supplerende synspunkter. Ved sagens tilbagesendelse til Landbrugsministeriet udtalte Statskontrollen vedrørende oplysningen om hovedbogholderens sygdom og død og den deraf følgende forsinkelse af ekspeditionen af refusionsbegæringen, at der i sager om forsinket indsendelse af refusionsbegæring i mange tilfælde er fremført – eller ville kunne fremføres – særlige grunde for forsinkelsen, men at Statskontrollen konsekvent har afvist at honorere forsinkede begæringer, bortset fra den i skrivelsen af 9. marts 1970 til Landbrugsministeriet (refereret ovenfor) nævnte undtagelse. Om denne undtagelse bemærkede Statskontrollen, at den efter omstændighederne stillede sig mindre negativt overfor en fravigelse af den fulgte praksis i dette tilfælde ud fra den betragtning, at den for sene indsendelse – kun 3 dage – skyldtes, at indehaveren af vedkommende personlige firma i dagene umiddelbart før fristens udløb kun i ringe grad var i stand til at passe sin forretning på grund af faderens død og begravelse netop i disse dage.

I det foreliggende tilfælde syntes hovedbogholderens sygdom og død ikke at burde kunne spille samme rolle. Dødsfaldet indtraf i begyndelsen af april 1970, efter at hovedbogholderen havde haft sygeorlov siden november 1969, hvortil kom, at det drejede sig om et aktieselskab. Den omstændighed, at selskabet i sygdomsperioden betjente sig af mindre rutinerede medarbejdere, kunne næppe accepteres som tilstrækkelig begrundelse for overskridelse af fristen, idet man i så fald måtte mene, at mange andre virksomheder, som havde fået afslag i den forløbne tid på grund af for sen indsendelse, og som havde begrundet den sene indsendelse med f. eks. sygdom, forsinkelser hos den statsautoriserede revisor på grund af overvældende arbejde, ferier el. lignende, ville blive diskrimineret.

Der var ifølge Statskontrollen næppe heller mulighed for at tage hensyn til den betragtning, at det var første gang, en begæring var indkommet for sent fra den pågældende virk-

somhed, idet man ikke tidligere havde sondret mellem, om det var første gangs forsinkelser eller gentagelsestilfælde. Hertil kom, at det formentlig ville være vanskeligt i det hele taget at følge en praksis af en sådan art, idet man vel næppe i sådanne tilfælde kunne se bort fra, at der må have en vis – omend muligvis længere – frist end den gældende, men blot den omstændighed, at der haves en frist, giver erfaringsmæssigt vanskeligheder.

Under henvisning til det ovenfor anførte henstillede Statskontrollen til Landbrugsministeriet, at ministeriet fastholdt det allerede meddelte afslag.

I skrivelse af 14. august 1970 meddelte Landbrugsministeriet A, at det af hensyn til konsekvenserne for fremtiden og i forhold til tidligere behandlede sager ikke så sig i stand til at ændre den trufne afgørelse.

I anledning af klagen til mig anførte Statskontrollen, at A i sin klage til mig havde gjort gældende, at begæringen om refusion blev modtaget 2 dage efter udløbet af fristen, men dette var ikke korrekt, idet fristen udløb 1. februar 1970, og begæringen blev modtaget i Statskontrollen den 6. februar 1970.

Vedrørende A's bemærkninger om de ganske få sager om fristoverskridelse oplyste Statskontrollen, at der fra januar 1968 og indtil 4. december 1970 var modtaget 680 begæringer om refusion, og at 41 af disse var modtaget efter udløbet af fristen. Overskridelsen af tidsfristen havde i disse sager varieret fra 2 – 25 dage, og i 7 tilfælde havde den været på 5 dage og derunder. Alle for sent indkomne begæringer var afvist på nær én, nemlig den, der er omtalt i den ovenfor nævnte skrivelse af 9. marts 1970. Af de 41 tilfælde var der i 5 tilfælde sket skriftlig henvendelse til Statskontrollen med ansøgning om dispensation fra fristen, og herudover var der i mange tilfælde fremsat telefoniske henvendelser til Statskontrollen om sagerne. I alle tilfælde havde Statskontrollen besvaret henvendelserne med oplysning om, at man af hensyn til konsekvenserne ikke så sig i stand til at anbefale, at den foreskrevne og i alle andre tilfælde håndhævede frist for indsendelse af begæringer blev fraveget. 3 virksomheder, heriblandt B, som havde overskredet tidsfristen med henholdsvis 11, 5 og 5 dage, havde indanket afgørelserne for Landbrugsministeriet med anmodning om dispensation fra den gældende tidsfrist, men

kun den ovennævnte ansøger havde opnået en sådan dispensation.

Med hensyn til A's påstand om, at sagerne normalt vedrørte ganske små beløb, bemærkede Statskontrollen, at B's begæring om refusion på 17.337 kr. var det største beløb for 1970's vedkommende, hvor der var afvist begæringer fra ialt en snes virksomheder for et samlet refusionsbeløb på ca. 40.000 kr., hvoraf 6 af de afviste refusionsbeløb lå på mellem 1.000 og 4.000 kr. Tog man imidlertid hele perioden fra 1. januar 1968 i betragtning, var der såvel i 1968 som i 1969 sket afvisninger af begæringer om refusionsbeløb på 16.000 og 14.000 kr., altså af nogenlunde samme størrelsesorden som i B's tilfælde.

Vedrørende A's påstand om, at det i visse tilfælde drejede sig om gentagne overskridelser af fristen, bemærkede Statskontrollen, at den ikke ved sin administration af ordningen havde undersøgt, om der i det givne tilfælde havde været tale om gentagne overskridelser, eller om det havde været en første gangs overskridelse.

Landbrugsministeriet henholdt sig overfor mig til den af Statskontrollen givne redegørelse og udtalte, at ministeriet var af den opfattelse, at den omhandlede fristbestemmelse var nødvendig af hensyn til Ægfondens ansvarlige administration, og at den gældende frist gav de eksporterende virksomheder tilstrækkelig tid til at fremsætte begæring om refusion.

Med hensyn til den ansøgning, hvor Landbrugsministeriet dispenserede fra fristen, bemærkede ministeriet, at det under hensyn til de af ansøgeren påberåbte personlige forhold og den beskedne overskridelse af indsendelsesfristen fandt at måtte imødekomme ansøgningen om dispensation. Ministeriet havde ikke tidligere fundet, at der i B's tilfælde var fremført tilstrækkelig begrundelse for en fravigelse af sædvanlig praksis, men havde nu på den givne foranledning foretaget en fornyet gennemgang af de 2 sager og havde herefter fundet, at en dispensation – også i B's tilfælde – efter omstændighederne måtte anses for ansvarlig. Ministeriet havde derfor meddelt A, at man ville imødekomme ansøgningen fra B om refusion af det i sagen omhandlede afgiftsbeløb på 17.337 kr.

Ilfølge § 7, stk. 3, i Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 142 af 19. april 1963 om

hjemmemarkedsafgift ved salg af æg, således som bekendtgørelsen er ændret ved bekendtgørelse nr. 17 af 17. januar 1968, skal begæring om godtgørelse for betalt hjemmemarkedsafgift af æg og ægprodukter *afgives* til Statskontrollen senest 3 måneder efter varernes udførsel, og denne fristbestemmelse var nærmere konkretiseret på de trykte begæringsformularer, hvorpå det i en fodnote anførtes, at begæringen skal senest 3 måneder efter udløbet af den periode, hvori varernes udførsel har fundet sted, *indsendes* til Statskontrollen. Begæringer, der *fremsendes* efter denne tidsfrist, vil ikke kunne imødekommes. De nævnte perioder vedrører særlige indenfor hjemmemarkedsordningen fastlagte perioder på 4 kalenderuger og slutter med en uges udgang.

Ved sagens bedømmelse måtte jeg efter de anvendte udtryk lægge til grund, at begæring om refusion skal *afsendes* senest på 3 måneders dagen for en periodes udgang. Da B's begæring vedrørte 88. periode, der efter det for mig oplyste går fra 6. oktober – 1. november 1969, skulle B have afsendt begæringen senest 1. februar 1970 for at være rettidig. Ved sagens bedømmelse måtte jeg videre lægge til grund, at Statskontrollen havde modtaget B's begæring den 6. februar 1970, og at begæringen således efter normale postale forhold havde været afsendt dagen før, altså 5. februar 1970, eller med andre ord 4 dage for sent og ikke som af A anført kun 2 dage for

sent, og altså heller ikke som af Statskontrollen anført 5 dage for sent.

Selv om jeg ikke fandt at kunne kritisere Landbrugsministeriets standpunkt, hvorefter en frist for indgivelse af begæring om refusion var nødvendig af hensyn til Ægfondens forsvarlige administration, og at den gældende frist gav de eksporterende virksomheder tilstrækkelig tid til at fremsende fornøden begæring om refusion, var det min opfattelse, at der kunne foreligge sådanne ganske særligt ekstraordinære forhold, at der ved en mindre overskridelse af fristen var grundlag for at dispensere fra fristens overholdelse. Det ville derfor have været ønskeligt, og iøvrigt bedst stemmende med den af ministeriet i den tidligere sag meddelte dispensation, om ministeriet, da det den 14. august 1970 fastholdt den trufne afgørelse i sagen, havde meddelt B dispensation fra fristens overholdelse, idet alle relevante oplysninger om begæringens sene indsendelse da forelå for ministeriet.

Iøvrigt måtte jeg finde det uheldigt, at man ved fastsættelsen af fristen i bekendtgørelsen af 17. januar 1968 og i de trykte begæringsformularer anvender tre forskellige udtryk, nemlig *afgives*, *indsendes* og *fremsendes*.

Da Landbrugsministeriet imidlertid havde dispenseret fra fristen og foranlediget det omhandlede refusionsbeløb udbetalt til B, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre i sagen, udover at jeg gjorde ministeriet bekendt med min opfattelse.

27. Justitsministeriets afslag på at anerkende to amerikanske desertører som politiske flygtninge og dermed give dem politisk asyl her i landet gav ikke grundlag for kritik.
(J. nr. 1005/69).

A klagede som advokat for de amerikanske statsborgere B og C, der var indrejst den 12. oktober 1969 fra Frankrig, over, at Justitsministeriet havde meddelt ham, at der ikke ville blive givet B opholds- og arbejdstilladelse i Danmark, samt at ministeriet forsåvidt angik C gennem Udenrigsministeriet ville spørge de franske myndigheder, om han kunne vende tilbage til Frankrig, eller om han ved sit ophold i Danmark havde forspildt denne mulighed. Såfremt han ikke kunne vende tilbage til

Frankrig, ville der blive meddelt ham midlertidig opholds- og arbejdstilladelse i Danmark.

A anførte, at B vel – som af ministeriet anført – i Frankrig den 17. juli 1969 var blevet idømt 4 måneders fængsel for overtrædelse af den franske narkotikalovgivning, men at det ikke var rigtigt, at han var blevet udvist af Frankrig for en periode af 3 år. Så vidt A var informeret, blev B ikke udvist, men fik derimod forbud mod at opholde sig i byer og bestemte andre områder. Endvidere var

sagen under anke, og der forelå således ikke nogen retskraftig dom. A fandt derfor, at ministeriets afgørelse for B's vedkommende var urigtigt begrundet, og at sagen burde genoptages.

Forsåvidt angik C anførte A, at spørgsmålet om, hvorvidt han kunne vende tilbage til Frankrig, var irrelevant for afgørelsen af sagen, og at den derfor burde genoptages. A havde overfor Justitsministeriet gjort gældende, at C måtte betragtes som kommende fra Vesttyskland, idet han i strid med dansk lovgivning var blevet afvist af politiet i Kruså, da han den 4. december 1968 overskred den tysk-danske grænse og oplyste, at han havde forladt sin militære afdeling, da han ikke ville til Vietnam.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B og C som nævnt den 12. oktober 1969 ankom til Kastrup Lufthavn med fly fra Frankrig, ledsaget af en amerikansk statsborger, der oplyste, at han var advokat for dem, og at de begge anmodede om politisk asyl i Danmark.

B, der er født den 27. februar 1947 i USA, oplyste bl. a., at han i januar 1966 frivilligt meldte sig til militæret i USA og tegnede en 3-års kontrakt. Efter rekrutuddannelsen blev han sendt til Tyskland. I august 1968 rejste han på ferie i USA, men vendte ikke tilbage til Tyskland efter orlovens udløb, fordi han ikke sympatiserede med den amerikanske krigsførelse i Vietnam. En måned efter udløbet af orloven blev han anholdt og sad fængslet 1 måned, hvorefter han blev sendt til sin afdeling i Tyskland. I september-oktober 1968 udeblev han fra tjenesten, men blev anholdt af amerikansk militærpoliti og idømt 4 måneders fængsel. 1 uge efter dommen blev han løsladt, efter hans opfattelse fordi han skulle til Vietnam, idet der på denne tid blev slået lange lister op over folk, der skulle sendes til Vietnam. Da han underhånden fik kendskab til, at han var på listen over mandskab, der skulle til Vietnam, deserterede han i februar 1969. Han tog til Barcelona, hvor han blev i 3 uger, og hvor han ikke havde kontakt med det spanske politi. Han rejste herfra til Paris, hvor han kom i kontakt med andre amerikanske desertører, herunder C. De henvendte sig i marts 1969 til politiet i Paris, og B fik opholdstilladelse i 2 uger. Han fik fornyet opholdstilladelsen et par gange, og den sidste udløb i midten af september 1969.

I august-september 1969 rejste han med fly til Stockholm. Han indrejste på sit amerikanske ID-card og på den franske opholdstilladelse og kontaktede politiet i Stockholm med henblik på at søge politisk asyl i Sverige. Det svenske politi indlogerede ham hos en svensk familie i ca. 3 uger, hvorefter han den 16. september 1969 fik meddelt et par dages udrejsefrist. Billetten tilbage til Frankrig blev betalt af de svenske myndigheder.

B oplyste endvidere, at den 3-årige kontrakt med militæret efter gældende regler og uden at han kunne modsætte sig det var blevet forlænget med 1 års værnepligt. Ved udtagelse til tjeneste i Vietnam måtte han påregne yderligere 1 års værnepligt, hvilket er normalt for tjenesten i Vietnam. Om sine politiske forhold oplyste han, at udover at han ikke sympatiserede med den amerikanske politik med hensyn til krigsførelsen i Vietnam havde han ingen politisk interesse.

C, der er født den 19. april 1949 i USA, oplyste bl. a., at han i 1966 meldte sig frivilligt til 3 års tjeneste i den amerikanske hær fra 1. september 1966. Han ønskede en uddannelse indenfor elektroteknik, og der var større muligheder herfor som frivillig. Inden han meldte sig, havde han taget det standpunkt, at hvis han på noget tidspunkt blev sendt til Vietnam, ville han desertere. I begyndelsen af februar 1967 kom han til Erlangen i Tyskland, og i november 1968 fik han tilfældigt at vide, at der var kommet papirer om hans udsendelse til Vietnam. Nogle kammerater foreslog, at han skulle prøve at komme til Danmark eller Sverige. Han forlod basen i midten af november 1968 og gik illegalt over den tysk-danske grænse ved Gråsten den 4. december 1968, men blev anholdt og af politiet samme dag overgivet til tysk politi, der overgav ham til det amerikanske militærpoliti. Han blev idømt 3 måneders fængsel for udeblivelse, blev løsladt den 22. april 1969 og sendt tilbage til sin afdeling. Herfra deserterede han få dage senere, da han fik at vide, at han snart kunne forvente at blive sendt til Vietnam. Han tog til Paris, og 2 uger efter sin ankomst meldte han sig til det franske politi, der uden nærmere undersøgelse gav ham en form for legitimisation. I Paris mødte han B, og de slog sig sammen med nogle andre desertører i et hus i Paris' udkant. B og han blev enige om, at de på et eller andet tidspunkt ville forsøge at komme til Danmark, men pla-

nerne blev først til noget, de de traf en amerikansk advokat, der betalte deres flybilletter til Kastrup. B og C var ved indrejsen tilsammen i besiddelse af 10 dollars.

Af den politirapport, der blev optaget den 4. december 1968 i anledning af C's ulovlige grænseovergang samme dag, fremgik det, at han ved anholdelsen var i besiddelse af 1,97 DM, at han havde forladt sin militære forlægning, fordi han ikke ville til Vietnam, og at det var hans hensigt at fortsætte til Sverige, hvor han ville søge arbejde.

Fra Interpol, Paris, fik politiet den 20. oktober 1969 oplyst, at B den 17. juli 1969 ved retten i Paris var idømt 4 måneders fængsel samt meddelt opholdsforbud for 3 år for overtrædelse af narkotikalovgivningen. Han var blevet anholdt den 15. april 1969 og løsladt den 18. august 1969. Den 27. oktober 1969 meddelte Interpol yderligere, at B blev udvist af Frankrig i henhold til ministeriel beslutning af 18. september 1969, og at han og C ikke ville kunne forvente at få adgang til Frankrig påny.

Justitsministeriet anmodede Dansk Flygtningehjælp om en udtalelse i anledning af B's og C's ansøgninger om politisk asyl i Danmark, og den 31. oktober 1969 afgav Flygtningehjælpen en udtalelse om de generelle retningslinier, der efter Flygtningehjælpens opfattelse burde følges ved afgørelsen af, om udenlandske desertører kan få ophold her i landet. Ved udarbejdelsen af disse retningslinier havde Flygtningehjælpen ikke fundet anledning til at drøfte de to sager på basis af de politirapporter, man havde modtaget fra Justitsministeriet.

Den 1. december 1969 indgav A, der fra Justitsministeriet havde modtaget forskelligt materiale vedrørende B's og C's ansøgning om, at der blev meddelt de pågældende principalt politisk asyl, subsidiært opholds- og arbejdstilladelse i Danmark.

Vedrørende B anførte A bl. a., at han nu måtte betragtes som værnepligtig, og oplyste, at hans franske forsvarer havde meddelt, at dommen af 17. juli 1969 var blevet appelleret. A omtalte endvidere, at B den 21. august 1969 ankom med fly fra Paris til Arlanda Lufthavn, og at han ved beslutning af 16. september fra den svenske stats invandrarverk afvist til Frankrig. A antog, at resultatet var blevet et andet, hvis B's opholdstilladelse i Frankrig, der var gyldig til 18. september

1969, havde været udløbet, da beslutningen blev truffet.

Vedrørende C anførte A ligeledes, at han nu måtte betragtes som værnepligtig, da kontrakten på 3 år var udløbet. Hans oplysning om, at han stod for at skulle gøre krigstjeneste i Vietnam, var efter A's opfattelse bekræftet på flere måder. A anførte endvidere, at C den 4. december 1968 blev udleveret til tysk politi, til trods for at han anmodede om politisk asyl, at lovebekendtgørelse nr. 20 af 7. februar 1961, § 2, stk. 4, derved var overtrådt, idet spørgsmålet ikke var blevet forelagt justitsministeren til afgørelse, og at den verserende sag måtte behandles på grundlag af denne ulovlige afvisning, således at C betragtedes som deserteret fra de amerikanske væbnede styrker i Vesttyskland og ikke som kommende fra Frankrig.

Ansøgningerne om opholdstilladelse for B og C støttede A på lovebekendtgørelsen af 7. februar 1961, § 2, stk. 4, eller dennes analogi. A understregede, at det ikke kunne anerkendes, at de pågældende ikke var »politiske flygtninge«, og henviste til nogle tidligere sager, hvor myndighederne havde taget stilling til opholdstilladelse for desertører.

A anmodede endvidere om at få kopi af forskellige bilag, og efter at have modtaget disse meddelte han i skrivelse af 10. november 1969, at Statens Invandrarverk, Stockholm, telefonisk overfor ham havde oplyst, at B alene var blevet afvist den 16. september 1969, fordi han endnu havde opholdstilladelse i Frankrig.

Den 10. november 1969 meddelte Justitsministeriet A, at der ikke ville blive meddelt B politisk asyl eller opholds- og arbejdstilladelse her i landet. Forsåvidt angik C ville Justitsministeriet gennem Udenrigsministeriet spørge de franske myndigheder, om han kunne vende tilbage til Frankrig, eller om hans ophold i Danmark havde forspildt denne mulighed. Såfremt han ikke kunne vende tilbage til Frankrig, ville der blive meddelt ham midlertidig opholds- og arbejdstilladelse i Danmark.

Justitsministeriet udsendte samme dag en officiel erklæring om sagen. Det meddeltes i erklæringen, at sager om ansøgninger fra amerikanske desertører om opnåelse af politisk asyl her i landet som hidtil ville blive behandlet individuelt, og at sagernes afgørelse ville bero på den enkelte sags konkrete omstændigheder. Kun under helt særegne om-

stændigheder kunne der blive tale om at meddele desertører politisk asyl. Såfremt der blev truffet beslutning om midlertidigt at lade en desertør blive her i landet, ville der derfor normalt blive meddelt ham opholds- og arbejdstilladelse uden status som flygtning i henhold til flygtningekonventionen. Det fremhævedes, at desertører, der har begået andre strafbare handlinger af nogen betydning end desertation, normalt ikke ville få opholds- og arbejdstilladelse i Danmark.

Gennem rigspolitichefen meddelte Justitsministeriet grænsekontrolstederne, at amerikanske desertører, der kommer til Danmark fra et land, hvor de allerede har eller efter ansøgning kunne forvente at få opholdstilladelse, skal afvises ved grænsen og henvises til eventuelt at søge om opholdstilladelse i Danmark fra dette andet land. Er der begrundet tvivl om, hvorvidt den pågældende har eller kan opnå tilladelsen i det land, han kommer fra, skal sagen forelægges for Justitsministeriet.

Justitsministeriet anmodede samtidig Udenrigsministeriet om at spørge de franske myndigheder, om C kunne vende tilbage til Frankrig. Interpol i Paris meddelte, at B havde anket dommen af 17. juli 1969, og at domsafsigelse i ankesagen ville finde sted den 11. december 1969. Fra politiet i Malmø modtog rigspolitichefen meddelelse om, at B den 13. november 1969 havde meldt sig til politiet i Malmø og søgt om politisk asyl. Politiet i Malmø bad om snarest at få tilsendt hans legitimationspapirer, og den 18. november 1969 sendte rigspolitichefen B's amerikanske ID-card til politiet i Malmø.

Den 19. november 1969 meddelte Justitsministeriet rigspolitichefen, at der nu kunne meddeles C opholds- og arbejdstilladelse her i

landet for et tidsrum af 6 måneder, idet ministeriet fra Udenrigsministeriet havde modtaget en telexmeddelelse, hvoraf det fremgik, at C ikke kunne vende tilbage til Frankrig. I overensstemmelse hermed meddelte rigspolitichefen den 28. november 1969 C opholds- og arbejdstilladelse til den 19. maj 1970 for beskæftigelse ved lønnet arbejde. Den 7. juli 1970 forlængede Justitsministeriet C's opholds- og arbejdstilladelse for et tidsrum af 6 måneder.

I den skrivelse, hvormed Justitsministeriet sendte mig sagens akter, udtalte ministeriet, at efter dets opfattelse var A's klagepunkter enten urigtige eller uden betydning, og at ministeriet måtte fastholde sin afgørelse.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere det af Justitsministeriet indtagne standpunkt, hvorefter B og C ikke på det foreliggende grundlag havde kunnet anerkendes som politiske flygtninge, og at de derfor ikke kunne opnå politisk asyl her i landet.

Det skøn, der lå til grund for ministeriets afgørelse, hvorefter B's subsidiære ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse her i landet blev afslået, fandt jeg heller ikke at kunne kritisere.

Dernæst kunne jeg ikke kritisere, at Justitsministeriet, inden det traf afgørelse om, hvorvidt der skulle meddeles C opholdstilladelse her i landet, spurgte de franske myndigheder, om han kunne vende tilbage til Frankrig, eller om han ved sit ophold i Danmark havde forspildt denne mulighed. Jeg bemærkede herved, at jeg ikke kunne give A medhold i, at C den 12. oktober 1969 måtte betragtes som kommende fra Vesttyskland, fordi han den 4. december 1968 var blevet afvist ved grænsen.

28. *Bopælskravet i loven om børnetilskud og andre familieydelse har ikke samme indhold som bopælskravet i f. eks. skattelovgivningen. (J. nr. 757/70).*

A klagede over nogle af Socialministeriet trufne afgørelser, hvorefter der ikke havde kunnet ydes børnetilskud til to børn under familiens ophold i udlandet fra slutningen af september 1969 til den 23. juli 1970. Ved afgørelserne havde ministeriet lagt til grund, at børnene ikke kunne anses for at have hjemsted her i landet, og at A's hustru ikke kunne

anses for at have fast bopæl her i landet i det nævnte tidsrum. Til støtte for klagen anførte A bl. a., at han af skattemyndighederne ansås for at have bopæl her i landet i den nævnte periode, hvorfor der blev trukket kildeskat i hans indtægt.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A den 5. august 1969 rejste til Rio de Ja-

neiro for at arbejde der i henhold til en et-årig kontrakt med hans herværende firma. I slutningen af september 1969 fulgte A's hustru og deres to børn efter, og den 23. juli 1970 vendte A og hans familie tilbage til Danmark.

I skrivelse af 12. marts 1970 klagede A's fader til Socialministeriet over, at han ved henvendelse til socialkontoret i Viborg med anmodning om udbetaling af børnetilskud havde fået meddelelse om, at børnetilskud ikke kunne udbetales, idet A's familie måtte betragtes som ikke havende bopæl i Danmark. A's fader anførte, at denne opfattelse var i modstrid med skattemyndighedernes opfattelse, hvorefter A under opholdet i Brasilien måtte betragtes som havende bopæl her i landet med den deraf følgende pligt til at betale skat. A's fader anførte yderligere, at A's hus stod udlejet under opholdet i Brasilien.

I den anledning anmodede Socialministeriet Finansministeriet, Skattedepartementet, om en udtalelse om, hvorvidt A med hensyn til betaling af skat måtte betragtes som havende bopæl her i landet, og Skattedepartementet svarede, at A efter fast landsskatteretspraksis måtte siges at have bevaret sin bopæl her i landet under det et-årige ophold i Rio de Janeiro.

I skrivelse af 2. juni 1970 meddelte Socialministeriet A's fader, at det efter § 11, nr. 2 og 5, i loven om børnetilskud og andre familieydelse (nu lovebekendtgørelse nr. 388 af 8. juli 1969) er en betingelse for modtagelse af børnetilskud, at barnet har hjemsted her i landet, og at den, der skal have børnetilskuddet udbetalt – som hovedregel moderen – har fast bopæl her i landet, hvilke betingelser ikke var opfyldt under A's børns ophold i Brasilien.

A's fader henvendte sig påny til Socialministeriet og anførte, at børnenes hjemsted var her i landet, at hustruens faste bopæl var i A's ejendom i Viborg kommune, idet såvel børnene som hustruen kun var på ferie i Brasilien, og at huset stod rede til benyttelse, såfremt hustruen ønskede at vende hjem fra ferie, idet det ikke var udlejet.

I skrivelse af 25. juni 1970 henholdt Socialministeriet sig til sin afgørelse og tilføjede, at det ved afgørelsen af, om der kan udbetales børnetilskud, var uden betydning, om familiens ejendom i Danmark var udlejet under opholdet i Brasilien.

I anledning af klagen til mig anmodede jeg Socialministeriet om en udtalelse, herunder om ministeriets fortolkning af bopælskravet i lov nr. 236 af 3. juni 1967 om børnetilskud og andre familieydelse, § 11, stk. 1, nr. 5, sammenlignet med fortolkningen af bopælskravet i lov nr. 218 af 4. juni 1965 om folkepension, § 1, nr. 1.

Socialministeriet udtalte, at der efter ministeriets opfattelse ikke kan anlægges samme fortolkning af bopælskravet i henholdsvis børnetilskudsloven og folkepensionsloven. Ministeriet henviste i denne forbindelse til, at børnetilskudslovens bopælskrav gælder ubetinget uden hjemmel til fravigelse, medens dette ikke er tilfældet efter folkepensionsloven. Efter folkepensionslovens § 1, stk. 4, 1. pkt., gælder regelen i § 1, stk. 1, nr. 2, om fast bopæl her i landet således ikke for personer med dansk indfødsret, der efter at have fået tillagt pension tager bopæl i udlandet, såfremt de pågældende på tidspunktet for fraflytningen til udlandet er fyldt 67 år og har haft bopæl her i landet i de sidste 10 år forud for det fyldte 67. år. Endvidere kan der ifølge § 1, stk. 4, 2. pkt., gøres undtagelse fra bopælskravet for personer, der efter at have fået tillagt pension tager bopæl i udlandet.

Socialministeriet henviste endvidere til, at det ifølge børnetilskudslovens § 33, stk. 1, påhviler det sociale udvalg uden ansøgning fra de pågældende at drage omsorg for udbetaling af børnetilskuddene, og at denne regel, der må ses på baggrund af de sociale udvalgs muligheder for at få løbende meddelelser om fødsler og ændringer i familiens status fra folkeregisteret m. v., vil være umulig at praktisere med hensyn til familier, der – selv i kortere perioder – har bopæl i udlandet.

For så vidt angik det forhold, at A under sit ophold i udlandet havde skullet betale skat af sin indtægt her til landet, bemærkede ministeriet, at det måtte være en konsekvens af børnetilskudsreglernes overførelse fra skatte-lovgivningen til den sociale lovgivning, at beskatningsreglerne, der ofte vil være begrundet i helt andre hensyn end sociallovgivningen, fra børnetilskudslovens ikrafttræden den 1. januar 1970 er uden indflydelse på adgangen til børnetilskud.

I Socialministeriets cirkulære nr. 141 af 8. juli 1969 vedrørende loven om børnetilskud og andre familieydelse, pkt. 11, er det anført, at betingelsen i lovens § 11, stk. 1, nr. 2, om,

at barnet skal have hjemsted her i landet, anses for opfyldt, selv om barnet opholder sig på ferie eller kortere uddannelse i udlandet, når det ellers har bopæl i Danmark. Det bemærkes iøvrigt, at børnetilskud ifølge lovens § 39 er pristalsregulerede for at bevare forholdet mellem børnetilskuddets størrelse og det danske prisniveau.

Efter det foreliggende fandt jeg ikke at kunne kritisere det af Socialministeriet indtagne standpunkt, hvorefter A's børn ikke i børnetilskudslovens forstand havde haft hjemsted i Danmark under det 10 måneders ophold i Brasilien, og at A allerede af den grund ikke havde været berettiget til børnetilskud i denne periode.

Under hensyn til, at begrebet bopæl ikke er et entydigt begreb i alle dele af lovgiv-

ningen, og at beskatningsreglerne – som anført af Socialministeriet – efter overførelsen af børnetilskudsreglerne fra skatte-lovgivningen til den sociale lovgivning er uden indflydelse på adgangen til børnetilskud, fandt jeg ikke at have fornødent grundlag for at kritisere, at Socialministeriet ved afgørelsen havde lagt til grund, at A's hustru under opholdet i Brasilien ikke havde haft bopæl her i landet i børnetilskudslovens forstand, og at der således heller ikke på dette grundlag har kunnet udbetales børnetilskud.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af, hvorvidt A i medfør af loven om børnetilskud og andre familieydelse havde krav på børnetilskud for den pågældende periode, henhørte under domstolene.

29. Udtalt overfor Boligministeriet, at jeg måtte finde det tvivlsomt, om ministeriet havde fornødent grundlag for sin opfattelse, hvorefter ministeriet ikke anså sig for beføjet til at tage stilling til de af politimestrene (i København magistraten) i henhold til lejelovens § 72 fastsatte regulativer eller de i medfør heraf truffne afgørelser. (J. nr. 508/69).

A klagede over, at Boligministeriet havde meddelt ham, at ministeriet anså sig for ubeføjet til at ændre de af politimestrene (i København magistraten) i medfør af lejelovens § 72 udfærdigede regulativer eller truffne enkeltafgørelser.

Efter at have indhentet en udtalelse af 6. marts 1970 fra Boligministeriet, der under henvisning til et af kammeradvokaten afgivet responsum fastholdt det indtagne standpunkt, anmodede jeg i skrivelse af 8. maj 1970 ministeriet om at tage spørgsmålet om dets beføjelser på det pågældende område op til fornyet overvejelse.

Som støtte for min anmodning til ministeriet anførte jeg, at bestemmelser om mellemmand ved udlejning ikke fandtes i det forslag til lov om leje, der blev fremsat i Folketinget den 8. januar 1936 og genfremsat den 5. november s. å. I den af folketingsudvalget vedrørende lejeloven den 17. februar 1937 afgivne betænkning blev det foreslået (ændringsforslag nr. 27), at der som en ny § 75 indsattes bestemmelser om erhvervsmæssig virksomhed som mellem-

mand ved udlejning af lokaler. Efter forslaget kunne virksomheden, bortset fra af sagførere og ejendomsmæglere, kun drives af personer, der på åremål autoriseredes i København af magistraten og udenfor København af vedkommende politimester. Stk. 3 indeholdt bestemmelser om, at taksterne for de autoriserede mellemmand fastsattes af politimesteren (i København magistraten), der kan træffe bestemmelse om deres ret til at kræve forudbetaling. Udvalget anførte, at ændringsforslaget »går ud på at skabe en af det udbredte uheldige dusørsystem nødvendiggjort kontrol med erhvervsmæssig virksomhed ved udlejning af lejligheder og lokaler. . .«

Under Folketingets 2. behandling af lovforslaget anførte udvalgets ordfører bl. a.:

»Der har jo ofte været anledning til at diskutere spørgsmålet om dusører for anvisning af lejlighed og om boliganvisningskontorer, hvor man opkræver indskrivningsgebyrer, i flere tilfælde uden at de, der betaler dette gebyr, har nogen som helst udsigt til at få anvist en lejlighed. Det må derfor siges at være rimeligt, at man på dette om-

råde skaber en kontrol, således at der kun, hvor der med hensyn til erhvervsmæssig udlejning er tale om, at der ydes noget, kan afkræves de pågældende en betaling for det arbejde, anvisningen har medført«.

Bestemmelsen blev vedtaget uden ændringer som § 75 i lejeloven (nr. 54 af 23. marts 1937).

I det i Folketinget den 25. maj 1951 fremsatte forslag til lov om leje var bestemmelsen om mellemmand med visse ændringer medtaget som § 126. Således havde man – efter at der i 1949 var gennemført regler i næringsloven om næringsbrev til ejendomshandlere – fortsat kun ønsket, at ejendomsmæglere (og sagførere) kunne medvirke som mellemmand uden autorisation. Bestemmelsen var iøvrigt skærpet, idet det i stk. 2 blev foreskrevet, at sagførere og ejendomsmæglere ikke måtte betinge sig højere salær, end hvad der var rimeligt under hensyn til deres omkostninger og arbejde, og at de normalt kun måtte tage salær for medvirken, der resulterede i indgåelse af lejeaftaler, og at de ikke måtte kræve indskrivningsgebyr eller lignende.

Om autoriserede mellemmand var der som ny bestemmelse indsat i stk. 3:

»De kan ikke udover vederlag efter de gældende takster betinge sig dækning for udgifter af nogen art, indskrivningsgebyr el. lign. og er alene berettigede til at kræve vederlag for medvirken, der resulterer i indgåelse af lejeaftaler«.

I bemærkningerne til forslaget henvistes til, at det under den herskende knaphed på lejligheder i vidt omfang var forekommet, at der var opkrævet indskrivningsgebyr eller lignende hos lejlighedssøgende, uden at der havde været nogen virkelig mulighed for at anvise de pågældende en bolig.

Med de foreslåede ændringer blev § 126 optaget i lejelov nr. 251 af 14. juni 1951 og gentaget uændret i lejelov nr. 106 af 15. april 1955. Bestemmelsen er dernæst optaget stort set uændret i lejelov nr. 353 af 27. december 1958 som § 100. Ved de senere ændringer af lejeloven er bestemmelsen ikke undergået ændringer, jfr. den gældende lejelov (nu lovebekendtgørelse nr. 385 af 4. juli 1969), hvori bestemmelsen er optaget som § 72.

Hverken ved behandlingen af det første

forslag om mellemmand i 1937 eller ved de senere ændringer af bestemmelsen ses spørgsmålet om adgang til at klage over politimesterens (magistratens) afgørelser at være rejst. Lovens tekst giver heller ikke grundlag for en løsning af spørgsmålet.

I administrativ praksis har man i flere tilfælde taget stilling til, om en bestemt virksomhed krævede autorisation efter bestemmelsen om mellemmand, således ved Indenrigsministeriets skrivelse af 13. marts 1939 (Elmer og Blom: Kommentar til lejeloven 1968, 1. bind, s. 336) og Boligministeriets skrivelser af 4. juni 1962 (jn 5¹) og 22. marts 1963 (l.k. nr. 3-117-1963), mens de pågældende ministerier ikke ses at have taget stilling til en af magistraten eller politimesteren truffet afgørelse vedrørende takster m. v.

I den forvaltningsretlige teori er det almindeligt antaget, at der i dansk ret som hovedregel er adgang til, uden at særlig lovhjemmel er påkrævet, at påklage forvaltningens afgørelser for højere forvaltningsmyndighed, i sidste instans til vedkommende ministerium, medmindre afgørelsen efter sin natur ikke kan påklages, eller klageadgangen er nærmere reguleret i lovgivningen, eventuelt således at der er oprettet særlige klageinstanser, eller klageadgangen er afskåret, jfr. således Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 5. udg. 1965, s. 522 ff. Regelen gælder dog ikke ubetinget. Afgørelsen kan således være henlagt til et organ, der er i besiddelse af en særlig sagkundskab, eller til en kommunal myndighed, der normalt må antages at have en særlig stedlig indsigt. I sådanne tilfælde er det anerkendt, at der ikke uden særlig lovhjemmel gælder en klageadgang, jfr. den i min beretning 1959, s. 135, omtalte sag vedrørende et automobilvurderingsnævn, hvor finansministeren og Departementet for Told- og Forbrugsafgifter normalt ikke anså sig for kompetent til at ændre en vurderingsforretning. Hvis afgørelsen af et spørgsmål efter lovens indhold og tilblivelse må antages at være overladt til en kommunal myndighed uden anden begrænsning end den, der følger af almindelige retsgrundsatninger, er det også anerkendt, at klageadgangen kan være udelukket, jfr. således den i min beretning 1968, s. 104, omtalte sag vedrørende forståelsen af beværterlo-

vens § 23, stk. 2, hvor Handelsministeriet ikke anså sig for beføjet til at tage stilling til størrelsen af en af en kommunalbestyrelse fastsat afgift.

Spørgsmålet om adgangen til uden særlig lovhjemmel at påklage administrative afgørelser er iøvrigt for norsk rets vedkommende behandlet i indstillingen af 13. marts 1958 fra Den norske Forvaltningskomité til Justisdepartementet, s. 241 ff. Det antages her bl. a. s. 244, at adgangen til rekurs normalt står åben uden særlig lovhjemmel. Spørgsmålet ses nu løst ved forvaltningsloven af 10. februar 1967, § 28, jfr. ikrafttrædelsesloven af 19. juni 1969, hvorefter der er klageadgang, medmindre andet er bestemt.

Efter forarbejderne til § 72 og dens tilblivelseshistorie må det lægges til grund, at formålet med bestemmelsen er at beskytte de boligsøgende, og at det udelukkende er i den anledning, de vidtgående beføjelser er henlagt til politimesteren (i København magistraten). Politimesterens (magistratens) afgørelser kommer imidlertid efter hele forholdets natur normalt til at rette sig mod en helt anden personkreds, nemlig de personer, der søger autorisation som mellemmand eller virker som sådanne, og deres interesser ses ikke varetaget i bestemmelserne i § 72. Samtidig giver bestemmelserne betydelig mulighed for, at området uden saglig grund administreres uensartet i de forskellige dele af landet, og politimestrene er næppe på dette område i besiddelse af en særlig sagkundskab, der kan begrunde, at adgangen til at påklage deres afgørelser om autorisation eller fastsættelse

af takster og bestemmelse om forbud mod forudbetaling skulle være afskåret.

Alt i alt måtte jeg på det foreliggende grundlag herefter finde, at det var tvivlsomt, om Boligministeriet havde fornødent grundlag for sin opfattelse, hvorefter ministeriet ikke anså sig for beføjet til at tage stilling til de af politimesteren og/eller magistraten fastsatte regulativer eller de i medfør heraf truffene afgørelser.

Boligministeriet forelagde påny sagen for kammeradvokaten, der i skrivelse af 28. september 1970 udtalte, at han ikke fandt grundlag for at ændre sin opfattelse af det rejste spørgsmål om ministeriets beføjelser.

Fra Justitsministeriet, lovafdelingen, indhentede Boligministeriet derefter et notat, hvori det konkluderende udtaltes, at Boligministeriet efter Justitsministeriets opfattelse måtte anses for kompetent til efter klage at omgøre eller ændre afgørelser, herunder takstfastsættelser, der var truffet af politimestrene (i København magistraten) i henhold til lejelovens § 72.

Boligministeriet har herefter i skrivelse af 23. april 1971 meddelt mig, at ministeriet kan tiltræde, at det i henhold til gældende lov må anses for rekursinstans i forhold til politimestrene (i København magistraten) for så vidt angår disses beføjelser efter lejelovens § 72, og at ministeriet i konsekvens heraf vil realitetsbehandle fremkomne klager.

Jeg har herefter meddelt ministeriet, at jeg betragter sagen som afsluttet fra min side.

30. Udtalt overfor Generaldirektoratet for Danske Statsbaner, at det var meget beklageligt, at Statsbanerne havde beregnet en pensionists samordningsfradrag forkert. (J. nr. 846/70).

Pensioneret togfører A klagede over, at Statsbanerne, der i 7 måneder fra 1. april 1970 havde udbetalt ham for stor pension, havde krævet det for meget udbetalte tilbageholdt med månedlige beløb i hans fremtidige pension.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at det i forbindelse med indførelsen af den fulde folkepension til alle ved lov nr. 292

af 18. juni 1969, jfr. lov nr. 81 af 12. marts 1970, blev bestemt, at der fra 1. april 1970 skulle foretages samordningsfradrag i statspensioner i de tilfælde, hvor den pågældende pensionist og/eller vedkommendes hustru opfyldte betingelserne (bl. a. fyldt 67 år) for at oppebære den fulde folkepension.

På grund af den relativt korte tid, Statsbanerne havde til rådighed til omregning af

pensionerne, der anvises over EDB-anlæg månedsvis forud, blev der allerede i slutningen af februar 1970 til samtlige pensionister udsendt et spørgeskema vedrørende ægteskablig stilling m. v.

Ved april-pensionens udbetaling i slutningen af marts 1970 blev der til samtlige statspensionister udsendt en meddelelse, hvori der blev redegjort for samordningen mellem statspension og folkepension. I meddelelsen blev der iøvrigt taget forbehold med henblik på eventuel revision af de foretagne beregninger.

Generaldirektoratet udtalte overfor mig, at svarene på de ovennævnte spørgeskemaer på grund af den korte tidsfrist blev indkodet i Statsbanernes EDB-anlæg uden større revision, idet materialet for at kunne indgå i pensionsberegningen for april måned 1970 skulle »indrapporteres« i første halvdel af marts måned 1970. Oplysning om hustruernes CPR-nummer blev – ligeledes på grund af tidnød – overført maskinelt fra Statsbanepersonalets Sygekasses medlemsregister, hvori ca. 9.800 af Statsbanernes ca. 10.000 pensionister er optaget. Ved den maskinelle behandling af disse oplysninger forekom der et stort antal (ca. 1.700) fejleregninger af samordningsfradrag, hovedsagelig fordi spørgeskemaerne var fejlagtigt besvaret.

Tilvejebringelsen af kontrolmaterialet og efterforskningen af disse fejl var meget tidkrævende; bl. a. måtte der i hvert enkelt tilfælde rettes skriftlig henvendelse til pågældende pensionist for at få oplyst hustruens CPR-nummer.

Indeholdelsen af det siden 1. april 1970 for lidt beregnede beløb for samordningsfradrag kunne herefter for ca. halvdelens vedkommende først påbegyndes i pensionsanvisningen for oktober måned 1970 og for restens vedkommende (heriblandt A) for november måned 1970.

Da det blev konstateret, at både A og hans hustru opfyldte aldersbetingelsen (fyldt 67 år) for at oppebære den fulde folkepension for ægtepar, og at A's samordningsfradrag fejlagtigt var beregnet som for enlige, meddelte generaldirektoratet A i skrivelse af 15. oktober 1970, at det for lidt beregnede samordningsfradrag ville blive tilbageholdt i hans pension med 300,19 kr. månedlig i tiden 1. november 1970–30. april 1971.

På mit spørgsmål om, hvorvidt A's spørgeskema havde været udfyldt forkert, oplyste

generaldirektoratet, at det ville være forbundet med et uforholdsmæssigt stort forbrug af arbejdskraft at finde frem til et enkelt skema af de ca. 10.000 skemaer, der henligger usorterede. Formentlig havde A udfyldt sit spørgeskema korrekt, idet det var konstateret, at han var »indrapporteret« til EDB-anlægget som »gift«.

Den fejlagtige beregning af samordningsfradrag i A's tilfælde skyldtes derfor, at den maskinelle overføring af hans hustrus CPR-nummer fra Statsbanepersonalets Sygekasses medlemsregister til magnetbånd for løn- og pensionsberegning havde svigtet. Dette forhold havde ifølge generaldirektoratet beklageligvis bevirket, at A af EDB-anlægget var blevet behandlet som »enlig« folkepensionist.

Spørgsmålet om det af Statsbanerne overfor A fremsatte tilbagebetalingskrav set i relation til tjenestemandsløvgivningens regler forelagde jeg for Ministeriet for Statens løn- og Pensionsvæsen, der udtalte, at mens tidligere tjenestemandsløve i § 19, stk. 3, indeholdt en regel om tilbagebetaling af for meget udbetalt løn eller pension indenfor en frist af 15 måneder efter udbetalingen, indeholder hverken lov nr. 291 af 18. juni 1969 om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken eller lov nr. 292 af samme dato om tjenestemandspension en tilsvarende bestemmelse. I 1. delbetænkning fra Tjenestemandskommissionen af 1965 (betænkning 483/1969) er det side 64 udtalt, at det har været hensigten at ophæve den hidtil gældende regel i lønnings- og pensionsloven af 1958, § 19, stk. 3, således at man fremtidig i stedet bringer dansk rets almindelige regler om tilbagesøgning i anvendelse.

Ved bedømmelsen af, om det af Statsbanerne fremsatte tilbagesøgningskrav var berettiget, måtte det efter Lønnings- og Pensionsministeriets opfattelse tages i betragtning, at der, forinden samordningsreglerne i tjenestemandspensionslovens kap. 9, jfr. § 7 i lov nr. 81 af 12. marts 1970 om pensioner efter tidligere tjenestemandsløve m. v., blev bragt i anvendelse fra 1. april 1970, var givet pensionisterne meddelelse om, at der fra dette tidspunkt ville ske fradrag i den hidtil udbetalte tjenestemandspension, som følge af at de fremtidig havde ret til at oppebære folkepension, invalidepension eller offentlig enkepension efter samme regler som for andre borgere. Endvidere måtte det tages i betragt-

ning, at der i meddelelsen til pensionisterne var redegjort for reglerne for fastsættelsen af fradraget, og at der i meddelelsen var taget forbehold i forbindelse med anvisningen med henblik på eventuel revisionsantegning.

Endelig fandt Lønnings- og Pensionsministeriet, at det måtte tillægges betydning, at tilbagebetalingskravet var rejst af Statsbanerne indenfor en rimelig frist efter den fejlagtige udbetalings påbegyndelse, og at A havde modtaget specifikation vedrørende den udbetalte folkepension og tjenestemandspension.

Under henvisning til foranstående måtte Lønnings- og Pensionsministeriet være af den opfattelse, at det var berettiget, at det for meget udbetalte beløb var krævet tilbagebe-

talt af Statsbanerne ved indeholdelse i den fremtidige pension.

Ved sagens bedømmelse lagde jeg til grund, at A havde udfyldt det omhandlede spørgeskema korrekt, og jeg fandt det derfor meget beklageligt, at Statsbanernes beregning af hans samordningsfradrag havde været forkert.

Derimod fandt jeg ikke at kunne kritisere, at Statsbanerne, da man blev opmærksom på fejlen, havde krævet det for meget udbetalte tilbageholdt i A's fremtidige pension.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om tilbagebetalingskravets berettigelse henhører under domstolene.

SAGREGISTER

til Folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—70.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

Administration,

- af prøveløsladts formue, 58.229.
- af ydelse i h. t. forsorgsloven, 58.58.

Administrative bestemmelser, se Love og —.

Adoption, 70.77.

Advarsel inden afskedigelse, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.

Advokatbistand til møde i ministerium, 62.39.

Advokatvirksomheds forenelighed med ansættelse i det offentlige tjeneste, 68.50.

Afgift,

- af bomuldsbindegarn, 56.82.
- af spilleautomater, 68.104.
- af varemotorvogne til servicekørsel, 68.41.
- for polititilsyn, 56.70.
- fritagelse for — af brugt motorkøretøj, 66.61.

Afhøring,

- af barn om tyveri af fiskestænger, 70.72.
- af børn i brandsag, 61.128, jfr. 66.15.
- af børn i sædelighedssag, 56.131.
- af nabo, 64.72.
- af patienter, 60.167.
- i bidragssager, 57.206.
- i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
- i tyverisag, 64.76.
- pr. telefon, 56.199.
- tilsigelser til — 57.206; 61.124.
- uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167.
- varighed af —, 63.56.

Aflysning af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.

Afsenderadresse,

- på breve fra fanger, 55.102.
- på politiets tilsigelser, 61.124.

Afskedigelse,

- advarsel inden —, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.
- af omsorgselev, 69.35.
- af overenskomstansat assistent, 70.21.
- af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
- af tobakssælgere på private øresundsbåde, 60.87
- formalitetsfejl ved — af kontraktansat, 60.83.

formalitetsfejl ved — af tjenestemand, 57.164, jfr. 59.17.

formulering af erklæring afgivet efter —, 55.92.

tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.

varsel, 56.182.

se også *Tjenestefritagelse.*

Afsoning,

- af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
- af bøde, 60.60; 62.35.
- af bødeforvandringsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for — af fængselsstraf m. v., 56.122.
- af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
- affattelsen af tilsigelser til —, 67.37.
- afhentet trods Justitsministeriets tilsagn om udsættelse af —, 59.147.
- tilsigelse til — ved anbefalet brev, 66.46.

Afstemning i h. t. menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.

Afvandingskommissioner, ankeregler, 59.203, jfr. 65.16.

Aktier, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.

Aktindsigt,

- erklæring om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
- fangers — i klagesager, 62.68.
- for tilskadekomnes advokat i erstatningssag, 57.194.
- i antidumpingtoldsag, 62.39.
- i børneværnssag, 68.15; 70.86.
- i ekspropriationssager, 69.25.
- i h. t. monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
- i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
- i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
- i landsskatteretssag, 70.35.
- i skattesag, 70.91.
- udtrykket »inden for strafferetsplejen« i parts-offentlighedslovens § 11, 67.44, 81.
- vedr. afgørelser i h. t. invalide- og folkepensionslovene, 62.89.
- vedr. doktordisputats, 66.25.
- vedr. erklæring fra børne- og ungdomsværn, 68.88.
- vedr. indstilling til kommunalbestyrelsen, 68.97
- vedr. klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
- vedr. personalestridigheder, 68.20.

- vedr. skatteråds mødereferat, 68.22.
vedr. varemærkeregisteret, 70.79.
værnepligtiges – vedr. indberetninger om tjenesteforørelser, 67.81, jfr. 69.14.
- Ambassade*, bistand fra en –, 61.56.
- Amterne*,
forelæggelse for Justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.
- Amtsråd*, behandling af udstykningssag, 63.36.
- Amtstuer*,
inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
påtegning på skøde, 56.151.
reduktion af amtstueskatter, 56.151.
skyldneres påvisningsret ved upantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Anerkendte trossamfund*,
Islam Danmark, 61.84.
Jehovas Vidner, 68.54.
- Anholdelse*,
adgang til omklædning ved –, 56.137.
af beruset restaurationsgæst, 65.71.
omsorg for en anholdts cykel, 62.85.
polititjenestemandes fejlagtige meddelelse om –, 57.95.
til afsoning af bøde, 68.51.
se også *Politi*.
- Anke*,
anke i stedet for ny begæring om invalidepen-
sion, 61.154; 62.85.
ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19,
61.51.
ankefrist i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.
ankemulighed i h. t. landvindings- og grund-
forbedringslovene, 59.203, jfr. 65.16.
anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag
ved overvoldgiftsret, 55.21.
formulering af ankemeddelelser i straffesager,
62.34.
genoptagelse trods undladelse af –, 65.155.
i h. t. byplanlovens § 26, 66.48.
omgåelse af –, 61.48.
vedr. afgørelse i h. t. lejelovens § 72, 70.100.
vedr. afgørelse truffet af et automobilvurde-
ringsnævn, 59.135.
vedr. afgørelse truffet af Forsikringsrådet,
61.125.
- Ankevejledning*,
i h. t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
- m.h.t. Arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170,
jfr. 62.16.
m. h. t. Arbejdsmålsnævnets afgørelser, 56.91.
m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af
manglende ædruelighed, 57.102.
m. h. t. opgivelse af strafforfølgning, 55.99,
jfr. 56.17.
m. h. t. statsskattelovens § 24, 61.72.
sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125, jfr.
65.19.
udvalg vedr. –, 64.125, jfr. 65.19.
ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsik-
ringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
ved forbud mod udstykning, 63.36.
ved præmieforhøjelser for den lovpligtige ulyk-
kesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.
ved nægtelse af førerbevis til erhvervsmæssig
personbefordring, 57.209.
ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne
effekter, 56.150; 58.222.
- Anmeldelse*, se *Politi*.
- Anmeldere*, se *Politi*.
- Anordning*, en ved lov ophævet – opretholdt ved
bekendtgørelse, 56.31.
- Ansættelseskontrakt*, fejl i –, 63.75.
- Antidumpingtold*, se *Told*.
- Apotekerfondens krav iflg. ulykkesforsikringslovens*
§ 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
- Apotekere*,
gebyr for særlig indpakning ved forsendelser,
57.205.
rabat til læger, 60.178.
- Apotekerlovens § 34*, administrationen af –, 67.58.
- Approbat*, sogneråds anbefaling ikke nødvendig
for en udstyknings –, 65.114.
- Arbejderbeskyttelse*, hotel- og restaurationsvirksom-
hed, 56.164.
se også *Arbejdstilsyn*.
- Arbejdsdirektoratet*,
behandling af sag vedr. understøttelse og med-
lemskab af arbejdsløshedskasse, 58.48, jfr.
60.30.
ekspeditionsform, 56.122.
forhøjelse af arbejdsløshedskasses dagpenge-
sats, 67.105.
henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.
lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand,
69.38; 70.69.
slettelse af arbejdsløshedskasse p. g. a. kontin-
gentrestance, 67.56, jfr. 69.13.

- tilbagebetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse, 69.38; 70.69.
- underretning om ankemulighed, 61.170, jfr. 62.16.
- Arbejdsdirektøren*, formandskab i Arbejdsnævnet, 57.90, jfr. 69.13.
- Arbejdsløsheds-kasser*, se *Arbejdsdirektoratet* og *Arbejdsnævnet*.
- Arbejdsløshedsunderstøttelse*, se *Arbejdsdirektoratet* og *Arbejdsnævnet*.
- Arbejdsnævnet*,
 behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløshedskasse, 60.105.
 lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand, 69.38; 70.69.
 tilbagebetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse, 69.38.
 understøttelse som forsørger nægtet uanset bidragspligt overfor det offentlige til frasepareret hustru, 56.76.
- Arbejdstilsyn*,
 dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, 61.117.
 indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.
- Arrestanter*, se *Fængselsforhold*.
- Arresthusophold*,
 lægetilkaldelse under -, 62.31.
 udgifterne ved civile værnepligtiges -, 58.60.
- Arveafgiftsloven*,
 ajourføring af enkelte bestemmelser i -, 57.199, jfr. 63.13.
 ikke rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af arveafgift, 68.21.
- Attest* i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Automobilvurderingsnævn*, ikke anke af afgørelse truffet af -, 59.135.
- Autoradiolicens*, se *Danmarks radio*.
- Autorisation*,
 af elektroinstallatører, 57.159.
 af gas- og vandmestre, 58.168; 70.51.
 af laboratorier til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.
- Autorisationsordning*,
 vedr. eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.
 vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
 vedr. eksport af ost, 56.33.
- Avlsdyrreksport*, 64.16.
- Banktilsynets* virksomhed m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.
- Beboerrepræsentanter*, valg af - i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.
- Befordringsgodtgørelse* ved benyttelse af egen vogn, 55.43.
- Begravelse*, takst for - af udensognsboende, 58.68.
- Begravelseshjælp*,
 bidragydende medlems ret til - gennem sygekassen, 56.72.
 ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassen, 56.72.
- Begrundelse*,
 begrundelsespligten i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
 de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.
 for afskedigelse i henhold til funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21.
 manglende -, 63.77; 64.62.
 specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
 urigtig -, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107; 70.66.
 utilstrækkelig -, 56.218; 58.48; 65.36.
 ved Arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25.
 ved amtsskatterådenes afgørelser, 68.35.
 ved klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
 ved Statens Ligningsdirektorats afgørelser, 69.102.
 vedr. afvisning af indsigelser mod byplanvedtægtsforslag, 67.25.
- Behandlingstid*,
 amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.
 amtsligningsinspektorater, 55.96; 58.179, 194.
 Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, 65.31, 129; 68.107, jfr. 69.15.
 Boligministeriet, 65.97.
 Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, 66.51.
 Direktoratet for Statshospitalerne, 64.129.
 Direktoratet for Statsskovbruget, 69.91.
 Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.
 Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.
 Fabrikinspektør, 61.117.
 flyvevåbnet, 56.69.
 Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.
 Forsikringsrådet, 60.38.
 Fredningsplanudvalg, 64.92.

Handelsministeriet, 57.119.
 Invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201;
 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115; 64.78;
 65.129; 67.23.
 Justitsministeriet, 61.50.
 kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
 Kirkeministeriet, 68.54.
 kommunalbestyrelse, 67.67.
 Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.
 Københavns Skattevæsen, 63.42.
 Landbrugsministeriet, 64.16; 65.55; 69.91.
 Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr.
 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241;
 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62;
 65.143; 66.79; 68.56.
 ledende landinspektør, 59.127.
 Luftfartsdirektoratet, 65.39.
 Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 Ministeriet for Grønland, 62.70.
 Ministeriet for offentlige arbejder, 57.233;
 63.103.
 politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24,
 42; 62.30; 66.30.
 rektorer, 57.207.
 Skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100;
 68.35; 69.102; 70.21.
 skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.
 Socialministeriet, 57.175; 59.34.
 Statens Jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18;
 59.190, jfr. 60.34.
 Statens Ligningsdirektorat, 56.90; 57.213;
 58.219, 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100;
 68.84.
 Statens Åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.
 Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg
 m. m., 56.33.
 Sundhedsstyrelsen, 56.215.
 Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189;
 60.54; 63.62; 70.83.
 Vejdirektoratet, 67.102.
 se tillige *Sagsbehandling*.

Bemandingsloven, se *Bemandingsnævnets dispensationspraksis*.

Bemandingsnævnets dispensationspraksis, 65.100.

Benådning, telefonisk afslag på andragende
 om -, 67.37.

Berostillelse af sager, se *Sagsbehandling*.

Besigtigelse i byggesag, 68.87.

Beskæftigelsesforanstaltninger, pligt til at overtage
 arbejde ved -, 58.48.

Beslaglæggelse,
 forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115,
 222.
 forsegling af beslagte dokumenter, 57.250.
 fortegnelse over det beslaglagte, 57.246;
 58.222.
 første gennemsyn af papirer, 60.160.
 retskendelse til -, 60.160.

Bestillingstillæg, se *Løn*.

Besøgstilladelse se *Fængselsforhold*.

Bevaring,
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192,
 62.103, jfr. 65.18; 66.27.
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-
 sags afslutning, 55.27.
 tilbagelevering af i - tagne effekter, 56.150;
 58.115, 222; 62.30, 32.

Bibeskæftigelse, se *Tjenestemænd*.

Bidragssager, se *Underholdsbidrag*.

Billighedsgodtgørelse vedr. tilsidesat forkøbsret,
 66.56.

Bindende tilsagn,
 reparation af kirkespir, 55.81.
 uddannelse af kystofficerer, 61.137.
 ventetillæg til folkepension, 63.94.

Biografteaterbevilling, inddragelse af -, 58.161.

Bisidder ved møde for Invalideforsikringsretten,
 65.125.

Bistand, gebyr ved - fra udenrigstjenesten, 62.21.

Blanketter,
 formulering af skattevæsenets tilsigelsesblan-
 ketter, 59.185; 64.61.
 til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.

Blechingberg-sagen, 59.76.

Blinklys, afmærkning af køretøj med gule -,
 66.88.

Boligstøttelovgivning,
 gebyrbegunstigelse i h. t. -, 57.35.
 godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.
 mindrebemidlet i h. t. boligstøtteloven af
 1955, 60.78.

Boligtilsyn,
 forbud i h. t. boligtilsynslovens § 12, 67.96.
 nedrivningspåbud i h. t. boligtilsynslovens
 § 21, 68.100.

- Bopælskrav* ved godkendelse af lejere, 70.53.
- Bortlodning*, spørgsmål om – var offentlig, 58.227.
se tillige *Lotteri*.
- Bortlovning* af tjenestemandsstilling, 63.44, jfr. 64.14.
- Brevveksling*,
censur af observands –, 59.31.
forvaredes – med beskikket forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.
varetægtsfangers –, 65.33.
se tillige *Fængselsforhold*.
- Byggetilladelse*,
fejl ved meddelelse af –, 64.123, jfr. 66.16; 67.67.
undladelse af at søge dispensation ved meddelelse af –, 65.98.
- Bygningsreglement*, dispensation fra –'s højdebestemmelser, 66.23.
- Bygningsvedtægt*, fremlæggelse af forslag til – 65.36, jfr. 67.16.
- Byplaner*,
dispensation fra byplanvedtægt, 66.48.
erstatning i h. t. byplanlovens § 15 a, 67.74.
forbud i h. t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30.
kollegiebyggeri i strid med –, 66.97.
pligt til at udfærdige –, 62.52.
tinglysning, 69.57.
udstyrkningsplan i h. t. byplanvedtægt, 67.25.
se tillige *Dispositionsplaner*.
- Byplannævnet*, formandsposten i –, 64.116.
- Byreguleringsloven*,
betydningen af »sammenlægges« i –'s § 8, stk. 1, 65.66.
byggeri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.
tilsidesættelse af –'s §§ 8 og 9, 65.52.
- Byudviklingsudvalg*,
fritagelse for medlemshverv i –, 58.197.
ikke pligt til at drøfte en sag med parterne, 69.95
- Bøder*,
afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
afsoning af bøde, 60.60; 62.35.
ransagning med henblik på anholdelse af bøderestant, 68.51.
- Bødeforvandlingsstraf*, se *Afsoning*.
- Børn*,
afhøring af –, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76; 70.72.
anbringelse af – på Sundholm, 60.131.
- Børnetilskud*, bopælskravet i børnetilskudsloven, 70.98.
- Børsnotering* af aktier, 55.73.
- Båndlæggelse*,
af ulykkesforsikringserstatning til efterladte, 58.150.
tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelse, 58.251.
- Censur*,
af forvaredes brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.
af observands brevveksling, 59.31.
af skoleblade, 58.165.
- Chokbehandling*, se *Samtykke*.
- Civile værnepligtige*,
begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.
nægtelse af friheder for –, 57.72.
ordensreglement for –, 57.69.
skabseftersyn hos –, 57.186.
udgifterne ved –'s ophold i arresthus, 58.60.
- Civilforsvarskorpset*,
aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforsee-
ser, 67.81, jfr. 69.14.
disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
overførsel fra – til civilt statsarbejde, 64.87.
ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.
- Dagpenge*, se *Sygekasseforhold* og *Ulykkesforsikring*.
- Danmarks Nationalbank*,
adgangsformening til –, 58.255; 59.202.
Finansministeriets foliokonto i –, 55.64.
godtgørelse af beskadigede eller bortkomne pengesedler, 57.146.
- Danmarks Radio*,
autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14 og 65.18.
fjernsynets dækning af Europamesterskaber i atletik, 70.25.
honorerung af og frist for antagelse af hørespil, 57.142.
oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
radiomedarbejderes bibeskæftigelse, 59.140.
udbetaling af forfatterhonorarer, 66.33, jfr. 67.16.
udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn, 58.218.
valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15.
- Danske statsbaner*,
erstatning for ulemper ved muldoplæg, 65.93.
erstatningsansvar for bortkommet kuffert, 65.77.

- generaldirektørens udtalelser om pressen, 61.74.
- håndhævelse af rygeforbud i statsbanernes omnibusser, 55.55.
- kontrakt om kiosksalg m.v. på -'s færger, 65.69.
- mødetidskontrol ved Halsskov-Knudshoved-ruten, 58.214.
- lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.
- overtagelse af rutebilruter, 57.74.
- personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145.
- takstnedsættelser, 58.198.
- udelukkelse af styrmand fra at fungere som skibsfører, 58.248.
- Delegation,*
- ulovhjemlet - af beføjelser, 56.162.
- ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
- Demonstrationer,* opløsning af -, 69.42.
- Den kgl. Ballet,* 58.199.
- Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,*
- henstilling vedr. -'s organisation, 55.173.
- regler om erhvervelse af doktorgraden ved -, 55.143.
- tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i undervisningsråd og afdelinger, 55.173.
- Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.
- Den særlige Klagerets* kompetence overfor dommerfuldmægtige, 56.155.
- Det særlige Bygningssyn,* departementschef i Undervisningsministeriet medlem af -, 59.130.
- Diger,*
- opførelse af -, 56.37.
- skade på -, 57.215.
- Direktøren for Ulykkesforsikringen,* formandskab i Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.
- Disciplinærsager,* se *Tjenestemandssager.*
- Disciplinærstraf,*
- civilforsvarspligtige, 68.17.
- varettægtsfangers udelukkelse fra kirkegang, 65.147, jfr. 66.17.
- Diskrimination,* se *Forskelsbehandling.*
- Dispensation,*
- byggetilladelse forudsatte -, 65.98; 67.67.
- for at kunne indstille sig for 4. gang til prøven som kørelærere, 62.74.
- fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
- fra bekg. om udførsel af avlsvæg, 64.16.
- fra bygningsreglementets højdebestemmelser, 66.23.
- fra byplanvedtægt, 66.48.
- fra fristen i Landbrugsministeriets bekendtgørelse om hjemmemarkedsafgifter, 70.92.
- fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.
- fra sandflugtslovens fredningsbestemmelser, 69.29.
- i h. t. bemandingslovens § 40, 65.100.
- i h. t. byreguleringslovens § 17, stk. 3, 65.52.
- Dispositionsplaner,*
- anvendelse af -, 62.52.
- fravigelse fra -, 56.142.
- se tillige *Byplaner.*
- Disputatser,* 55.143; 58.133; 66.25.
- Dommerfuldmægtige,*
- afhentning af udlagte effekter, 57.135.
- Den særlige Klagerets kompetence overfor -, 56.155.
- lodtrækning, 57.121.
- ombudsmandens kompetence overfor -, 56.10; 57.15; 58.9.
- Domstolsprøvelse,* se *Ankevejledning, Beslaglæggelse, Besøgstilladelse, Frihedsberøvelse, Forerbeviser og Sindssyge.*
- Droit moral,* se *Forfatter- og kunstnerret.*
- Drosker,*
- etablering af holdeplads for -, 58.242, jfr. 59.21.
- forbud mod hyresøgning fra holdeplads, 58.208.
- meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
- Dyrplageri,* politiets besigtigelse i anledning af anmeldelse om -, 56.169; 66.30.
- Efterretnings tjeneste,*
- politiets, 55.93.
- forsvarets, 69.59.
- Eftertjeneste,* begyndelsestidspunktet for civile værnepligtiges -, 58.60.
- Ejendomsskatter,* ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.
- se også *Amtstuer.*
- Eksamensopgaver,* fejl i -, 63.29, 30, jfr. 65.19; 70.34.
- Ekspeditionsfejl,* se *Sagsbehandling.*
- Ekspeditionsform,*
- i De særlige Patentkommissioner, 60.189.

i Invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.
 i Kongeriget Danmarks Hypotekbank m. h. t. notering af transporter, 60.121.
 i Københavns Overpræsium m. h. t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.
 i Landsskatteretten m. h. t. vurderingssager, 61.27.
 i Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 i Naturfredningsrådet, 63.31, jfr. 64.14.
 i Overfredningsnævnet, 61.77.
 i Statens Ligningsdirektorat, m. h. t. skatteefterbetalingssager, 58.219. m. h. t. vurderingssager, 61.27.
 vedr. sager, der af arbejdsløshedskasserne forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsmiljøet, 56.122.
 vedr. sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
 vedr. ægteskabs- og bidragssager, 59.122; 69.90. se også *Sagsbehandling*.

Ekspeditionstid, se *Behandlingstid*.

Eksport, se *Autorisationsordning*.

Ekspropriation,
 af areal til militære formål, 57.234.
 af ejendom ved vejudvidelse, 55.87.
 af jord til målepunkt, 55.24.
 erstatning for privat vej, 66.72.
 erstatning for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
 kopi af ekspropriationsplan, 69.25.
 planer om – til hinder for sommerhusbyggeri, 66.31.
 rente af erstatningsbeløb, 69.16.
 skat af erstatningsbeløb, 68.56.
 specifikation af erstatning, 57.134; 65.24; 69.33.
 udbetaling af erstatning til advokat, 69.94.

Elektricitetsrådet,
 formandsposten i –, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.
 offentliggørelse af –'s forretningsorden, 58.178, jfr. 59.20.
 pålæg i h. t. stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.
 pålæg til installatør 62.87.

Elektroinstallatør, se *Autorisation*.

Enkepension, i tilfælde af skilsmisse, 56.186.

Erklæring,
 fra børne- og ungdomsværn, 68.88.
 fra overlæger om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
 om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
 undladelse af at indhente –, 56.48, 77.

Erklæringers meddelelse (lov af 2.2. 1866),
 erklæringer til Direktoratet for Fængselsvæsenet, 62.68.
 erklæringer til ombudsmanden, 56.132.
 fremsendelsespåtegninger, 55.23.
 invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
 referater, 55.23.

Erstatning,
 for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
 i h. t. byplanlovens § 15 a, 67.74.
 i h. t. naturfredningslovens § 22, 61.77.
 i h. t. ulykkesforsikringsloven for tab af forsørger, 56.149; 58.150.
 postvæsenets ansvar for indbetalingskort, 69.103.
 renter af – for tilskadekomst, 56.157.
 statsbanernes ansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
 vedr. kontrakt om kiosksalg m. v. på statsbanernes færges, 65.69.
 se tillige *Ekspropriation*.

Euforiserende stoffer, ordination af –, 67.65.

Fanger, se *Fængselsforhold*.

Fangetidsgodtgørelse, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Farmakopékommisionen, optagelsen af testosteronpropionat i den danske farmakopé, 59.69.

Ferie,
 ferieregulativ for ansatte i KTAS, 70.20.
 godtgørelse for bortfaldet –, 66.78, jfr. 67.18.
 kommunalt ferieregulativ, 69.55.

Feriebønsystemet, 55.51.

Feriegodtgørelse til enke efter kommunal tjenestemand, 69.55.

Feriepenge,
 af løn for formiddagsbeskæftigelse, 68.61.
 for arbejdstid i Grønland, 56.182.

Film, forevisning af forbudt – i foreninger, 67.44.

Findeløn, se *Politi*.

Fingeraftryk,
 politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
 politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.

Fiskeauktionsmester, bopælskrav for –, 67.50, jfr. 68.14.

Fjernsynet, se *Danmarks Radio*.

Flyverelever, manglende underretning til – om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.

Flyvercertifikat, betingelse for udstedelse af –, 69.45.

FN-tjeneste, tvungen – i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.

Fogedforretning, berømmelse og underretning om foretagelse af –, 57.135.

Folkeafstemning, se *Danmarks Radio*.

Folkepension,

amtets forpligtelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.

beregning af lommepege til folkepensionist på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.

bopælsbetingelser, 63.98, jfr. 68.13.

fradrag ved beregning af –, 64.128, jfr. 65.21.

indtægtsbestemt – til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.

konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.

offentlighed vedr. afgørelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.

tilbageholdelse i – til dækning af skatte-
restance, 64.108.

under ophold i udlandet, 66.58.

ventetillæg, 63.94.

Folkeskolen,

afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.

læreres undervisning i religion og kristendoms-
kundskab, 59.177.

Folketingets ombudsmand,

loven om –, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.

instruks for –, 55.9; 61.7.

klage til – har ikke opsættende virkning, 55.87.

-s kompetence overfor:

amtsskolekonsulent, 60.95.

bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.

Danmarks Nationalbank, 57.146.

dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.

Finansudvalget, 62.14.

folketingsudvalg, 61.75; 67.45.

fredningsnævn, 61.89.

kommunalbestyrelse, 66.97.

kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.

Landbrugets Afsætningsudvalg, 65.55.

præst i praksis af menighedsrådsmedlem,
57.221.

Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 68.20.

statsanerkendte skolehjem, 57.164.

statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

udvalg nedsat af ministerium, 60.75.

vurderingskommissioner i h. t. byregule-
ringslovens § 14, stk. 2, 67.74.

Folketingsvalg, anmeldelse af partier, 67.45.

Forbud,

i h. t. boligtilsynslovens § 12, 67.96.

i h. t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30.

i h. t. landsbyggeloens § 5, stk. 2, 65.135.

undladelse af at kræve rygeforbud i bus over-
holdt, 55.55.

se også *Påbud*.

Fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 66.33,
jfr. 67.16.

Fordelingsloven, fangetidsgodtgørelse i h. t. lov
242/1960, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Foreninger, forevisning af forbudt film i –, 67.44.

Forfatter- og kunstnerret, Droit moral udvalgets sag-
kundskab, 59.59.

Forfatterhonorarer, udbetaling af – fra Danmarks
Radio, 66.33., jfr. 67.16.

Forfremmelsesbedømmelser, se *Militærforhold*.

Forholdsattester, se *Militærforhold*.

Forkøbsret,

til kutter tilsidesat, 66.56.

se også *Statens Jordlovsudvalg*.

Fornavn,

indførelse af – i ministerialbogen, 58.234.

navnet Eg som –, 65.126.

Forretningsordener,

Ankenævnet vedr. Vareforsyningsager, 55.102
jfr. 56.18.

Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.

Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.

Udvalg under Handelsministeriet, 62.84.

Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.

Forsegling, se *Beslaglæggelse*.

Forsikringsrådet,

anke af en afgørelse truffet af –, 61.125.

anvendelsen af udtrædelsesgodtgørelser, 66.45.

Forskelsbehandling,

aflønning i Grønland, 61.101.

af strafafsonere, 55.29.

af værnepligtige, 68.44.

disciplinære reaktioner overfor plejepersonale,
59.56.

forbud mod udstykning, 65.135.
 forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.
 handelen med lægemidler, 67.58.
 læreres undervisning i religion og kristendoms-
 kundskab, 59.177.
 over for dybfrostbranchen, 65.55.
 postvæsenets krav om ekstrabetaling for omde-
 ling af visse blade, 59.162.
 ved administration af sukkerordningen, 68.90.
 ved ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.
 ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
 ved fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
 ved radioens valgudsendelser, 63.15.
 ved statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
 ved udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse,
 61.125.
 ved ydelse af supplementsunderstøttelse, 68.23.
 vedr. indregistrering af biler til servicekørsel,
 68.41.

Forsorg,

administration af ydelse i h. t. forsorgsloven,
 58.58.
 begrundelsespligt i forsorgslovens § 50, stk. 3,
 57.63, jfr. 58.33.
 hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38;
 69.49, 83, jfr. 70.14.
 politiets bistand i h. t. forsorgslovens § 44,
 stk. 1, 59.156.
 udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58; jfr. 59.10.

Forsvarer,

indkaldelse af – til retsmøde, 61.123.
 polititjenestemandes udtalelser om valg af
 forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
 underretning til forvaringsanstalt om beskik-
 kelse af –, 61.171, jfr. 62.17.

Forsvarets Bygningstjeneste, behandling af sag om
 indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

Fortovsbidrag, pålæggelse af –, 65.133.

Forvaring,

anbringelsen af sikkerhedsforvarede, 67.94.
 antallet af lægestillinger ved forvaringsanstal-
 ten i Horsens, 57.177.
 forvaredes brevveksling med beskikket for-
 svarer, 61.171, jfr. 62.17.
 forvaredes sygekasseforhold, 58.80.
 indberetningspligt ved hensættelse i isolations-
 celle, 58.80.
 kropsvisitering af forvarede, 67.85.
 speciallægeundersøgelse af forvaret, 66.21.
 underretning om prøveløsladelse, 57.170; 69.44.
 underretning om tilsynsværgebeskikkelse,
 56.190.

ventetid ved indsættelse i –, 56.93.
 se også *Fængselsforhold*.

Forældremyndighed, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.

Fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.

Fotos,

politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og
 frifindelse, 57.157.
 politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.

Fredning, se *Naturfredning*, *Strandbyggelinier* og
Sandflugt.

Fredningsnævn, se *Folketingets ombudsmand*, *Natur-
 fredning* og *Strandbyggelinier*.

Fri proces,

ansøgning om – mod amt forelægges for Ju-
 stitsministeriet, 55.55.
 henstilling om –, 55.22; 56.161, 209; 57.256;
 58.230, 237; 59.17, 116; 61.166.
 retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
 urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøg-
 ning om –, 55.86.

Fribolig, forskelsbehandling ved ansættelse af
 værdien af –, 59.46.

Frihedsberøvelse, 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2,
 58.235; 65.34.

Frimærker, trykvarianter eller makulatur, 59.37.

Frister,

1-års fristen i § 16, stk. 2, i lov om børns rets-
 stilling, 67.69.
 for 2. behandling af kommunes budget, 58.82.
 for antagelse af hørespil, 57.144.
 for anvendelse af retsmidlerne i inddrivelses-
 loven af 7. maj 1937, 58.146.
 for indgivelse af begæring om refusion i h. t.
 Landbrugsministeriets bekendtgørelse om
 hjemmemarkedsafgifter, 70.92.
 for indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.
 for skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelser,
 57.240; 58.179.
 for udlevering af administrativt inddragne
 førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.
 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.
 5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34, stk.
 4, og § 37, 56.179.
 14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8,
 stk. 1, pkt. 1, 55.21.
 overskridelse af fristen i statshusmandslovens
 § 8, stk. 5, 55.76.
 overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30,
 stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.

overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.
 10-dages fristen i tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.
 ved opslag af tjenestemandstillinger, 69.79.

Fuldmagt, udbetaling af ekspropriationserstatning til advokat, 69.94.

Funktionær,

aflønning af – i Grønland, 61.101.
 behandling af klage over –, 60.83.

Fængselsforhold,

administration af prøveløsladts formue, 58.229.
 afsenderadresse på breve, 55.102.
 anskaffelse af eget radioapparat, 59.176.
 anvendelse af håndjern overfor arrestanter, 57.195.
 anvendelse af sikringscelle, 68.48.
 badeforhold, 59.183.
 begunstiggelse ved afsoning af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
 begrundelse af afgørelser, 69.82, jfr. 70.13.
 begæring om fremstilling, 59.184.
 besvarelse af henvendelse fra nu løsladt fange, 65.124.
 besøg af privat antaget advokat, 57.30.
 besøg hos fanges familie, 63.33.
 besøgstilladelse m. h. t. varetægtsfanger, 56.114; 61.150.
 breve til varetægtsfanger, 65.33.
 brevpapir og kuvert må ikke forsynes med mærke, 58.39.
 disciplinærsag mod fængselsfunktionær, 68.48.
 ekstraforplejning på sygeafd., 56.139.
 fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
 fangers adgang til at holde fugle, 66.41.
 fangers adgang til at købe forskellige love, 61.174.
 fangers adgang til at købe tandpasta med fluor, 67.41.
 fangers aktindsigt, 62.68.
 fangers deltagelse i gudstjeneste, 57.176.
 fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
 frankering af varetægtsfanges breve, 63.19.
 fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.
 fængselsfunktionærs leverancer til fængslets butik, 58.76.
 fængselsfunktionærs videregivelse af oplysninger uvarm etægtsfanger, 68.40.
 grupperådgivers tavshedspligt 66.43, jfr. 67.16.
 hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.
 hviletid i et statsfængsel, 60.183.
 hæftfanges adgang til at skrive til dagblade, 59.44.

indkaldelse til særfængsel, 62.45.
 indstilling om prøveløsladelse, 69.24.
 indstilling til svendeprøve, 57.233.
 kaffeindkøb, 57.73.
 kollektive henvendelser, 63.70; 69.82, jfr. 70.13.
 køb af pulverkaffe, 60.42.
 lomme penge til mentalobservander, 67.41.
 lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.
 magtanvendelse over for indsat, 65.32.
 meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
 partsoffentlighed i klagesager, 69.82, jfr. 70.13.
 tryksag indlagt i fangers breve af fængslet, 55.102; 58.39.
 udlevering af fotografier til fanger, 67.101.
 udlevering af reglement, 57.200; 58.225.
 valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.
 varetægtsfangers kirkegang, 65.147, jfr. 66.17.
 se også *Forvaring*.

Færdselssager,

behandlingstid, 56.175; 61.24.
 forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.
 motorkørsel på stranden, 66.70.
 oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.

Færger,

mødetidskontrol ved –, 58.214.
 undersøgelse ved sammenstød af 2 automobiler på en –, 59.75.

Føjetilladelse, behandling af ansøgning om –, 56.218; 58.63.

Førerbevis,

dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevis-bekendtgørelsens § 28, 61.85.
 erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
 inddragelse af fradømt –, 58.226.
 nægtelse af – med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.
 procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds-spørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.
 rutinetimer ved fornyelse af –, 59.24.
 udlevering af administrativt inddraget –, 56.192.
 vilkår ved udlevering af – inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.

Gas- og vandmestre, se *Autorisation*.

Gaver, undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.

- Gebyr,*
begunstigelse i h. t. boligstøttelovgivningen, 57.35.
for navnebevilling, 57.210.
takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28.
ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
- Genindsættelse,* forkyndelse af resolution om – efter prøvetidens udløb, 59.25.
- Giro,* se *Postvæsenet*.
- Gl. Bakkehus-sagen,* 59.56.
- Goodwill,*
beskatning af – ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
betaling for – ved overtagelse af bilruter, 57.74.
ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.
- Graufred,*
flytning af lig, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15.
flytning af urne, 66.76.
- Grundforbedringsloven,* manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.
- Grundloven,*
censurforbud i § 77, 58.165.
forsamlingsfrihed i § 79, 69.42.
lighedsprincipet i § 70, 59.177.
post-, telegraf- og telefonhemmelighed i § 72, 69.59.
religionsfrihed i § 67, 61.84.
- Grundstigningsskyld,* fritagelse for – i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Grundværdiansættelse,* revision af – ved 10. alm. vurdering, 58.173.
- Grønland,*
aflønning af funktionær i –, 61.101.
afregning efter hjemkomst, 62.70.
feriepenge for arbejdstid i –, 56.182.
formulering af ansættelsesskrivelse, 63.20.
skattepligt under ophold på –, 68.46.
udgifter ved hjemrejse fra –, 59.155; 61.132.
- Habilitet,*
arbejdsdirektøren, 57.90, jfr. 69.13.
Boligministeriets – i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.
departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.
direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196, jfr. 58.31.
direktøren for Københavns Vandforsyning, 60.102.
formanden for Byplannævnet, 64.116.
formanden for Elektricitetsrådet, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.
formanden for Landsnævnet for omnibus- og fragtmandskørsel, 64.93.
politifuldmægtigs –, 63.61.
ved andragende om fri proces mod amt, 55.55.
ved bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 144, 159, 161; 58.116.
vedr. det i h. t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.
- Habilitetsregler,*
for skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
for universitetslærere, 58.144.
for lægerne i Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 59.49.
i lejevurderingssager, 70.30.
- Halsskov-Knudshoved-ruten,* se *Danske Statsbaner*.
- Handelsskoletilsynet,* 57.109.
- Hastesager,* se *Sagsbehandling*.
- Havneareal,* strandbyggelinie, 61.77, 98.
- Henlæggelse af sager,* se *Sagsbehandling*.
- Hittegods,* se *Politi*.
- Hjemmeværnet,* klager over afslag på optagelse i –, 59.66, jfr. 60.31.
- Hjemsendelse,* se *Militærforhold*.
- Hjemsendelsespenge,* se *Militærforhold*.
- Holdeplads,* se *Drosker*.
- Honorarlønnede stillinger,* besættelsen af opslåede –, 57.123; 60.115.
- Hospitaler,* takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28.
- Hovedrevisorater,* se *Revisionsdepartementer*.
- Hundeloven,*
affivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af hundeafgift, 57.93.
pålæg i h. t. –'s § 13, stk. 2, 58.176.
- Hunderegistre,* oplysninger fra –, 59.27.
- Husdyrvoldgift,* anketilladelse i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Husundersøgelse* udenfor strafferetsplejen, 57.186.
- Hædersgave,* overførelse af – til enke, 67.84.
- Hørespil,* se *Danmarks Radio*.
- Høring,*
andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
mangelfuld –, 63.38.

- oversendelse i stedet for –, 56.124.
undladelse af –, 55.121; 56.51; 57.131, 138;
58.56, 161, 241; 64.93.
unødvendig –, 58.211.
ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens
§ 31, stk. 1, 61.117.
ved dispensation fra overfredningsnævnsken-
delse, 61.51.
- Håndjern*, anvendelse af – overfor arrester, 57.195.
- Igangsætningstilladelser*,
praksis ved udstedelse af –, 67.30.
til skolebyggeri, 68.63.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånssag, 56.213.
- Indberetningspligt*,
forvaringsanstaltens – om hensættelse i iso-
lationscelle, 58.80.
statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- Inkompetence*, se *Kompetence*.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om –, 55.50.
- Indlemmelse*, se *Kommuner*.
- Instansfølge*, se *Kompetence*.
- Intertemporale spørgsmål*,
beregning af bevillingstilsagnskursen ved dol-
larpræmiering, 55.50.
forhøjelse af fradrag for naturydelser til
tjenestemænd, 60.44.
kontrollovens § 8 C, 59.168.
kontrollovens § 8 D, 59.170.
pålæggelse af omsætningsafgift, 63.65.
tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
- Invalide- og folkepension*, se henholdsvis *Folke-
pension* eller *Invalidepension*.
- Invalideforsikringsretten*, bisidder ved møde for –, 65.125.
- Invalidepension*,
aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
anke i stedet for ny begæring 61.154; 62.85.
indtægtsberegning ved ydelse af –, 55.26;
64.128, jfr. 65.21.
konkret skøn over begyndelsestidspunkt for
pensionens udbetaling, 65.22.
rejsehjælp, 55.26.
under ophold i udlandet, 66.58.
- Invaliditetserstatning*,
tidspunktet for fastsættelsen af –, 57.106.
udbetaling af – til tilskadekomne militær-
værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
- Islam Danmark*, se *Anerkendte trossamfund*.
- Jernbaneerstatningskommissionen*, renter af tilskade-
komsterstatning, 56.157.
- Journalisering*, se *Sagsbehandling*.
- Kartofteleksportører*, se *Autorisationsordning*.
- Kgl. Teater*, se *Den kgl. Ballet*.
- Kirkegang*, varetægtsfangers deltagelse i –, 65.147,
jfr. 66.17.
- Kirkelige afgifter*, se *Skat*.
- Kirker*, stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.
- Kiropraktorer*, ydelse fra sygekasser til behand-
ling hos –, 70.36.
- Kloakmestre*, instruks for – i strid med ny lov, 65.121.
- Kommunale forhold*, bopælskrav ved godkendelse af
lejere, 70.53.
- Kommuner*,
afgift af spilleautomater, 68.104.
aktindsigt vedr. indstilling fra teknisk udvalg, 68.97.
byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98;
67.67.
deltagelse i udflugt betalt af privat firma, 65.159.
ejendomsskyldpromillen ved kommunesam-
menlægning, 66.22.
foreneligheden af kommunale tjenester og
hverv, 66.68, jfr. 67.17.
fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.
igangsætningstilladelse til administrationsbyg-
geri, 69.100.
indlemmelse af –, 62.63.
løntilbageholdelse til dækning af skat, 70.25.
løntilbageholdelse til dækning af sygekasse-
restance, 68.43.
modregning i løn for ægtefællens skatte-
restance, 66.63.
ombudsmandstilsyn med –, 56.9; 57.9; 58.10;
59.9; 60.7.
pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.
tinglysning af byplan, 69.57.
underskrifters læselighed, 62.35.

Kompetence,

administrativ ankeinstans' – i forhold til 1. instans, 58.48.

byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16.

Den særlige Klagerets – overfor dommerfuldmægtige, 56.155.

dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31 stk. 1, 61.117.

dispensation til overskridelse af udnyttelsesgrad, 67.67.

fastsættelse af fordringerne til teologisk embedseksamen, 70.55.

Folketingets ombudsmand, 70.30, 51.

forsikringsselskabers – m. h. t. nedsættelse af dagpenge, 60.150.

forstanders – til at opsig en funktionær, 57.164, jfr. 59.17.

fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.

fritagelse for at aflægge den almindelige filosofiske prøve, 61.47.

Handelsministeriets – overfor Forsikringsrådet, 61.125.

Handelsministeriets – overfor Monopoltilsynet, 61.104.

Indenrigsministeriets – overfor sundhedskommission, 66.92.

kommune, 70.51.

kontorchefs –, 60.55.

nævnnsformands –, 62.95.

Overfredningsnævns adgang til at tilbagekalde en dispensation, 61.51.

Overfredningsnævns adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.

programsekretærs –, 57.142.

Toldvæsenets Prøvesamling og Fakturakontrols – i tarifieringspørgsmål, 62.27.

Undervisningsministeriets – overfor lokale skolemyndigheder, 70.15.

vedr. klager i forbindelse med folketingsvalg, 67.45.

se også *Folketingets ombudsmand*.

Koncession til fremstilling af sukker, 61.87.

Kondemnering af ejendomme, 55.103; 68.100.

Konfirmation, se *Båndlæggelse*.

Konfiskation,

tilbageholdelse af aktiver efter konfiskationssags afslutning, 55.27.

udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.

Konkurrencebegrænsning i h. t. monopolloven, 61.104.

Konsulent for særundervisningen, indstilling og udnævnelse af en –, 59.149, jfr. 61.19.

Kontrakt, fortolkning af – om kiosksalg m. v. på statsbanernes færges, 65.69.

Kontrolloven, se *Skat*.

Kreditbanken, Banktilsynets virksomhed m. h. t. –, 58.85.

Krigsskade, nægtelse af tilskud til dækning af – på kirke, 55.81.

Kristendomskundskab, se *Folkeskolen*.

Kvarter, spm. om tjenestemandens bolig kunne betragtes som –, 55.33.

Kvægavlsassistenter, 56.25.

Kørelærerprøve, eksamination af kørelæreraspirant, 62.74.

Laboratorier, se *Autorisation*.

Landbohøjskolen, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.

Lander-sagen, 58.199.

Landsskatteretten,

berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62; 65.143.

formulering af kendelse, 66.87.

klager over skønmæssige ansættelser, 57.57.

jfr. 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62.

mangelfuld aktindsigt, 70.35.

manglende iagttagelse af:

forretningsordenens § 4, stk. 2, 57.131.

forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.

forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.

lov 108/1938, § 8, stk. 2, 55.69.

manglende stillingtagen til klagepunkt, 68.24.

organisation m. v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 61.27.

personligt møde for – 57.57, jfr. 59.17.

sagsbehandlingens varighed, 55.69; 56.173;

57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56.

udtalelse i kendelsespræmisser, 58.73.

Landvindingsloven,

foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.

manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.

Lejeforhøjelse, se *Boligstøttelovgivning*.

Licens, se *Danmarks Radio*.

Licitation vedr. statshospital, 66.39.

se tillige *Tilbud*.

Lig, flytning af -, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15; 66.76; 67.39.

Lighedsgrundsætning,

grundlovens § 70, 59.177.

ved administration af eksportordning, 64.16.
ved dispensationer, 64.103.

ved fastsættelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.

ved fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55.

ved radioens valgudsendelser, 63.15.

Lodstakster, forhøjelse af -, 64.95, jfr. 66.15.

Lommepege, se *Folkepension* og *Mentalobservation*.

Lotteri,

beskatning af udenlandske lotterigevinster
61.44.

bortlodders spil på usolgte numre, 57.121.

Love og administrative bestemmelser, henstillinger om
ændring m. v. af:

arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955
§ 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.

apotekervæsenets pensionsforhold bekg. 35/
1959, 62.47, jfr. 64.13.

arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring
m. v., lovbekg. 43/1952 § 35, stk. 2 (arbejds-
direktørens stilling), 57.90, jfr. 69.13.

arveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.

bopælskravet i § 1 i lov 451/1939 om salg af
fersk fisk m. v. ved offentlig auktion, 67.50,
jfr. 68.14.

byplanlovens § 8, stk. 2, 2. pkt. (forlængelse af
byplanforslags bindende virkning), 67.30.

fangers adgang til at bære ringe, 65.79.

FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af
30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.

folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-
hjælp), 56.72.

foreneligheden af kommunale tjenester og
hverv (cirk. 10/1956), 66.68, jfr. 67.17.

førerbeviser, bekg. 58/1958:

§ 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22,
jfr. 60.31.

§ 28 (aldersbetingelsen), 61.85.

habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg.
49/1923, 57.63, jfr. 58.33.

indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte
nummerplader, bekg. 243/1954, 56.195.

industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964),
66.85.

invalid- og folkepensionsloven:

§ 1 (bopæl), 63.98, jfr. 68.13.

§ 5 (indtægtsberegning), 64.128.

§ 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7 (lommepege til
folkepensionister på alderdomshjem),
62.76, jfr. 63.14.

købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist
for 2. behandling af budget), 58.82.

landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen),
55.69.

landvindings- og grundforbedringsloven
(manglende ankemulighed), 59.203, jfr.
65.16.

lukkelovens § 4 c (kiosker ved færgelejer),
65.138.

motorkøretøjer bekg. 192/1932 (skriftlige man-
gelsattester), 56.147; 57.109.

partsoffentlighedslovens § 11 (udtrykket »inden
for strafferetsplejen«), 67.81, jfr. 69.14.

pensionskasselovens § 9, stk. 3 (anvendelse af
udtrædelsesgodtgørelser), 67.33.

psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935 § 40,
58.225.

regler om erhvervelse af doktorgraden ved
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,
55.143.

skolevæsenets styrelse og tilsyn lov nr. 200/1949
(indstilling og udnævnelse af konsulenter for
særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.

statshusmændsloven, lovbekg. 11/1956, § 48,
stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.

sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for
lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.

tilsigelser til afhøring hos politiet, 66.82.

tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908,
§ 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206,
jfr. 57.26.

tinglysningslovens § 16, stk. 4 (10-dages fri-
sten), 67.54.

tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring,
67.77.

ulykkesforsikringsloven:

§ 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr.
58.31.

§ 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150
underretning om verserende straffesag, cirku-
lære af 15. november 1932, 61.148.

valg af beboerrepræsentanter i de sociale
boligforetagender, lov 356/1958 om bolig-
byggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.

værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til -,
57.65.

Lovhjemmel,

administrative bestemmelser vedr. fritagelse
for at erlægge kirkelige afgifter, 57.256.

afgift for polititilsyn, 56.70.
 affivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
 aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
 anerkendelse af trossamfund kræver ikke -, 61.84.
 Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
 autorisationsordning vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
 autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.
 bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsvæg, 59.137.
 bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a (afgiftspligtig grundstigning), 57.180.
 bekg. 270/1956 om udførsel af flæskevarer, 56.206, jfr. 57.26.
 bortfald af tidsubegrænset bidragspligt, 68.59, jfr. 69.14.
 droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59.
 fangers aktindsigt (lov af 2. februar 1866), 62.68.
 finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64.
 FN-tjeneste i udlandet (folkatingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
 forbud mod salg af industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
 forsikringsselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
 fradrag ved beregning af invalide- og folkepension, 64.128, jfr. 65.21.
 generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128.
 Indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
 indlemmelse af kommuner (landkommunal-lovens § 39, stk. 2), 62.63.
 instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.
 kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (lukkelovens § 4 c), 65.138.
 lejelovens § 72 (Boligministeriet er klageinstans), 70.100.
 lodstaksters fastsættelse, 64.95, jfr. 66.15.
 lovhjemmel på finans- og tillægsbevillingslove, 55.57.
 Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
 motorafgifternes anvendelse, 55.57.
 naturfredningslovens bestemmelser om adgang til skove, 70.63.
 nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m. m. (§ 5 i lov 374/1962). 65.80.

omlægning af betalingsterminer for statsskat (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
 Optrækning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
 oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13.
 overførelse til en udligningskasse af krav om begravelseshjælp, 56.72.
 politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52.
 postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.
 pålæg fra Elektricitetsrådet til installatør, 62.87.
 pålæggelse af fortovsbidrag, 65.133.
 renter af ekstra skattebeløb (bekg. 126/1962), 66.54.
 samkvemsret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.
 skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.
 toldbehandling af rejsegods (bekg. 364/1968), 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5), 62.93.
 udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekomne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovebekg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.
 valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.

Luftfart, støjbegrænsende regler, 65.39; 70.38.

Lukkelov,

behandlingen af ansøgninger i h. t. § 4 f, 60.86.
 dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19, 69.52.
 kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (§ 4 c), 65.138.

Lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.

Læger,

apotekerrabat til -, 60.178.
 beslaglæggelse af journaler, 60.173.
 erklæring om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
 forhaling af lægeerklæring, 57.184.
 modstridende lægeerklæringer, 68.37.
 ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
 straffesag mod -, 60.154.
 Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
 takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28.
 ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.65.

Lærlinge, tilskud til rejseudgifter, 68.71.

Løfte om tjenestemandstillings, 63.44, jfr. 64.14.

Løn,

aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.

aflønning af lorantekniker, 63.75.

beregning af – for forskudt arbejdstid, 56.128.

lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæsenet, 61.94.

opgivelse af funktionærs – til skattevæsenet, 55.26.

personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85.

tilbagebetaling af –, 63.20.

tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.

Lønarbejderdagpenge, se *Sygekasseforhold*.

Løntilbageholdelse,

bidrag, 57.203; 58.146.

blanketter, 69.28.

skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.

sygekasserestance, 68.43.

Lån,

hos trediemand, 59.87.

hos underordnede, 57.126.

Magtanvendelse, overfor indsat i sikringscelle, 65.32.

Mangelsattester, se *Motorsagkyndige*.

Manglende besvarelse,

af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38, 63, 246; 59.41, 132; 61.23, 33; 70.86.

af erindringskrivelse, 56.173; 57.175, 219, 228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167; 61.115; 63.36, 62, 63; 65.97; 66.51; 67.102.

af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18; 58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62.89; 63.77; 65.39, 124; 67.42, 95; 68.84; 69.42.

af spørgsmål om hjemmel, 70.55.

Manglende erindring, se *Sagsbehandling*.

Manglende underretning,

af anmelder, 55.99; 56.212, jfr. 61.18; 62.22. af klager, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179.

om afgørelse, 57.138, 147; 58.189; 70.55.

om berostillelse, 60.111; 62.38; 63.100; 67.38. om nedsættelse af kommission, 55.120.

om oversendelse af sag, 55.91.

om sagsbehandlingen, 55.75; 56.177, 211; 57.119, 193, 205, 219; 58.179; 59.34; 60.105; 62.97; 63.36.

om tilsynsværge, 56.190.

om tjenstlig indberetning, 57.229.

om tvangsindlæggelse, 57.190.

Matrikeldirektoratet,

afslag på udstykningsandragende, 63.85, jfr. 65.19.

ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.

ekspeditionsformen i –, 58.154, jfr. 62.14.

Meddelelse til pressen,

berigtigelse af urigtig –, 55.54.

fået beklagelig form, 57.96.

kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.

krænkelser af tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18. om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121; 61.174.

oplysning til redaktør om ældre indbrud, 59.193.

uklar –, 55.85.

Medicin,

apoteksforbeholdt –, 67.58.

livsvigtig –, 60.154.

Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.

Menighedsråds sagsomkostninger ved injuriersøgsmål, 66.28.

Menighedsrådsloven, afstemningsreglen i –'s § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.

Mentalobservation,

anbringelsessted og ventetid, 67.79.

censur af observands brevvæksling, 59.31.

lomme penge til mentalobservander, 67.41.

Merværdiafgift, se *Omsætningsafgift*.

Milfeldt-sagen, 64.129; 65.150.

Militærforhold,

afbrydelse af sergentelevs uddannelse, 70.28.

afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i flyvevåbnet, 56.69.

aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforhold, 67.81, jfr. 69.14.

ankevejledning i h. t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.

behandling af tilskadekommen værnepligtig, 56.184.

beregning af værnepligtstid, 67.35.

berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.

bygningstjenestens indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

bytning af lagner, håndklæder og skjorter, 66.66. »cafeteriaordning«, 65.158, jfr. 66.18.

disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.

- eftersyn af værnepligtiges private ejendele, 67.53.
- ekspropriation til militære formål, 57.234.
- forfremmelsesbedømmelser, 61.137.
- forholdsattesters formulering:
- Flyverkommandoen: 55.97, jfr. 60.26.
- Søværnet: 57.201, jfr. 60.26.
- forskelsbehandling af værnepligtige, 68.44.
- hjemsendelse:
- af math i flyvevåbnet, 55.97.
- af officerselever, 55.54.
- fra militærtjeneste, 61.174.
- hjemsendelsespenge:
- manglende forbehold ved udbetaling af –, 56.159.
- tilbagesendelse af –, 58.182.
- hjælp til værnepligtige; 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14.
- indkvarteringsforholdene på nogle kaserner, 66.67; 67.52,53.
- istandsættelse af arrest, 65.158.
- kantineforhold, 67.52,53.
- kostforplejning, 68.75.
- kystofficerers uddannelse, 61.137.
- leje af kvarterer, 68.75.
- munderingsoptællinger på stillepladsen, 65.154, jfr. 66.17.
- opbevaring af befalingsmandsskolens bedømmelsesmateriale, 70.28.
- overnatning hjemme, 70.66.
- oprettelse af kommunikationsknodepunkt, 69.59.
- psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.
- skjorter, 68.75.
- skriftligt svar på ansøgning, 62.38.
- talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd, 65.158, jfr. 66.18.
- tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
- tvungen FN-tjeneste i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.
- tyveri af motorcykel, 61.40.
- udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
- vagarrestanternes læsning, 63.95, jfr. 64.14.
- værneting for militær straffesag, 66.52.
- fra Retslægerådet, 61.36.
- fra skyldråd, 57.191.
- fra statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser*, 55.31, 91.
- Monopolloven*,
- omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.
- undersøgelse i h. t. -'s §§ 11 og 12, 61.104.
- Monopoltilsynet*,
- Handelsministeriets kompetence overfor –, 61.104.
- indkaldelser til møde i –, 57.154.
- undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104
- Motorafgifter*, hjemmelen for regeringens dispositioner over –, 55.57.
- Motor kørsel* på stranden, 66.70.
- Motorregistre*, oplysninger fra –, 59.27.
- Motorsagkyndige*,
- indregistrering trods mangler, 55.91.
- syn af hyrevogn, 57.141.
- udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Myndighedsmisbrug*, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.
- Naturfredning*,
- adgang til private skove, 70.63.
- afvejelse af hensyn ved –, 61.77.
- ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
- dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
- fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
- Overfredningsnævns adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
- Naturfredningsrådets ekspeditionsform, 63.31, jfr. 64.14.
- Navnebevillinger*,
- adgangen til at antage hustrus pigenavn, 66.26.
- gebyr for –, 57.210.
- indhentelse af erklæring før udstedelse af –, 68.46.
- underretning om –, 59.41.
- Navngivning*, navnet Eg som fornavn, 65.126.
- Notat*, se *Sagsbehandling*.
- Notits* til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.
- Mindre bemidledeth*, se *Boligstøttelovgivning*.
- Ministerialbog*, indførelse af fornavn i –, 58.234.
- Misvisende erklæring*,
- fra Landbrugsministeriet, 64.89.
- fra politiet, 55.27.

Næringslov, dispensation i henhold til § 15, stk. 1, 69.52.

Næringsregistre, oplysninger fra –, 59.27.

Nævn,

lovligheden af, at del af et – træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.

medlems adgang til nævns dagsordener og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.

Offentlige midler, se *Lighedsgrundsætning*.

Offentliggørelse af:

cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.

forretningsordenen for:

Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.102, jfr. 56.18.

Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.

Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.

Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.

forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.
instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.

Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.

politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.

regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.

Offentlighed, og *Aktieudsig*t.

Omsætningsafgift,

betalings tidspunktet for –, 64.102.

fritagelse for – af brugt motorkøretøj, 66.61.
godtgørelse af – vedr. vandtårn, 65.144.

merværdiafgift af benzin til servicekørsel, 68.41
på varer, der ikke var toldbehandlet inden lovens ikrafttræden, 63.65.

tilbagebetaling af –, 63.23.

Omtaksation, beskikkelse af landinspektør til ledelse af –, 57.212, jfr. 61.18.

Omtarifering, se *Told*.

Oplysningspligt, se *Skat*.

Oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.

Opslag,

af tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198, jfr. 61.18.

af honorarlønnede stillinger, 60.115.

Opsættende virkning,

vedr. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.

vedr. klage til ombudsmanden, 55.87.

Optagelse i statsskoles realafdeling, 65.111.

Optikbranchen, Monopoltilsynets undersøgelse af –'s forhold, 61.104.

Optræden,

polititjenestemand –, 56.167; 57.157.

omnibuschauffør –, 55.55.

Opføringsforanstaltning, se *Beskæftigelsesforanstaltning*.

Ordblindhed, diagnosticering af –, 65.81.

Organisationer,

–'s repræsentation i udvalg, 65.120.

–'s repræsentation ved forhandlinger med regeringen, 65.99.

Overtræk på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.

Pantefoged, se *Skat*.

Partier, anmeldelse af – til folketingsvalg, 67.45.

Partsoffentlighed, se *Aktindsigt*.

Pas,

oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt –, 59.169.

pligt til fremvisning af –, 56.167.

Patentkommissioner, sagsbehandlingen i de særlige –, 60.189.

Pengesedler, se *Danmarks Nationalbank*.

Pensionskasser,

anvendelsen af udtrædelsesgodtgørelser, 66.45; 67.33.

dispensation m. h. t. bestyrelsens sammensætning, 56.86.

overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i –, 56.134.

udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 56.86. 61.125.

Politi,

administrativ inddragelse af førerbevis (mangelende ædruelighed), 57.102.

affattelsen af tilsigelser til afsoning, 67.37.

afgift ved bortlodninger, 58.227.

afhøring af:

børn, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76; 70.72.

nabo, 64.72.

patienter, 60.167.

afregning ved udpantning, 62.20.

afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.

afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 anholdelse af:
 beruset restaurationsgæst, 65.71.
 bøderestanter, 60.60; 62.35; 68.51;
 skatterestanter, 59.185.
 anmeldelser mod førere af motorkøretøjer for
 færdselsforseelser, 57.172.
 anmelders:
 anonymitet, 64.68.
 fortid, 61.39.
 beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76,
 jfr. 60.31.
 behandling af:
 andragende, 60.116.
 besøgstilladelser, 61.150.
 dyrplagerianmeldelse, 56.169; 66.30.
 eftersøgningssag, 57.196.
 færdselsager, 56.175; 58.213; 61.24, 152,
 jfr. 62.15 og 63.14.
 indstilling om ankeafkald, 57.162.
 prøveudskrivningssag, 61.42.
 straffesag mod læger, 60.154.
 straffesag mod kommuneassistent, 69.18.
 beretning om ransagning, 64.66.
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192,
 62.103, jfr. 65.18.
 diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.
 domfældts indsettelse til afsoning, 59.147.
 efterretningstjeneste, 55.93.
 etablering af holdepladser for drosker, 58.242,
 jfr. 59.21.
 fejl ved anholdelse, 57.95.
 findeløn, 56.195, 204; 64.114.
 fjernelse af udpantede effekter, 62.20.
 forelæggelse af voldssag for statsadvokaten.
 57.214.
 henvendelse på en bidragspligtigs bopæl,
 57.206.
 hittegods, 64.114.
 iagttagelse af rpl. § 807 stk. 3, ved afhøring af
 sigtede, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.
 inddrivelse af bøder, 59.157; 60.60.
 indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
 indsettelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35.
 lukkede tilsigelser, 66.82.
 løsladelse af beruset person, 65.71.
 meddelelse:
 af pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2,
 58.176.
 til pressen om verserende straffesag, 57.73;
 59.35; 60.65; 64.119.
 medvirken ved:
 tildeling af droskebevillinger, 57.169, jfr.
 58.36.

tvangssindlæggelse af sindssyg, 57.190.
 modtagelse af betaling fra anholdt restaura-
 tionsgæst, 65.71.
 omsorg for anholdts cykel, 62.85.
 opkrævning af hundeafgift, 57.93.
 oplysninger:
 i h. t. lov om offentlig forsorg § 44, stk. 1,
 59.156.
 til private om, hvorvidt en person har fået
 udstedt pas, 59.159.
 til udenforstående om et ældre indbrud,
 59.193.
 opløsning af demonstration, 69.42.
 optagelse af fotos, fingeraftryk m. v. af sigtede
 57.157.
 overladelse af tilsigelser til andre myndigheder,
 59.185.
 placering af færdselstavler på stranden, 66.70.
 renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
 rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.
 rækkefølgen af efterforskningsskridt, 60.166.
 tilbagelevering af i bevaring tagne effekter,
 58.115; 62.30, 32.
 tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
 tilsigelse til afsoning ved anbefalet brev, 66.46.
 tilskadekomst i tjenesten, 60.200.
 tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vil-
 kår for løsladelsen, 59.195.
 udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.
 udlevering af feriemærkebog, 64.119.
 udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr.
 70.13.
 underretning:
 af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17;
 56.126; 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39;
 62.32; 63.22.
 om verserende straffesag, 61.148.
 undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.
 varighed af afhøring, 63.56.
 vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Politibekendtgørelser,

hjemmelen for udstedelse af midlertidige –,
 59.52.
 uvedkommende hensyn ved udstedelse af –,
 63.24.

Politilovene, politiets adgang til at udstede midler-
 tidige bekg.er, 59.52.

Politirapport,

affattelse af –, 55.93; 56.153, jfr. 57.25; 56.187,
 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167;
 60.169, 172.
 bemærkning i – om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.

oplæsning og vedståelse af –, 67.72.
 optagelse af – forud for påbud i h. t. politi-
 vedtægten, 57.188.
 rekonstruktion af bortkommet –, 59.33.
 tidspunktet for optagelse af –, 56.111, 200.

Politisager, værneting ved –, 57.29.

Politiitilsyn, hjemmelen for opkrævning af betaling
 for –, 56.70.

Polititjenestemænd,
 sager mod – for myndighedsmisbrug, 57.148.
 tiltale mod –, 58.213, jfr. 59.21.

Politiundersøgelse,
 berettigelsen af – foranlediget af:
 forvaringsanstalt, 57.197.
 revisionsdepartement, 57.96.
 berettigelsen af – mod læger, 60.158.

Politivedtægt,
 offentliggørelse af –, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
 påbud i h. t. –, 57.188.

P. O. Pedersen kollegiet, opførelsen af –, 66.97.

Portotaksten for distriktsblade, 65.141.

Postvæsenet,
 betaling af omsætningsafgift ved giro, 64.102.
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et
 blad, 59.162.
 erstatning for forsinkelse, 64.111.
 forhøjelse af portotaksten for distriktsblade,
 65.141.
 kvittering for ikke indbetalt beløb, 69.103.
 posttjenestemænds rådighed over frimærke-
 beholdninger, 59.37.

Praksis, ændring af administrativ –, 67.28.

Pressen,
 dementi af udtalelser i –, 58.85.
 pressemøder, 64.119.
 udtalelse om –, 61.74.
 se tillige *Meddelelse til pressen*.

Privat arbejde for overordnet i tjenestetiden, 55.33.

Privat fællesvej, afspærring af –, 58.76, jfr. 60.31.

Præstegårde, ejendomsretten til –, 57.221.

Prøvelsladelse,
 administration af formue ved –, 58.229.
 frist for indstilling om –, 69.24, 44.
 tidspunktet for afgørelse om – af sikkerheds-
 forvarede, 57.170; 69.44.
 vejledning m. h. t. reglerne om –, 57.211.
 vilkår for –, 59.195.

Psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægts-
 arrestanter, 58.172.

Påbud,

i h. t. stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.
 i h. t. sundhedsvedtægt om nedbringelse af
 ulemper, 70.26.
 om ikke at rette henvendelse til Danmarks
 Nationalbank, 58.225; 59.202.
 optagelse af rapport forud for meddelelse af –
 i h. t. politivedtægt, 57.188.
 se også *Forbud*.

Påvisningsret, skyldneres – ved udpantning for
 amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Pålæg, se *Lovhjemmel*.

Radiolicens, se *Danmarks Radio*.

Ransagning,
 beretning om –, 57.246; 64.66.
 efter eftersøgt, 68.51.
 eftersyn af garderobeskab er –, 60.125.
 formkrav til samtykke til –, 62.32.
 henstilling om indskærpelse af formforskrif-
 terne vedr. –, 57.243, jfr. 58.37.
 tilkaldelse af vidner ved –, 57.245, 249, 252,
 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
 tilkendegivelse af øjemedet med –, 57.246, 250,
 253.

Realskole, optagelse i –, 65.111.

Redningsskibet »Vestkysten«, tilsyn med fyr m. m.
 i Thyborøn Kanal, 58.195.

Referat, se *Sagsbehandling*.

Rekurs, se *Anke*.

Religion, se *Folkeskolen*.

Religionsfrihed indebærer ikke ret til anerkendelse
 som trossamfund, 61.84.

Renter,

af beløb, der var taget i bevaring af politiet,
 55.27.
 af ekspropriationserstatning, 69.16.
 af ekstra skattebeløb (1 pct. mdl.), 66.54.
 af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven,
 58.45.
 af tilskadekomsterstatning, 56.157.
 ikke– ved tilbagetaling af arveafgift, 68.21.

Retsbogsudskrifter, fremsendelse af – til et vidne,
 forinden dette afhøres i retten, 56.104.

Retshjælp, se *Fri proces*.

Retslægerådet,

akter bortkommet under cirkulation, 59.62.
misvisende erklæring, 61.36.

Retsplejelovens § 726, stk. 3, 2. pkt., se *Myndighedsmisbrug*.

Retsplejelovens § 807, stk. 3, se *Af høring*.

Revisionsdepartementer,

2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.

revisionen af Danmarks Radios regnskaber, 66.33, jfr. 67.16.

Rutebiler, se *Goodwill*.

Rygeforbud, se *Danske Statsbaner*.

Røgobservationer, ved klage over røgulempen, 57.62.

Sagsbehandling,

advokatbistand til møde i et ministerium, 62.39.

afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17.

akter bortkommet, 59.62; 61.27.

andragende:

om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.

om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.

anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.

anmodning om drøftelse af en sag, 61.75; 69.95.
begrundelsespligt, 60.189; 63.77; 67.25.

berostillelse af sager, 57.179; 58.219; 59.26;
60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62;
65.143; 66.31; 67.38; 68.54.

besigtigelse i byggesag, 68.87.

fejlekspeditioner i bidragssag, 69.90.

fejlekspeditioner i skilsmisssag, 67.19.

fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.

genoptagelse af berostillet sag, 68.97.

hastesagers mærkning, 57.196.

henlæggelse:

af uekspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42;
63.34; 67.42.

uden underretning, 56.124; 57.94.

intern kompetencefordeling, 61.101.

kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55; 66.48.

kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94; 61.27.

mangelfuld vejledning i ægteskabssag, 67.22.

mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73;
61.22; 68.37; 69.18, 100.

manglende erindring, 55.96; 61.42; 63.27.

manglende iagttagelse af regelen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34;
61.27; 64.92.

manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.159.

manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187;
61.132; 63.39; 68.96; 70.21.

misvisende erklæring, 61.36.

referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.

referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.

rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33;
61.42.

resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.

skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.

skriftligt svar, 62.38; 63.39; 64.110; 68.96.

specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.

tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

tilbageholdelse af oplysninger overfor anden myndighed, 57.88.

tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.

trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.

udateret notat og påtegning, 57.191.

udbetaling af løn, 61.132.

udlån af akter, 62.83.

underretning om afgørelse, 61.77.

underretning om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107.

urigtig citering i afgørelse, 64.108.

se også *Aktindsigt*, *Behandlingstid*, *Høring*,
Manglende besvarelse og *Manglende underretning*.

Samkvæmsret,

forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.

forældremyndigheden udøves af trediemand, 62.62.

vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118;
67.22.

Samtykke,

formkrav til – til ransagning, 62.32.

til chokbehandling og lobotomering af sindsyge, 57.39, jfr. 58.32.

Sandflugt, dispensation fra fredningsbestemmelser, 69.29.

SAS, indberetningspligt for statsrepræsentanterne i –, 61.156.

Separations- og skilsmissegager,

affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.

behandling af -, 59.122; 60.35,36; 67.19.

enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.

erklæring fra børne- og ungdomsværn vedr. forældremyndighed, 68.88.

fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23; 69.58.

fremskaffelse af medskyldserklæring fra tredie-
manden, 67.19.

fuldstændigt protokollat, 57.118.

manglende erklæring fra fremmed statsborger
om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.

skilsmissebevilling uden mægling og vilkårs-
forhandling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.

underholdsbidrag til børn, 57.174.

vejledning m. h. t. aftaler om samkvemsret,
57.118; 67.22.

se også *Underholdsbidrag*.

Sigtede,

afhøring i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og
63.14.

forelæggelse for - af anmeldelse om færdsels-
forseelse, 57.172.

indkaldelse til retsmøde, 60.159,173.

udenrettlige afhøringer af -, 57.157; 58.222,
229.

underretning om verserende straffesag, 61.148.

underretning om endelig opgivelse af forføl-
gning, 61.30, jfr. 63.13; 62.32.

Sikkerhedsforanstaltninger, ændringer i eller op-
hævelse af - truffet i medfør af § 38, stk. 2, i
straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.

Sikkerhedsforvaring, se *Forvaring*.

Sindssyge,

domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af -,
56.192, jfr. 58.30; 58.235; 65.35.

ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge
for tvangsindlagte -, 57.190; 58.40.

forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsind-
læggelse af -, 58.191.

indlæggelse på Sct. Hans Hospital, 67.78.

samtykke til chokbehandling og lobotomering
af -, 57.39, jfr. 58.32.

tilsynsværger for -, tvangsindlagt før 1938,
57.127, jfr. 58.34.

tvangsindlæggelse af -, beregningen af 5-dages
fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, 65.34.
vold mod -, 55.79.

Skat,

administrative bestemmelser vedrørende fri-
tagelse for kirkelige afgifter, 57.256.

af ekspropriationserstatning, 68.56.

afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
befordringsfradrag for invalider, 66.87.

beregning af skattebøder i h. t. kontrolloven,
60.119.

fjernelse af bilag i skattesag, 69.18.

fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131;
58.241; 60.117.

henlæggelse til investeringsfond, 67.28.

inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.

inddrivelse af - i forbindelse med udbetaling
af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven,
57.137.

krødsregnskaber, 66.79, jfr. 67.18.

Landsskatterettens ændring af en skatte-
ansættelse, 57.240.

lejeværdi og fradrag for driftsudgifter for ejen-
dom, der delvis anvendes til erhverv, 68.24.

løn tilbageholdelse til dækning af skat, 59.104;
63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75;
70.25.

modregning for ægtefællens skatterestance,
66.63.

modregning i børnetilskud til inddrivelse af -,
65.44.

modregning i løn til inddrivelse af -, 64.117;
65.44.

nedslag for renteindtægter m. m., 65.80.

omlægning af betalingsterminer for statsskat,
59.67.

oplysningspligt i h. t. kontrollovens § 8, 59.168,
170; 61.94.

renter af ekstra skattebeløb, 66.54.

skattepligt under ophold på Grønland, 68.46.
skattevalg, 55.80.

skatteydere adgang til at rette formelle fejl,
67.28.

skødets fordeling af købesummen ikke bin-
dende for skattevæsenet, 58.73.

skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelse,
57.240; 58.179.

tilbagebetaling af -, 56.151; 57.213, 256.

tilsigelser til skatterestanter, 59.185; 64.61.

udenlandsk lotterigevind, 61.44.

udpantningsgebyrer, 65.44.

underholdsbidrag, 65.130.

undladelse af tiltale i h. t. kontrollovens § 13,
61.72.

urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.

ændring af skatteberegning, 69.102.

Skatteråd,

afgørelse i strid med Landsskatterettens ken-
delse, 60.64.

- andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
 ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241;
 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.
 manglende begrundelse, 63.77.
 partsoffentlighed, 68.22; 70.91.
 skatteydere krav på at afgive forklaring for
 det samlede -, 60.117.
 underretning til skatteyderes repræsentanter,
 58.191.
- Skattevalg*, se *Skat*.
- Skibsfører*, styrmand udelukket fra at fungere
 som - ved statsbanernes færges, 58.248.
- Skoleafgift*, hjemmelen for - for udenbys elever
 i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26
 og 59.16.
- Skoleblade*, se *Censur*.
- Skolebyggeri*, igangsætningstilladelse til -, 68.63.
- Skoledistrikter*, flytning af børn ved omlægning af
 -, 70.15.
- Skoleforbund*, inddragelse af hidtidige stillinger,
 60.95, jfr. 61.20.
- Skolelægestilling*, fremgangsmåden ved besættelsen
 af -, 57.123.
- Skove*,
 almenhedens adgang til private -, 70.63.
 klage over ulovlig hugst, 69.91.
- Skumslukningsaggregater*, indkøb af -, 56.52.
- Skylldråd*,
 besigtigelse af ejendomme, 57.191.
 generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.
 medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.
- Skøn*,
 ikke-udøvelse af pligtmæssigt -, 58.68, 150.
 konkret - i:
 sager om underholdshjælp, 69.83, jfr. 70.14.
 invalide- og folkepensionssager, 65.22.
 sagkyndigt -, 59.59.
 teknisk -, 55.87.
 ulovligt -, 69.52.
 urimeligt -, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103,
 111, 129; 70.15.
- Sociale boligforetagender*, valg af beboerrepræsen-
 tanter i -, 59.113, jfr. 60.32.
- Sommerhusbebyggelse*,
 forbud mod udstykning til -, 65.135.
 i strid med ekspropriationsplaner, 66.31.
- Spæbeviser*, indløsning af beskadigede -, 62.22.
- Spilleautomater*, afgift af -, 68.104.
- Stagiaires-overenskomst*, administration af -, 57.138.
- Statens erstatningsansvar*,
 Rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55.93.
 ved digebrud, 57.215.
 ved fejlagtig anholdelse, 57.95.
 ved færdselsbegrænsning som følge af militært
 øvelsesområde, 57.230.
 ved havneanlæg, 56.37.
 ved undladelse af at tilbageholde underholds-
 bidrag, 57.203.
 ved undladelse af at udstede attest i h. t. hus-
 dyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Statens Jordlovsudvalg*,
 ekspedition af sammenlægnings-sag, 64.89.
 fordeling af tillægsjord, 55.76; 57.231, jfr.
 60.26.
 forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31,
 jfr. 59.16.
 manglende underretning om berostillelse af
 sag, 62.97.
 udarbejdelse af referat, 59.190.
 udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr.
 59.18; 59.190.
 udlægning af skatter m. v., 59.190, jfr. 60.34.
- Statens Ligningsdirektorat*, formuleringen af skrivel-
 ser til skatterådene om ændring i ansættelser,
 65.145.
- Statens Skibstilsyns* dispensationspraksis, 65.100.
- Statens Andssvageforsorgs* køb af en ejendom,
 61.180, jfr. 62.19.
- Statsbanerne*, se *Danske Statsbaner*.
- Statslån til boligbyggeri*,
 gebyrbegunstigelse ved -, 57.35.
 medregning af arkitekthonorar i anskaffelses-
 summen ved beregning af -, 56.213.
 omfanget af kommunegaranti for -, 56.79.
- Statsradiofonien*, se *Danmarks Radio*.
- Statsskole*, optagelse i -'s realafdeling, 65.111.
- Stemmegaffel-sagen*, 65.81.
- Stempelfrihed* ved salg af statslånhuse, 57.35.
- Stempelpapirhandel*, bestyrelse af - under forhand-
 lerens fraværelse, 58.255.
- Straffesager*,
 afhøring i tyverisag, 64.76.
 formulering af ankemeddelelser, 62.34.
 ikke tilstrækkeligt oplyst, 69.18.
 magtanvendelse over for indsat i sikringscelle,
 65.32.
 mod læger, 60.154.

- tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
 udtalelser om skyldspørgsmålet, 57.73; 59.35.
 udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
 underretning om verserende straffesag, 61.148, jfr. 65.18.
 vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.
 se også *Meddelelser til pressen*.
- Strandbyggelinier*,
 dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 61.77,98.
 ved havnearealer, 61.77,98.
- Sukker*, se *Koncession*.
- Sukkerordningen*, 68.90.
- Sundhedscertifikater* ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedskommissioner*, Indenrigsministeriets kompetence over for –, 66.92.
- Sundhedsstyrelsen*,
 administrationen af apotekerlovens § 34, 67.58.
 iværksættelse af politiundersøgelse mod læger, 60.158.
 ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
 vejledningspligt overfor en læges patient, 59.69.
- Sundhedsvedtægter*,
 affattelse af – for landkommuner, 55.103.
 forholdet mellem – og vandforsyningsloven, 66.92.
 pålæg om nedbringelse af ulemper, 70.26.
- Sundholm*, anbringelse af børn på –, 60.131.
- Supplementsunderstøttelse* til fhv. kordegn, 68.23.
- »*Sveriges pengene*«, se *Fordeling af offentlige midler*
- Sygekasseforhold*,
 begravelseshjælp, 56.72.
 betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36, jfr. 63.14.
 forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.
 hjælp til kiropaktorbehandling, 70.36.
 løntilbageholdelse til dækning af sygekasse-
 restance, 68.43.
 takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28.
- Serfængsel*, se *Fængselsforhold*.
- Sefartsbog*, tilbagelevering af en i bevaring taget –, 58.115.
- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om –, 56.188, jfr. 57.25.
- Søværnet*, personligt tillæg til kontorassistent af 2. grad, 62.92; 64.85.
- Takstnedsættelser*, se *Danske Statsbaner*.
- Tavshedspligt*, 55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18; 66.43, jfr. 67.16; 69.59.
- Telefonisk politiafhøring*, 56.199.
- Teologisk embedseksamen*, emnekredsordning, 70.55.
- Tilbagebetaling af told*, se *Told*.
- Tilbageholdelse*,
 af hjemsendelsespenge, 58.182.
 politiets – af værdipapirer til dækning af skat, 55.27.
- Tilbagelevering*,
 af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32.
 af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
 af materiale, der frivilligt er afleveret til politi-
 et, 56.150.
- Tilbagevirkende kraft*, portoforhøjelse med –, 65.141.
- Tilbud*, Statens Trykningskontors indhentelse af –, 68.67.
- Tilhold*, se *Forbud og Påbud*.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.
- Tillægsgjord*, se *Statens Jordlovsudvalg*.
- Tilsigelse*,
 af vidner i domsmandssag, 61.178.
 affattelsen af – til afsoning, 67.37.
 i værnepligtssager, 61.124.
 skriftlig – til afhøring i bidragssager, 57.206.
 til afsoning ved anbefalet brev, 66.46.
 til politiafhøring, 66.82.
 til skatterstanter, 59.185.
 se tillige *Vidner*,
- Tilskudsdeklaration*, afløsning af –, 58.192.
- »*Tilstødende grunde*«, fortolkning af udtrykket –, 65.133.
- Tilsyn* med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.195.
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*,
 ekspeditionstiden for beskikkelse af – for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
 forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m. h. t. –, 58.191.
 for internerede i h. t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.

for tvangsindlagte sinssyge før 1938, 57.127,
jfr. 58.34.
se tillige *Forvaring*.

Tiltale,
mod læger, 60.174.
undladelse af – mod polititjenestemand,
58.213, jfr. 59.21.

Tiltalefrafald, 60.179.

Tinglysning,
af byplanvedtægt, 69.57.
ekspeditionsfristen i tinglysningslovens § 16,
stk. 4, 67.54.
foreløbig – af landvindingsbidrag, 58.43, jfr.
65.16.

Tjenesteattest i medfør af funktionærlovens § 17,
stk. 1, 70.21.

Tjenestebolig,
indflytning i og indretning af –, 55.40.
leje ikke fastsat for –, 55.39.
manglende finanslovshjemmel til oprettelse
af –, 55.35.

Tjenesteforseelser, se *Tjenestemandssager*.

Tjenestefritagelse,
advarsel inden –, 56.132.
af cheffingeniør, 56.40.

Tjenestemandsafskedigelse,
afskedigelse af diplomat efter straffesag, 59.76.
afskedigelse af læge efter tjenstlig undersøgelse,
58.128.
afskedigelse af officer efter straffesag, 59.125.
afskedigelse af skoleleder med pension, 70.75.
afskedigelse med pension af cheffingeniør, 56.40.
afskedigelse med ventepenge af skoleinspektør,
60.95, jfr. 61.20.

Tjenestemandskommissionen af 1965, repræsentation
i –, 66.60.

Tjenestemandssager,
afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76.
afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag,
58.186.
brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.
brug af underordnet personale i egen interesse,
55.40, 41.
forelæggelse af indberetning om – for vedkom-
mende tjenestemand, 57.229; 59.125.
indberetning om officers optræden under en
straffesag, 59.125.
indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse
med disciplinærsag, 58.183.

indsendelse af notits efter tjenstligt forhør,
56.177.

klages overgang til behandling som discipli-
nærsag, 65.150.

mod fængselsfunktionær, 68.48.

plejepersonale givet lussinger, 59.56.

påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73.

slægtnings forklaring til brug for en discipli-
nærsag, 58.128.

udlevering af notat vedrørende tjenstefor-
seelser, 62.51.

udtalelse til pressen, 70.75.

underretning om afgørelsen, 63.63.

undervisningsassistentens modtagelse af cigaretter
af studerende, 55.150.

urigtig fremstilling i rapport, 55.93.

vold mod sindssygepatient, 55.79.

Tjenestemandstillinger,
behandling af for sent indkomne ansøgninger,
69.79.

besættelse af – uden opslag, 57.198, jfr. 61.18.

bortlovning af –, 63.44, jfr. 64.14.

frist ved opslag af –, 69.79.

inddragelse af stillinger ved indgåelse af skole-
forbund, 60.95, jfr. 61.20.

indstilling og udnævnelse af konsulenter for
særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.

oprykning fra fuldmægtig til ekspeditions-
sekretær, 61.166, jfr. 64.13.

prøvetid ved ansættelse i højere stillinger,
56.40.

udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.

urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.

ændringer i tjensteforretningers omfang og
beskaffenhed, 58.195.

Tjenestemand,
advokatvirksomheds forenelighed med ansæt-
telse i det offentlige tjeneste, 68.50.
feriepenge for formiddagsstilling, 68.61.
folkepension til –, der som følge af strafbar
handling afskediges uden pension, 58.188,
jfr. 59.20 og 60.31.

forhøjelse af fradrag for naturalydelse til –
60.44.

funktionsvederlag til byggeadministrationschef
67.107.

genindtrædelse efter at have været udenfor
nummer, 58.183.

godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.

indtægtsgivende bibeskæftigelse udenfor stats-
tjenesten, 59.140; 60.181; 67.38.

ligeløn for –, 56.140.

officerselevers ansættelse som tjenestemænd,
55.54.

- posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
 samordningsfradrag, 70.102.
 tidspunkt for ansættelse, 56.128.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
 trusel om afsked, 63.89.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 ytringsfrihed, 61.56,74.
- Told,*
 anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.
 antidumpingtold, 62.39.
 kompetence i tarifieringsspørgsmål, 62.27.
 tilbagebetaling af – ved:
 fejl tarifiering, 62.27,28.
 fejl værdiansættelse, 60.114.
 udførsel af importerede kunstgenstande, 64.108.
 undladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.
 undladelse af EFTA toldbehandling, 63.43.
 ændring af praksis, 62.72.
 toldfrihed for rejsende, 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse i henh. til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5, 62.93; 64.81.
- Toldvæsenet,*
 accept af varebetegnelse, 69.64.
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18; 66.27.
 formulering af afslag, 63.23.
 krav om afskedigelse af tre tobaksælgere på private øresundsbåde, 60.87.
 modtagelse af bøder, 64.70.
- Torsdags-modtagelse,* 69.32.
- Trossamfund,* se *Anerkendte trossamfund.*
- Tvangsindlæggelse,* domstolsprøvelse ved – af sindssyge, 56.192; 58.30, 235; 65.35.
 se tillige *Sindssyge.*
- Tøjhusmuseet,* 55.33.
- Udenrigstjenesten,*
 gebyr ved bistand fra –, 62.21.
 se tillige *Blechingberg-sagen.*
- Udgiftsoverskridelse* ved præstegårdsreparation, 57.221.
- Udlændinge,* opholds- og arbejdstilladelse til amerikanske desertører, 70.95.
- Udlån af akter,* se *Sagsbehandling.*
- Udpantning,*
 afregning og fjernelse af effekter ved –, 62.20.
 opkrævning af gebyrer for –, 65.44.
 skyldneres påvisningsret ved – for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Udstykning,* 57.31, 231, jfr. 60.26; 63.85, jfr. 65.19; 65.52, 66, 114, 135; 66.44; 67.102.
- Udtalelser* til pressen om tjenestemandssag, 70.75.
- Udtalelsers form,* 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104; 65.114; 70.51, 75.
- Udtrædelsesgodtgørelse* i h. t. folkeforsikringsloven, 56.72.
 se tillige *Pensionskasser.*
- Udvalg,*
 repræsentation i –, 65.120; 66.60.
 sammensætning af arbejds –, 65.81.
- Ufyldestgørende besvarelse,* 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.
- Ugyldighedsvirkning,* ved kompetencemangel, 61.51.
- Ukorrekt handlemåde,*
 polititjenestemands betaling af bøde for en anden, 55.23.
 ved rekvirering og flytning af videnskabeligt apparat m. v., 55.152, 156, 159.
- Ulykkesforsikring,*
 anmeldelsesfristen ved erhvervssygdomme, 63.79.
 Apotekerfondens krav i medf. af ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
 arbejdsgiveres anmeldelsespligt, 66.86.
 båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.
 efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.
 forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.
 forsikringsselskabers kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
 genoptagelse af sag, 56.179; 67.88.
 lægeerklæring forinden afgørelse af dagpenge-spørgsmål, 56.48.
 modstridende lægeerklæringer, 68.37.
 tidspunktet for afgørelsen af invaliditetsspørgsmål, 57.106.
 underretning om ankenulighed ved præmie-forhøjelse, 61.172, jfr. 62.18.
 underretning til tilskadekomne om ankereg-lerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.

årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200; 67.88.
se tillige *Føjetilladelse*.

Ulykkesforsikrings-Rådet, formandsposten i -, 56.196, jfr. 58.31.

Underholdningsfilm, se *Danmarks Radio*.

Underholdsbidrag,

afhøring i bidragssager, 57.206.
aftaler om - til børn, 57.174; 67.69.
blanketter til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.
bortfald af tidsubegrænset underholdsbidrag, 68.59, jfr. 69.14.
for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.
fristbestemmelsen i § 21, i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af -, 58.146.
fristbestemmelsen i § 16, stk. 2, i loven om børns retsstilling, 67.69.
fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare -, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.
indsigelser mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91; 67.69.
militærhjælp til betaling af -, 69.49.
nedsættelse af - til hustru, 69.58.
ratihibition af ældre bidragsdokument, 60.91.
sagsbehandling ved fastsættelse af -, 58.158, 211, 246; 59. 122; 60.36; 69.90.
sagsbehandling ved inddrivelse af -, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60.
statsmyndigheds tilbageholdelse af -, 57.203.
underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91.
underretning til bidragsberettiget vedr. løn-tilbageholdelsesdekret, 63.60.

Underhåndsbrevpapir, ministres benyttelse af -, 60.94, jfr. 61.19.

Underretning,

om beskikkelse af forsvarer i prøveudskrivningssag, 61.191, jfr. 62.17.
om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
om navnebevilling, 59.41.
om verserende straffesag, 61.148.
overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.
til anmeldere og sigtede om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 63.32; 63.22.

til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.

til klagere om afslutning af en iværksat undersøgelse, 55.63.

til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.

til varetægtsfanger om nægtet udlevering af breve, 65.33.

ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
se tillige *Manglende underretning*.

Underskrift på sundhedscertifikater vedr. spisekartoffer, 55.63.

Underskrifters læselighed, 57.186; 59.201; 62.35.

Underudvalg, se *Delegation*.

Undervisning, se *Folkeskolen*.

Undladelse af at indhente erklæring, se *Høring*.

Ungdommens Uddannelsesfond, erklæring om brud med hjemmet, 68.34.

Urigtig begrundelse, se *Begrundelse*.

Urigtig meddelelse, 55.86.

Urneflytning, Kirkeministeriets praksis, 66.76.

Uvedkommende hensyn,

ved administration af lukkeloven, 55.19.

ved afgørelse af fredningssag, 61.77.

ved autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.

ved bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m. v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.

ved behandling af sag om dispensation fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.

ved behandling af sandflugtsag, 69.29.

ved behandlingen af udstykningsandragende, 65.66.

ved fastsættelse af takst for begravelse af uden-sognsboende, 58.68.

ved indstilling af fange til svendeproeve, 57.233.

ved meddelelse af biografbevilling, 58.161.

ved meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

ved tildeling af arbejder for kommuner, 65.159.

ved udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.

ved udnævnelse af sysselmand, 63.44.

ved udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.

ved undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169

Vagn Jensen-sagen, 67.107.

Valgagitation,

i radio og fjernsyn, 63.15.

ministres benyttelse af brevpapir til -, 60.94.

Valgretsudøvelse, se *Fængselsforhold*.

Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.

Vandforsyningsloven, forholdet mellem sundhedsvedtægter og –, 66.92.

Vandtårne, godtgørelse af omsætningsafgift vedr. –, 65.144.

Varemærkeregisteret, offentlighedens adgang til varemærkeregisteret, 70.79.

Varetagtsfanger, se *Fængselsforhold*.

Varsel ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.

Veje,
adgang til – i private skove, 70.63.
aktindsigt i vejsag, 68.97.
erstatning ved ekspropriation af private –, 66.72.
forståelsen af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, 65.133.
politiet kan ikke afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.
vejadgang ved udstykning, 63.85, jfr. 65.19; 66.44.

Vejfond,
besvarelsen af andragender om tilskud fra –'en 59.41.
»Vejmillionerne«, 55.57.

Vejledning,
om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhandling, 64.79.
om indgivelse af ansøgning om tilskud til læringes rejseudgifter, 68.71.
til husejere om adgangen til fritagelse for at svare grundstigningsskyld, 57.180.
til motorførere, hvis førerbevis er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
til motorførere, som er blevet nægtet førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
til tilskadekomne om ankereglerne i ulykkesforsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.
se også *Ankevejledning*.

Ventepenge, se *Tjenestemandsafskedigelse*.

Ventetid, se *Forvaring*.

Vidner,

formulering af vidneindkaldelser i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.

tilkaldelse af – ved ransagning, 57.243, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
tilsigelse af – i domsmandssager, 61.178.

tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.

udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos politiet, 60.42.

vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Vildfarelse, faktisk – hos forvaltningsorgan, 58.197

Vitaminpræparater, handelen med –, 67.58.

Volfair-metoden, 65.81.

Vurdering af fast ejendom,
generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser, 57.128, jfr. 58.35.

overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.

årsvurderinger, 59.127.

Vurderingsnævnet for motorkøretøjer, 59.135.

Værnepligtige, se *Militærforhold*.

Værnepligtsnævnet,
forretningsorden for –, 61.174, jfr. 62.18.
medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

Værneting,
for militær straffesag, 66.52.
ved tiltale i politisag, 57.29.

Værtshusgæld, anholdelse for –, 65.71.

Våbenlov, eksport af eksplosiver, 69.64.

Yderzone, opførelse af gartneri i –, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.

Ytringsfrihed,
folkeskolelæreres – m. h. t. religiøs særopfattelse, 59.177.

udtalelser til pressen vedr. videnskabelige spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.

tjenestemænds udtalelser til pressen om verserende sager, 57.102.

tjenestemænds –, 61.56, 74.

Ægtepagt, godkendelse (samt tinglysning) af – efter ægtefælles død, 56.127.

Ægteskabssager, se *Separations- og skilsmisssager* samt *Underholdsbidrag*.